

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Jöfnunarsjóður aflahluta.

Á 15. fundi í Nd., 9. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um jöfnunarsjóð aflahluta (þmfrv.. A. 37).

Á 16. fundi í Nd., 10. marz, var frv. tekið til l. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 slj. atkv.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Þetta mál er kunnugt hér í d. frá fyrri tímum, en ég skal þó rifja upp tildrög þess. Þeirra er að leita til erfiðleikaára útgerðarinnar fyrir stríð. Þá var svo komið, að útgerðartími skipanna var stuttur, og lá oft við, að sum skipanna yrðu ekki gerð út. Var því engin leið, að á smærri skipum gætu sjómenn fleytt fram lífinu af aflahlutnum einum. Það hefur alltaf verið svo, að afkoman hefur verið misjöfn eftir árferði. Aflaleysisár og ár óhagstæðra markaða fara með útgerðina.

Vandræði útgerðarinnar komust á það stig, og tekjuskortur þeirra, sem þar höfðu af lífsviðurværi sitt, varð svo mikill, að sjómenn fóru að krefjast þess, að tryggðir væru aflahlutir fyrir hverja vertíð, en þá kom í ljós, að enginn gat veitt þá tryggingu. Útgerðarmenn voru orðnir snauðir og ekki færir um að standa við slíkar skuldbindingar, og var ekki til annarra að leita en lánsstofnananna, en þar töldu þetta ekki eðlilegan rekstrarkostnað skipanna. Af öllu þessu leiddi verkföll í sumum verstöðvum, sem leiddu hjargarskort yfir sveitarfélögin. Þetta var ástæðan til þess, að frv. kom hér fram 1939, sem ég var flm. að. Frv. var tekið sæmilega hér í hv. d. og afgreitt til Ed. með nokkrum breyt. En tími vannst ekki til að koma því lengra. Ég flutti frv. aftur lítið breytt — en að vísu nokkuð breytt — á aðalþ. 1940. Þær breyt., sem þá höfðu verið gerðar, voru í samræmi við vilja þessarar hv. d. árið áður. Málið var þá nokkuð lengi í d., og lauk því með því, að sjútvn., sem var sammála um, að málið væri nauðsynjamál, kom sér þó ekki saman um, hvernig skyldi afgreiða það á því þ. Meiri hl. vildi láta afgreiða það með rökst. dagskrá, svo hljóðandi: „Þar sem nauðsynlegt verður að teljast, að komið verði á hluttryggingum á íslenskum skipum, sem gerð eru út með hlutaráðningu, en mál þetta þarf rækilegan undirbúning og athugun.

áður en löggjöf verður um það sett, ályktar d. að fela ríkisstj. að undirbúa, með aðstoð tryggingarfróðra manna, frv. til l. um hlutatryggingar fyrir næsta Alþ. og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Næsta reglulegt Alþ. var svo háð í fyrra, 1941, en ekkert frv. kom frá ríkisstj. Við, sem höfðum látið í ljós áhuga á þessu máli, urðum of seinir til að koma fram með frv. Ég hélt, að ríkisstj. mundi gera eitthvað í þá átt, en sú von brást.

Útgerðarmenn og sjómenn víðs vegar um land hafa látið í ljós óskir sínar um, að löggjöf fengist um þetta efni. Margar fiskideildir hafa lýst vonbrigðum sínum yfir því, að á þessum velgengnisárum útgerðarinnar skuli ekki notað tækifærið til að safna í tryggingarsjóði til erfiðleikaáranna, sem allir búast við, að séu framundan.

Við hv. þm. Ak. höfum talið, að ekki mætti lengra liða á þetta þ., áður en málið kæmi fram, og höfum við því nú flutt það frv., er hér liggur fyrir. Hv. þm. Ak. hefur tjáð mér, að fiskideildir fyrir norðan hafi mikinn áhuga á þessu máli og að honum hafi verið falid að sjá um, að frv. kæmi fram á þessu þ. Ég hef og fengið sams konar áskoranir og taldi mér því skyld að heita mér fyrir málinu: Loks hefur fiskipingið samþ., að ég held einróma, áskorun um löggjöf í þessa átt.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa framsöguna lengri. Ég geri ráð fyrir, að verði skiptar skoðanir um formsatriði, en um kjarna málsins vænti ég, að menn geti orðið sammála. Ég óska, að frv. verði vísað til sjútvn. að umr. lokinni.

Skúli Guðmundsson: Áður en frv. þessu er vísað til n., vil ég segja nokkur orð.

Eins og getur í grg. frv., hafa tvisvar áður verið fluttar hér till. um hlutatryggingar. Fyrir 2 árum var frv. í þá átt afgreitt með rökst. dagskrá, þar sem skorað var á ríkisstj. að undirbúa með aðstoð tryggingarfróðra manna frv. um þetta efni, en ríkisstj. hefur látið hjá liða að verða við þessu, og enn hafa engar till. horizt frá henni. Ég lýsi undrun minni yfir því, að hæstv. atvmrh. skuli ekki hafa sinnt óskum þ. í þessa átt.

Fyrst þegar frv. var flutt, 1939, hlaut það samþ. hér, en málinu varð ekki lokið í Ed. Ég vil benda á það til athugunar fyrir sjútvn., að í Nd. voru gerðar nokkrar breyt., og var aðal-

breyt, sú, að tryggingarnar voru gerðar frjálsar, en í þessu frv., sem nú liggur fyrir, er gert ráð fyrir skyldutryggingum. Í frv., eins og það var afgreitt til Ed. 1939, var tekið fram í 1. gr., að „í bæjar- eða sveitarfélagi, þar sem útgerð skipa er rekin á hlutaskiptagrundvelli (þ. e. skipshöfnin) tekur kaup sitt í hluta af afla), skal stofna jöfnunarsjóð aflahluta, ef meiri hluti þeirra manna eða fyrirtækja, sem gera út skip með hlutaráðningu á heim stað, og meiri hluti sjómanna á þeim skipum gera samþykkt þar um.“ Var það álit meiri hl. þessarar hv. d., að skynsamlegra væri að hafa tryggingarnar frjálsar, og var til þess ætlað, eins og frv. var afgreitt héðan, að stofna sérstakan sjóð fyrir hvert bæjar- eða sveitarfélag, en ekki sameiginlegan sjóð fyrir land allt.

Ég tel heppilegast, að tryggingarnar séu frjálsar, og vil benda á, að þó að ekki væri um einn, heldur fleiri sjóði að ræða, gætu þeir allir verið undir einni stjórn, ef tryggara þætti um ávöxtun fjárlins.

Ég vildi láta þetta sjónarmið koma fram nú, og vænti ég, að sjútvn. kynni sér rækilega afgreiðslu málsins hér í d. á þ. 1939.

Árið 1940 voru samþ. 1. um hlutaútgerðarfélag. Í þeim 1. eru fyrirmæli um hlutatryggingarsjóði, sem hafa sama hlutverk og hér er um að ræða. Ef samkomulag verður um almenn 1. um hlutatryggingar, þá teldi ég eðlilegt, að þar sem ríkið legði fram fé til þeirra, legði það einnig fé til þessara trygginga. Ég vil óska, að n. atugi þau 1. um leið og geri till. um breytingar á þeim til samræmis við það, sem ákveðið verður um frv. það, sem hér liggur fyrir.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Út af ummælum hv. þm. V.-Húnv. um muninn á frv., sem fyrir liggur, og því, sem afgreitt var til Ed. á þ. 1939, vil ég taka það fram, að í upphafi var gert ráð fyrir skyldutryggingum. D. afgreiddi frv., eins og hv. þm. V.-Húnv. skýrði frá. Ég tók það fyrirkomulag aftur upp í frv. 1940, að tryggingarnar skyldu vera frjálsar, til þess að framgangur málsins skyldi ekki stranda á því, sem ég taldi ekki neitt höfuðatriði. En síðan hef ég hugsað þetta mál og ráðgætt um það við marga greinargóða og athugula menn meðal útgerðarmanna og sjómanna. Að athuguðu máli hygg ég, að þó að frjálsræðið sé mjög æskilegt, ef treysta má þegnskap manna jafnt, felst í því hættu. Ég vil skýra frá þeirri hættu, sem ég álit mesta.

Við vitum, að menn eru frekir til fjárlins, og ef menn væru frjálsir að því að taka hlut sinn óskertan í góðari, yrði fjöldi manns til þess að vanrækja að tryggja hlut sinn, en tryggingin á að koma til góða þeim, sem síðar taka við og vinna að útgerðinni. Svo gæti farið, að margir bátar hefðu ekki tryggt hluti fyrir sína menn, þannig að það yrði verulegur hluti sjómanna, sem ekki nyti uppþótar í erfiðum árum, af því að fyrri eigendur hefðu gleypt allan gróða góðærananna í sinn sjóð. Það er því öruggast að gera mönnum þetta að skyldu.

Að sjálfsögðu verður það gert, eins og hv. þm. V.-Húnv. fór fram á, að taka þetta atriði til alveg sérstakrar athugunar. Hitt atriðið, að sjóðurinn skuli vera sérsjóður hvers bygðarlags eða

verstöðvar eða hrepps, hefur líka verið athugað vel, bæði af mér og ýmsum mönnum, sem ég hef rætt þetta mál við. Og í þessu frv. er gert ráð fyrir, að þau hreppsfélög eða bygðarlög, sem það vilja, geti haldið sínum sjóðum alveg sérstökum. Ákveðið hundraðsgjaldið annað en það almenna, aflað sínum sérsjóðum annarra tekna, en að sjóðirnir hliti þó allir sameiginlegri stjórn. Um þetta síðastnefnda ætla ég, að flestir, sem ég hef rætt við, telji öruggast, að allir sjóðirnir séu undir einni stjórn og að allt féð sé geymt og innheimt af sömu mönnum. Ég hef talið, að þetta kæmi nokkuð í sama stað niður fyrir hin einstöku bygðarlög, en hins vegar sé nokkur hættu á, ef sveitarfélög eiga að geyma sjóðina, að til þeirra sé gripid til lána til þarflegra fyrirtækja eða miður þarflegra, og verði þá féð bundið eða tapað, þegar til þess þarf að taka, ef óforsjáfir menn fara með. En vitanlega þarf fé, sem ætlað er slíkt hlutverk, alltaf að vera tiltækt, og er því tiltekið í frv., að það skuli geymt í banka. Vitanlega geta sjóðirnir tapað nokkrum vöxtum á þessu. En þetta er það eina, sem tryggir, að féð ekki tapist og sé tiltækt, þegar þarf. En aflaleyfi og önnur vandræði gera ekki boð á undan sér.

Þetta atriði mun að sjálfsögðu verða rætt og rannsakað í nefndinni. Einnig það, sem hv. þm. V.-Húnv. minntist á.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútvn. með 19 shlj. atkv.

Á 36., 38., 39. og 40. fundi í Nd., 16., 20., 21. og 22. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 24. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 37, n. 156 og 215).

*Frsm. meiri hl. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Þetta mál hefur verið til meðferðar í sjútvn., og skiptust þar nokkuð leiðir manna, eins og fram er tekið í nál. báðum. N. var sammála um, að málið væri svo mikils virði, að þingið yrði að sýna því einhvern sóma. En til þess hefur Alþ. oft haft tækifæri áður og ætti að vera búið að átta sig á málinu, því að 4 ár eru liðin, síðan ég flutti það hér fyrst. Tveim sinnum áður hefur það komizt gegnum þessa hv. deild, seinna skiptið á þann veg, að því var vísað til ríkisstj. og henni fyrirskipað að undirbúa það rækilegar undir næsta þing, og því hefur hún svo gleymt eða þverskallast við að gera því nokkurt gagn. Að þessu sinni er frv. komið það áleiðis, að það er komið úr sjútvn., sem um það hefur fjallað.

Það er um þetta frv. sem mörg önnur nýmæli, að fyrirfram verður aldrei að fullu séð, hverjum atriðum kunni að þurfa að breyta síðar. Reynslan ein sker úr því, og verður að eiga á hættu að setja lögin, þótt margt verði ekki séð fyrir. Tveir af nefndarm., hv. þm. A.-Sk. (Jf.) og hv. þm. N.-D. (GG), treysta sér ekki til að mæla með samþ. frv. að svo stöddu, en leggja til, að því sé frestað og sett í nefnd til að undirbúa það frekar til næsta þings, svo sem segir

á þskj. 215. Við hinir nm. teljum þegar orðinn of mikinn drátt á setningu þessara l. og mælum með samþ. frv. Mikið er um það rétt, að á upp-gangstímum sem þessum eigi að leggja áherzlu á að tryggja framtíð atvinnuveganna. Það er markmið frv. Á skattafrv. ríkisstj. er svo að sjá, að henni þyki ríkissjóði bezt til þess trúandi að geyma féð og veita því aftur til atvinnuveganna í þörf. Ýmsir telja þó, að ekki megi taka alla ábyrgð á geymslu fengins fjár af þeim, sem að atvinnuveginum starfa, og með frv. er að því stefnt, að menn, sem útgerðina reka, tryggi sjálfir framleiðslu sína á eigin ábyrgð með því að leggja nokkuð af verði aflahluta í sjóð til að bæta upp hlutina á erfiðum árum.

Minni hl. n. setur það einkum fyrir sig, að óvist sé, hve mikið ríkissjóður muni þurfa að leggja fram móti hlutarframlagi manna. Vissulega er það óvist nú á þessum óvissunnar tímum. Þegar ég flutti frv. 1939, fékk ég fiskifélagið til þess að gera áætlun um, hve miklar tekjur sjóðsins yrðu, og var aðallega miðað við skýrslur ársins 1938. Það komst að þeirri niðurstöðu, að þær yrðu um 140 þús. kr., bæði af þorsku- og síldarafla, og hefði þá framlag ríkissjóðs átt að vera annað eins. Núna er ómögulegt að reikna þetta út. Frv. hefur verið sent bæði fiskifélaginu og Landssambandi útgerðarmanna. Fiskipíngið samþ. áskorun til Alþ. um að samþ. þetta frv., og ýmsar deildir fiskifélagsins höfðu áður gert það. Nefndin óskaði, að fiskifélagið freistaði þess að reikna út tekjur sjóðsins, -- þótt ég að visu gerði ráð fyrir, að það reyndist ókleift nú, og hefði heyrt það áður á formanni þess, að hann teldi á því afsakanleg tormerki. Óskuðu sumir nm. eftir reikningum fyrir s. l. 5 ár, en tekjustofnar þeirra eru auðvitað mjög mismiklir, og hlýti slík rannsókn að taka langan tíma. Svar barst bréflega frá félaginu 15. þ. m. og vil ég lesa það, með leyfi hæstis, forseta:

„Eftir móttöku heiðraðs bréfs yðar, dags. 27. í. m., þar sem beiðzt er umsagnar vorrar um, hverjar tekjur jöfnunarsjóður aflahluta (samkv. frv. til l. um jöfnunarsjóð aflahluta á þskj. 37) hefði fengið af aflahlutum s. l. ár, höfum vér athugað, hver tók veru á að afla þeirra upplýsinga, sem nauðsynlegar eru til, að unnt sé að segja með nokkurri vissu um tekjur sjóðsins. Því miður verðum vér að tjá hv. nefnd, að vér höfum ekki skýrslur, sem hægt er að byggja á í þessu sambandi, og ef safna ætti slíkum skýrslum, þá hlýti það að taka a. m. k. nokkra mánuði, svo að þær yrðu fyrirsjáanlega ekki notaðar á Alþ. því, er nú situr.

Ef hv. nefnd. æskir frekari aðstoðar vorrar í sambandi við þetta mál, þá erum vér reiðubúnir til að veita þá aðstoð, sem í voru valdi stendur.

Hér er það staðfest, sem ég hafði eiginlega búið við, að fiskifélagið gæti ekki, eins og sakir standa, lagt fram neinar ábyggilegar skýrslur um þetta efni. Var heppilegast að miða við „normal“ árferði, og þar af leiðandi er miðað við sama útreikning og fyrst, þegar frv. var flutt, 1939. Það voru þó a. m. k. tölur, sem hæglega hefði mátt byggja á fyrir það eina ár. Það var erfitt og óvenjulegt ár eins og þessi stríðsár. Á slíkum árum yrðu útgjöld ríkissjóðs til jöfnunarsjóðsins miklu hærri. Í nál. minni hl. er

tekið fram, að þegar frv. var borið fram á þingi 1940, voru teknar inn í það þær breyt., sem næsta þing á undan hafði gert á frv. um sama efni. Aðalbreyt. var sú, að þessi trygging skyldi vera frjálsari. Eftir að ég hafði ráðfært mig við sjómenn, útgerðarmenn og félög, sá ég, að ekki mundi annað fært en að láta það sama yfir alla báta ganga. Þetta byggðum við á því, að tryggingin fylgdi bátnum, hver sem ætti hann. Auk þess væri báturinn síður hafur til útgerðar, ef tryggingin fylgdi honum ekki, og það yrði erfitt að fá fólk á þann bát, sem enga aflahlutatreygingu hefði.

Meiri hl. n. hefur lagt til, að frv. verði samþ. með 3 breyt. Í fyrsta lagi er skýrar kveðið á um það, að uppbót á aflahluta sé miðuð við fullan úthaldstíma. Okkur þótti þetta atriði ekki nógu skýrt í frv., og þessi smávægilega breyt. var nóg til að fyrirbyggja allan misskilning. Það gæti átt sér stað, að bát væri haldið út ¼ hluta úr vertíð og eigandi bátsins þættist eiga að fá hlutauppbót eftir þeim mælikvarða, sem l. setja. Án tillits til þess, hve úthaldstíminn hefur verið stuttur og hluturinn litill. Brtt. við 3. gr. er annars eðlis og er um það, að verði sérdeildir í sjóðnum, eins og gert er ráð fyrir í frv., fái menn aðeins rétt til að hafa slíkar deildir, að „þeir hafi ákveðið hærri íðgjöld en þau almennum eða aflað sérsjóði sínum annarra tekna“.

Þá höfum við bætt við 5. gr., sem vantar í frv., um það, hver eigi að ákveða formann sjóðs-stjórnar, og er hér lagt til, að hann sé ákveðinn af ríkisstj.

Minni hl. n. mun að sjálfsögðu gera grein fyrir sínu nál. og sinni rökstuddu dagskrá. En eins og ég tók fram, þá er ég samþykkur minni hl., að fái málið ekki afgreiðslu á þessu þingi, þá láti ríkisstj. rannsaka það og undirbúa undir næsta þing.

Frsm. minni hl. (Jón Ívarsson): Eins og þskj. 215 ber með sér, erum við hv. þm. N.-Þ. í minni hl. sjútvn. í þessu máli. Ágreiningurinn er ekki um þá meginhugsun, sem er grundvöllur fyrir frv., að nauðsyn beri til þess, að þessi atvinnuvegur eigi sína tryggingarsjóði. En ágreiningurinn liggur í því, að ekki fannst þetta mál ekki hafa fengið forsvaranlegan undirbúning, svo að hægt væri að afgreiða það sem l. frá Alþ. Að visu hefur málið verið tvisvar áður til umr. í þinginu og bæði skiptin komizt skammt áleiðis. Í hið fyrra sinni var það í sama formi og nú, en í seinna sinnið í öðru formi. Þá var tryggingin frjáls, og gat hver og einn útgerðarmaður ráðið því, hvort hann vildi leggja fram fé í slíkan sjóð eða ekki. Eins og bent er á í nál. okkar, var á seinna þinginu borin fram og samþ. rökst. dagskrá um málið, þar sem ríkisstj. var falið að rannsaka það og undirbúa lög-gjöf, ef hagkvæmt þætti. Þessi rannsókn hefur aldrei farið fram, og málið er í sömu skordóm nú og þegar þingi lauk 1940. Þess vegna hefur þingið engu betri grundvöll á að byggja við afgreiðslu þess nú heldur en þá var. Þetta er ástæðan fyrir okkar rökst. dagskrá, og þar sem Nd. komst að þeirri niðurstöðu 1940, að málið þyrfti að rannsaka, en það hefur enn ekki verið gert, horfir málið eins við nú og þá.

Aðalefni frv. þessa er það, að hvert veiðiskip, sem hefur hlutaráðningu, skuli borga ákveðið gjald af afla sínum í sjóð, en ríkissjóður leggur fram jafnmikið á móti. Eins og hv. flm. meiri hl. hefur sagt, liggur ekkert fyrir um það, hvað þetta gjald gæti orðið, hvorki hjá útgerðarmönnum né ríkissjóði. Við hv. þm. N.-Þ. lítum svo á, að ekki sé forsvaranlegt af Alþ. að binda ríkissjóði þá bagga, sem ómögulegt er að segja um, hversu miklu nema, eins og nú er, og því síður í framtíðinni. Auk þeirrar ástæðu, sem ég hef nú greint, er margt annað við frv. að athuga, og virðist það þurfa að fá rækilega athugun og meiri en var á valdi n., áður en það næði fram að ganga.

Í frv. segir, að skilyrði til þess, að skipin geti orðið meðeigendur í þessum sjóð, sé það, að þau hafi hlutaráðningu, sbr. 1. gr. Eftir því sem ég þekki til, virðist þessi hlutaráðning vera nokkuð mismunandi. Hér við Faxaflóa er hún á þann hátt, að öll skipshöfnin ber kostnaðinn sameiginlega af oliu, beitu, veiðarfærum og yfirleitt öllu, sem að útgerðinni lýtur. En hins vegar veit ég til þess sums staðar annars staðar, að útgerðarmaðurinn sjálfur greiðir nær allan útgerðarkostnaðinn, en skipshafnirnar aðeins viðlegugjald og húsaleigu af óskiptum afla, en engan annan sameiginlegan kostnað við útgerðina. Á síldveiðum mun skipshöfnin fá hluta af aflanum án tillits til kostnaðar við veiðarnar. Eins og kunnugt er, mun á togurunum vera fast kaup, en auk þess fær skipshöfnin hluta af lifrarafla, og er því þar um að ræða nokkurs konar hlutaráðningu. Hlutaráðningarnar eru nokkuð mismunandi, og ákvæði frv. þess vegna nokkuð óskýr og mundu í framkvæmdinni valda erfiðleikum. Hlutaráðningarfyrirkomulagið þarf að vera ákveðið og ekki mismunandi, til þess að gjaldið komi ekki misjafnlega þungt niður á einstakar skipshafnir og útgerðir. Nú er sagt í fyrstu grein, að fráðreginn skuli vera sameiginlegur kostnaður, áður en gjaldið, 1%, er reiknað. En hver er þessi sameiginlegi kostnaður? Við álitum, að þurfi að skilgreina hann miklu nánar heldur en gert er í frv., vegna þess að um þetta gilda mismunandi venjur og reglur, hvað telst til sameiginlegs kostnaðar við útgerð. Eins og ég gat um, bera útgerðirnar misjafnlega mikinn hluta af þessum kostnaði, og þar af leiðandi yrði ólíkur grundvöllur fyrir gjaldinu samkv. frv. Útgerðarmaðurinn á að standa skil á gjaldinu, og bæjarfógetar og hreppstjórar eiga að innheimta það, hver í sínu umdæmi. Af þessu er ekki sjáanlegt, hvar gjaldið á að innheimtast, hvort heldur þar, sem skipin eiga heima — eru skrásett, eða þar, sem þau eru gerð út, sem fer oft ekki saman. Ef skipin eru gerð út frá öðrum stöðum en þau eru skrásett á, eiga þá gjöld þessi að innheimtast á útgerðarstaðnum eða skrásetningarstaðnum? Þetta lætur frv. ósagt.

Enn segir í fyrstu grein, að útgerðarmaður standi skil á gjaldinu og það skuli sent sjóðsstjórninni að loknum skiptum eftir hverja vertið. Nú er mjög misjafnt, hvenær slík skipti geta farið fram. T. d. mun S. Í. F. vera nú að úthluta uppþót á saltfisk, sem veiddur var 1940, og eftir því sem ég bezt veit, er nú verið að úthluta uppþót á síldaraflann 1940. Þannig getur uppgerð

á því, hve aflinn hefur verið mikill að verðmæti, dregist mjög lengi. Útgerðarmaðurinn getur ekki afhent skipshöfninni andvirði aflans, fyrr en sölu er lokið, og þetta mundi torvela mjög framkvæmd 1., ef frv. yrði samþ. Ég bendi á framtalin atriði til þess að sýna, að frv. er alls ekki þannig úr garði gert, að það megi verða að 1., eins og það er. Það vanar t. d. nánari skýringu á, hvað átt sé við með sameiginlegum kostnaði, hvar gjaldið eigi að greiðast o. s. frv. Og það er alls ekki nógu skýrt ákvæði, að gjaldið skuli greiðast við lok hverrar vertiðar. Hugtakið vertið er svo teygjanlegt og óákveðið, að það er naumast fært að miða þessi ákvæði frv. við það, eins og hér er gert.

Í 3. grein er talað um, að „skip, sem gerð eru út í sama kaupstað eða sama hreppi, geti mynd- að sérstaka deild í jöfnunarsjóði, ef útgerðarmenn og starfandi sjómenn í kaupstaðnum eða hreppnum óska þess“. Hér er ekki sagt, hvort átt sé við alla sjómenn á viðkomandi stað eða meiri hluta þeirra eða máske gæti verið átt við örfáa þeirra, ef til vill einn eða tvo. Þetta frv. er að flestu leyti svo óákveðið og óundirbúið, að ekki eru tiltök að gera það að 1., eins og það er. Í því er t. d. ekkert sagt um það, hve margir þurfi að vera með stofnun sérdeildanna, til þess að löglegt sé. Hvort eiga deildirnar heldur að starfa þar, sem skip er skrásett eða gert út, eða getur sama skip verið í deild á báðum stöðum? Hvernig á svo að mynda deildirnar? Á þetta er ekki minnst einu orði í frv. Í frv. segir, að sjóðsstjórnin geti við úthlutun hlutaruppþóta úr sérstöðum þeim, sem frv. gerir ráð fyrir, vikið frá hinni almennu reglu, ef ástæða þykir til og óskir koma fram um það frá þeim, sem hlut eiga að máli. En hverjir eiga hér hlut að máli? Getur einn maður fengið þessu framgengt? Eða þurfa allir deildarmenn að óska þess?

Yfirleitt er frv. svo óljóst, að ekki nær neinni átt að gera það að lögum. Ég er hræddur um, að hver, sem framkvæma ætti slíka löggjöf, kæmist oft í mikinn vanda um það, hvernig ætti að fara með einstök atriði hennar. Að visu stendur í einni gr. frv., að setja megi reglugerð um stjórn sjóðsins og starfrækslu, og geri ég ráð fyrir, að hér sé átt við, hvernig sjóðurinn sé rekin, þegar hann er til orðinn og féð innheimt.

Eftir því sem ég hef athugað frv. betur, er ég sannfærðari um það, að það þarf mikinn undirbúning til þess, að sett verði slík löggjöf. svo að í lagi sé, og það er ekki fært neinni þn. að lagfara það á þeim takmarkaða tíma, sem ráð er á.

Í trausti þess, að frv. eigi eftir að fá betri undirbúning, höfum við minni hl. sjúvn. borið fram rökst. dagskrá á þskj. 215, og ef hún verður samþ., munum við bera fram sérstaka till. til þál. um að fela ríkisstj. athugun og undirbúning málsins með stuðningi sérfróðra manna, sem hafa verklega þekkingu á útgerð og reynslu í þeim efnum. Þar sem þetta er tryggingarmál að nokkru leyti, þyrfti einnig á aðstoð tryggingarfróðra manna að halda við undirbúninginn, eins og líka var vikið að í rökst. dagskr., sem samþ. var í þessu máli á Alþ. 1940.

Ég vil svo að endingu mæla með rökst. dag-skránni og bendi á um leið, að verði hún samþ.,

munum við minni hl. bera fram sérstaka till. til þál. um, að ríkisstj. taki málið til athugunar.

***Frsm. meiri hl. (Sigurður Kristjánsson):** Eftir beiðni hæstv. forseta mun ég nú ekki fara inn á einstök atriði þessa máls, þar sem tíminn er naumur. En ég vil aðeins benda á það, að mér finnst það ákaflega harðvítugt gagnvart okkar sjávarútvegi að neita honum um jafnaðarsynlega löggjöf og þessa, ár eftir ár, með þeim rökum, að málið sé ekki nógu vel undirbúið, og það 4 árum eftir, að málið var borið fyrst fram.

Ég vil benda á það, að þegar er orðið stórtjón af þessum drætti, þar sem við höfum sleppt þeim tekjuhæstu árum, sem komið hafa fyrir sjávarútveginn, síðan landið var numið. Um allt þetta skraf um undirbúningsleysi er það að segja, að allsherjar félagsskapur sjávarútvegsins hefur fjallað um þetta mál, og nú á landsþinginu var þetta samþ. Einstakar deildir þessa félagsskapa hafa rætt um þetta ár eftir ár og komið með kröfu um, að eitthvað verði gert í þessum málum.

Ég vil spyrja háttv. minni hl. um það, hvort honum fyndist landbúnaðarmál illa undirbúið, ef Búnaðarfé. Íslands hefði það til meðferðar ár eftir ár og það væri síðan tekið tvisvar fyrir á búnaðarþingi, auk þess sem einstök búnaðarfé. ræddu það og gerðu um það sínar till. Andstaðan gegn þessu máli hefur alltaf komið úr sömu átt, og verður að skeika að sköpuðu, hvort andstaðingunum tekst enn að hindra framgang þessa nauðsynjamáls, sem ekki þolir neina bið.

Ísleifur Högnason: Ég get lýst yfir því, að ég er samþykkur þeirri dagskrártill., sem fram kom frá minni hl. n. þeirrar, sem um málið fjallaði. Þegar málið var áður afgr. hér í Nd., var ákveðið, að sjómenn og útgerðarmenn skyldu sjálfráðir, hvort þeir stofnuðu þessa sjóði eða ekki. Maður gat greitt frv. atkvæði úr þinginu með þessu, en með því að lögbýnga þetta, get ég ekki verið því samþykkur. Sjómenn úti um land hafa enn ekki fengið að láta uppi álit sitt um þetta, og ég veit, að fáir þeirra treysta opinberum skrifstofum svo vel, að þeir vilji láta til þeirra eina einustu krönu af launum sínum. Þetta hefur ekki verið borið upp í neinu sjómannafélagi, og undirbúningur þess vegna algerlega ófullnægjandi. Auk þess ber frv. með sér, að ríkissjóði er ætlað að tryggja allar greiðslur til sjóðsins, og er það mikill sparnaður fyrir útgerðarmenn, ef ríkissjóður ætla að bera allar tryggingarnar á móti þeim. En það er mitt álit, að útgerðarmenn eigi sjálfir að tryggja sjómönnum lífvænlega afkomu. Það er líka óneitanlega undarlegt, að flutningsmenn skyldu ekki halda því ákvæði, sem var í frv. í fyrra, að sjómönnum sé í sjálfsvald sett, hvort þeir vilji stofna tryggingarfélag eða ekki. Það ber með sér grun um, að það mundi ekki fá góðar viðtökur, ef það kæmi til þeirra, sem eiga að hafa með það að gera. Ég mun því greiða atkvæði með dagskrártill. minni hl.

Frsm. minni hl. (Jón Ívarsson): Frsm. meiri hl. taldi, að ég færi með órökstutt skraf um

þetta mál viðvikjandi undirbúningsleysi þess. Ég get ekki fallið á annað en að staðreyndir þær, sem ég benti á, séu fullgildar, og þarf ekki við þar að bæta, þótt miklu sé af að taka um það, hve frv. er illa undirbúið. Þetta frv. hefur þurft svona langan tíma í þinginu vegna þess, hve illa það er undirbúið af þeim, sem báru það fram. Þeir hafa ekki, þegar þeir fluttu það, verið búnir að gera sér grein fyrir því, hvað þeir eru að biðja um, og virðast enn ekki hafa gert það. Ef málið hefði verið undirbúið, eins og æskilegt hefði verið og þurfti, væri löggjöf um það komin, og geta þeir sjálfum sér um kennt. Frsm. er dálítið reikull í þessu, þegar hann fyrsta árið vill láta þetta vera skyldu og svo næsta ár frjálst og þriðja árið skyldu. Hann segir, að félagsskapur útgerðarmanna mæli með þessu. Ég hef séð það, en sá félagsskapur hefur ekki gengið frá neinu formi fyrir því, og þar af leiðandi er enn ekki vitað um, hvernig t. d. fiskifélagsþingið vill haga því, en það vill mæla með því, að sett verði einhver tryggingaákvæði um aflahluti, og geta margir tekið undir það. En æskilegra hefði verið, að fiskifélagsþingið hefði gengið frá formi eða ákveðnum tillögum um það.

Frsm. meiri hl. spurði að því, hvað sagt mundi hafa verið um það, ef landbúnaðarmál hefðu þurft að eiga eins langa göngu gegnum þingið og þetta mál. Ég þarf ekki að svara því, vegna þess að ég er alveg viss um, að ekkert frv. um landbúnaðarmál hefði verið borið fram fyrir þingið svona illa undirbúið. Ég er viss um, að svo hefði verið frá því gengið, að hægt hefði verið að afgreiða það sem l. á fyrsta þingi, sem fengið hefði það til meðferðar. Það er ekki neitt nýtt um þetta frv., að það sé illa undirbúið. Það var flutt bæði á þinginu 1939 og 1940, og þá ekki miklu betur undirbúið en nú. Sjútvn. reyndi að fá álit frá Landssambandi ísl. útvegsmanna, en sú stofnun virtist ekki líta stærra á þetta mál en svo, að hún svaraði ekki bréfi, sem sjútvn. skrifaði henni um þetta mál. Þessi stofnun virðist álita þetta mál svo lítilsvært, að ekki þurfi að svara bréfi sjútvn. um það.

Ég get tekið undir það með hv. 4. landsk., er hann segir, að nauðsynlegt sé að leita álits sjómannanna sjálfra um þetta mál. Ég tel sjálfsagt, að það verði gert, því að það eru þeir, sem eiga að borga í sjóðinn að jöfnu við ríkissjóðinn, og ég tel einnig sjálfsagt, að það að leita álits þeirra verði einn liðurinn í undirbúningi málsins, jafnframt því sem leitað er til annarra aðila.

Ég vil svo að lokum mæla með og leggja áherzlu á, að rökst. dagskráin frá okkur hv. þm. N.-D. verði samþykkt

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 42. fundi í Nd., 27. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 215, frá minni hl. sjútvn., samþ. með 13:10 atkv.

2. Sauðfjársjúkdómar.

Á 4. fundi í Nd., 24. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 75 27. júní 1941, um varnir gegn útbreiðslu nokkurra næmra sauðfjársjúkdóma og stuðning til bænda, er biða tjón af þeim (þmfrv., A. 11).

Á 6. fundi í Nd., 26. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Nd., 27. febr., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Flm. (Jón Pálmason): Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er flutt af mér og hv. þm. Dal., og er það að nokkru leyti frh. þeirra till., sem ég ásamt hv. 5. landsk. þm. flutti á aukabínginu í vetur. Frv. er hér flutt sem breyt. á mæðiveikil. Fyrir frv. er að miklu leyti gerð grein í grg. þess, en ég skal þó segja örfá orð því til viðbótar. Aðalatriðið, sem hér er farið fram á, að breytt verði, er það, að í stað þess, að úthlutað hefur verið uppeldisframlagi til bænda á fjárfellissvæðinu að undanfögnu eftir vissum reglum, sem sauðfjársjúkdómanefnd hefur sett. Þá er nú gert ráð fyrir því samkv. frv., að sett verði inn í l., eftir hvaða reglum skuli fara.

Það er gert ráð fyrir því í flestum tilfellum, að úthlutað verði verðlaunum fyrir hvert ásett gimbrarlamb í þeim héraðum, sem orðið hafa fyrir tjóni af þeim fjárpestum, sem l. ná til. Það er ætlað til þess samkv. frv., að þeir ungrmenn, sem ala upp sauðfé, en áttu ekki fé áður, fái framlag, en svo var ekki eftir þeim reglum, sem gilt hafa. Það hefur orðið mikil óánægja út af þessum úthlutunum, og í sumum tilfellum hefur það leitt til þess, að þeir, sem ekki hafa alið upp neitt sauðfé, hafa flutt burt af svæðunum. Þetta verkar mjög illa, og er þegar komið í ljós, að þessar upphæðir hafa aðallega lent hjá eldri mönnum, en hinir yngri, sem eru að byrja að ala upp fé, hafa ekkert fengið út á sitt fé. Að öðru leyti er þessi till. byggð á þeirri skoðun, að það sé meira virði í þessu tilfelli að sjá um það, að hinir yngri menn geti haldið þessum atvinnurekstri áfram.

Samkv. nýjustu skýrslum, sem ég hef fengið yfir aðalmæðiveikisvæðin, þ. e. Borgarfjarðar- og Mýrasýslu og Húnavatnssýslur, mundi þessi breyting nema um 25% hækkun.

Ef hv. þm. skyldi að öðru leyti vaxa í augum þær hækkanir, sem hér er farið fram á, þá eru næg tækifæri til þess að gera einhverjar takmarkanir þar á að öðru leyti. Samkv. frv. er farið fram á það, að felld verði niður þau fjárfraðlög, sem veitt eru til viðbótar í þessu skyni, auk jarðræktarstyrksins. En þó að við flm. höfum ekki lagt til að fella niður aðra styrki, getur það miklu frekar komið til mála heldur en að láta þessar úthlutunarreglur standa, eins og þær hafa verið framkvæmdar að undanfögnu. Um þá upphæð, sem hér er farið fram á í sambandi við þessa till., má geta þess, að þessar 25 kr. eru ekki meira virði nú en 10 kr. voru fyrir stríð, og er hér því miðað við líkt hlutfall og var áður en stríðið byrjaði.

Ég fer fram á það, að þessu frv. verði að umr.

lokinni vísað til landbn., og af því að búnaðarþing hefst nú væntanlega innan skamms og hér er um að ræða mikilsvert mál, geri ég ráð fyrir því, að það verði, áður en það er afgr. úr d., sent búnaðarþinginu til athugunar. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til þess að fjölýrða um þetta mál, nema sérstakt tilefni gefist til.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Á 54. og 55. fundi í Nd., 8. og 11. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 12. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 11, n. 243, 363 og 370).

*Frsm. meiri hl. (Bjarni Ásgeirsson): Landbúnaðarnefnd hefur ekki getað orðið sammála um afgreiðslu þessa máls. Minni hlutinn, flutningsmaður, vill samþykkja málið, en meiri hlutinn, 3 nefndarmenn, leggur til, að málinu verði vísað frá með rökstuddri dagskrá, og annar minni hluti skilar sérstöku álit.

Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um þessa skoðun nefndarinnar, því að það er tekið fram að mestu leyti í nál. því, sem hér liggur fyrir á þskj. 363. Ég skal þó geta þess, að málið var sent til álits og athugunar búnaðarþings og sömuleiðis til umsagnar sauðfjársjúkdómanefndar. Búnaðarþing gat ekki fallist á að mæla með frv., eins og skýrt er frá í nál. Álit sauðfjársjúkdómanefndar er einnig prentað hér, og leggur hún einnig á móti því, að frv. verði samþ. Það, sem við sérstaklega höfum á móti þessu frv., er, eins og tekið er fram í okkar nál., að við teljum ekki rétt að fella niður þá liði úr lögunum, sem eru um styrki til vegabóta og jarðabóta og styrki til nýrra framleiðsluframkvæmda. Það er ekki nokkur vafi á því, að þessir liðir, a. m. k. sumir, koma að mestum raunverulegum notum fyrir bændur, þannig að menn, fyrir þá, geta stækkað bú sín og lyft þeim og að með lagningu nýrra vega geta þeir breytt búum sínum úr sauðfjárbúum í kúabú og á þann hátt komið undir sig fótunum aftur með nýju búskaparlaga og nýjum aðferðum og þannig létt á ríkissjóði þeim styrk, sem þeim er ætlaður, vegna þess að sauðfjársjúkdómanefnd hefur það fyrirkomulag að draga frá ákveðna tölu fjár fyrir hverja kú, sem bóndinn eignast, og á þann hátt létt á fóðrunum fyrir nefndinni. Það er ekki nokkur vafi á því, að þetta fyrirkomulag er mikið til bóta og getur óbeinlínis orðið til þess að létt þann stuðning, sem bændur ættu að fá eftir þessum lögum. Því að því stærra sem kúabúðir er, því minni er styrkurinn vegna fjárpestarinnar.

Þá tel ég ekki rétt að gerbreyta því kerfi, sem nefndin hefur smátt og smátt skapað. Það er erfitt að úthluta bótum svo, að öllum líki, en ég er ekki í vafa um, að með þeirri samvirksemi, sem nefndin leggur í störf sín, kemst hún næst því að úthluta réttlátlega, og hún leggur sig mjög fram um að haga svo styrkveitingum sínum, að þær komi að sem mestum notum og

séu sem réttlátastar. Upphaflega, þegar þessi lög voru samþykkt og grundvöllurinn lagður, var gengið út frá því, að bætur yrðu veittar eftir því, hve miklu tjóni bændur hefðu orðið fyrir vegna fjárpestarinnar. Auðvitað er þetta aldrei hætt til fulls, en eftir því, sem kraftar ríkisins hafa leyft, hefur verið reynt að úthluta sem næst því, að það yrðu bætur fyrir orðið tjón. Það er ekki hægt að neita því, að nefndin hefur á ýmsum sviðum orðið að ganga lengra og hefur reynt að veita þeim, sem fátækastir eru, öllu meiri styrk en öðrum, og tel ég ekki hjá því komið að haga þannig störfum áfram. Hins vegar, ef grundvöllinum væri kippt undan því bótakerfi, sem nefndin hefur skapað, eins og ætlað er til í frv. á þskj. 11, þá tel ég það stórt spor aftur á bak í þessu.

Það er ætlað til þess í frv., að veittur sé uppeldisstyrkur, kr. 25.00, á hvert lamb, sem sett er á á þessum svæðum, jafnvel þótt veikin hafi ekki komið til einstakra manna á svæðinu, og er ætlað til, að það verði aðalbæturnar, en nú vitum við, að svo er komið, að fjárstofn manna er mjög misstór á þessum svæðum. Menn hafa haft mismunandi krafta til þess að halda búinu við og jafnvel kaupa í skörðin. Þeir, sem sterkir hafa verið, hafa nokkurn veginn getað haldið búum sínum við, en hinir orðið svo að segja fjárlausir. Ef nú frv. hv. þm. A.-Húnv. yrði samþ., lenni styrkurinn óhjákvæmilega mest til þeirra, sem fjársterkastir eru og ríkastir, en menn fengju þeim mun minna sem þeir væru fjárfátækari, og það er því ekki nokkur vafi á því, að hér er beinlínis verið að lækka styrkinn til hinna fátækari, því að vitaskuld yrði það þannig, að þegar menn eiga vissan ákveðinn styrk til þess að ala upp lömb sín, mundu þeir setja á þau lömb, sem þeir gætu, til þess að fá uppeldisstyrkinn. Það gæti farið þannig, að þeir mundu lóga meiru annars, því að ef þeir eru vissir um að geta fengið 25 króna styrk fyrir hvert lamb, setja þeir á til þess að njóta þessa fjár. Nú er það þannig, að þeir, sem hafa sterkan stofn eða eru búnir að koma sér honum upp, selja á hverju hausti til bændu, sem setja á, og samkvæmt þeim reglum, sem nú gilda, fá þeir líka styrk, en mér skilst eftir þessu, að þeir mundu ekki setja á, og yrði þetta beint og óbeint til þess að bæta aðstöðu hinna ríku, en draga úr aðstöðinni til þeirra, sem fjárfátækastir eru. Ég hef rætt þetta mál töluvert við sauðfjársjúkdómanefndina og minnst á ýmislegt við hana, sem ég hef orðið var við, að menn á sjúkdómasvæðinu eru óánægðir með, og veit ég, að nefndin tekur mikið tillit til allrar rökstuddrar gagnrýni á störfum hennar.

Nefndin hefur m. a. gert þær breyt, við viðhaldshundraðshlutann, sem dreginn er frá áður en uppeldisstyrkurinn kemur til greina, að færa hann niður í 15%, og er þetta stór bót frá því, sem áður var. Sömuleiðis hefur nefndin tekið upp þá reglu að veita ungum mönnum, sem eru að koma sér upp fjárstofni, hliðstæðan styrk við eldri bændur.

Þá veit ég enn fremur, að nefndin hefur í undirbúningi að styrkja þá, sem fátækastir voru, þegar veikin kom í fé þeirra, og veita þeim aukauppeldisstyrk á allt að 20 fjár. Tel ég þetta

sömuleiðis mikið til bóta á hinn úthlutunarreglunni og álít, að það mundi bæta úr þeim kurr, sem er á sjúkdómssvæðunum, einkum hjá hinum fátækari bændum. Þannig tel ég þær umbætur, sem nefndin gerir nú, svo mikið til bóta, að ekki sé ástæða til að fara að binda hendur hennar, sem yrði gert með lögum, ef þetta frv. verður samþ. Þetta mál er svo vandasamt í framkvæmd, að það er ekki hægt að rígbinda það í lögum, nema illt hljótist af, og tel ég nefnd þá, sem hefur þetta mál til meðferðar, verða að hafa rúmar hendur til þess að geta framkvæmt það, og hygg ég, að það mundi sýna sig, að þótt horfið yrði til þess ráðs, sem ætlað er til hér í frv. um úthlutun bótafjárins, að við fengjum ekki meira réttlæti en við höfum.

Af þessum ástæðum og fleirum, sem ég sé ekki ástæðu til að rekja hér, leggjum við til, að málið verði afgreitt með svo hljóðandi rökstuddri dagskrá:

„Með því að neðri deild Alþingis er í höfuðatriðum samþykkt þeim starfsreglum, sem sauðfjársjúkdómanefnd fylgir í úthlutun bótafjár, og telur þær breytingar, er hún hefur gert á þeim undanfarið, eðlilegar, og í trausti þess, að hún sjái sér fært að bæta enn aðstöðu þeirra bændu um uppeldi sauðfjár, er fjárfæstir voru, er veikin kom í fé þeirra, eða hófu búskap eftir þann tíma, sér hún ekki ástæðu til að samþykkja frumvarp þetta, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

*Frsm. minni hl. (Jón Pálmason): Þetta mál er nú búið að liggja æði lengi fyrir Alþingi og hefur þegar valdið nokkrum deilum utan þings. Bæði í sauðfjársjúkdómanefnd og á búnaðarþingi hefur það verið rætt, svo að dögum skiptir. Meiri hluti landbúnaðarn. byggir skoðun sína algerlega á afstöðu sauðfjársjúkdómanefndar og meiri hluta búnaðarþings, því að þar var meiri hl. og minni hl. Þetta er ekkert undarlegt, en ég tel, að þegar um mikið mál er að ræða, verði Alþingi að fara sínar eigin götur, án tillits til þess, hvort þessi eða hin stofnunin er með á notunum eða ekki. Þess vegna lít ég svo á, að þeim rökum, sem fram hafa komið frá sauðfjársjúkdómanefnd og búnaðarþingi, beri að taka með varúð. Það er auk þess ekki svo undarlegt, að þessum breytingum sé ekki vel tekið á þessum stöðum, þar sem ætlað er til að kippt sé fótunum undan því kerfi, sem sauðfjársjúkdómanefnd hefur sett sér og viljað starfa eftir. Auk þess ber að taka það til greina, að sauðfjársjúkdómanefnd og búnaðarþing hafa hina sömu stefnu í sauðfjársjúkdómanálum, nefnilega að keppa heri að því, fyrr en síðar, að skera niður allt fé á þessum svæðum og aðliggjandi sveitum. Miðað við þessa stefnu er það eðlilegt, að þeir, sem vilja fella, vilji ekki stefna að því að koma upp nýjum stofni.

En tildrög þess, að ég flutti þetta frv. ásamt hv. þm. Dal., eru þau meðal annars, að aðalfundur búnaðarsambands A.-Húnv., þar sem þessi mál voru rædd, samþ. með öllum greiddum atkv. að skora á Alþingi að breyta þessum l. og það er það, sem hér er farið fram á. Þau mótmæli, sem fram komu í nál. meiri hl. og í framsöguræðu hv. þm. Mýr., eru þannig vaxin, að þeim er að nokkru leyti svarað í nál. minni hl.

á þskj. 243, en ég skal þá fara fátinum orðum um þá aðalþætti málsins, sem hér um ræðir. Til þess að vekja athygli á því, á hvaða rökum þessi mótmæli eru byggð, vil ég benda á það, að þessir menn vilja leggja niður styrk, sem greiddur hefur verið undanfarin ár til vegafra-
kvæmda, jarðabóta og nýrra umbóta.

Nú er það svo, að til þessara hluta hefur verið varið miklu fé, en ég tel mjög óeðlilegt, að það sé verið að greiða í tilefni af mæðiveiki og garnaveiki, vegna þess að þær fjárhæðir, sem til þess eru látnar, eiga að fara eftir hinum venjulegu leiðum. Ég veit, að hv. fjvn. hefur á undanföllum árum tekið verulegt tillit til þess, hvort þannig væri ástætt í viðkomandi héruðum, að þörf væri meiri atvinnu en ella vegna þessa fjárdaða. Ég hef leyft mér að bjóðast til þess, ef samkomulag hefði getað um það orðið, að fella niður vaxtastyrk af slíku fé, ef mönnum skyldi vaxa í augum þær fjárhæðir, sem frv. gerir ráð fyrir, að menn fái úr ríkissjóði til uppeldisstyrks samkv. því frv., sem hér liggur fyrir. Ég hef ekki séð ástæðu til þess að leggja fram till. um að leggja þann styrk niður vegna þess, að ekki er útlit fyrir, að samkomulag geti orðið um afgreiðslu málsins. En vaxtastyrkurinn er svo útlits nú orðið, að það eru í mörgum tilfellum mjög vel efnaðir menn, sem fá mest af honum, ef þeir hafa stóran rekstur og miklar skuldir, því að það fer ekki alltaf eftir því, hvað efnahagur manna er góður, hvort þeir skulda mikið eða lítið. En í mörgum tilfellum fá fátækir menn engan vaxtastyrk, af því að þeir skulda ekki nema litlar upphæðir. Hvort það sé rétt að breyta þessu bótafé, er höfuðágreiningsefni þessa máls, og það er þannig vaxið, að ágreiningur er um það, hvort það á að vera á valdi Alp., hvernig þessu fé er úthlutað, eða hvort það á að vera á valdi einnar nefndar. Á undanföllum árum hefur meira og minna verið farið inn á það svið, að vald Alp. hefur verið flutt í hendur einstakra nefnda, sem með það hafa að gera að úthluta peningum og afgreiða málefni, sem beinlínis heyrðu áður undir Alp. sjálft. Ég tel þessar aðferðir ekki til fyrirmyndar og tel miklu réttara að hafa þá aðferð, sem ég fer fram á, að það sé ákveðið í l. hvernig þessu fé skuli úthlutað.

Að það sé rétt, sem hv. frsm. meiri hl. talaði um, að með þessu fengju þeir meiri bætur, sem efnaminni eru, er mjög fjarri sanni. Því að það er alveg öfugt. Hér er farið fram á að hafa sama og enga takmörkun á því fé, sem megi veita sem uppeldisframlag til manna, og ég hef boðið meiri hl. n. að færa það hámark niður, ef n. hefði getað gengið inn á regluna að öðru leyti. Að þetta sé stórt spor aftur á bak, geta þeir menn sagt, sem vilja halda í það, að skipta þessu í fjölda marga smástyrki, en leggja ekki aðaláherzlu á það að hjálpa mönnum til þess að koma fénu upp aftur. En það er grundvallaratriði þessa frv. að koma því til leiddar, að ungir menn í sveitum landsins fái til þess betri aðstöðu en verið hefur að stunda búskap og koma á stofn sauðfjárrækt. Það er mesti misskilningur, að þessir ungu menn hafi ekki orðið fyrir neinu tjóni af völdum veikinnar, þó að ekki hafi drepizt fé hjá þeim. Í sumum sveitum hefur það

verið þannig, að þessir ungu menn hafa ekki alið upp neitt fé á undanföllum árum, og það er þess vegna stórkostlegt tjón, sem beinlínis og óbeinlínis stafar af þeim faraldri, sem hér um ræðir.

Um önnur atriði skal ég ekki fara mörgum orðum, en ég vil geta þess, að í nál. mínu er talað um það, hvernig aðstaðan er fyrir menn, eins og t. d. horfir í mínu héraði, A.-Húnavatnssýslu, að ala upp fé og fjölga því. Það virðist vera aðalmótstaðan hjá sauðfjársjúkdómanefnd og meiri hl. landbn. gegn þessu máli, að það sé hætt við því, að þetta verði misnotað á þann hátt, að fénu muni fjölga of fljótt og farið yrði að drepa veturgamlar gimbrar. Þetta er fjarstaða, sem ekki kemur til greina, eins og ena horfir. Í mínu héraði fórst af völdum mæðiveiki á s. l. ári um 6 þús. fjár, og tjón, sem áætlað er af völdum hennar, var nokkuð á fimmta hundrað þús. kr. Þær bætur, sem komið hafa, eru því ekki nema brot af því mikla tjóni, sem þarna var um að ræða.

Þá var hv. frsm. meiri hl. að tala um það, að það hefðu verið gerðar nokkrar umbætur á reglum sauðfjársjúkdóman. með því að færa gjaldið úr 20% niður í 15%, og þannig hefði skapazí aðstaða fyrir uppvaxandi menn, að því er þetta snertir, og það skal játað — og því má slá föstu —, að þær breyt. hafa orðið nokkuð til bóta og spor í rétta átt. Ég skal þó til sönnunar því, að þessar breyt. á reglum sauðfjársjúkdóman. koma ekki að fullnægjandi notum, að því er snertir unga menn, skýra frá því, hvernig útkoman yrði, ef farið yrði eftir því, sem lagt er til í nál. meiri hl.

Ég hef tekið saman yfirlit yfir framlög til 47 ungra manna í mínu héraði, og niðurstaðan af því er sú, að þessir 47 menn hafa sett á á s. l. ári allt að 20 lömb, og þeir hafa fengið uppeldisframlag að meðaltali á 6 lömb hver. Það eru einmitt þessir menn, sem ég er að fara fram á, að fái uppeldisframlag á öll sín lömb. Og eg býst við því, að ef þeir fengju það, þá mundi það verða þeim hvött til þess að fjölga fénu. Með því, að það sé svo farið með þessa menn, sem verið hefur eftir reglum sauðfjársjúkdóman, og lagt er til í nál. meiri hl., verður óánægjan svo mikil, að hún veldur því, að þessir menn flytja burt úr sveitunum.

Mér þótti rétt að draga þetta fram, svo að það komi greinilega fram, hvað það er, sem fyrir okkur flm. frv. vakir.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð fleiri að sinni, en ég vil þó segja það, að mér þykir það furðu gegna, að sumir þeir menn, sem ekki hafa bingað til getað fallizt á, að það væri rétt framtíðarstefna á þessu sviði að skera niður fé á öllum veikindasvæðum, skuli ekki vilja koma í veg fyrir það, að áframhaldandi vonleysi gripi um sig í okkar sauðfjárrækt á þeim sviðum, sem verst er farið.

Um. (atkvgr.) frestað.

Á 37. fundi í Nd., 13. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 363, frá meiri hl. landbn., samþ. með 14:3 atkv.

Lagafrumvarp, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Háskóli Íslands.

Á 11. fundi í Ed., 6. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 78 27. júní 1941, um breyt. á l. um Háskóla Íslands, nr. 21 1. febr. 1936 (þmfrv., A. 33).

Á 12. fundi í Ed., 9. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóniasson): Ég skal ekki þreyta menn með langri framsögu um þetta mál, enda er þess ekki þörf, því að það er öllum kunnugt frá síðasta aðalþingi. Þá voru samþ. l., sem hér er gert ráð fyrir að breyta. Þá kom ég fram með brtt. um sama efni og það, sem er í þessu frv. Þá var því lýst yfir af sumum ræðumönnum, þar á meðal hestv. forsrh., að þeir teldu þá breyt. sjálfsögð og eðlilega, en þá töldu þeir hættu á, að málið dagaði uppi, ef farið yrði að senda það á ný til Nd., þar sem áliðið var þings. Nú vænti ég, að enginn þurfi að greiða atkv. um þetta mál á móti sannfæringu sinni, því að nú er ekki áliðnara en svo, að málið getur komiðt áfram þess vegna.

Ég skal ekki á þessu stigi málsins rökræða, hvernig ég tel, að eigi að opna hagfræðideild og guðfræðideild og jafnvel atvinnudeild fyrir öðrum en stúdentum. Það var rætt allræðilega á síðasta þingi af hv. þm. S.-Þ., og ég sé ekki ástæðu til að endurtaka það, þar sem söma menn eru í d. nú og þá.

Ég legg svo til, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til menntm., sem ég vænti, að geri því fljót og góð skil.

*Magnús Jónsson: Ég tafðist á leiðinni hingað og heyrði ekki nema örlítið af ræðu hv. flm. Það er ekki heldur tilgangur minn að tefja fyrir málinu með löngum umr. nú eða bera fram mikil andmæli gegn því, en vil þó lýsa minni skoðun á málinu.

Ég vil þá fyrst segja, og það án alls broka, að mér finnst óheppilegt, að menn séu að bera fram frv. um breyt. á stofnun eins og háskólanum án þess að hafa, að því er maður gæti haldið, nein sérstök skilyrði til að geta lagt þar til málanna það, sem heppilegt væri. Við skulum athuga, hvernig stofnun þetta er. Hér er starfandi hópur manna, sem hafa þetta fyrir ævistarf. Þessir menn mynda með sér sameigin-

legt ráð, þar sem reynt er, fyrst á fundum í deildum og síðan í háskólaráðinu, að finna það fyrirkomulag á hverju og einu, sem hentugast má teljast. Það er tvímælalaust, að Alþ. hefur vald yfir þessari stofnun, en mér finnst, að það ætti að fara varlega í að gera á henni breyt., sem koma ekki frá stofnuninni sjálfri í grundvallaratriðunum. Nú nýlega eru um garð gengnar þónokkrar breyt. á fyrirkomulagi háskólans, og fyrir stuttu síðan hafa verið haldnir margir fundir til þess að ganga frá reglugerð háskólans í samræmi við þær breyt., sem orðið hafa, og það er ekkert áhlaupaverk. Það er búið að vinna að því mánuðum saman á mörgum fundum að fá það fyrirkomulag, sem menn að fenginni reynslu hafa talið heppilegast. Ég vil taka til samanburðar aðra stofnun, sem ég held, að sé þó ekki eins flókin, Búnaðarfélag Íslands. Ég teldi engu furðu, þó að þessi hv. þm. teldi varhuga-vert, ef ég færi að bera fram frv. um grundvallarbreyt. á ráðunautastörfum við Búnaðarfélag Íslands, og held ég þó, að ég, sem er gamall sveitamaður, hafi fullt eins mikið vit á málum sveitanna og þessi hv. þm. á fyrirkomulagi Háskóla Íslands. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. mundi segja sem svo: „Við skulum vita, hvað búnaðarfélagið segir um þessa tilhögun.“ Það er t. d. álitamál, hvort betra er að hafa hagfræðideildina alveg sérstaka eða hafa hana í sambandi við lagadeildina, eins og verið hefur. Og ég veit ekki, hvað háskólanum hefði átt að ganga til þess annað en það, að þeir, sem bezt finna til þess, álita, að haganlegast sé, að þessar deildir séu sameinaðar. Það kann að vera, að síðar meir verði hagfræðideildin sérstök deild, en nú er ekkert, sem bendir til þess. Deildir háskólans eru mjög sérstakar, hver fyrir sig. Ég hygg samt, að ég sé öðrum deildum háskólans kunnugri en menn, sem eru utan við skólann, en mér dettur þó ekki í hug að stinga upp á grundvallarbreyt. þar á móti þeim deildum sjálfum, af því að þeir kenningar, sem þar starfa, geta bezt sagt um, hvað þar er heppilegast. Í háskólanum er aldrei gerð nein breyt., sem varðar skipulagið, nema málinu sé fyrst vísað til viðkomandi deildar, sem segir álit sitt um málið. en háskólaráðið er nokkurs konar eftirlitsn., sem lítur eftir, hvort álit deildarinnar sé rökstutt.

Einn hv. þm. ætlaði á þinginu í fyrra að gera mig að fifli út af því, að ég hefði ekki vit á kennslu í lagadeild. Þá mætti alveg eins tala um, að forstöðukona kvennaskóla hefði ekki vit á

kennslu í stýrimannaskóla. Þó held ég, að það standi nær mér en mönnum, sem standa alveg fyrir utan háskólann.

Þessi breyt. er þó ekki nema fyrirkomulagsatriði. En síðari till. er um algerða grundvallarbreyt. Maður getur sagt, að það séu tvær lífs-skóðanir, sem mætast þar. Það er gersamleg stefnubreyt. í málum háskólans. Þó að hv. flm. fari þar varlega í sakirnar, þar sem hann tekur aðeins tvær deildir, aðra ófærda. Hér á að leggja út á þá braut, að háskólinn verði að nokkru leyti ekki stúdentaskóli, heldur fyrir hvern og einn, sem stentz þar inntökupróf. Þetta er algerð grundvallarbreyt., því að háskólinn hefur verið ekkert annað en stúdentaskóli. Það þýðir ekkert að segja, að hann sé æðsta menntastofnun landsins. Það getur vel verið, að það sé einhver annar skóli, t. d. alþýðuskóli. Hann er stúdentaskóli og ekkert annað. Reynslan er sú, að það er ekki hörgull á mönnum í háskólann. Það er aðeins guðfræðideildin, sem hefur ekki verið meira sótt en nauðsynlegt er. Það hefur aldrei verið hörgull á mönnum í þær stöður, ef þær hafa verið álitlegar að öðru leyti. Af því að nú hafa heldur verið bætt kjör presta, sækja fleiri um þessa deild en áður, og nú eru þar fleiri en búast má við, að fái stöður innan kirkjunnar, en ástæðan til þess, að stundum hafa ekki fengizt menn í þessar stöður, er sú, við hve dæmalaus kjör þessir embættismenn hafa haft að búa. Stúdentafjöldinn er mesta vandamál innan deildanna, svo að jafnvel hafa verið uppi till. um harkalegar ráðstafanir, svo að það myndadist ekki lærðra manna óreigalýður. Læknar og lögfræðingar hafa verið miklu fleiri en þörf hefur verið fyrir. Lögfræðingarnir hafa nokkuð spjarað sig. Því að lögfræðileg þekking er góð við mörg störf í þjóðfélaginu, en gallinn er sá, hvað mikill tími fer í þetta, því að út úr þessu námi koma menn rosknir, en hefðu getað með þriggja ára verzlunarnámi öðlazzt þekkingu, sem hefði verið alveg eins góð fyrir þeirra starf. Læknarnir aftur á móti hafa verið svo margir, að þeir verða að finna nýja sjúkdóma til þess að geta lifað. Þegar þeir hafa lokið háskólanáminu, nema þeir einhverja sérgrein og eru orðnir rosknir nienu. Þegar þeir hafa öðlazzt möguleika til þess að geta lifað. Í Ameríku er læknablágan verri en nokkur engisprettuplága, og hefur legið við, að hafi orðið að setja sterk l. vegna þessara erfiðleika. En þó að þessu sé sleppt, þá er víst, að það er fjarri því, að hörgull sé á stúdentum í háskólann, svo að það hefur verið talað um að hindra menn frá að komast inn í hann. Með þessari till. er því stigið spor í þveröfuga átt. Ég skal ekki segja, hvort þörf er á mörgum hagfræðingum. Það er sjálfsagt ágætt, að mikið sé til af þeim, en mér virðist nú vera að spretta upp sagur af hagfræðingum, þó að ekki sé farið að tosa mönnum, sem ekki eru stúdentar, upp í hagfræðideild.

Spurningin er þessi: Eigum við að hafa háskólann áfram sem stúdentaskóla? Ég er þeirrar skoðunar, að við eigum að gera það, en ég vil stuðla að því, að mönnum úr verzlunarskólum sé séð fyrir framhaldsmenntun, en þeir, sem geta ekki eða vilja ekki leggja á sig þá fyrirhöfn að verða stúdentar, þeir verði að sjá sér

fyrir framhaldsmenntun annars staðar en við háskóla. Ég sé ekki heldur, hvað er unnið við þetta. Hvers vegna má ekki halda háskólanum sem stúdentaskóla? Það er kannske í nafni jafnréttishugsjónarinnar, því að þeir verði svo montnir, ef þeir verða stúdentar, en ég held, að þeir séu nú ekki skoðaðir neinn aðall. Það er öðru nær. Ég vil benda á eitt atriði, sem getur verið varasamt, ef menn meta einhvers stúdentsnám, en það er það, að með þessu mundu menn fara að stytta sér leið og reyna að taka bara próf inn í háskólann í staðinn fyrir að taka bekk fyrir bekk upp í gegnum menntaskólann, en það teldi ég stórt spor aftur á bak, því að þótt menn geti orðið góðir starfsmenn, þó að þeir séu ekki stúdentar, þá er ég þó þeirrar trúar, að stúdentsmenntun sé staðgöð og því ekki rétt að setja þá ekki herra en þá, sem koma og geta slampazt gegn um próf.

Í sambandi við þessi próf kemur margt til greina, og ég er ákaflega hræddur um, að þetta gæli orðið til þess, að menn reyndu að stytta sér leið, almennt talað.

Ég ætla ekki að fara að halda upp löngum umr., en vildi aðeins gera grein fyrir minni skoðun á málinu. Ég sé annars enga ástæðu til þess að hindra það, að málið fari til 2. umr. og nefndar.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Þar sem sérstaklega var vítnað til orða, sem ég hafði látið falla í sambandi við annað frv., og jafnframt þar sem ég fer með þessi mál, vil ég segja fáein orð.

Ég lít svo á, að það sé meira en vafasamt að fara að breyta fyrirkomulagi háskólans, svo að segja á hverju ári, með frv., sem fram koma hér á Alp., án þess að þau séu sérstaklega undirbúin. En þetta er ekki vegna þess, að ég álit, að það sé ekki þörf á að breyta ýmsu viðkomandi Háskóla Íslands, heldur þvert á móti vegna þess, að ég álit, að það muni þurfa að breyta fyrirkomulagi háskólans, áður en langt liður, og það þarf alveg sérstakan undirbúning. Það er auðsætt, að háskólinn, eins og hann er nú, fullnægir ekki þeim kröfum, sem þjóðin þarf að gera til hans, og nægir í því sambandi að benda á það eitt, að við vitum ekki enn, hvernig á að fara að. Þegar læknar svo að segja verða að finna upp sérfræðingasjúkdóma til þess að hafa eitthvað að gera hér í Rvík, og það er farið að tala um það hér, vegna þess, hvað læknarnir eru margir.

Það mætti nú segja, að nægilegt væri fyrir þessa sérfræðinga að gera í öðrum kaupstöðum og úti um landið, en þangað fæst bara enginn maður. Það kann að vera samfara annarri óðran í mannfólkinu, en þetta er nú svona. Þetta er atriði, sem skólarnir þurfa að lagfæra.

Í Ameríku hefur þessari læknablágu verið líkt við engisprettur. Það eru fundin upp alls konar efni til þess að gera fólkið hálfviltlaust út af alls konar sjúkdómadellu. En ég hef enga trú á því, að fyrirkomulag háskólans verði leiðrétt með frv. eins og þessu, án þess að skólinn verði gersamlega endurskodaður. Það er í sjálfa séð alveg sama að segja um alla þá tugi og hundruð presta, sem útskrifast frá háskólanum. Þeir eru

sendir út um landið og bent á jarðir, sem ríkið á yfir að ráða. Svo sitja þeir þar og geta aldrei komið í samband við það fólk, sem býr í sveitunum. Það er aðeins bent á þetta sem dæmi. Það er vitanlega gleðilegt að hafa nægilega mikið af verkfræðikandidötum og guðfræðingum, en það er áreiðanlegt af þeirri reynslu, sem undanfarir hefur fengið af ýmsum prestlærðum mönnum, að það þarf að breyta stórkostlega til með menntun þeirra, ef vel á að fara. Þetta er annað dæmið.

Ég hef ekki farið inn á ýmis önnur atriði, t. d. eins og fjármálastjórn háskólans, og álit ég ekki rétt að gera það, vegna þess að þetta mál er á undirbúnings- og rannsóknarstigi. Og það þarf mikillar og gerhugullar athugunar við, áður en byrjað er á því að kveða upp úrskurð um það, hvernig skólinn á að vera.

Þetta er ekki sagt til þess að deila á kennara skólans, heldur til þess að benda á það, að fyrirkomulag skólans er orðið í ósamræmi við það, sem hinn nýi tími krefst, og verður sennilega enn þá meir, þegar árin líða. Ég álit, að það skipti í sjálfu sér ekki miklu máli, hvort deildirnar eru 5 eða 6. En í aðalatriðum er ég sammála þeirri skoðun, að eins og nú standa sakir, sé ekki óeðlilegt, að deildirnar séu 5, en ekki 6. Fullkomin hagfræðideild kemur að sjálfsögðu til athugunar, en ekki mun rétt að stofna til hagfræðideildar, eins og nú standa sakir, vegna þess að það er nauðsynlegt að fá deildina viðurkennda sem undirbúningsdeild undir hagfræðinám erlendis. Það er eitt af því marga, sem þarf athugunar, og gæti komið til mála að hafa fleiri undirbúningsdeildir í háskólanum, þar sem stúdentar fengju leyfi til þess að stunda nám og búa sig undir framhaldsnám erlendis.

Það hefur verið ákaflega áberandi, að þeir stúdentar, sem stundað hafa nám við erlenda háskóla í 6 ár, hafa, eftir að þeir koma heim, rekið sig á það, að hér heima eru allt aðrir og gerólikir staðhættir. Það er deilt nokkuð um það, hvort það eigi að vera eingöngu stúdentar, sem hafa leyfi til þess að stunda nám við háskólann, og hvort það eigi að leyfa próf samkv. frv. því, sem hér liggur fyrir. Ég verð að segja það, að ég sé ekki, að á þessu sé neinn reginmunur. Við vitum það allir, að til skamms tíma hefur verið leyft, að menn færu þá leið, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., því að það hefur verið þannig, að mönnum hefur verið leyft að stunda nám við háskólann eftir nám í 4. bekk menntaskólans. Þessi próf, sem hér um ræðir, eru svo þung, að menn leggja yfirleitt ekki út í það að taka þau, nema þeir séu sérstaklega vel undirbúnir. Mér finnst þess vegna ekkert á móti því, að sérstaklega vel gefnum og duglegum mönnum gefist kostur á því að stytta sér leið á þennan hátt.

En það, sem mér finnst þó aðalatriðið í þessum málu, er það, að það þarf að taka kennslukerfi skólans yfirleitt til ræðilegrar athugunar á næstunni, en þeir tímar, sem nú eru, eru ekki vel til þess fallnir vegna þess, að hvernig sem breytt verður fyrirkomulagi skólanna, er það víst, að breytingar hljóta að verða miklar á stjórnskipun okkar og skólakerfi eftir að styrjöldinni lýkur.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Ég verð að mál-mæla ýmsum atriðum, sem fram komu í ræðu guðfræðiprófessorsins, eins og t. d. því, er hann sagði, að hann hefði miklu meira álit á mönnum, sem hefðu langan námsferil að baki sér, en mönnum, sem hefðu próf. Maður man, að háskólinn tók til sín prófessor, sem var búinn að slæpast við nám í 12 ár án þess að ná prófi. En þeim þótti sjálfsgætt að taka hann fram yfir aðra, er styttri tíma höfðu verið í skóla og náð prófi. Þar sýndi það sig, að áratala við námið, sem stundað var að yfirvarpi, var meira metin en dugnaður við nám, fá námsár og gott próf.

Ég vildi gjarnan fá þetta staðfest, að einn háskólaprófessorinn hefur látið þetta álit í ljós, því að það gæti komið til mála, að hann felldi það úr ræðu sinni. Slíkt hefur sézt. Hann var að tala um það, að nú væri læknaeild svo fullskipuð, að lækarnir yrðu að finna upp nýja sjúkdóma til þess að fá eitthvað að gera. Þetta á sér stað á sama tíma, sem sum héruð landsins eru læknislaus, af því að þangað fæst enginn maður. Þau áhrif, sem læknaefnin verða fyrir, virðast þess vegna, eftir sögn prófessorsins, vera þau, að þeir kæri sig ekki um að hjálpa mönnum, sem eru veikir, heldur fái þeir þann anda í sig gegnum námið, að það sé best að reyna að telja fólk trú um, að það sé veikt, og reyna svo að lækna þá veikki. Það sé léttara og á því fljót-teknari peningar. Ég vil gjarnan fá þetta staðfest líka.

Það, sem kemur fram í mínum till., er aðallega það, að það er gert ráð fyrir því, að inn í háskólann geti komið menn, sem ekki eru stúdentar. Að því er virðist, er hæstv. forsrh. sammála þessari till., en honum finnst rétt að fresta málinu nú. Hann er nú ekki víð, en kannað vill hann láta það biða eftir afgreiðslu álits þeirrar nefndar, sem væntanlega hefur verið skipuð samkv. þál. Alþ. í fyrra, og átti að gera till. um framtíðarfyrirkomulag í skólamálu. Annars hef ég ekkert um eða af henni heyrt síðan.

Guðfræðiprófessorum þykir það óskaplega mikil stefnubreyt., að gert er ráð fyrir því, að þessir nýju nemendur gangi undir sérstakt inntökuþróf, sem háskólinn á að ráða, hvernig er. Mér þykir það þó ekki óeðlilegt, að þeir, sem kenna þessum nemendum, ráði einhverju um það, eftir hvaða reglum verður farið og hvers verður krafizt af þessum nemendum.

Eftir mínum till. er skynsömum, duglegum mönnum veitt aðstaða til menntunar, þó að þeir hafi ekki getað byrjað sinn námsferil fyrr en seint. Þeim verður gert kleift að afla sér svipadrar eða sömu menntunar og hinum, sem ungir ganga í menntaskóla. Það hefur sýnt sig, að þeir, sem hafa lokið verzlunarskólanámi, eru búnir að læra megnið af því, sem þeir þurfa að kunna til þess að standast inntökuþróf í háskólann.

Það, sem hér er um að ræða, er, hvort það á að útiloka alla aðra en þá, sem farið hafa í gegnum 6 ára nám, frá því að geta orðið aðnjótandi þeirrar kennslu, sem þarna er hægt að fá, og öðlast próf frá þessum deildum. Og því er ég á móti. Í fyrra, þegar rætt var um sameiningu Viðskiptaháskólans, var ég með því, að leyfa ætti öllum, sem hefðu nægilegan undirbúning, að fara inn í viðskiptafræðideildina. Ég

þar þá fram till. um það, en hún var felld, af því að hæstv. ráðh. sagði, að málið þyldi ekki að fara til hv. Nd.

En ég tel, að ekki sé vafi á, að með þessu frv. opnast möguleikar fyrir áhugamálum þeirra, sem eru nógu þroskaðir til þess að ná þessum prófum, en höfðu ekki tækifæri til þess með 6 ára skólagöngu. Og með því gætum við fengið miklu betri menn heldur en þá, sem rás lífsins hefur veitt tækifæri til að ná stúdentsprófi. Með því mundu geta komið betri kraftar inn í viðkomandi stéttir heldur en ef stúdentum einum væri opin þessi leið, eins og nú er.

***Magnús Jónsson:** Ég hefði viljað svara hæstv. forsrh. nokkru, en það er dálítið leiðinlegra, að hann er ekki við. En ég verð að játa, að hv. flm. frv. á ég bágð með að svara, af því að hann kemur ekki nálægt því, sem ég ræddi.

Ég skal segja honum til huggunar, að ég hef ekki breytt einum staf í mínum ræðum um nokkur ár, svo að það kemur til kasta skrifaranna að skila því, sem ég sagði. Og ég ber a. m. k. meira traust til skrifaranna en hans. Hann sagði t. d., að ég hefði haldið því fram, að það væri miklu betri maður, sem væri alla ævi að slæpast í gegnum skóla, heldur en sá, sem hefði tekið próf. Ég ætla að vonast til, að það hafi ekki komið fram í mínu ræðu. En hver einasti maður sér, að það er meginatriði að geta fylgzt með námsferli nemendanna. Þess vegna er, að þeir, sem eru utanskólamenn, eru teknir upp og prófaðir á miklu fleiri stöðum. Þetta er afar eðlilegt. Kennararnir eru þar að bæta úr því, að hafa ekki getað fylgzt með náminu. Ég býst við, að allir hv. þm. skilji, að það er nokkuð annað með mann, sem fyrst tekur inntökupróf og síðan bekkjarpróf í námsefninu hvern vetur. Það hlýtur að vera meiri vitneskja, sem fæst um slíkan mann, en þann, sem kemur einhvers staðar utan úr buskanum. Hins vegar hafa ýmsir afbragðsmenn tekið stúdentspróf utanskóla. En ég get sagt hv. þm. það, að ég þekki nemendur guðfræðideildar svo, að ég er sannfærður um, að ég get gefið þeim sanngjarnari einkunnir heldur en þeir oft fá við próf.

Þá beindi hv. þm. ógurlegum ásökunum að mér fyrir það, að víða á landinu væru óveitt læknishéruð. Ég veit ekki, hvað ég get gert við þessu. Ég veit ekki, hvort hv. þm. ætlar að innblása sínum anda svo í þetta frv., að það breyti öllu í þessu efni. En ég býst við, að hugsunarhætti manna verði erfitt að breyta með l. Ef til vill væri þó hægt að fara aðrar leiðir, t. d. með því að bæta kjör þessara lækna, því að oft er það svo, að þeir fá betri kjör hér heldur en í erfiðum læknishéruðum. Og svo er annað, að þar fá læknar ekki alltaf þá æfingu, sem þeir þurfa til þess að geta haldið sinni fræðigreini við. Þeir forpokast. Og það er einmitt það, sem læknar finna hvað mest til. Annars er þetta óviðkomandi frv., svo að ég skil ekki þessa ádrepu hv. þm.

Hv. þm. talaði um, að til væru miklu fleiri trúhneigðir kennarar heldur en prestar. Mér þætti vænt um, ef hann gæti lagt fram einhverjar tölur um þetta. Það er þá leyndardómur, sem aðrir hafa ekki fundið. En ég get sagt honum það, að kennarar, sem hefur langað til að verða

prestar, hafa gert það, sem hann ætlar að opna leiðina fyrir. Að loknu námi hafa þeir komið í guðfræðideild og lokið þar prófi. Og það má hv. þm. vita, að hann léttir ekkert undir með þessum mönnum með þessu frv.

Mig langar til að svara hæstv. forsrh. ofurlitlu. Hann sagði, að fyrir lægju grunsemdir um, að kennslan í háskólanum væri ekki vel rækt, og tók þar sérstaklega læknaeild til. En mér fannst hann gefa okkur í guðfræðideild dálitinn selbita. Hann talaði um, að það þyrfti að breyta stórkostlega til um menntun presta, ef vel ætti að fara, og hún væri ófullkomnari en áður. Prestarnir væru komnir svo út úr sveitalífinu, að þeir vildu ekki búa, þegar þeir kæmu í sveit. Hann getur ómögulega búist við því, að við förum að kenna kvikfjárrækt og landbúnað í guðfræðideild háskólans. Og um menntunina í guðfræðideildinni vil ég segja það, að það er meiri og betri fræðsla, sem menn fá þar núna, heldur en t. d., þegar ég var í prestaskóla, og voru þar þó ágætustu kennarar. En það, sem þessu veldur, er, að fyrirkomulagið á kennslunni er í senn hagnýtara og vísindalegra en áður var. Og það kemur m. a. til af því, að nú höfum við betra húsnæði. Það er t. d. ekki svo lítils virði að hafa kapellu, en með því er hægt að gera námið „praktískara“ en ella. Þannig er það t. d. ekki í fyrsta skiptið á sinni ævi, sem þeir þjóna fyrir altari, þegar þeir eiga að taka við embætti. Og ég get talið upp margt, sem rennir stoðum undir það, að kennslan er núna bæði hagnýtari og vísindalegri en áður. Það er því alveg út í bláinn, þegar því er slegið fram, að menntun presta sé lakari nú en áður. Ég ætla ekki að rekja það hér, af hverju margir prestar forðast búskapinn. En það er alger misskilningur hjá hæstv. forsrh., ef hann heldur, að þetta hafi ekki verið alveg eins áður. Ég veit ekki, hvað hélt þeim fastara við sveitirnar þá en nú. En ég skal nefna dæmi, sem nú gæti valdið nokkru, en það er, að nú eru prestaköllin yfirleitt miklu stærri, og það verður til þess, að prestar geta ekki gefið sig eins mikið að búskap. Hið slæma árferði og hinir stórkostlegu örðugleikar, sem landbúnaðurinn átti við að búa, hröktu líka marga unga presta frá búskap. En ég held, að við leggjum allmikla áherzlu á, að þeir verði betri prestar, ef þeir leggi sig fram við búskapinn og lifi við sem svipuðust kjör og sóknarhöfnin. Og það þarf ekki að blása nýjum anda inn í guðfræðideildina að því leyti. Mér dettur ekki í hug að halda hér neina varnaræðu fyrir mig eða samkennara mína, en ég vil bara segja það, að við rækjum þetta starf eins vel og við frekast höfum möguleika til. Og ég fullyrði það, að kandidatar, sem við höfum sent til útlanda, hafa fengið orð fyrir að vera mjög vel að sér. Ég veit, að þannig er það með þá, sem fara á prestaskólann í Kaupmannahöfn. Sömu sögu er að segja frá enskum háskólum. Og jafnvel í Þýskalandi, þessu vísindalandi í guðfræði, er sízt meira kennt. Almennt talað tek ég því ekki við nokkrum ákúrum til guðfræðideildar um það, að prestar séu verr menntaðir en áður. Enda veit ég ekki, hvort því var meiningin hjá hæstv. forsrh., þó hann slægi þessu fram. Kannske honum finnst þeir ekki hafa rétta skoðun.

Hæstv. forsrh. sagði, að ekki væri búið að finna það fyrirkomulag á háskólanum, sem svaraði þeim kröfum, er þjóðin gerir til hans. Það má alltaf slá þessu fram. En hvaða kröfur gerir bara þjóðin til hans? Eftir hverju eigum við að sniða hann? Þegar háskólinn var stofnaður, þá var hann miðaður við að geta fullnægt embættisþörf í landinu og ekkert annað. Og ég verð að segja öllum hv. þdm. það, að mér finnst þetta, út af fyrir sig, alls ekki lítil krafa. Mér finnst, að sumir telji ekkert á það litandi, þó að þessi stofnun eigi að mennta alla embættismenn þjóðarinnar, hvern með sinni sérmenntun, og undirbúa þá undir margvísleg og vandasöm störf. Annars skulum við bara sjá, hvaða kröfur þjóðin gerir, og ég býst við, að ekki muni standa á háskólanum að fullnægja þeim.

Hæstv. forsrh. minntist t. d. á undirbúningsfræðslu. Það er hugmynd, sem mér þykir afar vænleg. Það er eitt af því, sem ég tel allra nauðsynlegast við háskólann, að hann geti veitt stúdendum svona tveggja ára fræðslu í mörgum vísindagreinum, svo að þeir geti síðan farið til úllanda og haldið áfram. Stríðið tók nú fyrir þetta, því að það þarf að gera samninga um það við erlenda háskóla, að þeir taki við þessum mönnum, svo að þeir geti haldið áfram. Ég held, að einmitt þetta sé afar mikilvægt verkefni fyrir háskólann, ekki sízt til þess að fá nokkra reynslu um menn, áður en þeir eru sendir út og styrktir til framhaldsnáms. Og mér þykir vænt um, að hæstv. forsrh. talaði um, að veita þyrfti þessu nána athygli. Það er sjálfsagt að láta fara fram rannsókn á þessu. Það er vissulega betra heldur en alltaf að vera að nöldra um, að þessi stofnun svari ekki kröfum tímaus og þess konar. Það er alveg víta gagnslæust. Þetta er sagt um allt, um hverja ríkisstofnun, um ríkisstj. og hverja þjáfarstj., um kirkjuna og heilbrigðismál. Það getur hver nöldrari staðið upp og sagt, að háskólinn svari ekki þeim kröfum, sem gerðar eru til hans. En það er ekki nóg. Það þarf að gera sér ljóst, hverjar þær eru og hvernig eigi að bæta úr.

Þá kom hæstv. forsrh. inn á stúdentsprófin. Hann sýndi réttlæga fram á, að nú væri hægt að taka þessi próf á 2 stöðum á landinu. Og eftir því, sem hann segir, er vandað mjög til þeirra. Þá var hann líka sammála mér um það, að það þyrfti að prófa menn betur, sem kæmu einhvers staðar að. En ég vil nú spyrja, úr því að hægt er nú frá 2 stöðum á landinu að komast inn í háskólann með prófi: Hvað á þá að gera með 3. prófið upp í háskólann? Það er upplýst, að hver maður getur komist inn í háskóladeild með prófi frá 2 stöðum á landinu, en svo kemur hv. þm. N.-M. og talar um það af fjálgleik, að innleitt sé 3. prófið. Og mér skildist, að hann mæltist til, að þeir, sem ættu að kenna þeim, réðu, hvernig prófað væri. Þvílík dæmalaus dæla. Það eru einmitt menntaskólakennararnir, þeir sem veittu fræðsluna undir þetta próf, sem eiga að ráða því. Þeir fylgjast miklu betur með því en háskólakennararnir, og það yrði auðvitað farið til þeirra og þeir beðnir að prófa.

Hv. þm. talaði um, að þess væri dæmi, að maður með kennaramenntun hefði orðið prestur. Þetta er alveg rétt. Við gætum úr þeirri stétt

fengið ágæta presta. En afleiðingin af því yrði bara sú, að við heimtuðum ekki lengur þessa menntun. Kannske það væri betra, að við fengjum leikmannakirkjur? Það er svo sam margt gott við þær. En hingað til hefur það samt verið svo, að þjóðfélagið hefur talið það mikla nauðsyn og lagt áherzlu á það að vanda sem mest almenna undirbúningsmenntun sinna presta. Enda eru það þeir menn, sem koma með einhverja kjölfestu út í lífið og fara ekki út í þær öfgar, sem oft þykja fylgja trúarhita og krafti leikmannastarfseminnar. Og þess vegna segi ég, að hér er alveg um stefnubreyt. að ræða, ef þetta er meiningin hjá hv. þm. Mér skilst þetta eigi að vera fullgilt stúdentspróf og fáist svo að taka það á 3 stöðum. Ég skal svo ekki ræða frekar um þetta, sérstaklega af því að hæstv. forsrh. er ekki við, en tækifæri verða sjálfsagt síðar, ef ýtarlegar till. koma fram. En ég verð að vera honum sammála um, að það liggur ekki á afgreiðslu þessa frv., úr því að komið er upp úr kafinu, að það, sem er aðalmarkmið frv., stendur opið þeim, sem vilja, þ. e. að komast inn í háskólann án þess að hafa þennan langa skólaferil að haki sér. Því að ég býst ekki við, að þm. geti álitnið, að það taki því fyrir þingið að samþ. till. um það, hvort eigi að telja hagfræðideildina sérstaka deild við háskólann, sérstaklega eftir að þingið hefur samþ., að ein deild annist lögfræði og hagfræði fyrst um sinn.

Páll Zóphóníasson: Það er nú í fyrsta lagi upplýst, að hv. guðfræðiprófessorum finnst óþarfi að hafa sérstakt inntökupróf. En ég hefði haldið, að það væru fyrst og fremst mennirnir, sem eiga að kenna á viðkomandi stað, hvar sem er, sem væru allra manna dómberastir um, hvað nemandinn þyrfti að hafa til að bera, þegar hann kemur inn í skólann, af undirstöðuþekkingu til þess að geta fylgt með náminu. Og mér finnst það vera vantraust á kennara háskólans í fyllsta máta, ef það er virkilega meining guðfræðiprófessorsins (MJ), að aðrir menn, þ. e. a. s. kennarar í menntaskólanum, séu betur færir að ákveða, hvað nemandi þurfi að hafa af undirbúningsmenntun til þess að geta haft fullt gagn af háskólanámi. Ég held fram, að þeir, sem eigi að kenna, — hvað sem er —, séu bezt dómberir um, hvaða undirbúningsþekkingar verður að krefjast, til þess að námið komi að notum, en ekki einhverjir aðrir, sem fyrir utan standa. Þess vegna vil ég setja þetta inntökupróf í samband við háskólann, en ekki menntaskólann. Sömuleiðis hef ég hugsað, að það væru viss atriði í stúdentsmenntuninni, sem við förum ekki nánar í, sem gæti verið vafamál, hvort ástæða væri að heimta inntökupróf í, þegar önnur atriði væru til, sem ástæða væri til að heimta, sérstaklega í hagfræðideild. Þessi skoðun kom líka fram á síðasta aðalþingi. Og ég hef ekki heyrt því mótmælt með röku, að það þurfi aðra undirbúningsmenntun til þess að hafa fullt gagn af viðskiptafræðinámi en stúdentspróf. Og það vakti fyrir mér, að þetta kæmi fram í reglugerð, sem sett yrði af mönnum, sem ættu að kenna við deildina, en ekki af einhverjum öðrum mönnum, sem koma aldrei nærri þeirri kennslu og víta því ekki, hvers þyrfti að

krefjast. Ég leit svo á, að aðalatriðið væri, að kennararnir réðu, hvers krafizt væri.

Kennarinn í guðfræðideildinni sagði, að þeir, sem sér væru kærastir, væru þessir trúhneigðu kennarar, sem brotizt hafa í að ná stúdentsprófi. Mér þykir ekki nema vænt um að heyra þetta. Og það styrkir mig í þeirri skoðun, að þessum mönnum eigi að gera sem greiðast að komast þarna inn. Og ef það skyldi nú vera svo, að eins gott væri að fá menn inn í hagfræðideild með ofurlítið öðruvísi námi til undirbúnings en hefur tíðkapt um stúdenta, þá býst ég við, að við ættum að geta orðið sammála um, að þeir eigi að komast inn.

Af því að guðfræðiprófessorinn hefur farið svo víða, leyfist mér líka að fylgja honum eitt-hvað á leið. Hann sagði m. a., að hann mæti miklu meira langan námsferil en gott próf. (MJ: Námsferil, en ekki fyllirlisferil.) Þessa aðstöðu hefur hann sýnt. Það var til tólf ára námsferill, reynt að taka próf, en tókst ekki. Þetta veitti aðgang að prófessorsembætti. Átta ára námsferill og ekkert próf hefur gefið aðgang að annarri stöðu hér í Reykjavík. Sjö ára námsferill með engu prófi hefur gert enn einn mann mjög hátt upp skrifaðan sem ágætan menntamann, — af því að hann tók ekki próf. Það vita allir, af hverju þessir menn eru átta ár, tólf ár, eða hvað það nú er, að þessu „námi“. Ég leyfi mér að segja það, að þeir eru að slæpast á fyllirlis, og ég stend við það. En ef námsferillinn er nógu langur, þá er það gott. Þá hefur hv. I. þm. Reykv. sýnt, að hann metur manninn góðan fyrir hvaða stöðu, sem er, þótt prófið vanti og ekki hafi verið skrifaður nema helmingur af þeirri ritgerð, sem átti að skrifa.

*Magnús Jónsson: Ég er hræddur um, að ég sé ekki eins óhróðursfróður og hv. þm., svo að ég veit ekki, hvað hann á við. En ég veit, að menn eru í mjög háum stöðum án þess að hafa nokkur próf, t. d. í pólitískum stöðum. En mig rennur grunur í, hvern hann kenndi við tólf ára nám, sem varð síðar prófessor. Það er alger misskilningur, að hann hafi farið próflaus inn í embættið. Hann komst í það að loknu samkeppnisprófi. (PZ: Sem aldrei var lokið.) Það var samkeppnispróf, sem dæmt var af fimmanna nefnd. Hv. þm. getur auðvitað reynt að vefengja hennar dóm, en svona lauk þessu prófi. (PZ: Lauk svo, að ekki var lokið við prófritgerð.)

Ég vil nú aðeins draga úr því, sem ég sagði áðan, að mér væru kærastir af nemendum mínum menn, sem kæmu úr kennarastöðum. Mér þykir nefnilega ósköp vænt um alla mína stúdenta, og mér vitanlega hefur aldrei borið skugga milli mín og þeirra. Ég átti sérstaklega við þetta, að æskilegustu mennirnir eru þeir, sem koma fullþroskaðir og með mikla lífsreynslu og sanna sinn mikla áhuga með því að brjótast í þessu. Það eru miklar vonir, sem við setjum til slíkra manna, og við viljum fá marga slíka. En það er ekki greitt fyrir þeim með þessu frv.

Hv. þm. kvað háskólakennurum vantreyst með því að álita þá ekki eins góða eða betri en aðra til að ráða þessu prófi. Þjóðfélagið hefur nú einu sinni gert kröfur sínar um það, að menn

hafi lokið ákveðnu prófi til þess að ritast inn í háskólann. En vitanlega má rökræða um, hvort þær kröfur eru réttar. En kröfur þjóðfélagsins eru það. Og ég vil ekki, að þjóðfélagið afsali sér í hendur sérfræðingum í hverri deild háskólans að segja, hvað þeim líkar í þessu efni. Það er heimtúð almenn menntun af öllum, sem ætla að „stúdera“ áfram, svo og svo mikið í náttúrufræði, landafræði, sögu, stærðfræði o. s. frv. Ég geri ráð fyrir, að guðfræðingar hefðu tilhneigingu til að strika eitthvað út, og aðrar deildir vildu kannske strika annað út. Nei, hér eru tvær stefnur. Önnur er sú, að hafa sérnám frá upphafi. Í samræmi við þá stefnu mætti hver háskóladeild meta próf inn í hana. Hin stefnan er sú, að námið sé sameiginlegt svo og svo langt fram eftir, og ég held, að hún sé meira ofan á í skólalámum nútímans, — að krefjast mikils, en greina námið svo að síðustu í sérstakur greinar. En verst mun vera af öllu, ef gera á, eftir till. hv. þm., hrærigraut úr hvoru tveggja. Þá mundu verða tvær tegundir — og nokkuð ólíkar — af þekkingarkröfum til inntöku í sömu deild. Þessa tvískipting í smærri stíl verðum við varir við meðal stúdenta, sem sumir koma úr máladeild, en aðrir úr stærðfræðideild. Sumir eru góðir í latínu, og kemur það sér vel í ýmsu í okkar fræðigrein. En góð stærðfræðikunnátta kemur þar ekki eins á haldi.

Og að lokum þetta: Að slepptum þeim hnotabítum, sem voru í ræðu hv. þm., þá er hann efnislega að koma inn á verulegan stefnumun í þessum málum, sem má lengi ræða um, og það á viðum grundvelli.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Ed., 6. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 33, n. 265).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Þó að menntmn. hafi gefið út sameiginlegt álit um þetta mál, þá er hún, eins og nál. hennar á þskj. 265 ber með sér, ekki sammála um málið.

Hv. form. n. kveðst vilja samb. frv., en hefur þó einhvern fyrirvara um þá afstöðu sína, sem hann væntanlega gerir grein fyrir sjálfur, ef hann er þá staddur hér. En við hinir 2 nm. leggjum til, að frv. verði vísað til stj.

Með þessu frv. er lagt til að gera tvenns konar breyt. á háskólal. Í fyrsta lagi, að hafa þar 6 deildir í staðinn fyrir 5, sem nú eru. M. ö. o., bæta þar við hagfræðideild, og þar fari þá fram kennsla í viðskiptafræði, sem verið hefur í lögfræðideild. Það er ekki annað hægt að sjá en þessi breyt. sé næsta þjóðingarlítil, hvort þessi kennsla fer fram í sérstakri deild eða er í sambandi við lögfræði- og hagfræðideild. En á hinn bóginn mundi það valda auknum kostnaði að gera þetta að sérstakri deild, og vísa ég um það atriði í fskj. 3, sem fylgir nál. Miklu veigameiri er síðari breyt., sem frv. vill gera á gildandi 1., sem sé það, að heimila mönnum nám í háskólanum, þ. e. a. s. 3 deildum hans, heimspeki-, hagfræði- og guðfræðideild, þó að þeir hafi ekki tekið stúdentspróf.

En við tveir nm. litum svo á, að jafnvel þó að inn á þessa stefnu væri gengið, næði frv., eins og það liggur fyrir, hvergi nærri tilgangi sínum, því að í 2. tölul. 3. gr. er gert ráð fyrir því sem skilyrði fyrir því að fá að stunda nám við Háskóla Íslands, að viðkomandi standist inn-tökupróf, svo sem nánar verði ákveðið í reglugerð, er háskólinn setur og kennslumálarh. staðfestir. Það þarf ekki annað en vísa til fylgiskjaladeild, í öðru lagi frá guðfræðideild og í þriðja lagi frá kennara í viðskiptafræði, til þess að sýna það, að háskólinn og kennarar hans telja það nauðsynlegt skilyrði að hafa tekið stúdentspróf. Og að ákveða það, að menn geti komizt í háskólann, ef þeir taka inntökupróf samkv. reglugerð háskólans, mundi áreiðanlega vera þýðingarlaust, þegar á það er litið, hvaða skoðun háskólinn hefur á því atriði, því að það próf mundi án efa verða stúdentspróf. Breyt. yrði þá sú ein, að hægt yrði að taka stúdentspróf á þremur stöðum í landinu í stað tveggja, eins og nú er. Hv. þm. Vestm. og ég sjáum ekki, að það hafi mikla þýðingu.

Ef ætti að heimila öðrum en stúdentum nám við háskólann, væri miklu nær að ákveða það,

að tiltekin próf, önnur en stúdentspróf, heimiluðu þar aðgang, t. d. að próf frá verzlunarskólunum eða samvinnuskólunum heimiluðu aðgang að viðskiptadeild og t. d. frá kennaraskólanum að guðfræðideild, en ég verð að játa, að við hv. þm. Vestm., sem hvorugur er háskólagenginn, treystum okkur ekki til að gera till. um breyt. á háskólal., sem færu í bág við álit háskólagengaranna. Hins vegar teljum við þörf endurskoðunar á þessum atriðum og að þau verði rannsökuð af þeim, sem þekkingu hafa til þess, þannig að álit færustu manna komi í ljós um það, hvort ekki mætti rýmka um inngönguskilyrði í vissum greinum. Aftur á móti teljum við ekki rétt, að þingn., sem ekki er skipuð háskólagengnum mönnum, ráði þeim málum til lykta. Þess vegna leggjum við til, að málinu verði vísað til ríkisstj., svo að hún geti látið hina færustu menn um það fjalla.

Það er óviðkunnanlegt, að hv. flm. skuli ekki vera viðstaddur. En hann veit, að málið er á dagskrá, svo að ekkert er við því að segja.

ATKVGR.

Till. meiri hl. menntmn. á þskj. 265, um að vísa frv. til ríkisstj., samþ. með 9 shlj. atkv.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Frestun bæjarstjórnarkosninga í Reykjavík.

Á 2. fundi í Nd., 19. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um frestun bæjarstjórnarkosninga í Reykjavík (stjfrv., A. 4).

Á 3. fundi í Nd., 23. febr., var frv. tekið til l. umr.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Eins og hv. þdm. er kunnugt, þótti ekki verða komizt hjá að gefa út brbl. um frestun bæjarstjórnarkosninga í Reykjavík, er fram áttu að fara 25. jan. s. l., vegna óvenjulegra ástæðna, sem þá ríktu í opinberum málum hér í bæ.

Hv. dm. er kunnugt, að um áramótin kom til verkfalla hér í bænum, þ. á. m. prentaraverkfalls, svo að blaðaútgáfa stöðvaðist að mestu leyti. Aðeins eitt blað gat þá komið út óhindrað. Hin blöðin komu ekki út lengi vel, en þó fór svo að lokum, að út gátu komið smásneplar af þeim tvisvar eða þrisvar á viku eða sem svo. Ríkisstj. leit nú svo á, að sá stjórnarfarslegi grundvöllur, er almennar kosningar eiga að byggjast á, væri ekki fyrir hendi á þeim tíma, er bæjarstjórnarkosningarnar áttu fram að fara, og ákvað hún því að fresta þeim, þar til þessi mál væru aftur komin í samilegt horf. Nú hefur skipazt svo, að þetta er komið í venjulegt horf, og er þar með ákveðið, samkv. brbl., hvenær kosningarnar skuli fram fara. Verður ekki um það breytt, nema til komi nýjar ástæður, sem eru þann veg, að ekki þyki pólitísk skilyrði fyrir hendi til þess, að hægt sé að hafa kosningar.

Ég tel, að allir hv. þdm. muni hafa gert sér svo glögga grein fyrir þessu máli, að ekki sé þörf á að hafa um það fleiri orð. Legg ég svo til, að málinu verði að umr. lokinni vísað til 2. umr. og allshn.

*Haraldur Guðmundsson: Ég mun greiða atkv. gegn þessu frv. um staðfesting á brbl. hæstv. ríkisstj., ekki vegna þess, að mér sé ekki ljóst, að það hefur engin áhrif á það hér eftir, hvenær kosningar fara fram í Reykjavík, hvort frv. verður samþ. eða ekki, heldur af hinu, að ég tel sjálfsagt að mótmæla sem kröftuglegast því geræði hæstv. ríkisstj. að gefa út þessi brbl. Ég mun því greiða atkv. gegn frv. og vænti þess, að sem flestir hv. þm. geri hið sama.

Eftir að þessi brbl. voru gefin út, flutti hæstv. fjmrh. ásamt hæstv. forsrh. svo kallaða greinar

gerð fyrir þeim í ríkisútvarpið. Var látið heita, að þeir ætluðu sér að skýra tilgang brbl. þessara. Greinargerð hæstv. fjmrh. var að visu að mestu leyti flutt til þess að afsaka útgáfu gerðardómsl. En auk þess var það, sem hann sagði um frestun kosninga hér í Reykjavík, þann veg fram sett, að ég furðaði mig á. Það voru fullyrðingar, sem honum var sjálfum fullkunnugt um, að höfðu ekki við nein rök að styðjast. Hann réðst þar harkalega á einn stjórnmalaflokk, Alþfl., sem hafði engin tök á að bera hönd fyrir höfuð sér. Þetta var ekki fyrsta misnotkun útvarpsins, sem hæstv. ríkisstj. gerði sig seka um. Því að þegar brbl. um svo kallaðan gerðardóm í kaupgjalds- og verðlagsmálum höfðu verið gefin út, fluttu tveir hæstv. ráðh., forsrh. og atvmrh., svo kallaða greinargerð fyrir þeim í útvarpið. Þá var ekki húið að veita félmrh., Stefáni Jóh. Stefánssyni, lausn frá ráðherrastörfum, en samt gerðust þau fáheyrðu tíðindi, að þeir tóku ríkisútvarpið til sinna nota, en hönnuðu ráðl. Alþfl. að gera grein fyrir afstöðu sinni. Og þetta var ekki látið nægja, heldur var svo enn notað tækifærið, er frestun bæjarstjórnarkosninganna hafði verið ákveðin, til að skapa tveim hæstv. ráðh. sömu flokka aðstöðu til að láta ljós sitt skína með raðuhöldum í útvarpið. Þessi háttur, sem hæstv. ríkisstj. hefur tekið hér upp, að gera ríkisútvarpið að einkaárðurstæki sínu, er algert einsdæmi.

Ég skal svo víkja að grg. hæstv. fjmrh. fyrir þessum brbl. Hann flutti í ræðu sinni einkennilega skáldsögu, er hann sagði, að Alþfl. hefði komið prentaraverkfallinu af stað. Hann hefði stillt svo til, að vinnustöðvun prentara hæfist um áramót, svo að ekkert blað nema Alþýðublaðið gæti komið út fram að bæjarstjórnarkosningum í Reykjavík, sem fram áttu að fara seint í janúarmánuði. Klókindin voru ekki lítil: Alþfl. lætur prentara segja upp samningum sínum þrem mánuðum fyrir nýjár, hann fær alla sjálfstæðismenn, alla framsóknarmenn, alla kommúnista í prentarafélaginu til að leika þennan leik með sér, en aumingja ráðh. Sjálfstfl. og Framsfl. eru ekki annað en sakleysið sjálft, á meðan þessu fer fram, og eiga sér einskis ills von, og þegar þessi brella Alþfl. er komin í kring, eiga þeir einskis annars úrkosta en svara henni með fyrrnefndum brbl. Þessi saga á engan sinn líka í íslenzkri skáldsagnagerð, nema ef vera skyldi sögu þá, er borgarstjórinn í Reykjavík samdi á síðasta hausti um það leyti, er aukaþingið var haldið, en sú saga var á þá leið, að Alþfl. og Framsfl. hefðu ætlað að tæla sjálf-

stæðismenn í ríkisstj. til að binda kaupgjaldið með l., til þess að fyrrnefndir flokkar gætu sjálfir grætt á því. Þessir ráðh. sjálfstæðismanna höfðu setið með sveittan skallann í samningum við ráðh. Framsfl. og látið ánetjast, þar til ágætir flokksmenn þeirra í Hafnarfirði sáu við þessu og leiddu þá í allan sannleika um það, hvornig verði væri að leiða þá af vegna. Saga sú um tildrög prentaraverkfallsins, sem ég gat um áðan, er sams konar og þessi, en fyrir henni er auðvitað enginn fótur, og hæstv. ráðh. veit það líka. Alþfl. átti engan þátt í því að koma þessu verkfalli af stað, og ég hygg, að verkfallið hafi verið samþ. með einróma atkv. allra þeirra, er á fundi voru, þegar það var ákveðið, án tillits til þess, hvort það voru sjálfstæðismenn, framsóknarmenn, kommúnistar eða Alþýðuflokksmenn.

Svo er annað atriði, sem útilokar gersamlega, að nokkrum heilvita manni geti dottið í hug að trúa orðum hæstv. ráðh., en það er ákvæði í samningi prentara og prentsmiðjueigenda í Reykjavík, sem undirritaður var snemma í janúar í fyrra. Þar er tekið fram, að þótt koma kunni til vinnustöðvunar, hvort sem um er að ræða verkfall eða verkban, þá skuli Alþýðuprentsmiðjan hafa heimild til að vinna áfram að prentun Alþýðublaðsins. Var öllum prentsmiðjueigendum fullkunnugt um þessa gr., enda var þeim tilkynnt þetta. Til þess að taka af öll tvímæli, vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa hér upp 43. gr. í samningi prentara og prentsmiðjueigenda, sem gerður var í ársbyrjun 1941. Þar segir svo:

„Komi til verkfalls eða verkbanns af hálfu H. Í. P. eða F. Í. P., eru Alþýðuprentsmiðjan og Ríkisprentsmiðjan Gutenberg undanþegnar því að leggja niður vinnu gegn því, á meðan á vinnustöðvuninni stendur, að Alþýðuprentsmiðjan skuldbindur sig til að prenta aðeins það, sem Alþýðufll. og starfsemi hans krefur, eins og Ríkisprentsmiðjan skuldbindur sig til að prenta aðeins það, sem starfsemi ríkisins krefur, og báðar skuldbinda sig til að taka ekki aðra eða fleiri menn til vinnu en verið hafa fastir starfsmenn í minnst mánuð, áður en verkfallið eða verkbannið hófst.“

Þessu skilyrði hefur í öllu verið fullnægt, frá því er vinnustöðvun hófst. Það er því augljóst, að ekkert hefur verið gert í þessu máli af hálfu Alþýðuprentsmiðjunnar eða Alþfl. nema það, sem allir máttu vita, að gert yrði.

Þá var það rangt hjá hæstv. ráðh., að vinnustöðvunin hafi verið svo alger, að engin blöð hafi getað komið út önnur en Alþýðublaðið, enda játaði hann það hér áðan. Strax, þegar kosningafrestunin hafði verið ákveðin, sem ráðh. Framsfl. eiga að hafa fallið á fyrir þrábeiðni manna sinna, en þó sennilega fyrir eitthvað meira, þá brá svo við, að Visir og Morgunblaðið fóru að koma út aftur, að visu sneplar, eins og hæstv. ráðh. komst að orði, en þó þannig, að lítið vantaði á, að þau næðu bæði saman lesmáli Alþýðublaðsins. Enda er vitanlegt, að með þeim ítökum, sem sjálfstæðismenn eiga í prentarastéttinni, hefði verið leikur einn fyrir þá að halda úti blöðum sínum á stærð við Alþýðublaðið, og tel ég, að með því hefði réttum leikreglum verið framfylgt, því að ekki getur það

talizt réttlátt, að blaðakostur andstæðinganna sé fjórfaldur eða sexfaldur á við blaðakost Alþýðuflokksins.

Enn er það atriði, að ákveðið hafði verið, að fram skyldu fara útvarpsumr. um bæjarstjórnarkosningarnar þrjú kvöld í röð, og skyldu allir flokkar, er lista höfðu í kjöri, taka þátt í þeim umr. og hafa jafna aðstöðu til að tala máli sínu. Ekkert virtist nú auðveldara en fjölga þessum útvarpskvöldum með tilliti til þess, að blöð gátu ekki komið út með reglulegum hætti, og þegar þess er gætt, hve langt hæstv. ríkisstj. hafði áður gengið í því að misbeita útvarpinu og flytja landsmönnum einhliða áróðursfregnir, virtist það beinlínis skylda hennar að láta þessar umr. fara fram. Ef það er brot á lýðræðisreglum, að einn flokkur hafi meiri blaðakost en annar fyrir kosningar, þá er það óefað miklu alvarlegra brot á þeim reglum, ef ríkisútvarpið er látið flytja einhliða áróður varðandi kosningar til þeirra kjósenda um land allt, sem engan kost hafa átt á því að kynna sér viðhorf málanna frá öðrum hliðum.

Þegar fyrrnefnd brbl. voru gefin út, var þar svo ákveðið, að kosningum skyldi frestað hér í Reykjavík aðeins. Hins vegar voru þær látnar fara fram með eðlilegum hætti í Hafnarfirði, Keflavík og á Akranesi eins og öðrum kaupstöðum og kaupsíðum landsins, þar sem kjósa skyldi. Nú var vitað, að þessir staðir allir höfðu eingöngu þann sama blaðakost og Reykviklingar og blaðanna sömu not, hvorki meiri né minni. Blöðin koma daglega til þeirra og hafa vantanlega sömu áhrif á hugi kjósenda á þessum stöðum og í Reykjavík. En þar eru þessar kosningar látnar fara fram; þar er engin hætt á, að lýðræðisreglurnar séu brotnar eða „réttar leikreglur“, eins og hæstv. forsrh. stundum orðar það. Mér er óskiljanlegt, hvaða samræmi hæstv. ráðh. getur fundið í þessu. Enda er ég fullviss þess, að það er fyrirláttur einn og annað ekki, að kosningafrestunin hér í Reykjavík hafi stafað af því, að ráðh. hafi talið það brot á réttum lýðræðisreglum að láta kosningar fara fram. Frestunin stafar eingöngu af því, að Sjálfstfl. varð þess áþreifanlega var, að álit hans og fylgi hjá kjósendunum í bænum hafði beðið stórfelldan hnekki við það, að hann gerðist samsekur ráðh. Framsfl. um útgáfu brbl. um gerðardóm í kaupgjalds- og verðlagsmálum. Og hann óttaðist, að þetta mundi koma stórlega í ljós við kosningarnar. Hann hugsaði sem svo: Frestur er á illu beztur. Hver veit, nema þetta fyrnist, eitthvað gerist, áður en kosid verður, — ef við fáum bið, sem dregur hugi manna frá þessu máli. Við skulum láta vinnustöðvuninni ljúka fyrst og hugi manna róast. Svo koma önnur mál, sem taka hugi manna, en þetta eyðist. Flokkurinn vildi skjóta dómi kjósenda á frest, ekki til þess að málin yrðu betur skýrð, heldur í von um það, að hægt yrði, áður en til kosninga kæmi, að lauma öðrum málum frammar í hugi manna og þar með draga eitthvað úr þeim hnekki, sem talið var, að flokkurinn hafi beðið við vinnustöðvunina. Ég get í sjálfu sér skilið afstöðu þeirra. Þeir hafa látið undan ótta þeirra manna, sem gengu út um bæinn til að leita eftir hugum kjósendanna. Hitt á ég erfitt með að skilja.

hvers vegna Framsfl. og ráðherrar hans sáu ástæðu til þess að verða við þrábeiðni samstarfsmanna sinna. Nema svo skyldi vera, að aðrar ástæður liggi til en þær, sem opinberar eru enn.

Þessi ótti sjálfstæðismanna við kosningar í Reykjavík hefur áreiðanlega ekki verið ástæðulaus. Það hafa úrslit bæjar- og sveitastjórnarkosninga víðs vegar mjög greinilega leitt í ljós. Einn sjálfstæðismaður orðaði það svo í min eyru, og sama væri, hvers konar sprengilistar kæmu fram, það hefði alls staðar orðið sama reynslan, að sjálfstæðismenn hefðu hópum saman flykkzt á þessa sprengilista til þess að komast hjá því að kjósa sinn eigin flokk. Á Ísafirði, Akureyri og Keflavík sýndi það sig, að stór hluti notaði sér möguleikann til þess að greiða atkv. móti sínum eigin flokki, án þess beinlínis að kjósa sína gömlu andstæðinga, sem þeir höfðu átt í höggi við.

Þó er þess gott að minnast, að ýmislegt ánægjulegt hefur gerzt í sambandi við kosningar þessar fyrir hann og væntanlega líka fyrir samstarfsflokkinn. Því að í Húsavík, vöggu kaupfélagsstefnunnar hér á landi, voru á einum og sama lista við sveitarstjórnarkosningar Gudjohnsen og kaupfélagsstjórinn, — sonarsonur gamla Gudjohnsens og eftirmaður Jakobs Hálfðánarsonar —, og sigruðu með stórum meiri hluta. Þetta er í kjördæmi hv. þm. S.-Þ., sem tvímælalaust og án efa er sá andlegi leiðtogi og sameiginlegur pólitískur faðir þessara fjögurra ráðh., sem nú skipa ríkisstj. Svo að það fer sannarlega vel á því, að þessir tveir atburðir gerist á sama tíma sem SÍS og Kveldúlfur hafa meirihlutavaldið í bankaráði Landsbanka Íslands. Þó að ýmislegt hafi þjáð Sjálfstfl., þá rofar þó ekki óviða í ljósari bletti gegnum skýjaþykknið, og mun báðum flokkum vera það ánægja að lita til lofts. Ég get hugsað mér samvinnumennina í Suður-Þingeyjarsýslu himinlifandi yfir þessu.

Ég mun láta þessi orð mín nægja að sinni. Ég mun greiða atkv. gegn frv., ekki af því, að mér sé ekki ljóst, að það orkar engu um, hvenær kosningar fara fram í Reykjavík, heldur vegna hins, að brbl. voru gefin út að tilefnislausu og útgáfa þeirra var rökstudd með algerlega röngum röksemdum.

*Einar Olgeirsson: Hæstv. fjmrh. sagði í framsöguræðu sinni, að stj. hefði álitnið, að ekki væri stjórnarfragslegur grundvöllur fyrir hendi til þess, að bæjarstjórnarkosningar gætu farið fram. Hann vill gefa í skyn, að tillit til lýðræðis og réttar kjósendanna til að gefa út blöð og halda fundi hafi valdið frestininni. Og helztu lögfræðingar íhaldsins eru sendir út á rítvöllinn. eftir að blöðin eru byrjuð að koma út með fullum krafti, til þess að sýna eftir á fram á það sama. Nú vitum við hins vegar af reynslunni, að ríkisstj. hefur ekki verið sérstaklega mikið að hugsa um það, þó að þessum skilyrðum til fundarhalds og útgáfu blaða og annars sé ekki fullnægt. Það hefur verið svo í Reykjavík langa lengi, að ómögulegt er að fá virkilega stór hús til að halda í fundi fyrir kosningar. Tvö stærstu húsin í bænum, bióin, eru eign íhaldsmanna og fást ekki, a. m. k. fyrir aðra en Sjálfstfl. Hef ég

ekki orðið var við neinar ráðstafanir til þess, að fólkið í landinu hafi það fundafrelsi, sem stjórnarskráin heimilar. Það hefur líka sýnt sig í blaðaútgáfu, að ríkisstj. hefur svo langt frá því reynt að stuðla að því, að menn almennt hefðu prentfrelsi og möguleika til að gefa út blöð, heldur hefur hún reynt sérstaklega að leggja fjárhagslegar hömlur á þá flokka, sem eru henni andstæðir, svo að þeir hefðu ekki sama rétt til að gefa út blöð og yfirleitt fjárhagslega möguleika og stjórnarflokkarnir; t. d. með opinberum auglýsingum, sem ekki eru birtar í blaði andstæðinga. Þetta er tilraun til að leggja fjárhagslega hindrun fyrir útkomu blaðs.

Það er ekki heldur kvartað yfir því við kosningar, að blöðin séu mismunandi stórk. fjárhagurinn á bak við mismunandi stætur. Þvert á móti virðist hæstv. ríkisstj. þurfa að sjá um, að blaðakostur Sjálfstfl. við bæjarstjórnarkosningar í Reykjavík sé margfalt meiri en nokkurs annars, til þess að sá flokkur geti notað fjármagn sitt og það misrétti, sem hann beitir, til fullnustu í baráttu sinni við verkalýðinn.

Þessi ástæða um blaðaleysi, sem var fundin upp í sambandi við bæjarstjórnarkosningarnar, var samt ekki notuð gagnvart öðrum kosningum allveigamiklum, sem fóru fram nýlega. Þá lögðust íhaldsblöðin svo lágt að eyða miklu meira rúmi til undirröðurs fyrir lista sinn í Dagsbrún heldur en hægt var að nota til áróðurs á móti íhaldinu. Dag eftir dag komu íhaldsblöðin full af áróðri fyrir lista sínum í Dagsbrúnarkosningunum. Þess vegna er alveg út í hötti. Þegar í forsendum brbl. er verið að halda því fram, að vegna lýðræðis og jafnréttis hafi bæjarstjórnarkosningunum verið frestað. Það var önnur ástæða. — sú, að Sjálfstfl., sem er annar stuðningsflokkur stj., hafði misst fylgi. Það eru ekki aðeins við hv. þm. Seyðf., sem höldum þessu fram. Ég get upplýst, að sömu skoðunar eru hæstv. viðskmrh. og formaður Framsfl. Ég get um leið upplýst, að hvern hátt þessir tveir flokkar hafa komið sér saman og hvað Sjálfstfl. hefur látið koma á móti. Það er í plaggi, sem stj. Framsfl. hefur sent út til trúnaðarmanna sinna um land allt og undirskrifað er af hæstv. viðskmrh., og ætla ég þess vegna, að marka meg þá, sem í plagginu stendur. Að visu er það líka undirskrifað af hv. þm. S.-Þ., formanni flokksins, en það nafn væri kannske ekki eins mikið að marka út af fyrir sig. Ég vil, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp kafla úr þessu bréfi, sem er um dýrtíðarsjóð og skattalög. Hann hljóðar svo:

„Lagði Sjálfstfl. svo mikla áherzlu á kosningafrestunina, að hann ætlaði að láta sína ráðherra fara úr stj., ef ekki yrði á fallizt. Framsóknarmenn viðurkenndu, að þessi krafa Sjálfstfl. byggðist á nokkrum rétti. Urðu miklar viðræður milli flokkanna um þessi mál, og lauk þeim þann veg, að kosningafrestur var ákveðinn í Reykjavík einni, en Sjálfstfl. skuldbhatt sig til að tryggja lausn skattamálanna á þessu þingi í aðalatriðum í samræmi við tillögur Framsóknarfll. á haustþinginu og að samþykkja, að lagt yrði fram hæfilegt fé úr dýrtíðarsjóði til þess að halda dýrtíðinni niðri. Enn fremur náðist samkomulag milli núverandi stjórnarflokka að gera, eftir því sem frekast væri unnt, ráðstaf-

anir til þess að hindra, að framkvæmdir setuliðsins gerðu atvinnuvegunum erfitt fyrir með starfsfólk til nauðsynlegrar vinnu.“

Svona hljóðar þessi kafli bréfsins, þar sem formaður Framsfl. og hæstv. viðskmrh. tálka fyrir trúnaðarmönnum sínum það, sem gerzt hefur. Ástæðan til frestunarinnar er ekki hin lýðræðislega nauðsyn, heldur hitt, að Sjálfstfl. setur hnefann í borðið. Enn fremur, að niðurstaðan hjá þessum vörðum laga og réttar í landinu fæst ekki með sannfæringu um það, að frestunina verði að hafa út frá sjónarmiði lýðræðis og réttlætis í landinu, heldur eftir að „miklar viðræður“ urðu um málið og lengi hafði verið setið á samningafundum til þess að veita Framsfl. atkvæðamagn á þingi til að koma fram málum, sem Sjálfstfl. fram að þessu hefur verið á móti. Það, sem því í brbl. og ræðu hæstv. fjmrh. er talið grundvallað á lýðræði og jafnrétti, það viðurkenna hinir, að sé árangur af löngum og erfiðum hrossakaupum, þar sem hvor um sig hefur orðið að slá af á ýmsan hátt og veita hinum fríðindi. Þetta viðurkenna nú aðalmenn stjórnarflokkanna sjálfir, þegar þeir tala innhyrðis við trúnaðarmenn sína um, hvernig þeir hafi nú teflt taflíð. Stj. Framsfl. dettur ekki í hug að segja: „Vegna lýðræðis og réttlætis ákváðum við að fresta bæjarstjórnarkosningum. Nei. við keyptum Sjálfstfl., sem var að missa fylgi, og við höfum fengið mjög svo mikið í staðinn.“ Og svo koma menn á Alþingi Íslendinga fram og segja, eins og hæstv. fjmrh.: „Stj. áleit, að sá stjórnarfarslegi grundvöllur væri ekki fyrir hendi til þess að láta bæjarstjórnarkosningar fara fram.“ En það er vanalegt, að þar, sem grundvöllurinn er mjög rotinn, þar sprettur geræðið upp af, og svo er hér. Annars væri nógu gaman að vita, hvað margir þeir voru úr miðstjórn Framsfl., sem voru með því að fresta, þegar Sjálfstfl. fyrst bað um frest. Mér er nær að halda, að það hafi verið fellt í miðstj. flokksins, og þegar það kannað að lokum var samþ., hafi þess verið vandlega gætt að kveðja ekki aðra á fund en þá, sem voru með því. Það væri gott fyrir þá, sem hér eru, til varnaðar, að fá það upplýst, hvernig þessir samningar, sem gerðir hafa verið, gengu fyrir sig. Mér finnst þingheimur eiga kröfu á að fá að vita satt og rétt um ástæðurnar fyrir því, að gefin eru út brbl. um að fresta kosningunum. Og það er ekki nema eðlilegt, að bæði þm. Framsfl. og Sjálfstfl. létu í ljós, hvaða þátt þeir áttu í þessu. Mér þætti sérstaklega gaman að heyra, hvort það er alveg rétt, að þm. Sjálfstfl. hafi allir þegar samþ. að greiða atkv. frv. framsóknarmanna eða að bera þau fram sameiginlega, sem fjalla um skattamál svipað og á haustþinginu. Við sæjum á því, að milljónamæringarnir væru til með að borga eitt-hvað til þess að fresta kosningunum. Af hverju? Bæjarstjórnarmeirihlutinn er peninga virði, og á peninganna mælikvarði er allt metið hjá þeim. Gaman væri líka að vita, hvort stj. Framsfl. vildi skýra frá því, hvort þeir hafi samþ. þessar aðfarir eða hvort það kæmi mäske upp úr dúrnum, að ríkisstj. sjálf mundi fara sínu fram, rétt eins og henni þóknaðist, og án þess að spyrja þingflokkan, sem styðja hana, nema fáa menn, sem öruggt er, að fylgi ríkisstj. spakast. Ef menn

vilja bera umhyggju fyrir því, að virðingu þingsins sé ekki misboðið og það sjáist, að það sé nokkurn veginn vilji þingsins, sem fram kemur, þá væri mjög ánægjulegt, að sem flestir þingmenn vildu láta skoðun sína í ljós, — sína eigin skoðun, en ekki bara skoðun stj. Ég hef þegar upplýst, hver er skoðun hæstv. viðskmrh. á þessu máli. Einnig að nokkru leyti það, sem formaður Framsfl. hefur skrifað til sinna flokksmanna um málið. En ég býst við, að ýmsir innan Sjálfstfl. og Framsfl. og innan veggja hér, séu á eitthvað annarri skoðun.

En viðvikjandi því, sem rætt var um prentaraverkfallið í sambandi við kosningafrestunina, vildi ég segja það, að það er vitað mál, að prentsmiðjueigendur og prentarar hefðu samið, að öllum líkindum um miðjan janúar, svo framarlega sem þeir samningar hefðu verið látnir afskiptalausir af ríkisstj. Þetta var í rauninni staðfest af hæstv. atvmrh. í útvarpsræðu þeirri, sem hann hélt í sambandi við gerðardómsl., þar sem hann segir beinlínis, að atvinnurekendur og verkamenn ættu hægt með að koma sér saman um þessi mál. Atvinnurekendur gætu gengið inn á að hækka kaupíð, þeir hækkuðu bara vörðlag á vörunum, en einmitt þetta þurfi að koma í veg fyrir. Það er sem sé vitanlegt, að það, sem stóð í vegi fyrir, að prentaraverkfallinu yrði lokið, voru gerðardómsl., sem ríkisstj. setti. Og það er þetta, sem ríkisstj. gefur í skyn með ræðu forsrh. á gamlaárskvöld: Við setjum gerðardómsl. og leyfum ekki kauphækkun. Og því drógu prentsmiðjueigendur á langinn að ganga að kauphækkun. Það er því beinlínis ríkisstj., sem veldur stöðvun blaðanna, að svo miklu leyti sem þau stöðvuðust. Og það er undarlegt, að sama stjórnin, sem hindraði útgáfu blaðanna með þessum l. og afskiptum af samningum, skuli finna upp á því að fresta kosningum og bera það fyrir sig, að blöðin komi ekki út í Reykjavík! Hvernig sem á þetta mál er lítið, er auðséð, að hér er ekki um neitt mál að ræða, sem lýðræðis og réttlætis vegna er nauðsynlegt. Lýðræðið var notað sem yfirskin til þess að dylja gerræðið og hrossakaupin, sem þarna fóru fram. Þess vegna verð ég að segja, að þótt þetta frv. hafi ekki áhrif á hina praktisku framkvæmd bæjarstjórnarkosninganna í Reykjavík, þá er það að öllu leyti svo leiðinlega til komið, að sóma síns vegna á Alþ. að fella það.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Það er rætt um lýðræði í sambandi við þetta mál. Ég held, að það sé ekki hægt að lýsa eða bregða upp meiri skrípamynd af lýðræði en með því að halda fram, að það eigi að hafa einhverja úrslitajýðingu fyrir bæjarstjórnarkosningarnar í Reykjavík, hvort þær fara fram 15. marz eða nokkrum vikum fyrr, vegna þess að það skipti öllu máli, að hægt hefði verið að halda kjósendunum í einhverjum taugaóstyrrk fyrir nokkrum vikum, sem væri ekki hægt 15. marz, og þess vegna hefði kosningunum verið frestað. Er það álit þessara hv. þm., að hægt sé að halda fólki þannig í taugaæsingi nokkra daga, en sé kosningum frestað um nokkrar vikur, þá sé það kosningatækifæri, sem þeir höfðu, tapað þeim? Allt það fólk, sem átti að hafa verið á móti gerðardómsl. 25.

janúar, átti þá að vera búð að skipta um skoðun og sigurvegir allar farnar út um þúfur 15. marz. Ef það er rétt, að kosningafrestunin hafi einhverju breytt, sem mér þykir ekki líklegt, því að ég geri ekki ráð fyrir, að kjósendur skipti almennt svo fljótt um skoðun, þá væri það aðallega á þann veg, að kjósendur ættu 15. marz að geta dæmt um málin með rólegri ihugun miklu fremur en 25. janúar. En sú lýsing á lýðræðinu, að það skipti svo óskaplega miklu máli, að ekki sé kosið 25. janúar, heldur 15. marz, vegna sérstaks sálarástands kjósenda vissan dag, sem varí ekki í fáeinar vikur, það er sú einkennilegasta skripamynd, sem ég hef séð dregna upp af því, sem er kallað lýðræði.

Ég hef ekki tíma til þess, af því að ég þarf að fara á fund eftir fáeinar mínútur, að minnast á ýmsa þætti þessa máls, en ég fæ sannilega tíma til þess síðar. Það er þó eitt, sem mér ber sérstaklega að svara fyrir, en það er það, sem hér hefur verið kallað misnotkun útvarpsins. Satt að segja áleit ég, að þetta tiltæki Alþfl., að gefa út blað einn allra flokka, hafi verið þannig og sé þannig, að slík vinnubrögð borgi sig ekki undir nemnum kringumstæðum, og það er af þeirri einföldu ástæðu, að fólk þessa lands hefur talsvert nema tilfinningu fyrir, hvað er ósiðlegt og hvað er misnotkun. Og þetta tiltæki hjá Alþfl., að reyna að koma þannig ár sinni fyrir borð með því að gefa út blað, án þess að aðrir ættu kost á því, það er nærri því einsdæmi hjá lýðræðisþjóð. Árið 1921 var prentaraverkfall í Danmörku, en það náði ekki til blaðanna. Þá var mikið um það rætt, — einn duglegasti fagmaðurinn í prentarastéttinni skýrði mér frá því, — hvort ekki ætti að stækka verkfallið og láta það ná til dagblaðanna, en það þótti of viðtækt; það þótti valda of mikilli röskun á gangi þjóðfélagsins, svo að þeir vildu ekki leggja út í það. En að stöðva allar prentsmiðjur nema eina og láta prenturum baldast uppi að prenta aðeins eitt blað, það hygg ég, að mönnum hafi hvergi hugkvæmt nema hér á Íslandi. Ég efast um, að það hefði nokkurs staðar verið þolað af stjórnarvöldunum, þegar nýbúð var að gefa út brbl., sem möguleikar voru í svipinn til að æsa menn á móti, að aðeins eitt einasta blað hefði verið gefið út, sem á allan hátt reyndi að ráðast á útgáfu þeirra og á ríkisstj. En þetta er það, sem hér hefur átt sér stað, og svo er verið að ráðast á stj. fyrir það, að hún sé einræðisstj., þó að hún láti viðgangast, að aðeins eitt blað komi út, sem á allan hátt skrifar á móti gerðum stj., rögber hana og skrókvar á hana. Alþýðublaðið var svo áberandi horubratt þessa daga, og ég hef aldrei séð blað skrókva eins frjálsmannlegra og það gerði þá, af því að þá var enginn til að taka ofan í bakið á þeim fyrir ósannindin, og er hægt að nefna mörg dæmi þessu til sönnunar. Þetta er kallað einræði hér á Íslandi, þegar stj., sem ekkert blað hefur, leyfir blaði að koma út um langan tíma, sem gerir ekkert annað en að skamma stj., þegar dulbúið verkfall er yfirstandandi. Og svo eru þessir herrar að tala um þessa dæmalausu ósvifni ríkisstj. í misnotkun útvarpsins, að þessir „einræðisherrar“ skyldu fara í útvarpið tvö kvöld og gera þar grein fyrir brbl., sem hún hafði gefið út, aðeins sömu kvöldin og

1. voru gefin út. Nei, sannleikurinn er sá, að vegna þess, að stöðvunin var svo alger, og vegna þeirrar eindæma misbeitingar að gefa út eitt blað, án þess að nokkur kostur væri að svara því, hefði stj. átt að svara miklu oftari en hún gerði. Hún hefði átt að leyfa borgurunum að gera fyrirspurnir, sem svo hefði verið svarað. Það eina, sem aðfinnsluvert var, var það, að stj. gerði ekki nægilega mikið af því í gegnum útvarpið að gera almenningi grein fyrir, hvað mikið af því, sem sagt var í þessu blaði um stj., var ósatt, og leiðrétta ósannindin jafnóðum. Það er því svo langt frá því, að útvarpið hafi verið misnotað í þessu sambandi, að slík ádeila er blátt áfram hlægileg og nær engri átt. Þeir, sem eiga ákúður skilið í þessu máli, eru vitanlega þeir menn og sá flokkur, sem braut þær almennu reglur með því að gefa út blað, sem var sérstaklega ósvifið og dónalega skrifað, þennan tíma, sem aðrir gátu ekki borið hönd fyrir höfuð sér. Þetta er það, sem sérstaklega verður að undirstrika, vegna þess að hér var um að ræða álygar, sem var svo sérstaklega auðvelt að hrekja, að þær hefðu aldrei verið bornar fram, nema þegar á stóð eins og þarna, að ekki var hægt að svara þeim. Þetta er mjög auðvelt að sanna við síðari umr. þessa máls. Hér er um að ræða baráttu inn- og þeirra lýðræðislegu takmarkana, sem ætti ekki að eiga sér stað, svo að þeir, sem hafa látið sér sama slíkt, ættu sízt að reisa sig upp og vera að vanda um við aðra. Ég get bent á þein ósannindi, sem þarna voru borin fram og hefði verið hægt að afsanna með fáeinum pennastrikum, en voru borin fram beinlínis af því, að ekki var hægt að svara þeim daginn eftir. En þeir um það. Margir álíta, að réttast hefði verið að banna Alþýðublaðið, og flestar stj. hefðu gert það undir þessum kringumstæðum, en ég áleit það ekki rétt af þeirri einföldu ástæðu, að ef hægt er að finna hentugri leiðir og ná betri árangri, þá sé rétt að komast hjá banni og að beita valdi. Réttætistilfinning margra sagði, að réttara hefði verið að banna Alþýðublaðið, en ég áleit, að sú misbeiting, sem þarna átti sér stað, mundi mest hefna sín sjálf. Ég sé ekki, að við þær nýafstöðnu bæjarstjórnarkosningar hafi komið í ljós mikill árangur af því, að Alþýðublaðið kom út eitt blaða um langan tíma. Þeir sendu það, að því er þeir segja sjálfir, upp á Akranes, suður í Hafnarfjörð og Keflavík, austur um sveitir, uop í Borgarnes. Hver er svo uppskeran? Flokkurinn fær samilega útkomu aðeins á tveimur stöðum þrátt fyrir allan þennan gauragang, öll þessi skrif, sem ég lýsti áðan. Aðvitað ætti ég að vera dálítið argur yfir þessu, því að það er sagt, að ég hafi verið með laumuspil við Sjálfstfl. að koma því svo fyrir, að Alþfl. gæti dregið sinn ráðh. út úr stj., svo að hann gæti slegið sér upp við kosningarnar á eftir, láta hann einan hafa blað, sem hann gæti sent út um allt. En ég hef þá sýnilega reiknað allt þetta rangt, því að flokkurinn hefur alls ekkert stækkað, svo að þessi grikkur, sem ég átti þarna að gera Sjálfstfl., og þetta gagn, sem ég átti að veita Alþfl., hefur þá ekki verið neitt nema misreikningur. En það er annað, sem hefur líka gerzt með enn einkennilegri hætti, að einmitt þennan sama dag, sem kjósendurnir áttu að vera sem allra æst-

astir á móti þessari löggjöf, þá bætti Framsfl. við sig fylgi í öllum stöðum á landinu nema einum einasta og hafði þó viðá ekkert blað til þess að bera hönd fyrir höfuð sér.

Nei, ég held satt að segja, að það beri ekki vott um, að við komum auga á, hvað við þurfum að ræða margt hér á þingi, ef við förum að eyða verulegum tíma til þess að deila um, hvort rétt hafi verið og eðlilegt að fresta bæjarstjórnarkosningunum hér í Reykjavík, þegar aðeins einn flokkurinn gat gefið út blað, en málaflutningurinn í bænum fer fyrst og fremst fram í dagblöðunum. Því er blandað hér saman við, að blaðakosturinn sé ekki jafn, þegar útgáfan er frjáls, en það er mál, sem þarna kemur ekki til samanburðar. Það er ekki ríkisins að sjá öllum flokkum fyrir jöfnum blaðakosti fremur en hægt er að sjá öllum fyrir sömu eiginleikum til þess að berjast fyrir sínum málstað.

Hvað er það þá, sem hefur breytzt á þessum tíma? Flokkarnir hafa sömu aðstöðu og þeir hefðu haft, ef ekkert prentaravirkfall hefði staðið yfir. Og ég verð að segja, að þótt einhver röskun hefði orðið, þannig að Alþfl. hefði eitt-hvað unnið á því, að kosið hefði verið 25. jan., þá skil ég ekki þann hugsunarhátt, ef flokkurinn hefði haft ánægju af því að vinna kosningasigur á því að hafa einn haft aðstöðu til að gefa út blað. Þá hefði áreiðanlega verið sagt, að sá kosningasigur væri ranglega fenginn, og mátti með miklum rétti segja, að það væri rétt. Frá mínu sjónarmiði var alveg rétt að fresta kosningunum, og ég hef aldrei látið orð falla á annan veg, hvorki á flokksfundum né annars staðar, en að það væri réttlátt. Þetta sýnir þennan eilífa skopleik, þar sem verið er að kasta á milli okkar orði, sem heitir réttlæti. Það er enginn vafi, að ef Sjálfstfl. hefði haft aðstöðu til að gefa út Morgunblaðið frá áramótum, en öllum öðrum flokkum hefði verið varnað að gefa út sín blöð, þá hefði Alþfl. talið það heilagt réttlætismál að fresta kosningunum í Reykjavík. Þannig sjá menn réttlætið aðeins frá sínum eigin bæjardýrum oft og einn.

Ég get því ekki séð neitt nema eðlilegt við að fresta kosningum þangað til 15. næsta mánaðar, eftir að menn öðluðust aðstöðu til að athuga málin frá öllum hlöðum, sem þeir gátu ekki 25. janúar.

Þetta bréf, sem lesið var hér upp, hef ég ekki haft tækifæri til að athuga, hvort það er til og hvort það er eins og það var lesið upp, en ég hef aðstöðu til að dæma um það, sem hv. þm. las upp, og það var allt vitlaust túlkað og skýrt. Því að það er hann, sem setur þessi tvö mál í samband, en það er ekki gert í bréfinu sjálfu. Hann les það upp með sérstökum hnykkjum og áherzlum, að Framsfl. hafi talið, að Sjálfstfl. hefði haft nokkurn rétt til að fá kosningafrestun, og svo kemur hann með það eins og eitt-hvert óskaplegt leyndarmál, að þessir flokkar hafi samið um að leggja fram peninga til að halda niðri dýrtíðinni. Ég held, að það hafi komið í öllum blöðum í bænum, jafnvel í öllum dagblöðum landsins. Sem sagt, það er ekkert í bréfinu, ef ekki er reynt að lesa með einhverjum hnykkjum og áherzlum til þess að færa meiningu úr skorðum, sem ekki hvert manns-

barn veit í landinu. Og það er hvergi sagt með einu einasta orði, að fyrir kosningafrestun í Reykjavík höfum við fengið þessi mál. Það er ekki heldur minnsta ástæða til þess að skilja bréfið á þann veg. Það tíðkast í slíkum trúnaðarbréfum, sem send eru til flokksmanna úti um land, að telja aðeins nokkuð sundurlaust þau mál, sem borið hafa á góma og hafa verið afgreidd eða verið er að búa undir afgreiðslu, til þess að flokksmenn geti fylgt nægilega með. Sannast að segja er það þannig, að ég hef talið, að kosningafrestunin í Reykjavík væri réttlát. Ég álit, að kosningum hefði átt að fresta, ef Morgunblaðið hefði komið út í mánuð og engin önnur blöð. Ég álit, að ef Timinn einn gæti komið út í þrjá mánuði og haldið uppi áróðri um land allt, þá væri það mjög vafasamt réttlæti að láta þá kosningar fara fram. Mundi ég ekki ráðast á andstæðingana fyrir að telja rétt að fresta þeim. Ég átti nú beinlínis tal við þá menn úr Alþfl., sem mikils eru ráðandi, og sagði við þá: „Þetta er rangt, og þið eigið að hætta að gefa út blaðið. Farðu í þína flokksstjórn, og reyndu að fá hana til að hætta við það.“ En flokkurinn fékkst ekki til þess, þó að það væri rétt í stjórn flokksins. En ég veit, að margir Alþflmenn voru með því að gefa blaðið ekki út, og álit ég það heilbrigða réttlætistilfinningu. En svona er nú ýmsum mönnum einu sinni háttað. Það, sem þeim finnst ranglæti, ef það kemur fram við sjálfa þá, það finnst þeim réttlæti, þegar það snýr frá þeim, en að öðrum. Þannig er það með þessa kosningafrestun, að Alþfl. finnst ranglætið snúa gagnvart sér, vegna aðstöðu sinnar að geta einn allra gefið út blað til að túlka afstöðu sína og mál. En honum mundi hafa þótt það hið fullkomnasta réttlæti að þurfa ekki að þola kosningar, meðan Morgunblaðið eitt hefði komið út. Það sér hver maður, að svona er hugsað í þessu máli, og það þýðir ekkert með svona málf lutningi að vera um leið að hafa orðin „réttlæti“ og „lýðræði“ á vörum.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Hv. þm. Seyðf. sagði, að ég hefði í grg. fyrir kosningafrestuninni vísvitandi borið rangar sakir á Alþfl. og forráðamenn hans, þegar ég hélt því fram, að þeir hefðu átt sinn þátt í því, að verkfall komst á á svo hentugum tíma fyrir Alþfl. Og til þess að gera það sem ólíklegast, að ég hafi rétt fyrir mér um þetta, vakti hann alveg sérstaklega athygli á því, að það hefði mátt vera meiri fyrirbyggjan hjá Alþfl., ekki aðeins að koma til leiðar verkfallinu um áramótin, heldur segja upp samningum þrem mánuðum fyrir áramót til þess að fá alla sjálfstæðismenn, alla framsóknarmenn og alla kommúnista í prentaravirkfallinu til að taka höndum saman. Ég get bætt við, að fyrirbyggja Alþfl. var kannske enn þá meiri. Því að á þessum tíma fullyrti samstarfsmaður okkar í ríkisstj. af hálfu Alþfl., að ekkert af þeim félögum, sem í Alþýðusambandinu væru, mundu gera neinar kröfur um verulega kauphækkun. Þetta er á þeim sama tíma og verið er að undirbúa stórfelldar kauphækkunarkröfur, bæði hjá þessum félögum og öðrum. Og hann bætti því við, að hins vegar væri ýmislegt í samningum sumra félaganna, sem réttmætt væri

og sjálfsagt að fá leiðréttingu á, og þar á meðal t. d. í samningum prentara við prentsmiðjurnar, sem ég og við hinir í stj. gátum líka fullkomlega fallizt á, að væri réttlátt að lagfæra. Og það eitt gat verið næg ástæða til þess að segja upp samningum með tilskildum fyrirvara. En það var vissulega fyrirhyggja að fullvissa um þetta, til þess að allir gætu verið sem rólegastir, að engum stórum kauphækkunarkröfum yrði haldið til streitu.

Annað, sem hv. þm. færði fram því til sönnunar, að mér hlyti að vera ljóst, að þessi á-sökun mín ætti ekki við rök að styðjast, var þessi ágæta 43. grein í samningi Alþýðuprentsmiðjunnar við Félag íslenzkra prentsmiðjueigenda, sem dagsettur er í jan. 1941. Hún er um það, að ef verkfær eða verkfall skyldi skella á, er Alþýðuprentsmiðjunni heimilt að prenta Alþýðublaðið og allt annað, sem Alþfl. þarf að láta prenta. Þetta er mér ekki algerlega ókunnugt um. Og formaður Alþýðuprentsmiðjunnar fékk birta í útvarpinu athugasemd vegna þessarar útvarpsræðu minnar, og þar tók hann þessa grein úr samningi prentsmiðjunnar. Ég svaraði þeirri aths., og náttúrliga get ég gert hv. þm. til geðs að svara þessu enn. En svarið er ákaflega einfalt: Að þessi grein í samningnum er ágæt, ef engin breyt. hefði orðið, síðan hún var gerð. En ég benti á það og lét birta í útvarpinu, að samkomulag hafi orðið milli prentsmiðjanna einmitt út af kröfu prentaranna nú s. l. haust, samkomulag, sem var án undantekningar, um það að hafna kröfum prentaranna. Afleiðingin af því, að allar prentsmiðjur undantekningarlaust gerðu það samkomulag að ganga ekki að kröfum prentaranna, var auðvitað sú, að gera skyldi verkfall, ef prentarar féllu ekki frá kröfum sínum. Og þá gerist það, að Alþýðuprentsmiðjan, eign Alþfl., bregzt þessu samkomulagi, sem hún er búin að gera við hinar prentsmiðjurnar, og heldur áfram að prenta. Hún ber fyrir sig að visu þessa grein í samningi prentsmiðjanna. En sú grein er upphafin til bráðabirgða með samkomulaginu s. l. haust. Í samþykktinni, sem gerð var á fundi prentsmiðjanna, er berum orðum tekið fram, að þetta samkomulag sé bindandi fyrir alla, sem undir skrifa, án undantekningar. Við hvað átti þetta orð „undantekning“? Vitanlega þá, sem sérstöðu höfðu áður í þessu efni. Ríkisprentsmiðjan stóð við sína skuldbindingu, en Alþýðuprentsmiðjan ekki. Það er líka fullkunnugt, að hinar prentsmiðjurnar skoðuðu Alþýðuprentsmiðjuna algerlega bundna af þessu samkomulagi og kom mjög á óvart, þegar öðruvísi reyndist. Og mér er kunnugt um það gegnum forsrh., að forstjóri ríkisprentsmiðjunnar var þess alveg fulltrúi, að samkomulag þetta væri bindandi fyrir allar prentsmiðjurnar, sem að því stóðu. Hann gaf hestv. forsrh. skýrslu um, hver afstaða ríkisprentsmiðjunnar væri gagnvart verkfallinu.

Það verður ekki beint sannað, hvort það hafi verið visvitandi undirbúið af hálfu Alþfl. að tryggja sér að verða einir um blaðaútgáfu um tíma fyrir bæjarstjórnarkosningar. En ekki varð að visu vitað um það almennt í októberbyrjun, að samningum ætti að segja upp. En ef andstaða við ríkisstj. var fyrirhuguð, var það í öllu falli

afar þægileg aðstaða að vera einn um blöð um tíma. Ef mönnum annars getur dottið í hug svona svikræði, þá finnst mér ekki þurfa svo mikla fyrirhyggju til að sjá sér leik á borði. Og ég get í sjálfu sér trúað forráðamönnum Alþfl. að hafa svo mikla fyrirhyggju að geta búið þetta undir nokkrum mánuðum áður en til þurfti að taka.

Ég skal svo geta þess, að ég leiðrétti þessa aths. formanns Alþýðuprentsmiðjunnar, sem nefnd hefur verið, og hann virtist ekki þurfa neitt að athuga þar við. Ég sló því þar föstu, að þetta undantekningarákvæði hefði verið upphafið með samningnum s. l. haust meðal allra prentsmiðjanna, og ef svo hefði ekki verið, þá hefði umboðsmanni Alþýðuprentsmiðjunnar á þessum fundi verið skylt að minna á, að samkvæmt þessum samningi hefði prentsmiðjan sérstöðu, ef prentsmiðjan hefði ætlað að halda sérstöðunni. En því fór fjarri. Fulltrúinn skrifaði undir, og samningurinn varð gildandi fyrir alla, án undantekningar, — undantekningin, sem áður var, var niður fallin.

Ég sagði það áðan, að það er tekið fram í grg. frv., að ríkisstj. hafi litið svo á, að stjórnar-farslegur grundvöllur fyrir því, að kosningar færu fram, hafi ekki verið fyrir hendi, þegar bæjarstjórnarkosningar áttu að fara fram 25. jan. Nú get ég ekki beinlínis sagt, að þeir þm., sem lýst hafa andstöðu gegn frv., hafi haldið því alveg tvímælalaust fram, að verið hefði lýðræðislegt að láta almennar kosningar fara fram undir þessum kringumstæðum, að aðeins einn flokkur í landi geti haldið út blaði. Þeir slá miklu meir á annan streng í þessu sambandi. Þeir segja, að þetta sé ekki ástæðan, sem fyrir stj. hafi vakað, heldur aðeins, að Sjálfstfl. hafi verið hræddur við að tapa fylgi. Hinu neita þeir í sjálfu sér ekki. Ég sé þá ekki, að þessi rök um „hræðsluna“ skipti miklu máli. Ef ekki var lýðræðislega rétt að láta kosningar fram fara undir svona kringumstæðum, þá er hitt aukaatriði, hvort nokkur flokkur þarf sérstaklega að óttast að tapa fylgi. Ástandið var til þess fallið, að einn flokkur gæti skarað eld að sinni köku á kostnað hinna flokkanna, án þess að til þess séu réttmætar pólitískar ástæður, og þetta einmitt raskar hinum stjórnarfarslega grundvelli. En hvort einn flokkur græðir eða tapar á þeirri aðstöðu, er nokkuð, sem aldrei verður sagt fyrirfram. En að sjálfsögðu er þessi stjórnarfarslegi grundvöllur lagður til þess að koma í veg fyrir, að slíkt geti komið fyrir. Stjórnarskráin fyrir-skipar, að öllum skuli jafnheimilt að láta skoðanir sínar í ljós opinberlega og allir skuli njóta jafnréttis í því, að fullkomið prentfrelsi sé í landinu. Til hvers eru þessi fyrirmæli? Þau eru að sjálfsögðu til þess að tryggja, að einn maður eða einn flokkur hafi ekki verið aðstöðu til þess að mæla fram með sínum skoðunum í landsmálum en annar. Það var ekki afnumið prentfrelsið formlega í jan. s. l., það er alveg rétt, með því að koma á prentaravirkfallinu. En þetta atriði stjórnskrárinnar er gert óvirk, það getur ekki notið sín. Og svo framarlega sem á að virða nokkurs þetta ákvæði stjórnskrárinnar, var stj. skylt að fresta kosningum. Hitt hefði verið fullkomið gerræði.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að ótti Sjálfstfl. við að tapa fylgi í kosningunum hafi réttlætzt af úrslitum kosninganna úti um landið. Ég held þetta hafi við lítil rök að styðjast. Hann benti á aukalistana á mismunandi stöðum. Það er vitað, að þeir voru komnir fram, áður en l. um gerðardóm voru sett, og standa í engu sambandi við þau. Það er vitað um suma staði, að Sjálfstfl. hefur lengi ekki verið á eitt sáttur um ýmsa hluti, t. d. á Akureyri. En sjálfstæðisstefnan heldur sínu fylgi eins og áður, er kjósenda-flesta stefnan. En þetta mál kemur gerðardómsl. ekki nokkurn skapaðan hlut við. Annars hefur Sjálfstfl. unnið á á ýmsum stöðum, og það á kostnað Alþfl., t. d. á Siglufirði, þar sem veldi þessara góðu bræðra hér, hv. 4. þm. Reykv. og hv. þm. Seyðf., var ráðandi, og eru flokksmenn þeirra í algerðum minni hluta. Annars skal ég jata, að ég hef ekki gert upp kosningarnar tölulega, svo að ég geti sýnt þannig, hvernig hlutfall fylgisins hefur breytzt frá því, sem áður var. Það er náttúrulega segin saga, að þau mál geta einatt borið að höndum, sem ýmist veita flokkum vinning eða valda þeim einhverju tapi um tíma. Og menn láta stjórnast meira og minna af þeirri tilfinningu. Og um Alþfl. tel ég það engan vafa, að afstaða hans til gerðardómsl. hefur fyrst og fremst stjórnazt af því, að flokkurinn óttaðist, að ef hann væri með svo röt-tækri ráðstöfun, þó að hún miðaði að þeim á-gæta málstað að vinna gegn dýrtíðinni, þá tap-aði hann atkvæðum við kosningarnar. Og fyr- þá sök eina fór ráðherra flokksins úr ríkisstj., og fyrir þá sök eina snerist flokkurinn á móti þessari löggjöf. Hann vantaði djörfung til að halda á réttum málstað.

Hv. 4. þm. Reykv. minnst eitthvað á lýð-ræði. Og ég skil í sjálfu sér ákaflega miklu bet-ur um hann en flesta menn aðra í hinu háa Al-þingi, að hann litur nokkuð öðrum augum á þetta mál heldur en menn annarra flokka. Því að eins og kunnugt er, heldur hann því fram leynt og ljóst, að fullkomnasta lýðræðið sé í Rússlandi og öðrum þeim löndum, sem láta því kommúnistiska skipulagi. En í þessum löndum er það heinlinis bannað að gefa út blöð nema eins flokks. Hann kallar þetta lýðræði. Hann segir, að lýðræðið sé fullkomnast í Rússlandi. Þá er ekki von, að hann finni neitt til þess, að okkar lýðræði sé gert neitt til miska, þó að eitthvað líkt því komist á hér. Að visu er ekki hér um það að ræða, að stjórnarflokkur fengi að-stöðu til að vera einn um hituna að geta óhindr-að gefið út blöð. Það var flokkur, sem stóð þess-um hv. þm. nær en þeir flokkar, sem nú standa að stjórninni, og ástandið komst að því leyti nær því að vera eins og í Rússlandi, og því eftir atvikum samlégt. Ef hans flokkur hefði átt hlut að máli, hefði hann talið það allra full-komnast, að hann heldi einn út blaði. Þá hefði lýðræðið verið eftir beztu fyrirmynd, þ. e. Rúss-landi. Þetta er allt eins og það á að vera um þennan hv. þm. En um Alþfl. get ég ekki neitað, að mér finnst skjóta nokkuð skökku við, því að hann hefur ekki í orði kveðnu heinlinis hampað þessari tegund lýðræðis. Mér hefur skilztt hann telja það, sem kallað er lýðræði í Þýskalandi og Rússlandi, þar sem meðal annars er bannað að

gefa út blöð nema einum flokki. Óviðunandi fyrirkomulag. Og í rauninni eru nazistarnir svo hreinskilnir, að þeim dettur ekki heldur í hug að halda fram, að hjá þeim ríki lýðræði, og telja sér engan ósóma gerðan, þótt þeir séu ekki taldir lýðræðismenn. En Alþfl. sýnir það í þessu tilfelli, að hann er alveg jafnsvikull við lýð-ræðishugsjónina á okkar mælikvarða eins og nazistar og kommúnistar, ef hann getur komizt í þá aðstöðu að vera einn um að gefa út blöð. Og það mundi einmitt koma á daginn, — og ég hef ýmislegt fyrir mér um það, sem ég kæri mig ekki að segja að svo stöddu —, að það þarf ekki mikið að ganga eftir þeim flokki til þess að vega í þennan knérunn að hindra flokka í að gefa út blöð, ef nokkur aðstaða er til þess.

En það, sem öllu ræður í þessu máli, er það, að við, sem í stj. erum nú, teljum ekki samlégt. Þar sem fylgt er þeim stjórnarfarslegu reglum, sem við játum í orði, að virða þá þann rétt manna til þess að láta í ljós skoðanir sínar, hvort sem eru andstæðingar okkar eða fylgis-menn, að vettugi.

Hv. 4. þm. Reykv. gerði að umræðuefni þau drög að samningum um einber mál milli Sjálf-stfl. og Framsóknar, sem minnst hefur verið á. Ég held, að hann hafi treyst meira á það, hvernig þetta er fram sett í bréfinu, en hvað það er í raun og veru, og eins og hæstv. forsrh. tók fram, held ég, að lítið hafi þar komið fram, sem ekki var öllum almenningi þegar kunnugt. Það má segja, að allur þingheimur hafi á undanförunum árum verið sammála um nauðsyn þess að vinna á móti dýrtíðinni, og hafa verið samþykktar ráðstafanir til þess og fjárveitingar í því efni þing eftir þing með nokkurn veginn samhljóða atkv. Og þó að hv. viðskmrh. og hv. þm. S.-Þ. hafi þótt nauðsyn að skrifa kjósendum sínum eitthvað, þá þarf ekki mikið undir því að búa. Hið eina nýja í málinu er það, að þessir tveir flokkar, Framstfl. og Sjálfstfl., hafa komið sér saman um grundvallarráðstafanir til að halda niðri dýrtíðinni, og má öllum ljóst vera, að slíkar ráðstafanir hefðu aldrei getað orðið nema kák án samkomulags um þau grundvallaratriði. Það var að visu nokkur ágreiningur milli flokk-ann, en ég mun ekki ræða hann hér. En þegar sjálfstæðismenn og framsóknarmenn voru orðnir einir í stj., hvað var þá eðlilegra en þeir færu að athuga, hvaða grundvöllur væri til fyrir sam-vinnu þeirra? Er ekki kunnugt, að flokkar, sem fara með stj. saman, hafa áður gert með sér mál-efnasamninga? Og er slíkt ekki nauðsynlegt? Þing átti að koma saman í miðjum febrúar, og á þessum samningum er byrjað í janúar. Ég veit ekki, hvort hv. 4. þm. Reykv. hefur orðið fyrir vonbrigðum, er hann sá skíma í, að Sjálfstfl. ætlaði sér kannske að ganga nær gjaldþoli skatt-legganna en hann hafði ætlað. Ég tel þó, að engin hættu sé á öðru en hv. þm. muni geta búið þar yfir, þótt samkomulag kynni að nást milli Sjálfstfl. og Framstfl. um þetta, og þurfi hann því ekki að hafa miklar áhyggjur í þeim efnum.

Umr. frestað.

Á 4. fundi í Nd., 24. febrúar, var fram haldið 1. umr. um fry.

“Haraldur Guðmundsson: Hæstv. fjmrh. gat þess í ræðu sinni í gær, að sízt væri ofmælt, að Alþfl. hefði sýnt mikla fyrirhyggju í undirbúningi þess að komast að niðurstöðu í prentaraverkfallinu til þess að bæta aðstöðu sína í bæjarstj., að visu með þeirri viðbót, að ráðh. Alþfl. hefði blekkt samstarfsmenn sína í ríkisstj. Ég tók svo eftir, að hann segði, að ráðh. Alþfl. hefði fullyrt, að engin þeirra félaga, sem í Alþýðusambandinu væru, mundu gera neinar kröfur um verulega kauphækkun, og í útvarpsræðu sinni segir hæstv. fjmrh. svo: „Ráðh. Alþfl. þóttist geta staðhæft, að engar slíkar kröfur yrðu gerðar af félögum þeim, sem í Alþýðusambandinu væru, nema þá til leiðréttingar á ósamræmi.“

Mér er kunnugt um, að þetta er rangt. Ég var á fundi með ríkisstj., þegar rætt var um frv. Framsfl. um kaupbindingu, og ég man vel ummæli Stefáns Jóh. Stefánssonar. Til að taka af öll tvímæli, ætla ég með leyfi hæstv. forseta að lesa upp kafla úr þingræðu hans á aukþ. í nóv., sem engum mótmælum var hreyft við. Hann hljóðar svona: „Milli 10 og 20 sveitarfélög viðs vegar um land, sem gátu sagt upp kaupsamningum fyrir nokkru síðan, hafa ekki talið rétt að gera það. Og mér er kunnugt um það, að það er engin sérstök hreyfing í þá átt að segja upp kaupsamningum með það fyrir augum að hækka grunnkaupið. Eru engar líkur til þess, að kaupgjald launastéttanna í landinu orkaði svo á dyrtiðina, að hún færi hraðvaxandi fyrir þær sakir. Þó að nokkur félög segi upp samningum af ýmsum ástæðum, þá hefur það engin veruleg áhrif á dyrtiðina. Ég get ekki séð, að þótt nokkur tilhnikun fengist fyrir stéttarfélagin, þýrfti það að hafa þau áhrif, að dyrtiðin færi fyrir þær sakir upp úr öllu valdi.“

Ég minnst þess ekki, að á þeim fundi hafi andmæli komið fram gegn því, að þessi ummæli væru í samræmi við það, sem haldið hafði verið fram í ríkisstj.

Ég verð nú að segja, að mig furðar ákaflega, að hæstv. ráðh. skuli taka þetta hér upp á ný á þennan hátt. Í fyrsta lagi verð ég að segja, að mig undrar, að í grg., sem flutt var í útvarpinu, skyldi hann ekki skýra frá sérstöðu Alþýðuprentsmiðjunnar. Þar sem hann var einn um orðið þar, þá var það sjálfsögð drengskaparregla. Hann afsakar sig með því, að athugasemd var birt í útvarpinu síðar.

Ég ætla því, að það sé af þessu ljóst, að það er fjarri öllum sanni, — eins og hæstv. ráðh. og þingheimur veit —, að af hálfu Alþýðuprentsmiðjunnar og Alþfl. hafi verið beitt nokkrum öðrum aðferðum en þeim, sem sjálfsagðar eru og réttmætar. Hæstv. ráðh. sagði, að samkv. réttum lýðræðisreglum hefði verið sjálfsagt að fresta, en hefur hins vegar líka haldið því fram, að kosningafrestunin hafi verið til hagsbóta fyrir Sjálfstfl. (Fjmrh.: Þm. snýr við því, sem ég sagði.) Það gleður mig, enda þótti mér næsta ólíklegt, að hæstv. ráðh. hefði virkilega látið sér þetta um munn fara. Það er alveg fjarri því, að ég vilji nokkru um það spá, hvort Sjálfstfl. færi betri eða verri kosningaútkomu 15. marz en 25. janúar. En hitt vil ég fullyrða, og það hygg ég við séum sammála um, að ástæðan til

þess, að kosningunum var frestað, er sú ein, að ráðamenn Sjálfstfl. óttuðust, að útkoman 25. jan. mundi verða óhagstæðari en þeir gerðu sér vonir um síðar. Þess vegna er það yfirskinn, þegar hæstv. ráðh. heldur fram, að ráðstöfun þessi hafi verið gerð til þess að varðveita lýðræðisregluna í þjóðfélaginu. Það skiptir ekki í sjálfu sér neinu máli, hvaða dag kosningarnar fara fram, heldur hitt, hvort hlýtt er lögum landsins, hvort facið er eftir skýrum og ótvíræðum ákvæðum laganna eða hvort það er annað, sem ráður, geðþótti einstakra ráðherra og þess konar. Aðalatriðið í þessu máli er það, hvort það er á valdi ríkisstj. að segja til um það, þvert ofan í skýlaus lagabod, hvenær kosningar fara fram, og ákveði þær, þegar hún telur, að best henti. Það er það, sem hæstv. ríkisstj. hefur gert, og það er það, sem hún hefur fengið ámæli fyrir.

Hæstv. ráðh. sagði, að þeir, sem í ríkisstj. sætu nú, væru einarðir og kjarkmiklir menn, en það væri annað en það, sem hægt væri að segja um ráðherra Alþfl., því að hann hefði farið af eintómum ótta við ráðstafanir ríkisstj. Skörulega er þetta mælt, enda er það svo, að hæstv. fjmrh., og ég held hæstv. forsrh. líka, opna varla sinn munn í útvarpinu eða deildinni án þess að hrósa sér fyrir það að þora að baka sér óvild kjósenda fyrir það, sem þeir gera fyrir land og lýð.

Hæstv. ráðh. hefur fullyrt, að þessi umdeilda lagasetning sé einhver sú nauðsynlegasta, sem nokkurn tíma hefur verið sett á Íslandi, og fjórir ráðh. hafa hver eftir annan staðið upp til að útmála hennar ágæti og nauðsyn. Þetta eru allt þrýðilega gefnir menn, þekktir ræðuskörungur og fylgja vel fram máli sínu. Og málstaðurinn er eins og þeir hafa lýst. Hvernig í lífandi ósköpunum stendur á því, að þeir óttast afleiðingarnar af þessu, svo að það leiðir til frestunar á kosningum? Hvers vegna hóta sjálfstæðismenn verkfalli, að slíta samvinnu og hverfa frá þessu nauðsynjamáli, ef frestunin fengist ekki? Nei, það er ekki hægt að snúa sig svona frá þessu. Og þó að hæstv. fjmrh. segist hafa gert svo rétt í þessu máli, er nokkur ótli augljós í útvarpsræðu hans. Hún á að heita grg. fyrir frv., en var síðan sérprentuð með nafninu „Alþýðuflokkurinn afhjúpaður“. Þar segir hæstv. ráðh., með leyfi hæstv. forseta: „Hvor tveggja lögin snerta viðkvæma strengi, og má að því leyti telja eðlilegt, að þau hafi vakið nokkra hugarhræringu“, o. s. frv. Jú, það er auðséð, að það er hugarástandið og „hugarhræringarnar“, sem hafa vakað fyrir ráðh. Mér þykir allt of lítið gert úr sínum eigin málflutningi og vantanlegu ágæti þeirra l., sem hæstv. ráðh. hafa sett, að gera endilega ráð fyrir, að fylgi kjósenda hafi snúið frá þeim vegna þessarar ágætu lagasetningar. Þá vil ég enn lesa klausu nokkra úr nefndum pása, þó að þessi hæstv. ráðh. hafi langt frá því hagað sér verst í útvarpinu. Klausan er um brbl. um gerðardóm: „Hér á Íslandi tók þá einnig hagfræðingur Alþýðuflokksins, Jón Blöndal, að skrifa greinar í Alþýðublaðið gegn þeim kröfum, að greidd yrði full dyrtiðarupphót, og taldi það visan veg til fjárhagslegs öngþveitis og glötunar að hverfa að því ráði.“

Nú veit þessi hæstv. ráðh., og vissi, þegar hann hélt ræðu sína, að þetta er tilbúningur einn, eins og öllum er ljóst, sem greinar Jóns Blöndals hafa lesið. (Fjmrh.: Vill ekki þm. lesa tilvitnunina á kápunni?) Mér finnst rétt að verða við þeim tilmælum, þó að þetta sé nokkuð langt. Jón Blöndal segir í Alþbl. í okt. til nów.:

„Það er ekki ætlun mín að fara að prédika neina hölsýni fyrir lesendum blaðsins, en ég get þó ekki neitað því, að mér finnst sterkar líkur benda til þess, — svo framarlega sem fylgt verður áfram þeirri stefnu, sem nú virðist ráðandi í viðskipta- og fjármálum þjóðarinnar —, að innan skamms vöknum við óþægilega af velmegunar- og gróðadraumum hinnar líðandi stundar, vöknum og sjáum, að gróðinn og velmegunin hafa verið blekking — fata morgana —, sem horfin er fyrir þeim bitra veruleika, að þjóðin sé orðin enn fátækari en áður, enn skuldugri, og ördugleikarnir steðja að úr öllum áttum.

Þetta kunna að virðast brakspár, og er betur, að svo fari, en ég er hræddur um, að niðurstaðan geti orðið þessi, — ef ekki er snúið við áður en það er orðið of seint.“

En í grein þessari mækar hann þá stefnu, sem hann vill taka upp: Að greiða 27% á kaup og banna með lögum að greiða meira, en vísitalan þá var orðin 40—50, og landbúnaðarafurðir í 70. Það er það, sem hagfræðingurinn vísar til í grein sinni, þegar hann segir, að innan skamms muni þjóðin vakna við blekkingarnar og ördugleikarnir steðja að úr öllum áttum, o. s. frv.

Síðan þetta er skrifað í okt. 1940, eru liðnir 16 mánuðir. Vísitalan hefur haldið áfram að stíga, og engar, bókstaflega engar, aðgerðir hafa verið framkvæmdar, þangað til þessi sælu brbl. komu. (Rödd frá ráðh.: Og ekki heldur ráðherra Alþbl.) Till. hans náðu ekki fram. (Viðskmrh.: Hann gerði aldrei neinar till.) Annars væri æskilegt, að hæstv. ráðh. vildu ofurlítið sitja á skoðinu, svo að ég gæti fengið að hafa orðið. (Viðskmrh.: Það þarf að leiðrétta þetta jafnharðan.) (Förseti: Ekki samt.) Ég bið menn minnast þess, að það er eftir till. hæstv. fjmrh., að ég les þetta upp.

Ég skal nú leyfa mér að rifja upp, hvornig sambandið var milli kaupgjalds og verðlags í síðasta stríði. Þá hækkaði kaupgjaldið ekki fyrr en löngu, löngu á eftir dýrtíðinni. Ég ætla, að þegar dýrtíðin var orðin 340 árið 1918, þá hafi vísitalan fyrir kaupinu verið undir 200. Og það var ekki fyrr en 1921, 3 árum eftir stríð, sem kaupgjaldið náði dýrtíðarvísitölunni. Og það var bara af því, að dýrtíðin var farin að lækka. Og svo koma þessir hæstv. ráðh. hér og segja, að þessi kaupbinding sé nauðsynjamál, til þess að halda niðri dýrtíðinni. Dýrtíðin fór upp í 440, og allan tímann var kaupgjaldið langt á eftir. Allan tímann voru goldnar hálfar bætur og ekki það, með hækkuðu kaupi. Þetta sannar, að það er blekking og tómur tilbúningur, að það sé hækkan á grunnkaupinu, sem skapar dýrtíðina. Þetta, sem ég hef nú sagt um dýrtíðina og kaupgjaldið á síðasta stríðstíma, sannar greinilegast, að það er argasta rakafals, sem reynt er að nota fyrir aðgerðum ríkisstj. nú.

Ég geri það fyrir ráðh. að halda áfram að lesa. „Ég verð að halda fram,“ segir Jón Blönd-

dal 24. okt. 1940, „að engin stétt geti til lengdar grætt á því verðhækkunarkaupphlaupi, sem hér hefur verið háð undanfarið. Máske getur sá gróði enzt fram yfir næstu kosningar, en óvíst, að það verði miklu lengur. Haldi verðhækkunarskrúfan áfram, leiðir hún óhjákvæmilega til þess, að framleiðslu kostnaðurinn hækkar, atvinnuvegirinn hætta á ný að bera sig, þeir, sem nú græða, fara að tapa, og hrúnið blasir við. fyrr en menn kann að óra fyrir nú. Ég hef reynt að ræða þetta mál almennt, frá sjónarmiði allrar þjóðarinnar. Hinir raunverulegu hagsmunir allra stétta þjóðarinnar eru þeir, að vöxtur dýrtíðarinnar sé stöðvaður áður en verðgildi peninganna er að engu orðið, og þess vegna má tala um þjóðarhagsmuni í þessu sambandi.“ (Fjmrh.: Ætlar þm. ekki að brýna raustina?) Ég þarf ekki leyfi fjmrh., hvort ég brýni raustina.

Ég vil minna á það, að haustið 1940, einmitt þegar þessi grein er skrifuð, birti Alþbl. og lagði fram till. um það, að tekið yrði útlutningsgjald af ísfiski til Englands, og yrði það notað til að verðbæta íslenskar afurðir innalands. Það var, þegar ísfiskssalan var komin mjög hált. Þá var vísitalan ekki komin nema í 140 stig, svo að tiltölulega auðvelt var að koma stöðvun við. Ég man ekki betur en Tímunn tæki eitthvað líklega undir þetta og teldi ýmislegt mæla með því. En á sama tíma var uppi deila um það milli blaðanna, hvort ætti að halda skattfrelsi útgerðarinnar eða fella það niður. Og þessar umr. allar munu hafa blandast saman. En þess minnst ég, að blöð Framsfl. töldu sig eindregið fylgjandi því að nema skattfrelsi úr lögum, meðal annars til þess að fá útlutningsgjald á þessar afurðir. En sjálfstæðisráðh. settu sig á móti, og þá var ekki fært talið að gefa út brbl. nema allir ráðh. væru samþykkir, þó að síðan hafi slíkt þótt viðeigandi. Það er til þessara atriða, sem vísað er í síðustu greininni, sem ég las eftir Jón Blöndal, þar sem hann bendir á hættuna, sem af verðhækkun stafar. En honum er ljóst, að verðhækkunin, dýrtíðin, er ekki og hefur ekki verið, hvorki það sem af er þessu stríði né í síðasta stríði, afleiðing af hækkan kaupsins. Kaupgjaldið kemur með sína hækkan á eftir og verður sem afleiðing, en ekki sem orsök.

Ég hef haft þetta lengra mál en ég hugsaði mér, en þótti skylt að verða við tilmælum hæstv. ráðh. um að lesa upp þessar greinar. En við hæstv. forsrh. þurfti ég að tala út af ræðu hans í gær. Ég talaði ekki mikið um lýðræði í ræðu minni, svo að óþarft var að teikna skripamynd af því. Í uppþafi máls síns kvaðst hann frá fyrstu hafa talið sjálfsgagt að fresta bæjarstjórnarkosningum í Reykjavík, — að mér skildist vegna þess, að rétt væri að láta þessar hugarhræringar, sem hæstv. fjmrh. talaði um í þesa sínum, stillast nokkuð, svo að hin kalda yfirvegun fengi yfirráð áður en kosid yrði. Hann hefði þess vegna frá fyrstu byrjun verið ráðinn í að fresta kosningum í Reykjavík. Það er talsverður fróðleikur í þessum upplýsingum. En dálitið undarlega bregður við, þegar þess er gætt, hve mikið gekk á út af frestininni í Reykjavík, að báðir ráðh. Sjálfstfl. urðu að leggja það við að hóta brottför úr stj. Úr því að hæstv. ráðh.

var svo ráðinn í þessari frestun strax, þá hafa það kannske verið stimpingarnar við aðra flokksmenn hans, sem orsökðu átökin innan stj.

Engu vil ég spá um það, hvort eða hver breyting verður á kosningaaðstöðu frá 25. jan. til 15. marz. En ég endurtek það við hæstv. forsrh., af því að hann er kominn í deildina, að það, sem máli skiptir í þessu sambandi, er þetta: Eiga kosningar í Reykjavík að fara fram á þeim tíma, sem l. ákveða, eða á ríkisstj. að ákveða kosningarnar, þegar henni hentar bezt? Það er þetta og annað ekki, sem um er að ræða. Ríkisstj. hefur tekið sér vald til að breyta kosningadeginum, og það er alveg ósamboðið ríkisstj. í landi, sem hefur þingræðisstj. Með þessu er ríkisstj. kominn inn á hættulega braut, sem enginn veit hvar endar.

Hæstv. ráðh. virtist tala í þeim tón um misnotkun útvarpsins, að þetta væri aðeins mitt orðatiltæki. En ég get fullvissað hæstv. ráðh. um, að það eru miklu grófari orð notuð um þetta um land allt. En hæstv. ráðh. kvað það eitt aðfinnsluvert við sig, að hann hefði ekki nógu oft farið í útvarpið af stj. hálfu til þess að hnekkja skrifum Alþbl. (Forsrh.: Alveg rétt.) Það er glögg, að hann telur útvarpið eiga að vera opið og reiðubúið til að flytja þau sjónarmið, sem ríkisstj. á hverjum tíma óskar að birta hjóðinni, án þess á sama tíma að sjá um eða leyfa, að nokkur önnur sjónarmið geti komið fram. Þótt ríkisstj. færi daglega í útvarpið, væri ekkert um það að segja, ef öðrum sjónarmiðum væri líka leyft að komast að.

Ég minnst þess nú, að í bók, sem heitir Helgakver, er grein um hið versta sálarástand, þegar menn eru komnir á mjög slæmt stig og sýna enga viðleitni til iðrunar og þykir sömi að skömmunum. Þá eru þeir kallaðir forhertir, og þá er ástand þeirra hið háskalegasta, sem orðið getur. Ég vildi ráðleggja hæstv. forsrh. að taka sér í hönd sinn barnalærdóm og lesa þessa grein, — en með því rétta hugarfari, það brýni ég fyrir honum. Ég get fullvissað hann um, að honum veitir ekki af því. (Atvmrh.: Er þetta talað af reynslu?) Það þarf ekki.

Þá kvað hæstv. ráðh. það óviðurkvæmlegt af Alþfl. að gefa einn út blað í janúar s. l. Ekki hefðu dönsku prentararnir farið svona að. Ég sé ekki, hvað það kemur málinu við, hvað danskir prentarar hafa gefið út eða ekki gefið út í dönsku verkfalli og að vísa þurfi til Danmerkur í öllu. Mér er ekki kunnugt, að þeir hafi nokkurn tíma átt við sams konar aðstæður að búa. En nú eru sumir að segja, að Alþfl. hafi tapað á þessu. En það er þeim ekki nóg, heldur þurfa þeir að vera að sýsla um siðferði Alþfl.

Hann undirstrikaði það og tvítök, hversu ósiðlegt það háttalag Alþfl. hefði verið að gefa út blað. Það hefði verið brot á réttum lýðræðisreglum. Það er formaður Framsfl., sem mest hefur prédikað siðferði, pólitískt siðferði, og er nú svo komið, að þessum hæstv. ráðh. flokksins lýki sér fara það vel að keppa þar við hann? En þegar þeir tveir ráðh. flytja hvor af hálfu síns flokks grg. í útvarpi fyrir gerðardómsl. sínum, leggja þeir blátt bann við því, að ráðh. samstarfsflokks þeirra fái að skýra á sama vettvangi afstöðu sína gegn setningu þeirra brbl.

Hvað er brot á réttum leikreglum, ef ekki þetta? Hvað er þar brot, ef ekki sá ódrengskapur að bægja samstarfsmanni sínum frá, neita honum um málfrelsi á þeim stað, sem beinar árásir eru gerðar á hann í skjóli þess, að hann geti ekki svarað? Þeim mönnum, sem þannig leika, er bezt að tala sem minnst um réttar leikreglur og sem minnst um siðgæði í þessum efnum.

Hæstv. ráðh. segir, að tilmæli sín um, að hætt yrði útgáfu Alþbl., hafi verið tekin fyrir á fundi miðstjórnar Alþfl. Það er á þann veg rétt, að fyrirspurn, sem i mun hafa legið ósk um, að svo yrði gert, harst fundinum og var rædd. En flokkurinn gat ekki hætt að gefa út blaðið, meðan ráðh. hvorki gaf né hefði getað gefið trygging fyrir því, að ekki kæmu þá út önnur blöð, og í öðru lagi var það, sem meiru skipti frá mínum bæjardrym sёд, að miðstjórn Alþfl. gat ekki vitað, nema svo kynni að fara, að ríkisstjórnin myndi upp á því að gefa út önnur brbl. og neyta þess tækifæris til að koma í eyru alþjóðar áróðri frá sér gegn fyrri samstarfsflokki sínum varnarslausum. Hæstv. ráðh. finnst það ef til vill ljótt og ómaklegt að láta sér detta aðrar eins getsakir í hug?

En hvað gerði hann og stjórnin síðan? (Viðskmrh.: Það hefði mátt ýta af stað blaðsútgáfu aftur, svo að áhætta Alþfl. var engin.) Það er svo! Við erum vanir að halda það, sem við lefum. (Viðskmrh.: Alþfl. gat sett það að skilyrði, að önnur blöð kæmu ekki út.) Slík skilyrði orka jafnan tvímælis og hæpin framkvæmdin.

Hæstv. forsrh. flutti langan ræðukafla um það, hve frábitin stjórnin væri öllum einræðistil-hneigðingum, hún væri svo fjarlæg öllu slíku, að hún léti jafnvel andstæðingablöð koma út. (Forsrh.: Er þetta nú ekki eitthvað ofurlítið stytta?). Hann sagðist hafa verið að hugsa um, hvort ekki væri hægt að banna Alþbl., en taldi það samt ekki rétt, þar sem hægt væri að fara aðrar leiðir í sama tilgangi. Hann var mjög drjúgur af hyggindum sínum í þessu máli, sem von var. Hann hafði því leyft Alþbl. að koma út þrátt fyrir stórkostlegar lygar, sem hefðu verið í því. Hann vildi ég léti sig heyra aftur sem mest af ræðu sinni, og ég furða mig á, að hann skuli hafa látið sér allt þetta um munn fara. Alþfl. hefur aldrei sótt um leyfi til hans um að fá að gefa út blað, og hann hefur hvorki leyft það né bannað, það kemur út samkvæmt ríðfrelsisákvæðum stjórnarskrárinnar, en ekki leyfi hans. Ef Alþfl. brýtur af sér þann rétt, er það dómsstólanna að kveða á um viðurlög. Það er að vissu leyti iskyggilegt tímamark, að forsrh. landsins skuli leyfa sér að tala á þennan veg, að það sé hans að leyfa og banna, að blöð komi út. Það er eins og honum glycmist, að það er aðeins framkvæmdarvaldið, einn af þrem þáttum stjórnarvaldsins, sem er í ráðherra höndum. Hann talar stundum eins og hann réði líka öllu dómsvaldi og löggjafarvaldi ríkisins, hefði það í hendi sinni. Ég vil vona, að það sé aðeins af augnabliksbarnaskap og fljótfærni, sem slík orð falla. — nógu iskyggilegt er það, þótt ekki sé meira úr því gert.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Hv. þm. Seyðf. hefur nú haldið ræðu sína mönnum til allmikillar

skemmtunar. En svona blábráðavefur, sem hann tíðkar að flytja hér og auðvelt er að reka fingurna gegnum, er samt ekkert skemmtilegur að fást við, þegar á riður að komast að sjálfu málinu, óhjúpudu og blábráðalausur.

Eftir að ég flutti útvarpsræðu mína, bárust mér tvær fyrirspurnir. Önnur var frá formanni stjórnar Alþbl., sem hugðist leiðrétta ræðu mína á svipaðan veg og hv. þm. Seyðf. nú. Eftir það svar, sem ég gaf honum, sá hann sér vænst að hreyfa ekki málinu frekar, en hv. þm. Seyðf. hefur ekki skilizt það enn, að honum er betra að þegja um þetta en fara með vitleysur. Þó efast ég ekki um, að hv. þm. sé farinn að skilja, að rök sín séu fremur haldlítill. Hann segir, að Alþýðuprentsmiðjan hafi verið samningsbundin við aðrar prentsmiðjur um að hafna kröfum prentara, meðan á samningum við þá stæði. Hið rétta er, að hún hafði skuldbundið sig til að hafna kröfunum, gera það undanbragðalaust, án nánari takmarkana á skuldbindingunni. Aðeins vantaði viðurlög við samningsrofum. En þegar úr því átti að bæta og skuldbinding um viðurlög var borin milli prentsmiðjanna, kom í ljós, að Alþýðuprentsmiðjan var ráðin í að svikja, því að hún vildi ekki gangast undir nein viðurlög við svikum. Hinar prentsmiðjurnar sýndu með undirskrift sinni, að þær álitu hina fyrri skuldbinding algerlega bindandi fyrir sig og þá fyrir Alþýðuprentsmiðjuna um leið. Þetta mál er alveg ljóst. Skuldbindingin upphóf þá undanþágu, sem Alþýðuprentsmiðjan hafði í samningum frá 1941 um að mega vinna fyrir Alþbl., þótt verkfall stæði. Hún féll niður, meðan þetta verkfall stóð.

Litlu betur fór fyrir hv. þm. Seyðf., þegar hann fór að réttlæta flokksbróður sinn, hæstv. fyrrv. félmrh., Stefán Jóh. Stefánsson, og vildi hrekja þá staðhæfingu mína, að hann hefði látið Alþingi ótvírætt á sér skilja, að engar verulegar kauphækkunarkröfur yrðu gerðar um þessi áramót um fram dýrtíðaruppbót eftir vísitölu. Hv. þm. var svo ófyrirleitinn, að hann las upp úr ræðu Stefáns Jóh. Stefánssonar frá síðasta aukþingi einmitt þann kafla, sem sannar skýlaust mitt mál. Hann kallar það víst enga hreyfingu í þá átt að hækka kaup, þótt 4—6 eða 8 félög krefjast 20—30% grunnkaupshækkunar og láti síðan lýsa yfir því, að þau séu ekki aðeins að berjast fyrir hækkun á sínu kaup, heldur hækkun alls verkakaups í landinu. Og hvernig gátu þau félög komið hækkuninni fram, án þess að almenn grunnkaupshækkun kæmist á? — Félmrh. átti sér aðeins eina hugsanlega afsökun, þá að hann hefði ekki vitað betur en þetta um mál, sem hann þóttist þó hafa kynnt sér. Menn geta valið um, hvort þeir halda, að hann hafi gefið Alþingi og samstarfsmönnum sínum í stjórn yfirlýsingu sína beint gegn betri vitund, eða hann hafi ekkert rannsakað þetta og gefið yfirlýsinguna síðan í fullkomnu skeytingarleysi.

Í raun og veru er þetta alveg nægilegt til að svara blábráðavef hv. þm. Seyðf. Um dýrtíðarmálin, sem ég varð að drepa á í umræðubyrjun sem undanfara frv., er fyrir lítugur, get ég ekki ferði að ræða nú, þar sem útvarpssumr. eiga að verða um þau á næstunni. Ég get þó ekki stillt mig um að taka undir við þennan hv. þm., þegar

hann vitnar þannig í ummæli mín, að ég hafi haft eftir honum og hv. 4. þm. Reykv., að þeir hafi talið, að Sjálfstfl. mundi fá betri aðstöðu í kosningum í Reykjavík með því að fresta þeim, og hafi mátt skilja þarna sjálfs mín skoðun. Sú skoðun, sem hann eignar mér, kom mér ekki til hugar. En sjálfur virðist hann hafa beyg af því, að kosningatíminn verði hentugri fyrir Sjálfstfl. mánuði eftir, að blöð fóru að koma út, heldur en meðan Alþbl. naut sérrettinda sinna, og með því er sýnt, að hann trúir raunar sjálfur því, sem hann leitast við að afsanna. Hvi þurfti hann þá að vera að mótmæla mínum orðum, fyrst hann kemur upp um, að hann er sömu skoðunar sjálfur?

Hann talaði um vald ríkisstjórnar til að fresta kosningum og efadi það. Stjórnarskráin veitir ríkisstjórninni fullt vald til að færa kosningadaginn þetta og þótt lengra væri, — enda vald til að breyta hvaða lögum, sem eru. Þar við bætist, að fordæmi er til, sem mjög má hafa til samanburðar, þar sem Alþingi ákvað sjálft í fyrra að fresta almennum alþingiskosningum, þótt engin undanþága sé gefin frá því í stjórnarskránni, að kosningar skuli fram fara fjórða hvert ár, nema tíðar sé kosið. Alþingi leit svo á, að nauðsyn bryti lög. Úr því að kosningar gátu ekki farið fram við venjuleg skilyrði, varð anda stjórnarskrárinnar betur framfylgt með því að fresta kosningunum, og Alþingi gerði það. Af sams konar rökum taldi ég, að fresta bæri nú bæjarstjórnarkosningum í Reykjavík.

Mér virðist hv. þm. nokkuð „brjóstheill“, þegar hann vill leggja þannig út ummæli Jóns Blöndals í hagfræðigreinum hans í Alþbl., að eina höfuðatriðið, sem þurft hefði til að hindra verðbólguna, hefði verið að tolla hátt útfluttar vörur. Ég man ekki, hvort ein af þessum klásum er prentuð í hæklingnum, sem prentaður var, en ég átti ekki þátt í að útbúa. En í þeim klásum talar hann um, hvernig kauphækkunir verða til þess að rýra gildi peninganna og éta þannig sjálfar upp gæði sín. Eða hvernig ætti að mega skilja orð Jóns Blöndals öðru vísu en að fyrir honum vaki að koma á fullkominni dýrtíðaruppbót og sporna við því verðfalli peninganna, sem af frekari kauphækkun og vöruhækkun leiðir? Þessi sannindi eru líka viðurkennd um allan heim. Hvar sem reynt er að hamla móti dýrtíðaraukningu, snúast menn samtímis gegn hvoru tveggja, verðlagshækkunum og kauphækkunum. — Ég genni svo ekki að elta lengur ólar við málflutning hv. þm. Seyðf. að þessu sinni.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Aðeins fá orð til andsvara því, sem hv. þm. Seyðf. hélt fram út af ræðu minni hér í d. Hæstv. fjmrh. hefur kallað tölu þessa hv. þm. blábráðavef, og ég hygg það nokkuð mikið réttnefni á ræðumennsku þessarar tegundar. Í svona málum má alltaf spinna lopann á einn eða annan veg, án þess að gagni komi eða að sök.

Hann réðst á ræður okkar ráðh. í upphafi. Ég hygg sannast að segja, að þessi ummæli fyrst og fremst hafi ekki fallið, nema þá í ræðu eins ráðh. En þó eru þessi ummæli þess verð, að þeim sé veitt athygli. Ég hygg, að frá sjónarmiði

þessa hv. þm. sé það verulegur kjarkur að gefa út þessi l. Vítad mál er það, að með því að skrúmauglýsa sjálfan sig og stefnu sína í stjórnmálum, boða eitt og annað, sem í svipinn virðist vera hagar fyrir einhverja stétt eða stéttir, þá er á hverjum tíma auðvelt að gera sig vinsælan í svip. En þessar kröfur, sem þannig eru settar fram vegna stéttanna, geta, ef þær fá framgang, haft þær afleiðingar fyrir þær sömu stéttir síðar að verða þeim til hins mesta ógagns. Að gera kröfur um kauphækkun til handa vissum stéttum, verður til að afla vinsælda meðal þeirra stétta. Og þegar sett eru l. um. að ekki megi hækka kaupgjald og verðlag á vörum, þá er það ekki vinselt. En þó er þetta gert. M. a. harst sú frétt fyrir fáeinum dögum, að jafnaðar-
maðurinn Curtis, forsrh. í Ástralíu, hafi gefið út l. að ég hygg, þar sem bönnuð er hækkun á öllu kaupgjaldi og hannað er að hækka vörur. Hann sagði jafnframt: Ég veit, að þetta er ekki vinselt, en þið verðið að skilja, að þetta er nauðsynlegt til þess að bjarga fjárhag þjóðarinnar eftir styrjöldina. Ég man, að ég las upp í grg. fyrir gerðardómsl. ummæli, sem verkamálaráðh. Kanada lét fylgja l., sem hann setti til að banna hækkun á verðlagi og kaupgjaldi. Hann viðurkendi, að þessar hömlur væru ekki vinsælar, en þær væru lífsnauðsynlegar fyrir þjóðina. Það er alltaf miklu meiri vandi að flytja mál, sem talar til kaldrar yfirvegna og sjálfsafneitunar í svipinu, eða svo finnst þessum mönnum, sem ég minnstist á, heldur en að æsa upp með stöðugum yfirbodum og segja: Þið getið fengið miklu hærra verð og miklu hærra kaup; það eru aðeins íhaldssamir ráðh., sem standa í vegi fyrir því, að þið fáið þessar kjarabætur. En vitanlega má svo spinna lopablaþráðinn um það, eins og hv. þm. Seyðf. gerði, hvernig við viðurkennum, að lögin séu óvinsæl, og álykta svo í allar áttir um það, hvað þau hljóti þá að vera til mikils skaða, sérstaklega fyrir stéttirnar, sem hlut eiga að máli. En innihaldið í svona ræðum er álíka mikils virði og í því, sem t. d. Alþýðublaðið fýtur í dag. Það er ráðizt á stjórnina fyrir að fækka í setuliðsvinnunni um 800 manns nú á næstunni. Það standa uppi, að því er mér er sagt, í Grindavík 15 bátar, sem ekki komast á sjó; það eru engir menn til á þá. Viðar er vítað, að margir bátar standa uppi og ekki hægt að fá menn. Og svo kemur árársargreini í dag út af því að fækka í setuliðsvinnunni. En við ræddum þetta mál í ríkisstj. meðan ráðh. Alþfl. var þar, og hann er búinn að samþ. þessa ráðstöfun. vegna þess að hann veit það sem ábyrgur maður, að hjá þessu verður ekki komizt, ef atvinnulífið í landinu til sjávar og sveita á ekki að falla saman. En sumir álíta það vinsælla í bili að skrifa árársargreinar og það þurfti kjark til að segja fólkinu sannleikann, að ef bátarnir standa uppi og landbúnaðurinn dregst saman, þá muni atvinnuvegirinn eftir styrjöldina ekki vera færir um að halda uppi verkalýðnum, heldur niðast niður vegna þessarar stundaratvinnu, sem þó er lítið eða ekkert betur borguð en atvinnuvegirinn nú þjóða, og hljótast af því hörmungar og atvinnuleysi eftir styrjöldina. En þrátt fyrir allt þetta, sem liggur í augum uppi, finnur Alþýðublaðið nú fyrir bæjarstjórnarkosningarnar hvót

hjá sér til að ráðast á ríkisstj. fyrir það að fækka í setuliðsvinnunni, þó að fleiri verði þó eftir en á sama tíma í fyrra, þegar ekki var eins mikið um framkvæmdir og nú er. En það kann að vera rétt reiknað, að afla megi vinsælda á einhverjum vissum stöðum með því að skrifa svona.

Það er ákaflega útbreitt slagorð meðal verkamanna í hænnum, að það, að banna þeim setuliðsvinnu, sé álíka skynsamlegt og að banna þeim að róa til fiskjar, ef allt væri fullt af fiski fyrir framan landsteinana. Það er einfaldara að flytja málið með svona dæmum heldur en að sýna fram á, að með því að halda áfram að niða niður ökkar eigið atvinnulíf, sérstaklega þessa tvo atvinnuvegi, sjávarútveg og landbúnað, þá er fyrirsjáanleg cymd fyrir verkalýðinn og alla þjóðina eftir styrjöldina.

Sömu röksemd var beitt, þegar þessi þm. var að halda fram, að í seinustu styrjöld hefði kaupgjaldið ekki hækkað svo mjög, en hins vegar hefði hækkað verð á öllum vörum. Og það var þá, sem hv. þm. brýndi raustina til að undirstríka stórfengleik þeirra sönnunargagna, sem hann taldi sig hafa lagt hér fram. Því að hann taldi þetta fulla sönnun fyrir því, að það væri ekki kaupgjaldið, sem hefði áhrif á dýrtíðina í seinustu strjöld. Vitanlega veit hv. þm. það, -- og þess vegna er þessi hávaði og nasablastur ekki annað en leikaraskapur --, að það er hvort tveggja, verðlagið og kaupgjaldið, sem hefur áhrif á dýrtíðina. En það er vitanlegt, að dýrtíð getur haldið áfram að aukast, þó að kaupgjaldið hækki ekki jafnframt á sama tíma.

Þá sagði hv. þm., að ég hefði alltaf talið einsætt og verið ákveðinn í að fresta kosningunum. Þessi ummæli eru rangt höfð eftir. Ég sagði, að ég hefði alltaf talið rétt að fresta kosningunum og aldrei látið aðra skoðun í ljós, hvorki í flokki mínum né annars staðar. En það er annað en að telja það „einsætt“ og vera „einnráðinn“ í því að fresta kosningunum, því að í því liggur, að ég hafi barizt fyrir því frá uppbafi. En það voru ekki orð mín.

Enn fremur sagði hann, að ríkisstj. telji sér heimilt að fresta kosningunum þangað til tíminu sé betri fyrir hana, að þær fari fram. Þetta eru blátt áfram ósannindi, eins og öllum má vera ljóst. Hver segir, að aðstaða stj. verði betri 15. marz? Kosningunum er frestað þangað til flokkarnir hafa jafna aðstöðu og áður um blaðakost og blöðin hafa komið reglulega út í einn mánuð. Nú hafa blöðin farið að koma reglulega út einum mánuði fyrir 15. marz, svo að þar með ákveðst kosningadagurinn. Það má miklu fremur segja, að það sé algerlega lagt í hendur prentaranna, hvenær kosningadagurinn yrði, því að þeir stóðu fyrir vinnustöðvuninni. Þeir hafa ákveðið þennan dag, en ekki ríkisstj., með því að láta vinnustöðvunina falla niður.

Um misnotkun útvarpsins atla ég ekki að ræða langt mál. Mér kemur satt að segja einkennilega fyrir það árársarefni, að Stefán Jóh. Stefánsson, fyrrv. félmrh., hafi ekki fengið að flytja sína grg. í útvarpið. Aðstaða ríkisstj. er sú, þegar hún flytur grg. í útvarpið fyrir brbl., að hún hefur rétt til þess eins og hver sá, sem frv. flytur í Alþingi. Það var talið réttara, að ráðh. tveir læsu þessar grg. upp. Nú var þessi ráðh.

ekki meðflytjandi þessa máls í ríkisráði, og þess vegna var ekki eðlilegt, að hann gerði grein fyrir flutningi l., sem hann vildi ekki flytja, en var andstæður. Og þegar talað er um ódrengskap í þessu máli, þá vil ég ekki fara inn á það, hverjir kynnu að hafa sýnt ódrengskap, og hef enga löngun til að dæma um það. En mér finnst sannast að segja hart, að eftir að Stefán Jóh. Stefánsson fer úr ríkisstj., þar sem hann er búinn að lýsa yfir, að engin sérstök hreyfing sé með kauphækkun hjá félögum Alþýðusambandsins. Þegar hann svo um áramótin er kominn í þá aðstöðu, — sjálfsagt fyrir meirihlutasamþykkt hans flokks —, að vera á móti stj., þá heitir hann sér fyrir verkfalli og kauphækkun, þegar um leið er lokað öllum blöðum í bænum fyrir ríkisstj. En blað hans heldur uppi stöðugum árásum á stjórnina í hverju fölublaði. Svo er það kallaður ódrengskapur, þó að ráðh. komi í útvarpið og geri grein fyrir þessum l., í eitt skipti fyrir öll, en sá, sem ekki bar l. fram, sé ekki látinn tala. Ég setla ekki að dæma um, hvað á að kalla aðstöðu þessa ráðh., en ég segi, að ef okkur hinum má bera á brýn ódrengskap, þá sé óhætt að gefa framkomu þessa ráðh. það nafn líka.

Að lokum vil ég láta það í ljós, að það vekur mjög furðu mína, að nokkur maður, sem hefur verið forseti Sp., skuli láta sér um munn fara önnur eins ummæli og hv. þm. Seyðf. viðhafði, sem bera vott um hina frámunalegustu vanþekkingu á stjórnarkerfinu. Hann kvað forsrh. hafa ákveðið að banna ekki Alþýðublaðið. Síðan flutti hann langt mál um það, að forsrh. hefði ekki vald til slíks, og blandaði hann saman framkvæmdarvaldi, dómsvaldi og löggjafarvaldi. Það veit nú hvert mannsbarn í þessu landi, að ríkisstj. getur gefið út brbl. Og það er ekkert launungarmál, að mjög margir þm., sem telja sig — og eru einhverjir frjálslyndustu þm., töldu tvímælalaust rétt að banna Alþýðublaðið. Ég hafði þess vegna vald til þess sem dómsmrh. að gefa út brbl. og banna Alþýðublaðið. Þetta vald er forsrh. veitt í samræmi við stjórnarskrána. Hitt er annað mál, að hann verður að taka afleiðingunum af lagasetningunni og myndi segja af sér, ef þingið ekki féllist á hana. Hv. þm. finnst það ef til vill bera vott um eitthvert ódæði hjá mér og ríkisstj. að láta sér detta slíkt í hug að banna Alþbl. með l., þegar það var komið í þá aðstöðu að spilla fyrir löggjöf, sem gefin var út af þjóðarnauðsyn og þjóðarnauðsyn var að hlíta. En ég vil þá upplýsa fyrir hv. þm. Seyðf., að lögfæðingur einn í flokki hans var ekki í vafa um, að ég hefði þetta vald. Því að það kom till. frá sjálfum Stefáni Jóh. Stefánssyni, sem hann lýsti hér í þinginu, um að banna Þjóðviljann með brbl., vegna þess að hann taldi það blað skrifað þannig, að þjóðhættulegt væri í byrjun styrjaldarinnar. Svo að það eru fleiri menn en sá stórsyndugi forsrh., sem láta sér detta í hug að banna blöð, m. a. ráðh. Alþfl.

Umr. frestað.

Á 5. fundi í Nd., 25. febr., var enn fram haldið l. umr. um frv.

*Einar Olgeirsson: Herra forseti! Í sambandi við umr. um þetta mál í fyrradag var ég hér með

skjal, sem hafði verið sent til trúnaðarmanna Framsfl. úti um land. Hæstv. forsrh. gaf yfirlýsingu hér á þingfundi um afstöðu sína til skjals þessa. Hann lýsti því yfir, að eigi væri rétt, að frestun kosninga í Reykjavík hefði verið samningsmál milli Framsfl. og Sjálfstfl., heldur hefði það verið afgreitt út af fyrir sig í anda lýðræðisins, og ef ég fengi eitthvað annað út úr skjalinu, þá væri það aðeins af sérstökum áherzlanum, sem ég reyndi að leggja á, og væri alls ekki hægt að finna aðra merkingu en hann hafði lýst. Ég hafði skjalið tilbúið til upplestrar hér í fyrradag. En þegar ég hélt á skjalinu í hendinni, þá vildi svo einkennilega til, að einn af fylgismönnum forsrh., hv. þm. V.-Húnnv., réðst að mér og reif skjalið úr höndunum á mér og reyndi að eyðileggja það. Ég streitist á móti og náði skjalinu og hef það hérna nú.

Ég verð að segja það, að mér finnst ekkert að því, þótt hv. þm. hefði svarað fyrir hæstv. ráðh. í orðum, en að þurfa að standa í handalög-málum hér, það finnst mér fulllangt gengið, og þingvinnubrögðin taka þá að gerast alleinkennileg. Ég vona framvegis að fá að hafa skjöl mín í friði hér í sölu Alþingis.

Hérna er skjalið, en það lítur ekki neitt sérstaklega vel út, sem varla er heldur von, en ef það lendir á þjóðskjalasafninu, þá er það gott dæmi um aðferðir þingsins á því herrans ári 1942. Plagg þetta er undirritað af ritara Framsfl. hæstv. viðskmrh. Eystein Jónssyni, og af formanni flokksins, Jónasi Jónssyni, en partur Jónasar er á öðrum stað. Hann kemur hérna. Ég vil nú, með leyfi hæstv. forseta, lesa dálitið upp úr skjalinu, einmitt því skjali, sem hæstv. forsrh. vildi bera brögðin á, og að sjálfstæðismenn hafi hótad að taka ráðherra úr ríkisstjórninni, ef kosningum yrði ekki frestað hér í Reykjavík. Í skjalinu segir á þessa leið: „Urðu miklar umræður milli flokkanna um þessi mál, og lauk þeim á þann veg, að kosningafrestun var ákveðin í Reykjavík einni, en Sjálfstfl. skuldbætt sig til þess að tryggja lausn skattamálanna á næsta þingi í aðalatridum í samræmi við tillögur Framsfl. á haustþinginu og samþykkja, að lagt yrði hæfilegt fé úr dýrtíðarsjóði til þess að halda dýrtíðinni niðri. Enn fremur náðist samkomulag milli núverandi stjórnarflokka að gera, eftir því sem frekast væri unnt, ráðstafanir til að hindra, að framkvæmdir setuliðsins gerðu atvinnuvegunum erfitt fyrir með starfsfólk til nauðsynlegrar vinnu.“

Með þessum samningum var tryggð framkvæmdin á öllum meginatriðum í dýrtíðartillögum Framsóknarflokksins á aukahþinginu. — Barátta flokksins hafði því þegar áorðað miklu. En því er ekki að leynd, að öll aðstaða var nú orðin miklu erfiðari til framkvæmda, ekki síst sökum þeirrar andúðar, sem sjálfstæðisblöðin voru nýbúin að vekja gegn lögfestingunni. Hér stendur því greinilega, að langar víðræður hafi farið fram um frestun kosninganna, sem lauk svo með kosningafrestun í Reykjavík aðeins.

Ef menn vilja bera brögðin á þetta skjal, þá er það hér til sýnis í þessu ástandi, sem það er nú í, og ég get lagt það fram, ef þess er óskað af einhverjum, sem vill bera brögðin á það, sem formaður flokksins og hæstv. viðskmrh. hafa

látíð frá sér fara. — Það, sem stendur í plagginu, er því í algerri mótsetningu við það, sem hæstv. forsrh. og einnig hæstv. fjmrh. tóku undir, að frestunin hefði aðeins verið ákveðin vegna þess, að Alþýðublaðið kom eitt út og það væri ranglæti. — Nei, hér er um hrein og bein hrossakaup að ræða. Kosningum hér í Reykjavík var frestað með því skilyrði fyrir Sjálfstfl., að hann í staðinn stýddi ákveðin mál Framsfl. Hitt er annað mál, að þetta hefur án efa kostað baráttu meðal framsóknarmanna. Því að meiri hlutinn hefur sjálfsgagt verið þessu mótfallinn, og einmitt þess vegna eru fremstu menn flokksins í varnarstöðu gagnvart flokksmönnum úti um land, og því segja þeir þetta í bréfinu, en það kemur aðeins mjög illa heim við það, sem þeir segja opinberlega.

Þarna er yfirlýsing á móti yfirlýsingu. Því að eftir því, sem hæstv. viðskmrh. segir, þá eru þessi brbl. aðeins blekking, og forustumönnum flokksins finnst þeir geta stært sig af, hvað þeir hafi verzláð vel og þetta hafi orðið sjálfstæðismönnum dýrkeypt. En hér á Alþ. er þessu svo öllu snúið við og sagt, að þetta hafi verið gert til þess að halda leikreglur og lýðræði. Mér finnst því ekkert einkennilegt, þótt framsóknarmenn vilji eyðileggja þetta skjal.

Svo er annað atriði, sem hæstv. forsrh. minntist á í ræðu sinni. Hann talaði um áhrifin af að fresta bæjarstjórnarkosningum. Enginn veit, hver áhrifin eru enn þá, en ástæðan var sú, að Sjálfstfl. óttaðist, að hann hefði tapað fylgi.

Svo mun ég vika að blaðakosti flokkanna, ef kosningar hefðu farið fram 25. jan., eins og lög gerðu ráð fyrir. — Sósfl. hafði komið með lista við kosningarnar hér, eins og hinir flokkarnir. Við höfðum að engu leyti betri aðstöðu en Sjálfstfl. til að gefa út blöð, og Sjálfstfl. gaf meira út af blöðum en við á þessu tímabili. Ekki vildum við fresta kosningunum. Var ástæða fyrir Sjálfstfl. til að fá frestun, þegar hann gat komið og kom út bæði Morgunblaðinu og Vísi oft í viku? Sjálfstfl. hafði helmingi meiri blaðakost heldur en við. Var ástæða fyrir Sjálfstfl. að óttast Alþýðublaðið? Ekki óttuðumst við það, og við stóðum verr að vigi. Það hefði því verið full ástæða fyrir okkur til að fara fram á frestun, en við vildum ganga til kosninga. Auk þess hafði Sjálfstfl. það fram yfir, að Morgunblaðið er langútbreiddasta blaðið hér, hann hafði bæði kvikmyndahús bæjarins til umráða, og enn fremur hafði hann betra kosningaapparat en hinir flokkarnir, því að hann hafði fleiri menn, sem beinlínis vinna fyrir flokkinn. Sjálfstfl. hafði því yfirburði yfir hina flokkana, þó að gengið hefði verið til kosninga 25. jan., einmitt vegna einokunaraðstöðu sinnar, en sjálfstæðismenn vildu meira. Þeir vildu hagnýta sér allt út í æsar. Þess vegna var kosningunum frestað. Sjálfstfl. vildi ekki hafa lík tæki og Alþýðuflokkurinn og sterkari tæki en við, heldur vildi hann hagnýta alla þá kosti, sem skapast við mikil peningaráð.

Annars komu fram ýmsar uppástungur í sambandi við kosningarnar og undirbúning þeirra, sem jafnvel hefðu getað bætt úr þessu mikla misrétti. T. d. var á fundi, sem haldinn var út af útværsumr. milli pólitískra flokka, stungið

upp á því, að flokkarnir fengju ákveðinn tíma hver, til þess að skrifa ákveðna lengd ræðu, sem síðan væri lesin upp í útvarpinu. Það hefði ef til vill verið hægt að semja við Alþýðublaðið um bæjarstjórnarkosningarnar á grundvelli slíkrar uppástungu um það, hvernig það beitti sér fyrir kosningarnar. Ef ég man rétt, var ekki sérlega mikið í Alþbl. um bæjarstjórnarkosningarnar sem slíkar, heldur um gerðardóminn. Og hjá okkur snerist það líka um gerðardóminn í því, sem við gátum látíð gefa út. Það er sem sé vituð, að kosningafrestunin í Reykjavík er ekki gerð til þess að gefa öllum flokkum jafna aðstöðu í undirbúningi þeirra, heldur til þess að láta að vilja auðmanna í Sjálfstfl., svo að þeir geti fyrst og fremst hagnýtt sér það vald, sem peningarnir veita.

Hæstv. forsrh. minntist á það í ræðu sinni, hvort það hefði verið meiningin fyrir þeim, sem voru á móti frestuninni, að láta kosningarnar fara fram, einmitt þegar mesti taugaæsingurinn var í fólkinu, og hvort það væri falleg mynd, sem dregin væri upp af lýðræðinu, ef hún sýndi fyrst og fremst, að það gæti ekki notið sín nema með miklum taugaæsingi hjá fólkinu. Það er algerður misskilningur hjá hæstv. forsrh., þetta með taugaæsing hjá fólkinu í Reykjavík í janúar s. l. Ég hef aldrei vitað til, að eins harðvítugt verkfall færi fram eins rólega og stillt og án alls hávaða og taugaæsings eins og það verkfall. Það situr þess vegna allra sízt á hæstv. forsrh., sem á að gæta dóms og laga í landinu og mun hafa haft allfurðulegan viðbúnað til þess að halda uppi reglu, en ekki þurfti á að halda, að hann sé að kvarta yfir því, að fólkið í Reykjavík sé með taugaæsing. Mér er nær að halda, að hæstv. forsrh. hafi orðið fyrir vonbrigðum, hvað allt fór rólega fram.

Það hefur komið allgreinilega í ljós, enda viðurkennt að helztu forsprökkum Framsfl., að þessi l. séu til komin fyrir samkomulag á milli Framsfl. og Sjálfstfl., þar sem hönd selur hendi. Valdhafarnir í landinu hafa þarna verið í samningu að reyna að nota sem bezt það vald, sem þeir hafa, til þess að tryggja sem bezt völd sín og yfirráð áfram. Sérstaklega er það Sjálfstfl. og Framsfl. Það er þess vegna til lítils að vera með röksemdir við hæstv. ráðh. sjálfa um þessi mál. En hitt vil ég taka til marks, að ekki séu flokksmenn þeirra, og það meira að segja þeir, sem hér eru á Alþ., bæði í Framsfl. og Sjálfstfl., sérstaklega ánægðir með þessa samvinnu, þegar ekki einn einasti af flokksmönnum þeirra hefur staðið upp til þess að verja þessa gerð. Getur maður þá eftir þessu hugsað sér, hvernig það sé með óbreytta flokksmenn þeirra. Á hinu er ég ekkert hissa, þó að þetta frv. sleppi í gegn og verði samþ., því að það er sitt hvað að vera með málinu af sannfæringu eða greiða atkvæði með því.

Annars hefur ýmislegt komið fram í þessum umr., sem ég vildi gjarnan ræða. Það hefur sem sé viljað brenna við hjá hæstv. ráðh. sérstaklega í þessum umr., að þeir hafa farið langt frá þessu máli, sem liggur fyrir, og talað um persónufrelsi og þess konar. En áreiðanlega þyrfti allmikið að ræða við hæstv. ráðh. til þess að koma þeim í skilning um, hvaða takmörk pers-

ónufrelsi hvers einstaklings eru sett hér á Íslandi. Það þýðir ekki að vera að tala um persónufrelsi út af fyrir sig á Íslandi; það eru peningarnir, sem gilda. Það er hægt að fá að gefa út blöð á Íslandi, ef menn hafa noga peninga og eiga prentsmiðjur; það þýðir margfalt meira persónufrelsi fyrir þá menn, sem eiga yfirdrifið af peningum og geta fengið innfluttar prentvélar eins og þeir þurfa. Og þetta er það, sem hæstv. fjmrh. viðurkenndi, ef ég man rétt, heldur en hæstv. forsrh., en sagði að það væri ekki ríkisstj. að sjá mönnum fyrir möguleikum til þess að geta gefið út blöð. Það er líka langt frá því, að ég telji það í verkahring hæstv. ríkisstj. En ríkisstj. er skyldug til þess að sjá þjóðfélagsþegnum fyrir möguleikum til þess að geta hagnýtt sér það persónufrelsi, sem stjórnarskráin gefur í orði kveðnu. En hæstv. ríkisstj. gerir allt annað en það, sem henni ber skylda til í þessu efni. Í fyrsta lagi með því að láta viðhaldast í landinu slíka gífurlega misskiptingu á milli auðs og fátæktar, að annað eins hefur ekki þekkt í okkar þjóðfélagi fyrr. Í öðru lagi með því að veita stuðningsflokkum sínum peningastyrk úr ríkissjóði til þess að gefa út blöð, en neita þeim, sem eru í andstöðu við stj., vilja ekki láta þá birta auglýsingar til fólksins í sínum blöðum. Það er langt frá því, að þetta víðgangist í sósíalistisku þjóðfélagi; þar er ekki einokað með persónufrelsið. Hver einstök samtök í landinu hafa sama rétt til slíks og gefa út sín blöð.

Þá minnst hæstv. forsrh. á, að forsrh. Ástraliu hefði lýst því nýlega, að þar væri ekki leyft að hækka kaup í landinu né verðlag á vörum. Það væri æskilegt, ef hæstv. forsrh. vildi þá líka gefa upplýsingar um það, hvernig stríðsgróðinn er takmarkaður þar, sem svona er farið að. Og það væri líka æskilegt, að lagðar væru fram fyrir Alþingi Íslendinga upplýsingar um það, hvar stríðsgróðinn er mestur hér á landi, og þá sérstaklega eftir síðasta ár. Það hefur verið talað um það á tveimur þingum að takmarka stríðsgróðann, en það er engin sönnun komin fram néins staðar fyrir því, að það hafi verið gert. Það, sem gert hefur verið, er að banna verkalyðnum að hækka kaup sitt. Það er ekki hægt að verja gerðir ríkisstj., sem nú situr og hlynt hefur að stríðsgróðamönnum meira en nokkur stj. hér á landi.

Það taldi hæstv. forsrh. einstakt í sögunni, að prentarar drífust að stöðva útgáfu blaða. Það er ekki lengra síðan en árið 1926, þegar allsherjarverkfallið margumtalaða var í Englandi, að hvert einasta blað stöðvaðist, nema kannske Daily Herald.

Hæstv. ráðh. fór að tala um hernaðaraðgerðirnar hér á landi og afleiðingarnar af þeim. Hefði ég þess vegna tilhneigingu til að gera þetta líka að umtalsefni, en sleppi því þó, með því að bæði liggur það ekki fyrir, og einnig hef ég gert fyrirspurn, sem ég vona að hann svari. Og mun þá tækifæri að ræða hernaðaraðgerðirnar yfirleitt. Enn fremur vil ég ekki að svo stöddu, þó að tilefni hafi gefizt til þess, ræða sérstaklega um gerðardómsl. og dýrtíðina í sambandi við þetta mál. Ég býst við, að útgáfa gerðardómsl., sem valdið hefur slíkri hræðslu meðal

valdhafanna, muni opna augu fólksins fyrir því. út á hvaða braut ríkisstj. er komin. Þess vegna býst ég við, að einu gildi, hvernig fer um l. þessi í þinginu. Úti hjá fólkinu verða þau forðæmd, sem mun sýna sig við þær kosningar, sem fram undan eru, ef stjórnarvöldin reyna ekki að firra sig þeim á einhverna hátt.

*Finnur Jónsson: Í umr. um þetta mál hefur borið sérstaklega mikið á því, að hæstv. ríkisstj. hefur verið frekar óvær í sætum. Og ég geri ráð fyrir, að taka meg þetta þannig, að hún muni hafa frekar veikan málstað að verja og heldur vonda samvizku. Enda er það svo, að þær grg., sem fluttar voru um frv. um brbl. í útvarpið, voru alveg einsdæmi sem slíkar. Það er að vísu alsíða, að grg. fylgi frv., en ég held, að aldrei nokkurn tíma hafi heyrt aðrar eins grg., þar sem bornar voru á ýmsa menn sakir, sem þeir höfðu ekki neina möguleika til þess að bera af sér. T.d. sagði hæstv. fjmrh. um frv. samverkamann sinn í ríkisstj., Stefán Jóh. Stefánsson, að hann mundi hafa gefið ríkisstj. og Alþingi upplýsingar mót betri vitund. Enn fremur var það borið á Jón Blöndal hagfræðing, að hann hafi átt að skrifa mjög hvatvislegar greinar í Alþbl. á móti því, að menn fengju fulla dýrtíðaruppbót. Til þess að reyna að sanna þetta á Jón Blöndal, hafði Sjálfstfl. látið prenta eftir honum ýmis ummæli úr Alþbl. En hvergi í þessum ummælum er hægt að finna nokkurn stað fyrir þessum áburði. Á Alþýðuprentsmiðjuna hefur verið borið svíksamlegt athæfi og meðal annars sagt, að forstjóri hennar hafi ekki viljað skrifa undir yfirlýsingu sams konar og aðrir prentsmiðjueigendur, um það að skuldbinda sig til að semja ekki sér við prentara. Nú er það svo um þá yfirlýsingu, sem hér um ræðir, að hún er um ýmislegt annað en sektir. Það er ákaflega algengt í vinnudeilum, að ekki er tekið fyrstu kröfum, sem fram koma frá verkamönnum. Það er reynt að semja. Og hvort sem menn eru hlyntir verkamönnum eða ekki, þá er algengt, að menn taka ekki fyrstu kröfum. Alþýðuprentsmiðjan vildi ekki taka fyrstu kröfu prentaranna, en þegar svo er haldið áfram samningum, er henni boðið að skrifa undir þessa yfirlýsingu, sem hæstv. fjmrh. hefur gert að umtalsefni. En þessi yfirlýsing var meðal annars um það að taka af Alþýðuprentsmiðjunni rétt, sem hún hefur samkvæmt samningi milli Hins íslenska prentarafélags og prentsmiðjueigenda. Þar er meðal annars sagt, með leyfi hæstv. forseta: „Meðan samningar eru ekki komnir á við Hið íslenska prentarafélag um kaup og kjör prentara og annarra samningsbundinna meðlima þess félags, er mér óheimilt að starfrækja prentsmiðjuna með öðru starfsfólki en nemendum og öðru ófélagsbundnu fólki.“ Nú hefur Alþýðuprentsmiðjan eftir öðrum samningi leyfi til þess að starfrækja prentsmiðjuna á þann hátt að prenta Alþýðublaðið og það annað, sem prenta þurfti fyrir Alþfl., þó að til verkfalls kæmi. Ef því forstjóri Alþýðuprentsmiðjunnar hefði skrifað undir þessa yfirlýsingu, þá var hann um leið búinn að afsala sér þeim rétti. Það hefur verið reynt að vekja tortryggni með því að segja, að Alþýðuprentsmiðjan hafi ekki viljað skrifa undir sektarákvæðið. En eins og menn

heyra af því, sem hér var lesið upp, þá er þessi yfirlýsing, sem farið var fram á, að Alþýðuprentsmiðjan skrifaði undir, um miklu meira en sektarákvæði, meðal annars um að afsala sér rétti, sem hún hafði með sérstökum samningi milli prentsmiðjueigenda og prentarafélagsins.

Nú hefur því verið haldið fram, að þetta hafi verið undirbúin vélabroð af hálfu Alþfl. En sannleikurinn er sá, að þetta ákvæði mun vera allgamalt og ekki tekið upp í fyrsta skipti í þennan samning 1941. Og ástæðan fyrir því, að prentarar hafa óskað eftir því að fá þetta ákvæði inn í samninginn við prentsmiðjueigendur og þeir fallt á, er vitanlega sú, að ef til verkfalls kemur, gátu þeir prentsmiðjueigendur, sem vitanlegt var, að fyrst og fremst voru andstæðir prenturum, fengið blöð sín prentuð með prentsmiðjustjóra og lærlingum, og jafnvel fengið verkfallsbrjóta til að prenta blöðin. Slik leið er vitanlega ófær fyrir blað, sem stendur með prenturum í kaupdeilu. Og prentarar hafa þess vegna talið sér það sem sjáfsagða öryggisráðstöfun, að þeir gætu komið sínum málum á framfæri, ef til verkfalls kæmi, að hafa eitthvað til þess að veða á móti því, sem andstæðingar þeirra gátu komið fram með verkfallsbrjótum.

Ég sé ástæðu til að taka þetta fram, af því að þetta atriði hefur komið fram hvað eftir annað í umr.

Ég vík nú að því, sem hæstv. ráðh. sagði um fyrrv. stjórnarbróður sinn, að hann hefði talað gegn betri vitund. Hæstv. ráðh. kvað hann hafa sagt, að engin hreyfing væri hjá félögum Alþýðusambandsins til grunnkaupshækkunar. En nú hefur Stefán Jóhann ekki sagt þetta. Hann sagði ekki, að það væri „engin hreyfing“ til grunnkaupshækkunar, ekki heldur að engin sérstök hreyfing til grunnkaupshækkunar ætti sér stað hjá Alþýðusambandinu á fundi, sem ég var á ásamt fleiri mönnum með ríkisstj., ég held 17. okt. s. l., heldur að það væri „engin almenn hreyfing“ hjá félögum sambandsins til grunnkaupshækkunar. (Fjmrh.: Má ég taka fram í? Mér heyrðist þm. Seyðf. lesa: „engin sérstök hreyfing“, og þess vegna hafði ég þetta orðalag.) Þetta var á fundinum, sem við báðir vorum á í stjórnarráðinu, og orðin féllu þannig: „engin almenn hreyfing til grunnkaupshækkunar“. (Fjmrh.: Það var nú engin fundargerð skrifuð þar.) Það er rétt, en við erum það eftirtektarsamir, að okkur er vorkunnarlaust að muna þetta. Að minnsta kosti er vorkunnarlaust að gera upp á milli þess, hvort það er „engin sérstök hreyfing“, eða hvort sagt er, að það sé „engin hreyfing“ til grunnkaupshækkunar. Það að fella svo úr orðið „sérstök“ gefur hæstv. fjmrh. tilefni til þess að segja um fyrrv. stjórnarbróður sinn í ríkisstj., að hann hafi farið með ummæli mót betri vitund.

Það hefur nú verið röfkært í hv. d., að hvorki dýrtíðaruppbót né hækkun grunnkaups hafi hrundið af stað dýrtíðinni í landinu, heldur sé hún af allt öðrum orsökum. Mér skilst enginn hafa reynt að færa fram gagnrök. Enda var það svo í síðasta stríði, að grunnkaupsbreyting varð mjög lítil hér á landi, og dýrtíðaruppbótin hækkaði aldrei fyrr en á eftir dýrtíðinni.

Meðan ekki var greidd full dýrtíðaruppbót,

hækkaði dýrtíðin mjög verulega, sem vitanl. kemur af því, að ríkisstj. hafði ekki verið þess umkomin að gera neinar þær ráðstafanir, er dugðu, til þess að halda í hemilinn á dýrtíðinni. Þær heimildir, sem ríkisstj. hafði fengið í hendur frá hæstv. Alþ., hefur hún alls ekki notað, og þrátt fyrir gefnar yfirlýsingar hafa ráðh. Sjálfstfl. og Framsfl. látið undir höfuð leggjast að nota þessar heimildir til þess að halda í hemilinn á dýrtíðinni. Ef einhverjir aðrir hefðu gengið framhjá því, sem þeim var upp á lagt að gera, á sama hátt og ráðh., þá er ég ekki í neinum vafa um það, að almenningur hefði sagt, að það væri sama og að svikjast um að gera skyldu sína.

Ég ætla, að það hafi verið hæstv. fjmrh., sem gerði nokkurn samanburð á tilgangi þessa frv. og þeim ráðstöfunum, sem gerðar hafa verið á Norðurlöndum í þessum málum, og vitnaði hann til Staunings. Nygaardsvolds og Per Albin Hansons. Í þessu sambandi er vitanlega aðrar ástæður ríkjandi annars staðar á Norðurlöndum heldur en hér. Utanríkisverzlun þessara landa er, eftir því sem sagt er, algerlega í kaldakoli, verzlunarjöfnuðurinn hefur þar verið óhagstæður síðan stríðið hófst, þess vegna gildir allt annað þar heldur en hér. Þær ráðstafanir, sem gerðar hafa verið erlendis til þess að halda niðri dýrtíðinni, eru líka allt aðrar en hér, eins og t. d. í Svíþjóð og Danmörku. Þar hefur verið reynt að halda vörumum í því verði, sem þær voru fyrir stríð, en hér hefur þetta gengið þannig, að fjmrh., sem hafði heimild til þess frá Alþ. síðan í júní í fyrra að gefa eftir tolla af nauðsynjavörum, hefur látið það undir höfuð leggjast. Flokksbróðir hans, hæstv. atvmrh., Ólafur Thors, sem hafði einnig heimild til þess að halda niðri farmgjöldum, hefur einnig látið undir höfuð leggjast að gera það. Hæstv. viðskmrh., Eysteinn Jónsson, sem hafði viðtækar heimildir til þess að hafa hemil á dýrtíðinni í landinu með því að hafa eftirlit með verðlagi á erlendum vörum, hefur svo að segja gefið þetta laust, og hæstv. forsrh. hefur verið mjög duglegur að sjá um það, að landbúnaðarvörurnar hækkuðu alltaf á undan kaupgjaldinu og tilkostnaðinum við að afla þeirra. Árangurinn af þessu starfi ráðh. hefur svo orðið hin svo nefndu gerðardómsl., sem gefin hafa verið út og hér liggja nú fyrir þinginu til umr. Því hefur verið neitað af fjmrh., að það geti haft nokkur áhrif á úrslit kosninganna, þó að kosningum væri frestað með hrbl., og ég held að því hafi ekki heldur verið haldið fram af flokksmönnum mínum, en hins vegar var það ákaflega hættulegt fordæmi, sem ríkisstj. var að fara inn á, að færa kosningadaginn til eftir geðþótta sinum. En eitthvað hefur Sjálfstfl. þótt mikið við liggja að færa til kosningadaginn eftir þeim upplýsingum, sem gefnar eru í blöðunum og á Alþ., að hann skyldi heita því að fara úr ríkisstj., ef kosningum yrði ekki frestað. Þó að hæstv. forsrh. sé ekki viðstaddur, get ég ekki komið hjá því að víkja nokkrum orðum að ræðu hans. Hann talaði meðal annars um það, hvað óheilbrigð stefna Alþfl. hefði verið viðvikjandi fækkun á mönnum í Bretavinnunni. Hæstv. forsrh. vildi láta líta svo út sem Alþfl. hefði haft til þessa máls allt aðra afstöðu á meðan hann var í ríkisstj. Mér þykir leiðinlegt, að hæstv. ráðh. skuli láta

sér þessi orð um munn fara, af því að þau eru ósönn. Það vill svo til, að ég hef fyrir framan mig skjöl, sem sanna þetta að öllu leyti. Um þátttöku Íslendinga í Bretavinnunni segir í bréfi frá Vinnumiðlunarskrifstofunni til viðskmrh., dags. 9. okt. 1941, að í septemberlok séu 2644 verkamein og 656 iðnaðarmenn í Bretavinnu, eða samtals 3300 menn. Í n. þeirri, sem átti að athuga, hvaða tölu væri heppilegast að hafa í þessari vinnu, áttu sæti Steingrímur Steinþórsson, Jónann Jósefsson, Kristínus Arndal, Jens Hólmeigirsson, Sigurður Bjarnason og Sigurjón Á. Ólafsson alþm. Þessi n. skilaði álitum dags. 26. nóv. 1941, og leggur það til undir lið 1, að til 1. febrúar séu 3 þús. manns í Bretavinnu, frá 1. febr. 1942 til 1. marz 2200, frá 1. marz til 1. maí 1800. Sigurjón Á. Ólafsson skrifaði undir þessa till. með fyrirvara, og ég hef hér afrit af þessu bréfi með eigin hendi Sigurjóns. Þar segir svo: „Sigurjón Á. Ólafsson skrifar undir þetta álit með þeim fyrirvara, að hann telur, að á tímabilinu frá 1. febr. til 1. maí 1942 sé nægilegt að fækka um allt að 600 manns í Bretavinnu.“ Sigurjón Á. Ólafsson, fyrir hönd Alþfl., gerir ágreining hinn 26. nóv. 1941 út af þeirri miklu fækkun, sem n. lagði til, að framkvæmd yrði í Bretavinnu. Hann er þá þegar ósammála meðn. sínum, sem flestallir munu vera úr öðrum stjórnsmálaflokkum. Þetta gerist, eins og menn heyrja á dags., löngu áður en Alþfl. fór úr stj., og það er þess vegna algerlega tilefnislaust og ósatt hjá hæstv. forsrh., að Alþfl. hafi aðra afstöðu nú til fækkunar í Bretavinnu heldur en hann hafði á meðan hann átti fulltrúa í ríkisstj. — Ég vænti þess, að þetta nægi til þess að sýna það og sanna, hvað þessi ásköun hæstv. forsrh. er algerlega tilefnislaus.

Ég vil þá næst koma að því, sem hæstv. forsrh. sagði um afstöðu ráðh. Alþfl. til útkomu Þjóðviljans. Hæstv. forsrh. sagði, að ráðh. Alþfl. hefði viljað banna útkomu Þjóðviljans með brbl. Ég held, að ef ráðh. hefði athugað þetta dálítið nánar, þá mundi hann hafa komist að þeirri niðurstöðu, að þessi fullyrðing getur ekki staðist. Hæstv. forsrh. er löggæðingur, og fyrrv. félmrh. er það líka, og þeim mundi hvorugum hafa dottið í hug, að hægt væri að banna útkomu blaða með brbl. Þó að það sé ekki mikið eftir af stjórnarskránni, þá er það þó eftir af henni, að slíkt er ekki hægt nema að brjóta í bága við hana. Hæstv. forsrh. hlýtur því að misminna þetta, en það, sem hann mun reka minni til, er það, að Alþfl. hélt því fram, að það bæri nauðsyn til að athuga á hverjum tíma, hvað hægt væri að gera til þess að hefta starfsemi ofbeldisflokka í landinu, og Alþfl. óskaði eftir því, að athugað yrði, hvers konar löggjöf væri hægt að setja um þetta efu, og mun þetta hafa komist svo langt, að n. var kosin til að athuga þetta. Þetta er vitanl. allt annað en að gefa út brbl. um það að banna einhver ákveðin blöð. Blöð er ekki hægt að banna samkv. stjórnarskránni. Það er aðeins hægt með dómsrúskurði, en ekki á annan veg. Viðvíkjandi útgáfu Þjóðviljans var á það bent nokkrum sinnum af hálfu Alþfl., á meðan Þjóðviljinn hélt uppi hatrömmum áróðri gegn brezka setuliðinu, að nauðsyn bæri til þess að athuga það mál, til þess að koma í veg fyrir, að Bretar gripu inn í íslenskt réttarfar. Það sýndi sig því miður, að

Alpt. 1942, C. (59. löggjafarþing).

þessi aðvörun Alþfl. var á fullum rökum byggð, því að Bretar gripu inn í þessi mál á mjög eftirminnilegan hátt, sem Alþ. seinna fann ástæðu til að mólmæla.

Hæstv. forsrh. komst þannig að orði, að Stefán Jóh. Stefánsson hefði með prentaraverkfallinu lokað öllum blöðum fyrir ríkisstj. — Þetta er alveg furðuleg staðhæfing, fyrst og fremst vegna þess, að ríkisstj. hafði það sjálf í hendi sér, hvort blöðin voru gefin út eða ekki. Það var ríkisstj. sjálf, sem lokaði blöðunum að svo miklu leyti sem þeim var lokað. Það var ríkisstj. sjálf, sem gaf út hin dæmalausu brbl. um hinn svokallaða gerðardóm í kaupgjalds- og verðlagsmálum, einmitt á þeim tíma, þegar helzt leit út fyrir, að samningar þækjust milli prentara og prentsmiðjueigenda. Það er óhætt að fullyrða það, að ef ríkisstj. hefði ekki sett þessi l. þá hefðu samningar löngu verið komnir á milli prentara og prentsmiðjueigenda, eins og hjá þeim félögum og atvinnurekendum, sem þessi l. náðu ekki sérstaklega yfir. Það hefur annars staðar á Nordurlöndum komið fyrir, að gefin hafa verið út l., en aldrei brbl. um staðfestingu á samkomulagi milli atvinnurekenda og verkamanna. Það mun hins vegar hvergi hafa átt sér stað í víðri veröld nema í Þýzkalandi, að ríkisstj. hafi getið út brbl. til þess að koma í veg fyrir, að samkomulag yrði milli atvinnurekenda og verkamanna. Það mun þurfa að leita víða og ekki hægt að finna dæmi þess, nema ef til vill í Þýzkalandi, að ríkisstj. gefi út óþörf brbl. til þess að spilla því, að samkomulag geti tekist milli atvinnurekenda og verkamanna. Ég vil minnst á þetta í þessu sambandi, af því að það voru þessi gerðardómsl., sem leiddu af sér brblfrv. það, sem hér er til umr. um frestun bæjarstjórnarkosninga í Reykjavík.

Þessu næst vil ég fara út í það, að það hefur komið í ljós síðan bæjarstjórnarkosningunum í Reykjavík var frestað, að blöð Sjálfstfl. hefðu getað komið út nokkrum veginn jafnstór og Alþýðublaðið, ef sjálfstæðismenn hefðu kært sig um það. Hæstv. forsrh. hefur sagt, að þetta hafi verið gert til þess að tryggja flokkunum jafnan blaðakost, en það er nú svo, að blaðakostur Sjálfstfl. er þrefaldur á við blaðakost Alþfl., og ég verð að segja það, að þetta er í rauninni ágæt yfirlýsing um hinn veika málstað Sjálfstfl. Um aðrar aðfarir í sambandi við þessi brbl. gerist margt furðulegt. Má þar nefna hina svo kölluðu grg. ráðh. í útvarpinu. Það er farið fjórum sinnum í útvarpið og í rauninni fimm sinnum, ef með er talin nýársræða hæstv. forsrh. Þetta var af almenningi í öllum flokkum úti um land talinn mjög einhlíða áróður af hálfu núv. ríkisstjórnar. Svo voru gefin út l. um frestun bæjarstjórnarkosninga í Reykjavík, af því að flokkarnir höfðu ekki jafna möguleika til þess að gefa út blöð, þó að það sýndi sig, að möguleikar voru til þess fyrir Sjálfstfl. að koma út nokkrum blaðakosti. Hins vegar máttu kosningar fara fram víðs vegar úti um landið, þar sem fólkíð hafði aðeins hlustað á einhlíða áróður hinna fjögurra ráðh. úr stj. í gegnum útvarpið, en Alþfl. gat alls ekki náð til. Þetta er það, sem mér skilst, að hæstv. forsrh. kalli drengilegar leikreglur. Ég fyrir mitt leyti skoða þetta sem ákaflega mikinn misskilning á

því, sem kallast geta drengilegar leikreglur. Ef það bar nauðsyn til að fresta kosningum í Reykjavík, því var þeim þá ekki einnig frestað í öðrum kaптúnum og bæjum, þar sem menn höfðu ekkert um þessi mál heyrt annað en einhlíða áróður ríkisstj.?

Í svo kallaðri grg. fyrir þessu lagafrv. er ýmsilegt, sem varla hefði getað staðizt í prentaðri grg. fyrir frv. á Alp., hvað þá að fara með slíkt í útvarpið, þar sem enginn er til andsvara. Ég tel þarna hafa verið stórkostlega misnotkun á svo nefndu hlutleysi útvarpsins, þar sem ráðizt var með persónulegum ásökunum á menn, er ekki gátu borið neina hönd fyrir höfuð sér. Og það er ákaflega fjarri því, að þetta sé skoðun mín eingöngu, heldur vil ég itreka, að svo er lítið á þetta um land allt af öllum flokkum. Það er að vísu svo, að ekki er til nein regla um afnot ríkisstj. af útvarpinu. En það hefur verið álitíð hingað til, að ríkisstj. væri háð reglunum um ríkisútvarpið alveg eins og aðrir borgarar landsins. Ef á að skilja þessa svo nefndu grg. þannig, að svo sé ekki, þá virðist full nauðsyn á því, að Alþingi setji sérstaka löggjöf um afnot ríkisstj. af útvarpinu, full nauðsyn. ef ríkisstj. er skoðuð yfir það hafin, sem er talið almennt velsæmi gagnvart útvarpinu.

Nú hefur verið upplýst, að ýmsir samningar hafa farið fram í sambandi við þessa frestun bæjarstjórnarkosninganna. Og það er rétt að segja það hér, að þeir samningar, sem þegar hafa farið fram um þetta og birzt hafa, — að sumu leyti án vilja þeirra, sem samningana hafa gert — hafa vakið nokkurn ugg um það, að samningar þessir séu viðtækari en enn þá hefur komið í ljós. Jafnvel eru ýmsir, sem óttast, að það hafi verið gerðir samningar ekki einasta um bráðabirgðafrestun bæjarstjórnarkosninga, heldur frestun þingkosninga um óákveðinn tíma, ef svo skyldi fara, að íhaldið biði afhroð við bæjarstjórnarkosningarnar. Ég vil á engan hátt leggja dóm á, hvort þessi uggur manna muni vera á rökum byggður. En ég vildi biðja hæstv. forseta að bera þá fyrirsögn mína fram við hæstv. forsrh., hvað hann hafi hugsað sér um alþingiskosningar á þessu vori. Það er vitanlegt, og var víðurkennt, þegar kosningafrestunin var framkvæmd, að grundvöllurinn undir kosningafrestuninni var samstarf þriggja flokka í ríkisstj. og það, að ekki yrði gengið á rétt einstakra stétta. Alþfl. hefur lýst yfir — og hann hefur fylgi mikils þorra launastéttanna í landinu —, að með svo nefndum gerðardómsl. hafi verið gengið freklega á rétt launastéttanna. Af þeim ástæðum hætti Stefán Jóh. Stefánsson samstarfi í ríkisstj., og þar með var af hans hálfu álitíð, að grundvöllurinn undir kosningafrestuninni væri fallinn burt. Ef svo skyldi vera, að öðruvísi væri lítið á þetta af hæstv. forsrh., og að þegar til kæmi brýsti núverandi stjórnarflokka kjark til að leggja þessi ágreiningsmál undir úrskurð kjósenda, þá væri æskilegt að fá að vita það sem fyrst. Þess vegna vil ég bera þessa fyrirsögn fram. Ég harma það, að hæstv. forsrh. hefur ekki getað verið viðstaddur þessar umr.

Skúli Guðmundsson: Það er mikið um stríðsfréttir í blöðum okkar hér, og hefur því miður

verið svo um langt skeið. Sem betur fer fyrir okkur Íslendinga hafa nú þessar stríðsfréttir til skamms tíma verið eingöngu frá útlöndum, því að ekki hafa orðið stórkostlegar hernaðaraðgerðir hér á landi. Þó brá svo við í gær, að í blaði kommúnista, sem gefið er út hér í bæ, var frásögn um styrjöld eina mikla, sem annar af ritstjórum þess blaðs taldi sig hafa átt þátt í hér í sölum þingsins. Það mun nú vera óvanalegt nokkuð, ef um mikla og harða styrjöld er að ræða, að annar aðiliinn, sem hlut á að máli, hafi lítið eða ekki orðið þess var, að hann ætti í stríði. En svo er það hér. Því að mér er ekki kunnugt um, að ég hafi átt þátt í því handalögmáli, sem hv. 4. þm. Reykv. nefnir svo. Rétt er að vísu, að ég tók frá honum bréf, sem hann var að rýna í. En bréf þetta hafði hann fengið einhvern veginn með óheiðarlegu móti, það var ekki hans eign. Ég hafði meiri rétt til bréfsins. En hann vildi ná því aftur og krafsaði í mig í þeim tilgangi. Nú kom mér vitanlega aldrei í hug að standa í ryskingum við þennan hv. þm., hvorki hér né annars staðar, og því gerði ég það ekki. Þessu bréfi fleygði ég sundurrifnu á gólfíð. Eins og þeir sáu, sem viðstaddir voru. Og svo er nú sú saga á enda að öðru leyti en því, að þessi hv. þm., sessunautur minn, tindi upp einhverjar bréfataetlur, sem á gólfinu lágu. Það er nú í sjálfu sér mjög skiljanlegt, að hv. 4. þm. Reykv. geri sér mat úr þessari geysihörðu baráttu sinni, bæði í ræðu og riti, því að þessi merkilegu viðskipti okkar eru vitanlega alveg viðeigandi umræðuefni fyrir hann og hans flokk. Flokkur, sem ekki hefur nýtileg málefni til að ræða og rita um, notar sér til víðurvaris slík mál, eins og t. d. það, að bréf, sem einhver hefur stolið, er rífið í sundur. Ég vildi óska þess gjarnan, að þetta stórmerkilega bréfmál endist þessum hv. þm. og flokki hans sem lengst, bæði blaðinu og einnig sem ræðuefni á þingfundum, enda hefur nú hv. þm. kvatt sér hljóðs, enn um þetta mikla mál. Eins og ég hef tekið fram, þá var þetta bréf illa fengið, og það segir einhvers staðar: „Illur fengur illa forgengur“. Og þó að hann eigi ekki rétt til bréfsins, er ég til með að lána honum þetta eintak af þessu. Til þess að hann geti birt fleiri kafla úr því ágæta bréfi. Ég held það sé t. d. einhver kafla um kommúnista, sem hann gæti lesið upp.

Þetta mál, sem fyrir liggur, kosningafrestunin í Reykjavík, hefur nú þegar verið mikið rætt á þremur fundum, og sé ég ekki ástæðu til að teffja þingið með því að fara að ræða um það, því að það, sem ég kynni að segja um það, mundi aðallega verða endurtekning á ýmsu því, sem þegar hefur komið fram.

Einar Olgeirsson: Það þykir alltaf kostur, ef einhverjum verður á að gera iðrun og yfirbót og sýna í einhverju, að hann skammist sín. Hitt er leiðinlegt, ef menn forherðast og segja á eftir, að þeir hafi haft fullan rétt til að fremja þakkarastrikið, með því að þeir eigi meiri rétt til þess, sem aðrir eiga. Almennt talað er þetta kallað yfirlangur, og er jafnvel stundum verra orð notað. Hv. sessunautur minn segist hafa meiri rétt til þessa bréfs en ég sjálfur. Hann leyfir sér, eftir að hann hefur gert sig sekan um mjög svo ó-

þinglega framkomu, að bera fram, að ég hafi fengið bréfið með óheiðarlegu móti. Mér finnst sannast að segja skörin færast upp í bekkinn, þegar menn, sem sýna sig í því að gerast svona hálfgerðir ræningjar, fara svo að þjófkenna aðra. Ég vil upplýsa hann um það, að þetta bréf hefur einn framsóknarmaður gefið mér, sem kom til mín með það, og hann óskaði eftir sérstaklega, að gert yrði heyrinkunnugt, hvað í bréfinu stæði. Ég vil um leið upplýsa, að þegar bréfið var sent af hálfu stj. Framsfl., þá virðist hafa verið varast að senda það til hinna og þessara, sem talið var, að formaður flokksins hefði ímugast á. Samt sem áður eru þeir framsóknarmenn, sem formaðurinn trúir, hvorki öruggari en þetta né á-nægðari en þetta með þá pólitik, sem fram fer í þeirra herbúðum, að þeir koma til okkar til þess að gefa okkur þessi plögg til birtingar á framferði þeirra flokksmanna, sem hrifsað hafa til sín völdin sem stendur, þar sem þeir haga sér þvert á móti vilja framsóknarmanna yfir höfuð og þvert á móti vilja miðstjórnar flokksins.

Mér virðist kenna nokkuð mikillar mótsetningar hjá sessunaut mínum, þegar hann dróttar því að mér að hafa með óheiðarlegum hætti náð í margnefnt bréf, í sömu andránni sem hann býðst til að lána mér sams konar bréf. En þegar ég eignast þetta bréf frá öðrum framsóknarmanni, vill hann rífa það af mér og þykist eiga meiri rétt á því en ég. Ef form. Framsfl. hefði komið sjálfur og sagt: Ég ætlaðist ekki til þess, í guðanna bænum, að bréf mitt til minna manna yrði kunnugt gert í þingsöslunum, — þá hefði maður kannske helzt getað sagt, að hann hefði rétt til að afturkalla það, sem hann hefði skrifað. En þegar fylgismenn hans gerast svo taugaóstyrkir að leggja í handalögmál út af bréfinu, þykir mér bregða nokkuð undarlega við. Lýsingin á handalögmálinu sjálfu skiptir kannske ekki mestu máli. En ég skal geta þess, að þó að ég tæki mestan hluta bréfsins af hv. þm., var ósköp lítið horn, sem hann kastaði í svo sem tveggja stóla fjarlægð frá sér og ætlaðist til, að annar framsóknarmaður tæki það upp, en enginn vildi gera sig sekan um að skipta sér af slíku.

Það vill stundum verða, að þeir, sem tala um, hvernig þingleg framkoma eigi að vera og geta varla verið þekktir fyrir að sitja á þingi með vissum þingmönnum, tala um friðsemi sína og fyrir-litningu á öllu „handalögmáli“, að þeir gerðu bezt í að gæta sín að gera sig ekki seka um óþinglega framkomu. Það er afar leiðinlegt, ef formaður flokks hleypur á sig og kemur mönnum sínum í vandræði, en ekki bætir úr, ef einstakir flokksmenn gera sig seka um árásir og fruntaskap, til þess að reyna að bjarga þessu við. Ég held þess vegna, að miklu viðkunnaðlegra væri fyrir þennan hv. þm. V.-Húnv. að biðja ósköp rölega afsökunar, — býst við, að hæstv. forseti mundi frekar hvetja hann til þess heldur en hitt. En viðkunnaðlegast af öllu væri, ef hv. þm. fyndi hvöt hjá sjálfum sér til þessa. Virðist mér hann og fremur vera að átta sig á, að þetta hafi ekki verið heppileg framkoma, en vilji þó breiða yfir, með því að gera sem minnst úr. En sem pólitískan lærdóm af þessu fyrir hann vildi ég helzt draga þá ályktun, að bezt sé fyrir þá framsóknarmenn að hafa ekki í frammi þess

konar aðgerðir, sem ofbjóða þeirra eigin flokksmönnum svo, að þeir finni sig knúða til að fara til annarra flokka til þess svo að segja að halda uppi þeim heiðri, sem Framsfl. og formenn hans hafa sjálfir átt að passa.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Þetta síðasta var nú kannske til þess fallið að lifga dálítið upp andrúmsloftið hér, sem satt að segja var orðið ákaflega dauft og þungt undir þeim ræðum, sem fluttar voru hér í dag. Þær hafa verið slíkar, að varla er þess vert að standa upp til andmæla, enda því síður ástæða sem tveir þm., þeir hv. þm. Ísaf. og hv. 4. þm. Reykv., hafa, ef vel er að gáð, ekkert annað gert en að staðfesta það, sem ég sagði í grg. Ekki veit ég, hvað hv. 4. þm. Reykv. ætlaði að sanna með sinni löngu tölu, en niðurstaðan af ræðu hans getur ekki verið önnur en sú, að það geti ekki verið önnur ástæða til að gefa út brbl. en sú að halda uppi réttum lýðræðisreglum í landinu. Hann las upp þetta bréf Framsfl. og virtist ætla að sýna fram á einhvern kaupskap. Það út af fyrir sig sannar hvorki til né frá, hver grundvallarástæðan hafi verið fyrir því, að l. voru gefin út, ef gengið er út frá því, að Sjálfstfl. hafi beitt sér fyrir því, því að enda þótt Framsfl. hafi verið meira og minna andvígur og hafi ekki talið rétt að verða við þeirri kröfu nema hann fengi eitthvað fyrir, þá sannar það ekki, að aðalástæðan hjá Sjálfstfl. hafi ekki verið sú, sem tilgreind er í grg. (EÖI: Það var við forsrh., sem ég var að deila.) Já, en þm. mun nú verða að gæta þess að gefa ekki hinum aðilanum rétt. En hann gáði ekki að því, af því að hann þurfti að deila við forsrh., að hann játaði, að ástæða mín fyrir frv. er rétt. Hann sagði, að Framsfl. hefði verið andvígur, en látið til leiðast, af því að hann gat keypt einhverju. Og svo bætli hann við, að Framsfl. hefði ekki þurft að kaupa neinu, því að hann hefði getað fengið fram þessi skattal., sem um getur í bréfinu, að hann hafi samið um, án þess að semja við Sjálfstfl., svo að þetta geti ekki verið virkilega ástæðan. Ef þetta er rétt, sem hv. þm. fullyrðir, að flokkurinn hafi ekki þurft að kaupa, þá getur þetta ekki verið ástæðan. Svo heldur hann áfram og víkur sér að Sjálfstfl. og hefur mikið fyrir að sanna mér og öðrum sjálfstæðismönnum, að það sé alger misskilningur, að það hafi þurft að fresta kosningunum, því að við hefðum getað haft í öllum höndum við andstæðingaflokka okkar með þeim blaðakosti, sem við áttum kost á, til að mæta þeim á pólitískum vettvangi. Og til bvers þá að fresta kosningunum? Ég get mikils til fallið á þetta, að Sjálfstfl. hefði haft einhver ráð að koma út einhverjum blöðum til kjésenda, jafnvel sem hefði nægt til þess að jafnast á við blaðakost andstæðinganna, enda þótt Alþfl. hefði tvöfaldað sig, eins og hann gerði á þessum tíma. En það hnígur allt að því sama, að það getur ekki verið nema eitt, sem veldur því, að við vildum fá kosningafrest: Að með því að láta kosningar fara fram undir þessum kringumstæðum var brotið grundvallaratriði í okkar stjórnari, eins og stendur í grg. Það er ekki ótti við það að verða undir í baráttunni vegna vöntunar á blaðakosti, en almenningur í bænum þoldi ekki, að einn flokkur kæmi svo ár sinni fyrir borð, að

hann einn hefði frjáls úrræði til að gefa út sitt blað með venjulegum hætti og jafnvel stækkað. Almenníngi er svo ljós helgi lýðræðisreglna þeirra, sem eiga að liggja til grundvallar fyrir almennum kosningum, að hann þoldi þetta ekki. Þetta er sannleikurinn í málinu, og þetta er það, sem hv. 4. þm. Reykv. hjálpaði mér þryðilega til að sanna, og að því leyti get ég verið honum þakklátur. Þó að hann kannske hafi ætlað að leiða eitthvað annað í ljós. Hann bætti því að visu við, að það að tala um prentfrelsi í svona landi, þar sem ekki ríkir það ágæta fyrirkomulag, sem hann kys helzt, það séu mest orðin tóm, því að prentfrelsið takmarkist við peningana, sem menn hafi handa á milli. Fleira getur nú komið til greina en þetta. Ég held sannast að segja, að hver flokkur, sem hefur góðan málstað, sem er til þess fallinn að vinna fylgi kjósenda í landinu, hann þurfi ekki að óttast svo mjög, að hann skorti peninga til þess að gefa út blöð sín. Það er annað, sem kemur til greina: Vill almenningur lesa blöðin? Hafa þau þann boðskap að flytja, sem almenningur vill heyra eða sjá? Það takmarkar að nokkru prentfrelsið, hvort nokkur vill lesa það, sem prentað er, eða ekki. Og ég hygg líka, að það sé miklu frekar þetta, sem kommúnistaflokkurinn á við að stríða, þegar hann telur sér neitað um prentfrelsi, heldur en að hann hafi ekki noga peninga, hvaðan sem þeir kunna að koma.

Hv. þm. Ísaf. var að kvarta um, að ríkisstj. væri óvær undir þessum umræðum. Í sambandi við þetta mál er því aðallega um mig að ræða, þar sem ég hef borið málið fram og á að standa fyrir svörum. Ég hef mér til sárna leiðinda setið hér undir ræðum hans og annarra, — setið fast og ekki sýnt á mér neina óvæð, svo að ég viti. Þessi hv. þm. verður að setta sig við, þó að aðrir ráðh. telji sig málið minna skipta. Annars skal ég jata, að hæstv. forsrh. hefur ekki alltaf verið hér við til að taka þátt í umr. um þetta mál, en hann var löglega afsakaður vegna umr. í Ed.

Ég man ekki, hvort það var hv. 4. þm. Reykv., sem var að tala um, að stj. hefði haft lítinn stuðning flokksmanna sinna við umr. um þetta mál. Ég veit ekki, hvort hv. andmælandur hafa staðið sig svo vel, að nein ástæða hafi verið til fyrir stuðningsmenn stj. að hlaupa í skörðin henni til hjálpar, en ég hygg, að engin vandæði hefðu úr því orðið; það hefðu nógir orðið til, ef þeim hefði fundizt þess þörf, en þegar þessir ræðuskörungur hafa ekkert gert nema tryggja upp aftur og aftur sömu vitleysurnar, jafnóðum og þær hafa verið hraktar, þá þarf ekki marga til andsvara. Hv. þm. Ísaf. sagði ekkert annað en það, sem áður hafði verið hrakið hjá hv. þm. Seyðf., og svo þykist hann hafa fundið eitthvað nýtt upp í þessu máli. Hann sagði, að ósamilegt hefði verið af okkur ráðh., sem fluttum ræður í útvarpið, að bera þar sakir á menn, sem hefðu ekki átt þess kost að bera þær af sér. Hefur hann mig þar aðallega fyrir sök, og skal ég ekki skorast undan, en þeim, sem áttu hlut að máli, var boðið að svara fyrir sig, og þeir gerðu það, sem vildu, en hinir slepptu því, sem það vildu heldur. Form. í stj. Alþýðuprentsmiðjunnar og hagfræðingur Alþfl., Jón Blöndal, notuðu sér það að fá að gera athugasemdir við ræðu mína, og ég

svaraði þeim. Hæstv. fyrrv. félmrh. átti kost á því sama, en hann hafði vit á að þegja. Það er eini munurinn.

Að ætla sér að afsaka þennan fyrrv. hæstv. ráðh. með því, að hann hafi á einum stað talað um almenna hreyfingu til grunnkaupshækkunar, á öðrum stað um sérstaka hreyfingu og á þriðja staðnum segist hann þess fullviss, að það sé engin hreyfing, er vitanlega gagnslítið, vegna þess að það er allt það sama. Spurningin er aðeins þessi: Voru í uppsiglingu kröfur um grunnkaupshækkun í verulegum mæli? Það er það, sem hefur þýðingu fyrir stj. að fá að vita. Hæstv. ráðh. upplýsti, að slíkar kröfur væru ekki fyrir hendi. Það skiptir engu máli, hvort hann sagði almennar eða sérstakar. Það eina, sem þýðingu hafði, var þetta: Var verið að undirbúa kröfur um grunnkaupshækkun, sem höfðu áhrif á dýrtíðarástandið í landinu? Og þegar kröfurnar komu fram, sýndi sig, að svo var. Eins og ég sýndi fram á í gar. komu félög með kröfur um grunnkaupshækkun, allt upp í 20—30%, og hefði þeim verið fullnægt, var ómögulegt annað en að frau hefðu komið miklar og almennar kröfur um grunnkaupshækkun, sem þá hefði orðið að sinna, og hefði það þá leitt til þess, sem Jón Blöndal varar svo eindregið við í greininni, sem hv. þm. Seyðf. las upp úr, þar sem hann talar um dýrtíðarskrífuna, sem engum sé til góðs, en aðeins til þess fallin að gera peningana, sem menn fái fyrir vinnu sína, verðminni og verðminni, og það minna, sem menn fái fyrir þá, enginn græði, þannig að sá gróði endist vart lengur en til næstu kosninga. En þessir hv. þm. hugsa ekki lengra en til næstu kosninga. Þeir eru að baksa við að halda í þennan gróða til næstu kosninga, og þess vegna er þeim svo meinilla við, að kosningunum sé frestað, hvorki viku, hálfan mánuð né 6 vikur, því að það gæti haft svo mikla þýðingu, þegar um það er að ræða, hvort gróðinn endist til næstu kosninga. Þess vegna er þeim svo sárt um þetta, og ég skil það vel.

Að því leyti, sem víkið hefur verið að gerðardómsl. í sambandi við þetta mál, þá sé ég ekki ástæðu til að lengja frekar umr. með deilum um það mál, sem á eftir að koma hér til umr., því að þá gefst nægur tími til þess.

Ég vil aðeins enn slá því föstu, að það var lýðræðisleg krafa, að kosningum væri frestað í Reykjavík undir þeim kringumstæðum, að aðeins einn flokkur gat háð kosningabaráttuna undir venjulegum skilyrðum. Það er eina ástæðan, sem ég tel réttmæta fyrir kosningafrestuninni, en hún er líka alveg nóg

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Mér er sagt, að börnar hafi verið brigður á tvö atriði, sem ég skýrði frá í gar. Ég vil þess vegna ekki láta hjá líða að leiðrétta þá missögu, sem fram hefur komið.

Fyrsta atriðið er, að ég hafi sagt, að ráðh. Alþfl., Stefán Jón. Stefánsson, hafi ekki verið andvígur því, að stj. léti fækka um 800 menn í setulíðsvinnunni, og er það borið fram til sönnunar því, að þar sé ekki rétt frá skýrt, að Sigurjón Ólafsson alþm. hafi gert ágreining í n., sem skipuð var til að athuga, hvað fækka ætti mikið, og hafi hann ekki viljað fækka nema um 600. Ég

skýrði frá, að þegar stj. byrjaði að reikna tölu þeirra, sem væru í setuliðsvinnunni, hefði komið í ljós, að þótt fækkað hefði verið í janúar um 800 menn, þá væru samt fleiri í setuliðsvinnunni á eftir heldur en á sama tíma í fyrra. Þegar við höldum svo áfram að ræða þetta, kom okkur saman um, að miklu meiri byggingar væru nú en þá og yfirleitt meiri framkvæmdir af Íslendinga hálfu, sem þörfuðust vinnuafis, en þó hafði málum verið þannig háttað í fyrra, að þótt tala verkamanna í setuliðsvinnunni væri þá lægri og þörf Íslendinga fyrir vinnukraft minni, voru samt veruleg vandræði þá fyrir Íslendinga að fá vinnuafis. M. a. voru veruleg vandræði að fá menn til að byggja bráðabirgðahús, sem reist voru fyrir húsnæðislaust fólk. Eftir þetta gerði ráðh. engar athugasemdir við, að fækkun ætli sér stað, því að það var ekki eins og verið væri að vísa þessum mönnum á atvinnuleysi, heldur aðeins að koma því til leiðar, að þeir Íslendingar, sem þyrftu vinnuafis með vegna framkvæmda, gætu fengið það. Það var því ekki undarlegt, þó að ráðh. teldi skyldu sína að vera ekki á móti þessu eftir þessa útreikninga, enda var hann það ekki. Mér kom ekki til hugar að bera það á mann, sem hefur unnið með okkur í stj. og mér hefur fallið jafnvel við og Stefán Jóh. Stefánsson, að bera það á hann, sem hann hefur aldrei gert eða sagt. Það var líka skylda hans að vera þessu ekki mótfallinn. Þess vegna var hann ekki á móti því, en atkvgr. fór aldrei fram um þetta, heldur var það þegjandi samkomulag.

En þrátt fyrir það, að fækkað væri eitthvað lítils háttar í þessari vinnu, þá eru samt stórkostleg vandræði vegna fólksleysis, ekki aðeins í sveitum, heldur einnig við útgerðina, svo að t. d. í einni góðri verstöð hafa staðið 15 góðir bátar ónotaðir. Hvaða Íslendingur getur verið því fylgjandi, þegar nóg er að gera við íslensku framleiðslu, að heita sér fyrir því, að íslenskt vinnuafis sé notað í þágu setuliðsins og stefna þar með að því að draga saman og eyðileggja íslenskt atvinnulíf til óþætlanlegs tjóns fyrir atvinnulífið og íslenskan verkalýð eftir styrjöldina?

Ég býst tæplega við, að það sé svo í hernumdum löndum, að þar séu menn og pólitískir flokkar, sem heita sér fyrir því að koma landsmönnum í setuliðsvinnu, þegar það verður til þess, að stórkostlegur samdráttur í atvinnulífinu á sér stað og sumum atvinnuvegunum liggur við hruni, og á ég þar við landbúnaðinn. Satt að segja skil ég ekki, að nokkur stjórnmalaflokkur vilji tengja nafn sitt við slíka starfsemi. Það væri því harla óviðeigandi að fara að bera sakir á ráðh., sem hér átti hlut að máli f. h. Alþfl. Vitanlega gerði hann það, sem sjálfsagt var, en ég tek þetta fram til þess að sýna fram á óheilindin í málflutningi blaða, þar sem deilt hefur verið á stj. fyrir að hafa reynt að koma því til leiðar, að fækkað yrði í setuliðsvinnunni, en hefur ekki tekizt það enn, af því að svo mikið tjón varð af ofviðrinu í vetur, að setuliðið taldi sig þurfa á miklum vinnukrafti að halda og því ekki getað staðið við samninginn.

Þá er þetta atriði í sambandi við útkomu Þjóðviljans. Eins og hv. þm. muna, þá voru börnar fram hér á þingi aðfinnslur við stj. út af því,

að þegar til þess kom, að þeir Íslendingar voru fluttur úr landi, aðallega fyrir ógætileg blaðaskrif, þá var því haldið fram, að stj. hefði átt að sjá svo um, að blaðið skrifaði ekki jafn-ógætilega í garð setuliðsins og raun hafði á orðið. Þá var upplýst á Alþ., að ágreiningur hefði orðið um þetta í stj. Það var skýrt frá því, að hæstv. félmrh. og ég hefðum viljað koma í veg fyrir þetta, og það voru þessar ráðstafanir, sem ég átti við. Þegar ég skýrði frá, að margir hefðu talið rétt, þar á meðal ég, að hefta útgáfu Þjóðviljans eins og hann var skrifaður þá, vegna þess að ég taldi það hættulegt, en Sjálfstfl. hefði verið því andvígur. Hæstv. félmrh. aftur á móti vildi koma í veg fyrir þessi skrif, enda var það í samræmi við skrif Jónasar Guðmundssonar, að sjálfsagt væri að hanna útkomu blaðsins. Hér var því ekki verið að skýra frá því, sem nýtt er í þessu sambandi. Það hefur verið sagt, að þetta hafi ekki verið hægt, af því að það væri ekki í samræmi við stjórnarskrána, en það voru skipaðir menn til að athuga þetta, og það er rétt, að álit þeirra var, að það væri ekki í samræmi við stjórnarskrána, heldur yrði að fara aðra leið, sem er í löggjöf annarra landa, sem hafa svo að segja sömu stjórnarskrá og við. Í prentfrelsisl. okkar er ákvæði, sem skipar svo fyrir, að blöð skuli send lögreglunni klukkutíma eftir að byrjað er að dreifa þeim út. Þetta er gamalt ákvæði og óviða í l. annars staðar, en ef því er breytt þannig, að blöðin skuli send lögreglunni klukkutíma áður en byrjað er að dreifa þeim út, þá er ekki brotið á móti stjórnarskránni, því að sé álitíð, að blaðið sé skaðlegt eða hættulegt fyrir þjóðfélagið, þá er látinn dómur ganga um það. En ef blað er stöðvað á þennan hátt dag eftir dag með þeim sektum, sem það hefur í för með sér, þá er það svo að segja alls staðar reynslan, þar sem slíkt hefur komið fyrir, að blaðið hefur hætt að koma út. Hér er því spurningin um aðferð, ekki aðgerðir.

Enn fremur hefur því verið haldið fram, sem er tapast svaravert, að ráðgert hafi verið að fresta alþingiskosningunum, ef Sjálfstfl. gengi illa við bæjarstjórnarkosningarnar nú. Ég skal ekkert segja um, hvernig fylgi flokkarnir hafa nú í þessum bæ, en mér finnst réttast fyrir Alþfl., þó að hann geri sér góðar vonir nú, að láta kosningarnar hjá liða, áður en hann lætur slík ummali falla. Og svo mikið er víst, að það er svo fjarri því, að þetta hafi verið ákveðið, að á þetta hefur aldrei verið minnst af Framsfl. eða Sjálfstfl., en þetta var eitt af því, sem Alþbl. dreifði út, meðan það var eitt um hituna, fyrst að fresta ætti bæjarstjórnarkosningum, hreppsnefndarkosningum og alþingiskosningum um land allt um óákveðinn tíma, og þegar svo kom aðeins takmörkuð frestun í Reykjavík, þá sagði það, að fresta ætti alþingiskosningunum, þó að ekkert yrði úr þessari ímynduðu allsherjarfrestun bæjarstjórnarkosninga. Þetta eru því aðeins leifar af gamalli skröksögu, sem mér finnst alveg óþarfi að láta ganga aftur í þingsölunum.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Nd., 26. febr., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

*Haraldur Guðmundsson: Ég vil nota tíma þessarar aths. til að svara nokkrum alríðnum hæstv. ráðh. Fyrst hæstv. forsrh. er ekki inni, vil ég víkja að hæstv. fjmrh. Ég tók svo eftir, að hann tæki svo til orða, þegar hann var að svara hv. 4. þm. Reykv., að hann gæti fallist á, að Sjálfstfl. mundi hafa getað komið út blöðum til jafns við Alþfl. að samanlögðu, en teldi ástandið hafa engu að síður verið svo óvenjulegt, að rangt hefði verið að láta fara fram kosningar. Mér þótti vænt um að fá staðfesta þá skoðun mína, að blaðauðgáfa Sjálfstfl. hafi ekki þurft að vera minni en Alþfl. og kosningafrestunin hafi því alls ekki byggst á mismiklum blaðakosti flokkanna, en get með engu móti fallist á hitt, að þetta friðsamlega verkfall hafi að öðru leyti gefið ríkisstjórninni næga ástæðu til þessa tiltekis.

Þá sagði fjmrh., að Stefáni Jóhanni Stefánsyni, fyrrv. ráðh., hefði gefizt kostur á að standa fyrir máli sínu í útvarpi og gera þar, að mér skildist, aths. við það, sem hæstv. fjmrh. kallar greinargerð sína fyrir setning brbl. Ég vil fullyrða, að Stefán Jóh. hafði enga ástæðu til að halda, að hann mundi eiga þess kost, fremur eftir að hann var vikinn úr stjórninni en áður, og veit, að ekki hefur hæstv. fjmrh. ean látið hann vita um þessi sinnaskipti sín.

Á næstsidasta fundi ræddum við hæstv. forsrh. um það, hvort hann hefði vald eða rétt til að taka sér það vald að hanna blöð án dómsúrskurðar eða þess, að útkoma þeirra væri hættuleg sjálfstæði landsins. Enginn vafi er á, að 67. gr. stjórnarskrárinnar bannar að leiða slíkt í lög, hvort sem væri brbl. eða önnur. Það er rangt, sem hæstv. ráðh. fór með í sambandi við umr. um stöðvun á útkomu Þjóðviljans, að St. Jóh. St. hafi beitt sér fyrir slíkri löggjöf. Á síðasta fundi var hæstv. ráðh. kominn ofan af því að hrjóta svo bert móti 67. gr. stjórnarskr., en sagði, að sama árangri mætti ná með sektum og refsíakvæðum og öðrum tálmunum, sem gert gætu blöðum ómögulegt að koma út. Með því væri málið lagt undir dómsvaldið, en ekki framkvæmdarvaldið, og ég lýsi ánægju minni yfir, að ráðh. hefur þó að nokkru leyti fallist á mína skoðun.

Hann talar um, að það þurfi ekki lítinn kjark til að berjast fyrir góðu máli, ef það er óvinsælt af kjósendum. Hann bar það á Alþfl., að hann þyrði ekki að fylgja réttmætum ráðstöfunum í dýrtiðarmálunum af ótta um kjörfylgið. Ég veit, að hann talar þarna að nokkru leyti af hreinskilni. En ég sá ekki séð, að hann sé í neinni hættu að þeka sér óvinsældir hjá þeim kjósendum, sem hann og hans flokkur byggja pólitískt líf sitt á. Aðgerðir þær, sem Framsfl. heitir sér fyrir í dýrtiðarmálum, hafa enn ekki orðið til annars meir en að auka dýrtiðina, og það brót á yfirlýstri stefnuskrá hika hann ekki við að gera til þess að draga fram undir fölsku yfirsíkinu hlut bænda. Ef nokkur maður er að leita kjörfylgis í þessum málum, er það hann.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Það er nú óþarfi að teygja umr. um þetta. Hv. þm. Seyðf. veit vel, að ríkisstj. hefur rétt og skyldu til að setja brbl. um hvað eina, sem þörf er á, og að

þær ráðstafanir, sem ég hef talað um, að til mála kæmu gagnvart blöðum, hafa verið framkvæmdar í löndum, sem hafa alveg sams konar stjórnarskrá og við, segjum t. d. í Danmörku. Þó að hv. þm. Seyðf. fallist á, að þær ráðstafanir eigi rétt á sér, eins og hann hlýtur að gera og hefur gert, og má minna á þær athuganir, sem gerðar voru, þegar skrif Þjóðviljans voru álitin hættuleg í sambandi við setuliðið og fyrir okkar sjálfstæði og málinu var hreyft jafnsnemma af mér og St. Jóh. St. í ríkisstjórninni. Þá virðist þm. svo blindur í sjálfs sök, að hann gæti ekki viðurkennt rétta ráðstöfun gagnvart hans flokksblaði.

Engin leið er að þegja við þeirri ásökun, að ég hafi reynt að afla flokki mínum fylgis með því að hækka landbúnaðarvörur úr hófi fram. Slíkar firrur þarf að brekja, hversu oft sem þær heyrast. Vegna þeirrar stórfelldu hækkunar, sem orðin er á kaupi og mörgu öðru, sem bændur greiða, er enginn afgangur af því, að búrekstur beri sig viðunalega, svo sem raun ber vitni. að fjöldi bænda leitar daglaunavinnu við sjó í stað búskaparins, og er við stórhættu húði, að hann dragist mjög saman af þeim sökum, nema rönd sé við reist. Það er eftirtektarvert á tímum, þegar bændur ættu að áliti þm. Seyðf. að stórgræða á búskapnum, að sjaldan hafa verið auglýstar eins margar jarðir til sölu og nú. Því fer ákaflega fjarri, að Framsfl. hafi á nokkurn hátt gengið of langt í því að veita bændum hina óhjákvæmilega hækkun verðlags á afurðum þeirra. En hv. þm. Seyðf. virðist nota hvert tækifæri til þess í seinni tíð að hnýta í bændur, virðist hafa það fyrir sitt sérmál að reyna að skerða þeirra hlut. Það er í samræmi við hinar einstöku tillögur flokks hans í dýrtiðarmálum á s. l. ári að setja verðlagseftirlit á allt nema kaupgjaldið í landinu. Þó vita það allir menn, að verðlagsákvörðun á afurðum bænda er ekkert annað en ákvörðun á kaupi þeirra, — og hvi á að misjafna svo með hinum vinnandi stéttum? Við framsóknarmenn höfum aldrei farið fram á annað en hvoru tveggja yrði haldið niðri, kaupgjaldi og afurðasöluverði innanlands. Hvarvetna þar, sem barist er gegn dýrtiðinni erlendis með slíkum ráðstöfunum, er þetta látið fylgjast að, t. d. í Ástralíu, þar sem við völd eru verklyðssinnar stjórnir. En síðasta hálfa árið hefur mál-gagn Íslenzka Alþfl. aldrei af því látið að rægja saman verkamenn og bændur út af þeim tilraunum, sem gerðar hafa verið til að festa kaup og verðlag í heilbrigðu jafnvægi. Áður en þessi hv. þm. Alþfl. ber það á aðra, að þeir dekri við kjósendafylgið, væri bezt fyrir Alþfl. og flokkinn að leggja þann söng niður.

*Einar Olgeirsson: Herra forseti! Ég vil nota tímann til að taka aðeins eitt atriði fyrir. Hæstv. forsrh. gefur þær upplýsingar, að með því að breyta prentfrelsisl. megí skapa í landinu ástand, sem jafngildi því, að útkoma óþægilegra blaða sé bönnuð. Með því, að blöðin verði látin berast lögreglustjóra 1 klst. áður, en ekki 1 klst. eftir útkomu þeirra, telur hann megí gera þau upp-tæk og skapa þetta ástand og auk þess beita sektum og fangelsunum í sama tilgangi.

En það eru í raun og veru einu mannrétt-

indin, sem stjórnarskráin veitir þegnum skilyrðislaust, að prentfrelsskerðing megi aldrei í lög leiða. Ég skal rétt minna á 68. og 69. gr. Í 68. gr. er mönnum veittur réttur til að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, og má ekkert félag leysa upp með stjórnarráðstöfun. „Þó má banna félag um sinn,“ batir stjórnarskráin við, „en þá verður þegar að höfða mál gegn félaginu, til þess að það verði leyst upp.“ Og í 69. gr. segir: „Banna má mannfundi undir berum himni, þegar ugðvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.“ 67. gr. ein er undantekningarlaus og hljóðar svo: „Hver maður á rétt á að láta í ljós hugsanir sínar á prenti; þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar tálmanir fyrir prentfrelsi má aldrei í lög leiða.“ Þetta eru ákveðnustu fyrirmælin í stjórnarskránni og hvaða stjórnarskrá, sem til er, að ég held. Bezt gæti ég trúað, að fyrir velviljuðum lögfræðingum mætti túlka þau svo, að blöðum væri í því mikil vernd gegn fjárútlátum. Ef slík brbl. væru sett, sem hæstv. forsrh. talar um, og beitt til að þagga á þennan hátt niður í andstaðingablöðum ríkisstj., álit ég ekki nokkurn minnsta vafa á því, að þær tálmanir brytu í bág við prentfrelsi stjórnarskrárinnar.

***Haraldur Guðmundsson:** Örstutt athugasemd. Ég verð að mótmæla því, sem hæstv. forsrh. segir, að ég noti hvert tækifæri, sem gefst, til að narta í bændur. Það er líka öðru nær en tíll. Alþfl. í dýrtíðarmálum sé atlað að leiða til ániðslu á bændum. Fyrstu tíll. í þeim málum voru bornar fram af Alþfl. haustið 1940, og var lagt til að setja útfutningsgjald á ísfisk seldan til Bretlands, en bæta upp með því verð annarra ísl. afurða, m. a. landbúnaðarframleiðslunnar. Ef framsóknarmenn hefðu aldrei gert aðrar kröfur en verðlag landbúnaðarafurða og kaupgjald yrði látið hækka í réttu hlutfalli hvort við annað, dytti mér ekki í hug að rengja óhlutdrægnina, sem hæstv. forsrh. brósar sér af og flokki sínum, en landbúnaðarvörur hafa sumar hækkað tvöfalt við vinnuna. Framsóknarmenn fengu bann við hækku þeirra numið úr lögum, meðan enn var bannað að hækka kaupíð, og létu þá sem þeir mundu ekki misnota sjálfræðið í þeim efnum. Annað kom þó brátt í ljós, og verður aldrei út skafið, að þeir hafa í dýrtíðarmálum beitt hlutdrægni sér til pólitíks framdráttar.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Hv. þm. Seyðf. (HG) ætti að vera það kunnugt, að Alþbl. kom varla svo út nokkru sinni, meðan verkfallið stóð, að ekki væri hvatt til þess að rísa gegn landslögum og brjóta þau — og meira að segja í þeim yfirlýsta tilgangi að brjóta þau niður. Ég vil biðja hann að hyggja að því í hegningarl., hvort slíkt varði ekki við einhver ákvæði þeirra. Hv. þm. Seyðf. vildi vist skilja orð mín um verðlag landbúnaðarafurða og kaupgjald þannig, að ég mundi víðarkenna réttlætinu fullnægt með því, að hvort tveggja hækkaði í sömu hlutföllum. Það væri misskilningur, sem næði ekki neinni átt. Það hlutfall hafði lengi verið þannig, að búnaður var rekinn með tapi, en kaup var hátt, miðað við kist., til að veða mót áhrifum at-

vinnuleysisins. Nú hefur margt, sem til framleiðslunnar þarf, hækkað gífurlega, t. d. kola- kostnaður mjólkurbúanna, flutningskostnaður, flutningatæki, sölukostnaður o. fl. Má um það vísa til útreikninga tveggja manna, sem til þess voru fengnir að fjalla um þá kostnaðarhlíð, og hefur almenningur aðgang að þeim reikningum. Hækkun samkv. vísitölu væri alls ónóg til að veða móti þessu. Að hinu leytnu er sú breyting orðin hjá verkamönnum, að þeir hafa að meðaltali tvöfalt meiri vinnu en var, og hækkar það grunnkaup þeirra í fyrsta lagi um helming, en ofan á það tvöfaldaða grunnkaup ársins kemur full vísitöluuppbót. Það mundi mega sanna með nákvæmum skýrslum, að árstekjur þorra verkamanna hafa, sem betur fer, hækkað sem þessu nemur, — og erfiði þeirra að vísu orðið mikið. Það lætur nærri, að árstekjurnar hafi hjá sumum þrefaldazt, en öðrum jafnvel fjórfaldazt. Og að lokum þetta: Það er verið að tala um, að mjólkurhækkunin í nágrenni Reykjavíkur ætti að vera í samræmi við vísitöluna. En það er augljóst, að ætti hækku á landbúnaðarvörum yfirleitt að vera í samræmi við þær kröfur, sem gerðar eru af Alþfl., þá mundi ekki helmingur af íbúum þessa bæjar hafa næga neyzlumjólk, af því að mjólkurframleiðslan mundi dragast saman. Þetta er mjög skiljanlegt. Öllum hv. þm. er kunnugt um, að undanfarið hefur verið skortur á mjólk í bænum, og hefur þess vegna orðið að sækja hana langt að, jafnvel til Akureyrar. Þrátt fyrir þetta er því haldið fram, að verðlagið á landbúnaðarafurðum hafi verið hækkað með sérstakri ósanngirni og mér sem landbrh. borið á brýn, að ég hafi sýnt óbilgirni og hlutdrægni í þessu máli. Ég veit ekki, hvort hv. þm. Seyðf. er kunnugt um það, en ég veit, að sumir aðrir hv. þm., sem eru bændur, víta, að meðan rætt var um, að mjólkurverðið mætti ekki hækka nema samkv. vísitölu, borguðu bændur vetrarmönnum sínum 3000 kr. í kaup yfir veturinn, en áður aðeins 300—400 kr. Kaupgjald vetrarmanna, sem hirða og mjólka kýr, hefur því margfaldazt, og þrátt fyrir þessa gífurlegu kauphækku, er varla hægt að fá menn til þessa starfs. T. d. lítur nú út fyrir, að ekki verði hægt að reka búið áfram á Vífilstöðum. Þó að boðið sé margfalt kaup, fæst ekki nokkurt fólk til þess að annast um búið. Það er líka ákaflega skiljanlegt, að ungir menn vildu áður heldur vinna í sveit fyrir 300—400 kr. yfir veturinn eftir atvinnu sumarsins en vera í kaupstöðum og hafa enga vinnu. Það var betra að hafa þessa stöðugu vinnu fyrir lítið kaup heldur en borga með sér. Nú getur hver einasti maður fengið stöðuga vinnu í landi, og nú dettur engum í hug að fara upp í sveit til að hirða og mjólka kýr, þegar honum býðst vinna í kaupstöðum, sem er geysilega hátt borguð, með nægri eftirvinnu, næturvinnu og sunnudagavinnu. Öll vinna í landi er stöðug, og verða bændur að borga kaup með tilliti til þessara breyttu aðstæðna. Þess vegna er það eingöngu að kenna vanþekkingu á búrekstri og þeim erfiðleikum, sem bændur eiga við að stríða, þegar því er haldið fram, að sýnd sé ósanngirni í hækku landbúnaðarafurðanna. Verð þeirra má ekki lægra vera til þess að hægt sé að halda framleiðslunni áfram.

***Fjmrh. (Jakob Möller):** Það voru tvö atriði í ræðu hv. þm. Seyðf., sem mér þykir rétt að gera aths. við. Hann vísaði til þess í svari hv. 4. þm. Reykv., að ég hefði gert ráð fyrir því, að hægt hefði verið fyrir Sjálfstfl. að koma út blöðum. Þrátt fyrir verkfallið, til jafns við Alþfl. Með þessari yfirlýsingu hafi ég svo játað, að ekki sé rétt, sem stendur í grg. um ástæðuna fyrir brbl. Nú stendur í grg., að í Reykjavík sé vinnustöðvun í prentsmiðjum og aðeins einn stjórnmalaflokkur geti komið blöðum út með venjulegum hætti. Þó að hægt hefði verið fyrir Sjálfstfl. að koma út blöðum til jafns við Alþfl., væri það ekki með venjulegum hætti. Hv. þm. þarf ekki annað en héra saman það vinnuaf, sem er starfandi í Alþýðuprentsmiðjunni, og það vinnuaf, sem venjulega starfar í hinum prentsmiðjunum. Ég er ekki kunnugur í Alþýðuprentsmiðjunni, en ég hygg, að þarna verði allstór mismunur. Prentsmiðjurnar gátu ekki starfað með venjulegum hætti, þar sem lærlingar voru eingöngu við verk-ið. Prentsmiðjustjórar hafa venjulega annað starf á hendi en vinna í prentsmiðjunum sjálfum og geta því eigi verið fullkomnir til þess starfs. Þess vegna hefði þurft að gripa til alveg óvenjulegra aðgerða til að geta komið út blaðakosti til jafns við Alþýðublaðið. Það hefði kannske verið hægt, en álitamál er, hvort rétt hafi verið að gripa til einhverra örþrifaráða, og prentsmiðjustjórar voru þess ekki hvetjandi. Þess vegna er það rangt hjá hv. þm. Seyðf., að ég hafi játað, að hægt hafi verið að gefa út blöð Sjálfstfl. í fullri stærð. Þó að ef til vill hefði verið hægt að koma út einu og einu blaði, gat það að minnsta kosti ekki orðið með venjulegum hætti.

Þá sagði hv. þm., að það væri rangt hjá mér, að Stefán Jóh. Stefánsson hafi átt þess kost að svara fyrir sig í útvarp. Það voru ekki mín orð. En ég sagði, að ef hann hefði viljað fá tækifæri til að héra hönd fyrir höfuð sér, eins og Ingimar Jónsson og Jón Blöndal, þá hefði hann fengið birta yfirlýsingu frá sér í útvarpinu. En hann treysti sér ekki til að héra af sér þær sakir, sem ég hafði borið á hann. Hæstv. fyrrv. félmrh. kærði sig ekki um að fá áheyrn í útvarpinu til þess að héra af sér sakirnar, af því að allir vissu, að þær voru réttar.

Þá er eitt atriði, sem ég vil benda hv. þm. Seyðf. á og kom fram í orðaskiptum hans við hæstv. forsrh. Hann talaði um, að gerðardómslöggjöfin væri til þess fallin að afla ríkisstjórninni vinsælda meðal vissrar stéttar, og hann átti þar við bændurna. Sannleikurinn er sá, að löggjöfin um gerðardóm hefur sama gildi fyrir bændur eins og fyrir verkamenn, að halda verðlaginu niðri. Hvers vegna skyldi þessi löggjöf vera til þess fallin að afla ríkisstjórninni vinsælda meðal bændna, sem verða fyrir barðinu á henni, en óvinsælda meðal verkamanna? Það get ég ekki skilið. Í báðum tilfellum eru settar hömlur við því, að vinnaði stéttir geti selt vinnu sína því verði, sem þeim líkar á hverjum tíma. Ég finn ekki muninn. Ég geri ekki ráð fyrir, að hv. þm. Seyðf. hafi aðeins átt við bændastéttina, þetta hafi líka verið þægt verk fyrir atvinnurekendur, sem hafa verkamenn í vinnu og borga þeim kaup. Þannig var það túlk-

að, en meiningin með þessari löggjöf er að taka stríðsgróðann úr höndum þessara manna.

Hv. þm. Seyðf. var að tala um í einni af ræðum sínum, að ríkisstj. hefði verið að spilla samkomulaginu milli atvinnurekenda og verkamanna með þessari löggjöf. Hann gekk út frá því, að ágætt samkomulag um kauphækkun hefði verið milli atvinnurekenda og verkamanna, en svo hafi ríkisstj. gert allt til að spilla því. Mér skilst, að þessi löggjöf sé því jafnt til þess fallin að afla vinsælda og óvinsælda. Sannleikurinn er líka sá, að ef löggjöf þessi hefði ekki komið, höfðu atvinnurekendur ástæðu til að græða því meira sem kaupði var herra, en með þessum l. eru einmitt lagðar hömlur á þetta. Þessi löggjöf er ekki til þess fallin að afla vinsælda eða óvinsælda meðal einnar eða annarrar stéttar, nema ef hún verður vinsæl meðal þeirra manna, sem mest eiga á hættu með það, að peningarnir verði verðlausir. Hverjir eru það, sem eiga mest á hættu með, að peningar verði verðlausir? Eru það þeir, sem hafa mikið milli handanna og eiga fasteignir eða farartæki, eða þeir, sem verða að lifa af handafli sínu? Ég er ekki í neinum vafa um það, að þessi löggjöf á að vera til þess fallin að afla sér vinsælda meðal verkamanna og launastétta, vegna þess að hún er sett til að tryggja hag þeirra. Hv. þm. Seyðf. reiknar hér með fáfræði kjósenda sinna, þegar hann er að útlista fyrir þeim, að verið sé að vinna gegn þeim með þessari löggjöf.

***Finnur Jónsson:** Það hefur þó unnizt á við þessa umr., að fengizt hefur játning hæstv. fjmrh., að í prentaraverkfallinu gat Sjálfstfl. gefið út blöð sín a. m. k. jafnstór og blað Alþfl. En þetta nægði ekki Sjálfstfl. Hann þurfti að fá blöð sín gefin út með venjulegum hætti, og blöð Sjálfstfl. eru a. m. k. þrisvar sinnum stærri en blað Alþfl. Ég fyrir mitt leyti get ekki annað séð en að þetta sé gjaldþrotsyfirlýsing frá hæstv. fjmrh. á stefnu Sjálfstfl. Og eftir því sem felst í stefnu Sjálfstfl. og framkvæmdum er mjög skiljanlegt, að þessi yfirlýsing sé rétt.

Það var ég, en ekki hv. þm. Seyðf., sem sagði, að l. um gerðardóm hefðu verið sett beinlínis til að spilla samkomulaginu milli atvinnurekenda og verkamanna, og ég benti á það m. a., að samningar voru ónýttir, sem atvinnurekendur og verkamenn voru búnir að gera með sér. Verður það eina verk þessa svo kallaða gerðardóms að ónýta slíka samninga. Ef atvinnurekendur hafa verið búnir að gangast inn á vissa kauphækkun verkamanna, er verkamönnum illa við, er þeir ganga á bak orða sinna. Má nærri geta, hvort verkamenn vinna með góðum vilja, þegar gengið er þannig á rétt þeirra.

Hæstv. fjmrh. talaði um, að þrátt fyrir hörð orð um aðgerðir stj. í þessum málum, þá hefði hann setið í sæti sínu allan tímann og ekki kvartað. Þetta er mjög óvanalegt undir ræðum þm., því að vanalega taka þeir ráðh. hver úr sínu horni fram í ræður þm. Á þennan hátt hafa þeir viljað takmarka ræðutíma þm.

Hæstv. fjmrh. sagði, að Stefán Jóh. Stefánsson hefði átt kost á því að svara fyrir sig. Það hefur verið rétt hér af öðrum hv. þm., þegar ráðizt var á ráðh. Alþfl. og flokkinn sjálfan með

taumlausum áróðri af hálfu ráðh., þegar þeir gerðu grein fyrir gerðardómsl. í útvarpinu. Þá var Stefáni Jóh. Stefánssyni neitað að svara, og ég bið hæstv. fjmrh. að leiðrétta mig, ef ég fer með rangt mál. En það er rétt, að tveimur mönnum, sem höfðu verið bornir því, sem þeir kölluðu lognar sakir, af hæstv. fjmrh. í útvarpinu, gafst tækifæri til, eftir langa mæðu og mikla eftirgangsmuni, að fá birtar aths. sínar í útvarpinu við ræðu fjmrh. Hæstv. fjmrh. hefur ekki heldur farið með rétt mál viðvikjandi þeim upplýsingum, sem Stefán Jóh. Stefánsson gaf í ríkisstj. Hann sagðist í erindi sínu hafa gefið þær upplýsingar í ríkisstj., að engar slíkar kröfur um grunnkaupshækkun yrðu settar fram. Hefur áður verið á það bent, að fyrrv. félmrh. hafi sagt, að engin sérstök eða almenn hreyfing sé í þá átt, og með því að fella niður orðin „sérstök“ og „almenn“ var allt önnur meaning í því, sem hæstv. fjmrh. hafði eftir fyrrv. félmrh., en átti að vera. Auk þess hefur aðstæðan breytzt, síðan hæstv. fyrrv. félmrh. gaf upplýsingar sínar. Þá vissu menn ekki annað en að ríkisstj. mundi rækja þau loforð, sem hún hafði gefið á Alp., og láta dýrtíðarl. koma til framkvæmda. En það var eins og ríkisstj. gerði allt, sem í hennar valdi stóð, til að auka dýrtíðina. Eftir að þingið var farið heim s. l. haust, hækkuðu landbúnaðar-afurðir upp úr öllu valdi. Sama álagningin var lögð á hundraðshluta erlendra vara eins og áður hafði verið. Auk þess var ekkert gefið eftir af tollunum, sem Alp. hafði ætlað til. Var ekki annað sjáanlegt, en að ríkisstj. ætlaði sér að spenna dýrtíðina upp úr öllu valdi. Einmitt meðan ríkisstj. gerir allt til að auka dýrtíðina, gerir hún ráðstafanir til að koma í veg fyrir allar grunnkaupshækkunar.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að ræðu hæstv. forsrh. á þessum fundi. Hæstv. forsrh. hélt því fram í fyrradag, að afstaða Alpfl. til Bretavinnunnar hefði verið önnur, meðan Alpfl. heiði átt ráðh. í ríkisstj., heldur en eftir að hann sagði af sér. Ég benti þá á það, að í nóv. s. l. hefðu fulltrúi Alpfl. í svo kallaðri Bretavinnunefnd lagt til, að mönnum í Bretavinnunni yrði fækkað um 600 manns á tímabilinu frá 1. febr. þ. á. til 1. maí. Hæstv. forsrh. sagði, að fyrrv. félmrh. hefði ekki greitt atkvæði móti slíkrí fækkun í ríkisstj., enda hefði engin atkvgr. farið fram. Það er nokkuð undarlegt, að ekki hafi verið greitt atkv. við atkvgr., sem aldrei hafi farið fram. En fulltrúi Alpfl. í Bretavinnun. var á annarri skoðun en meðnm. hans. Þeir höfðu lagt til, að fækkað yrði í Bretavinnunni frá 1. marz til 1. maí um 1200 menn frá því, sem var um áramót. Þessar till. Alpfl. eru ekki nýjar, þær eru frá 20. nóv. í haust.

Nokkrar umr. orðu um þá till. í ríkisstj. að banna blöð, og gekk hæstv. forsrh. svo langt, að hann sagði, að ráðh. Alpfl. hefði viljað banna Þjóðviljann með brbl. Hvað Þjóðviljanum viðvikur, þá gátu skrif blaðsins verið hættuleg gagnvart aðstöðu landsins út á við, og hefði því verið rétt að banna hann á þeim grundvelli. — Það fór líka svo á endanum, að af því að ríkisstj. vildi ekki taka afstöðu til þessa máls, þá gripu Bretar til sinna ráða. En hitt er alveg rangt, að Alpfl. hafi komið til hugar að banna blöð með

brbl. Það hlýtur að vera misminni hæstv. forsrh. Það kom aldrei til mála að banna Þjóðviljann vegna andstöðu hans við ríkisstj., heldur sökum afstöðu hans gagnvart hinu erlenda valdi hér í landinu, og það er sitt hvað. Hæstv. forsrh. full- yrti, að Alpýðublaðið hefði aldrei komið út frá því verkfallið hófst, án þess að hvetja menn til að óhlýðnast hinum þá nýsettu lögum. Getur hæstv. ráðh. staðið við þessi ummæli sín? Alpýðublaðið hvatti menn aldrei til að gerast brot- legir við l., heldur hið gagnstæða. Ef til vill á hæstv. ráðh. við það, þegar Alpýðublaðið leið- rétti þá frétt, sem útvarpið flutti, að öllum þeim, er horfið hefðu frá vinnu, bæri skylda til að koma til vinnu sinnar strax daginn sem lögin voru sett. En sú tilkynning var ekki rétt, eins og Alpýðublaðið tók fram. Hæstv. forsrh. hefur í þessum umr. blandað saman starfi ofbeldisflokks og heilbrigðri gagnrýni á ríkisstj. í innanlands- málum, og skil ég ekki, hvernig hann hefur get- að ruglað þessu saman.

Ég vil ekki vera að blanda mér í umr. hv. þm. Seyðf. og hæstv. forsrh. um þá velmegun, sem þeir tala um. annar hjá verkamönnum og hinn hjá bændum. Ég hef bent á, að illa eigi við af fulltrúum bænda og verkamanna að metast á um þessa hluti, sérstaklega nú á tímum, þegar stríðsgróðinn rennur milljónum saman í vasa einstakra manna hér á landi. Á meðan þeir rifast um þetta, fitna sjálfstæðismaurapúkarnir og raka saman fé.

Það var sagt af hæstv. fjmrh., að þessi svo nefndu gerðardómsl. væru af mörgum sögð þörf fyrir atvinnurekendur, og vildi hann afsanna þetta. Í þessum l. er heimild til að ákveða taxa fyrir viðgerðir véla, saumaskap o. fl., en það hefur verður vanrækt, og verður sjálfsgagt bið á, að það verði gert, en aftur á móti hefur gerðar- dómurinn lækkað laun verkafólks, og er það bið eina, sem hann hefur framkvæmt. Af þessu er það augljóst mál, að gerðardómurinn er stétta- dómur.

Svo vil ég víkja nokkrum orðum að fyrirspura, sem ég gerði í gar til hæstv. forsrh. — Hann svaraði henni ekki eins greinilega og ég hefði óskað, og því mun ég bera hana fram aftur, ef hæstv. ráðh. heyrir til mín. Fyrirspurnin var viðvikjandi alþingiskosningum í vor. — Það hefur heyrzt, að frestun kosninga í Reykjavík hafi vakið ugg um, að í ráði væri að fresta einnig kosningunum í vor. Fyrirspurnin var á þessa leið orðrétt: „Það er vitanlegt og var viðurkennt, þegar kosningafrestunin var framkvæmd, að grundvöllurinn undir kosningafrestuninni var samstarf þriggja flokka í ríkisstj. og það, að ekki yrði gengið á rétt einstakra stétta. Alpfl. hefur lýst yfir, og hann hefur fylgi mikils hluta launastéttanna í landinu, að með svo nefndum gerðardómslögum hafi verið gengið freklega á rétt launastéttanna. Af þessum ástæðum hætti Stefán Jóh. Stefánsson samstarfi í ríkisstj., og þar með var af hans hálfu álitíð, að grundvöllurinn undir kosningafrestun væri fallinn burt. Ef svo skyldi vera, að öðruvísi væri lítið á þetta af hæstv. forsrh. og að þegar til kæmi, brýsti núverandi stjórnaflökka kjark til að leggja þessi ágreiningsmál undir úrskurð kjósenda, þá væri askilegt að fá að vita það sem fyrst.“ Ég vil svo

biðja hæstv. forseta að koma þessari fyrirspurn áleiðis til forsrh.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég svaraði þessu í gær. Ég hef alltaf álitid, að kosninga-frestun komi ekki til mála nema mikill meiri hluti Alp. sé því samþykkur, og við ráðh. Framsfl. höfum tvisvar lýst yfir því í útvarpsræðum, að við teldum sjálfsagt, að kosningar yrðu látnar fara fram í vor. — Ég tók þetta skýrt fram í ræðu til allrar þjóðarinnar, og hæstv. viðskmrh. tók það einnig mjög greinilega fram í grg. sínu fyrir gerðardómsl. Mér finnst því liggja fyrir greinilegt svar við þessari fyrirspurn.

***Fjmrh. (Jakob Möller):** Mig furðar ekkert á því, þótt hv. þm. Ísaf. vilji halda um sitt og ekki láta hafa neitt það af sér, sem hann á, en það var, þegar hann benti mér á, að það væri sín uppfinning, en ekki þm. Seyðf., að spilla samkomulaginu, en hv. þm. Ísaf. tryggur nú flest upp eftir þm. Seyðf. Ég segi þetta þó ekki til þess að hafa neitt það af hv. þm., er hann telur sér fremd í.

Hv. þm. Ísaf. sagði, að hann gæti sannað, að það, sem fyrir Sjálfstfl. hefði vakað, hefði verið, að hann vildi fá sexfaldan blaðakost á við Alpfl. Það, sem hv. þm. sagði þarna, var allt tuggið upp eftir hv. 4. þm. Reykv., og hefur það þegar verið hrakið, og mun ekki frekar að því vikið. Ég sagði hv. þm. Seyðf., að Sjálfstfl. hefði getað komið út blaði, en ekki með venjulegum hætti. Ég benti á það, að Alpýðuprentsmiðjan réði yfir meira vinnuafli en því, sem sjálfstæðismenn gátu fengið. — Það, sem ég sagði því í grg. minni, var samkvæmt staðreyndum. Sjálfstfl. átti ekki kost á blaðautgáfu í samanburði við Alpfl.

Hv. þm. Ísaf. sagði, að gerðardómsl. hefðu aðeins spilt samkomulaginu. Þetta er upptugga eins og flest, sem þessi hv. þm. segir. Hann sagði enn fremur, að Stefáni Jóh. Stefánssyni hefði ekki verið gefið tækifæri til þess að bera hönd fyrir höfuð sér í útvarpinu, en það var ekkert um það að ræða, því að í l. var engin árás á Stefán Jóh. Stefánsson. — Vinnubrögðin voru eins og hér á Alp., aðeins sá munurinn, að grg. fyrir l. var þarna lesin í útvarpið. Stefán Jóh. Stefánsson neitaði að fletja frv., og því stóð ekki til, að grg. væri að vanta frá honum. Hitt er annað mál, að ef um hefði verið að ræða árás á hann í frv., þá hefði honum verið gefinn kostur á að verja sig, eins og þeim Jóni Blöndal og Ingimar Jónssyni. — Hv. þm. Ísaf. hefur án efa fundizt þetta eitthvað þunnt hjá sér, því að hann bætti við, að Jón Blöndal og Ingimar Jónsson hefðu eftir langa mæðu fengið að gera atbugasemd. Hvað viðvikur þessari löngu mæðu, þá var hún ekki löng, því að þeir gerðu sínar atbugasemdir í sömu vikunni og lögin komu, en mæða var það, hvernig fyrir þeim fór. — Svo var það viðvíkjandi hreyfingunni, hvort um var að ræða, eins og hv. þm. Ísaf. komst að orði, almenna hreyfingu og sérstaka hreyfingu (FJ: Og enga hreyfingu.), já, og enga hreyfingu. Í þessu tala staðreyndirnar, því að þegar til kom, þá var krafizt 20–30% grunnaupshækkunar af mörgum aðilum, og svo leit út fyrir, að þessi krafa yrði almenn. — Stefán Jóh. Stefánsson

sagði, að sér væri ókunnugt um nokkra hreyfingu í þessa átt. Annaðhvort hefur Stefán Jóh. Stefánsson ekki kynnt sér þetta sem skyldi, og hefur hann þá brugðizt trúnaði sínum, eða fullyrðing hans hefur verið út í loftið, og hvort lveggja er illt. Staðreyndin er, að hreyfing var hafin í þá átt að krefjast 20–30% grunnaupshækkunar.

Hv. þm. Ísaf. sagði, að aðferðir ríkisstj. í dýrtíðarmálunum hefðu verið mjög vitaverðar, því að alltaf hefði dýrtíðin hækkað. Þetta lendir jafnt á öllum, sem í ríkisstj. voru fyrir áramót, því að allar hækkanir fóru fram fyrir þann tíma, svo að Stefán Jóh. Stefánsson er jafnt ábyrgur fyrir öllu og við hinir. Sannleikurinn er, að grundvöllurinn fyrir þessum svikum er sá, að ríkisstj. vantaði samfæringu um, að eitthvað af þessu væri í gerjun. Hvað viðvikur Þjóðviljanum, þá vil ég efast um, að hægt sé að banna blöð, sem skrifa eins og Þjóðviljinn gerði, en ég vil vekja athygli hv. þm. Seyðf. og hv. þm. Ísaf. á að það var þeirra eigin flokkur, sem leiddi asunni í herbúðirnar.

***Finnur Jónsson:** Hæstv. fjmrh. vildi ekki gera neinn greinarmun á því, hvort maður segði, að engin hreyfing væri, engin sérstök hreyfing eða almenn hreyfing. Ef hæstv. fjmr. hreyfir litla fingurinn, þá mundi ég ekki segja, að það væri almenn hreyfing á honum. En það er einmitt það, sem gerðist í kaupgjaldsmálunum um áramótin, að það var ekki nema litli fingurinn á alþýðusamtökunum, sem hafði hreyfingu fyrir grunnaupshækkun, félög samtals 500 manna, sem gerðu kaupkröfur hér í Reykjavík, af sennilega 18 þús. manna, sem nú eru í Alþýðusambandinu. Það var þess vegna engin almenn hreyfing um grunnaupshækkun, þó að ákaflega eðlilegi hefði verið, að hún hefði farið af stað seinna, eftir allt, sem hæstv. ríkisstj. hafði ýmist látið ógert í dýrtíðarmálunum eða þá gert til að auka dýrtíðina í landinu.

Hæstv. fjmrh. sagði, að þær ásakanir í garð ríkisstj., að hún hefði ekkert gert í dýrtíðarmálunum, skyllu á alla, sem setið hafa í ríkisstj. eða stutt hana fram að áramótum. Þetta er alls ekki rétt, og það veit hæstv. ráðh. vel. Ríkisstj. hefur hvað eftir annað, fyrst í júnílok í fyrra og seinna í nóvembermánuði, tekið við heimildum, sem þingmenn álitu, að hægt væri að nota allverulega til að halda dýrtíðinni nð. Og þó að þessar heimildir hafi ekki verið stórar, eru þær stærri en hæstv. fjmrh. vill vera láta. Þær voru það stórar, að hæstv. ríkisstj. áleit í júnímánuði í fyrra, að þær mundu nægja nokkurn veginn. En það fékkst aldrei samkomulag innan ríkisstj. um að framkvæma þessar ráðstafanir. Hæstv. fjmrh., sem hefur einmitt gefið eftir tolla, vildi ekki gera það. Hæstv. atvmrh., sem hafði með fragtirnar að gera, gerði ekkert í því að takmarka þær. Hæstv. landbrh. leyfði hvað eftir annað hækkanir á landbúnaðarafurðum. Og hæstv. viðskmrh. hafði, að því er maður bezt veit, trassað hreinlega verðlagseftirlitið á álagi 4 erlendar vörur. (Fjmrh.: Og hæstv. félmrh. sat þetta allt af sér!) Félmrh. hafði einn þáttinn. Slík heimild var viðvíkjandi húsaleigumálunum, og það er líka sú eina dýrtíðarráð-

stöfun, sem til þessa hefur verið framkvæmd hér á landi.

Ég veit, að hæstv. fjmrh. er þetta allt vel ljóst. Og það eru sjálfsagt mannlegar afsakanir fyrir þessu öllu saman. En fyrir hinu er aftur engin mannleg afsökun, að grípa svo, þegar í öfni er komið, til alls konar óyndisúræða, sem ekki á neinn veg halda niðri dýrtíðinni í landinu.

Út af því, sem hæstv. fjmrh. sagði um grg. fyrir frv., þá þykir mér honum sem sérstaklega greinagóðum manni hafa ákaflega yfir skotizt. Hann kvað hinar svo nefndu grg., sem ráðh. fjórir fluttu í útvarpið, tveir fyrir l. um gerðardóm í kaupgjalds- og verðlagsmálum og tveir fyrir l. um frestun bæjarstjórnarkosninganna, ekkert vera annað en sams konar grg. og fluttar eru á Alþingi. (Fjmrh.: Sagði ég þetta?) Já. (Fjmrh.: Ég sagði, að grg. tveggja ráðh. fyrir gerðardómsl. væru þessu samsvarandi). Og flutt eru fyrir l. á Alþingi? Já, aldeilis. Nú eru til tvenns konar grg. fyrir l. Annað er grg. fyrir brbl. og er alla tíð flutt í forsendum þess, sem gefur út lögin. (Fjmrh.: Þetta voru frumvörp.) Einmitt, og grg. er gefin af ríkisstjóranum, sem gefur út lögin. Ég ætla ekki, að það þurfi að lesa hér upp neina sérstaka grg., enda hef ég aðeins aths., en það liggja hér á borðinu fyrir framan mig líklega ein sex frv. til l. um staðfesting á brbl. Í hverju einasta þessara frv. er lagt fram fylgiskjal, þar sem í eru forsendur, sem ríkisstjórnin tekur upp í þá grg., sem ríkisstj. hefur afhent honum sem réttmæta fyrir brbl. Þetta eru sams konar grg. og venjulega eru látnar fylgja aftan við þingskjöl, þegar lagafrv. eru lögð fram á Alþ. En „greinargerðir“ þessara fjögurra ráðh. eru aukagreinargerðir. Og það verður dálitið óvinsælt að fara í þskj. með persónulega ádeilu á einstaka menn. Og vitanlega er enn óforsvaranlega að gera það í útvarpi, þar sem hinn aðilinn hefur enga möguleika til að svara fyrir sig. Ég man sérstaklega eftir ræðu hæstv. atvnrh. um gerðardóminn. Hún var ekkert annað en taumlaus ádeila á Alþfl., ádeila, sem menn að jafnaði hefðu ekki viljað hafa í frammí útvarpi. Þó að einhver hefði verið til andsvara. Og viðvikjandi því, að Stefáni Jóh. Stefánssyni hafi verið gefinn kostur á því að leiðrétta það, sem misagt var, þá er það alls ekki rétt, því að til þess hefði hann þurft a. m. k. jafnlangan tíma og þessir báðir ráðh. í útvarpinu. Hann vissi ekki, að til staði að flytja þessar grg. í útvarpið, fyrr en eitthvað tveimur klukkustundum áður, og þegar hann fór fram á að láta í ljós skoðun sína einnig, þá var honum neitað um það. Ég veit, að hæstv. fjmrh. játar þetta vera rétt hermt.

Ég sé, að hæstv. forseti er orðinn óþolinmóður, með því að hann hefur aðeins gefið mér aths. En að lokum bið ég hæstv. fjmrh., að næst þegar hann talar um grg. fyrir frv., þá blandi hann ekki saman grg. fyrir lagafrv. á Alþingi og þeim grg., sem ríkisstjóri tekur upp fyrir brbl.

*Fjmrh. (Jakob Möller): Hv. þm. Ísaf. er búinn að sitja, ég man ekki hvað mörg þing, en verður það á að koma fram eins og maður, sem aldrei hefur á þing komið. Því að þegar talað er um grg. fyrir frv., sem koma fram á þingi, þá eru það ekki grg. ríkisstjóra, sem staðfestir lög-

in. Grg., sem ráðh. fluttu, voru alveg tilsvareandi þeim grg., sem fylgja frv. frá flutningsmönnum á Alþingi. Þetta er það, sem ég sagði. Og slík grg. var lesin upp í útvarpið. Grg. ráðh. voru grg. flm. frv., og þess vegna hefur ekkert skeð annað en það, sem skeður á hverju einasta þingi. Þetta er á sinn máta eins mikill barnaskapur hjá hv. þm. eins og tal hans um „hreyfinguna“, bæði hártoganir og barnaskapur.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 9. fundi í Nd., 27. febr., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EE. EystJ, GP, GSv, JakM, JGM, JPálm, ÓTh, PHann, PO, SEH, SK, SkG, StSt, StgrSt, DBr, BJ, BA, JörB.

nei: EmJ, FJ, HG, HelgJ, HV, ÍslH, ÁÁ, BjB, EOL.

3 þm. (GG, JÍv, SvBH) fjarstaddir.

Fr. vísar til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

2. Fjárlög 1943.

Á deildafundum 5. marz var útbýtt frá Sp.: Frv. til fjárlaga fyrir árið 1943 (stjfrv., A. 1).

Á 3. fundi í Sp., 26. marz, var frv. tekið til 1. umr. (útvarpsmr.).

Forseti (GSv): Samkvæmt dagskránni verður nú tekið til meðferðar frv. til fjárlaga fyrir árið 1943, og er það 1. umr. Umr. verður útvarpað. Þegar hæstv. fjmrh. hefur lokið framsöguræðu sinni, sem jafnframt má líta á sem greinargerð af hálfu Sjálfstfl., munu fulltrúar annarra þingflokka flytja ræður, hver fyrir sinn flokk, og hefur orðið samkomulag um, að röð flokkanna verði þessi: Fyrst Framsfl., þá Alþfl., síðan Bændafll. og loks Sósfl. Eftir það hefur hæstv. fjmrh. heimild til stundarfjórðungs svarræðu. — Hæstv. fjmrh. tekur nú til máls.

Fjmrh. (Jakob Möller): Ég verð að byrja á að heiðast afsökunar á því, hve lengi það hefur dregizt, að fjárlagafrv. yrði tekið fyrir til fyrstu umr. En það stafar af því, að sú undirbúningsvinna ríkisbókhaldsins, sem venjulegar skýrslur

1) BJ: Ég var ósamþykktur því, að brbl. þau, sem hér liggja fyrir, væru út gefin, en þar sem þau voru gefin út á löglegan og stjórnfarslega réttan hátt, og með því að þau hafa þegar verkað þannig, að kosningum hefur verið frestað í Reykjavík og kosningadagur ákveðinn samkvæmt brbl., svo sem sjálfsagt var, tel ég ekki rétt að neita um staðfestingu Alþingis og segi því já.

um afkomu ríkissjóðs á umliðnu ári eru byggðar á, hefur að þessu sinni orðið miklu tafsamari en venjulega. Og að lokum varð mér það svo á að ákveða umr. tveimur dögum fyrr en ég við nánari athugun treysti mér til að standa við. Þessi dráttur þarf hins vegar ekki að tefja þingstörfin, svo sem ætla mætti, því að fjárlagafrv. er fyrir alllöngu komið fram, og hefur því hv. fjvn. átt þess kost að byrja störf sín miklu fyrr, og endanleg afgreiðsla fjárl. þyrfti ekki að tefjast svo mjög þess vegna eða þingið að sitja miklu lengur, jafnvel þótt nauðsyn þætti bera til að afgreiða fjárl. áður en þessu þingi lýki, sem vafa-

samt er, að þurfa þyki eða betur ráðið en að fresta því til síðara þinghalds á þessu ári, þegar betur verður séð, hverju fram muni vinda um afkomumöguleika þjóðarþúskaþarins á næsta ári.

Ég skal nú lesa upp skýrslur þær, sem venja er að gefa við þetta tækifæri um afkomu ríkissjóðs á umliðnu ári, en það eru: bráðabirgðayfirlit yfir tekjur og gjöld ríkissjóðs á árinu 1941. sem ríkisbókhaldið hefur gert, eftir því sem næst verður komið að svo stöddu, bráðabirgðagreiðsluyfirlit. En síðar mun ég svo lesa upp bráðabirgðayfirlit yfir skuldir ríkissjóðs í árslok 1941.

	G j ö l d :	Fjárlög	Reikn.	Umfr. fjárl.
Vextir		1936	1800	÷ 136
Borðfé konungs		75		÷ 75
Alþingiskostnaður		246	527	281
Stjórnarráðið		392	634	242
Hagstofan		82	100	18
Útanríkismál		206	504	298
Dómsmál		1569	2850	1281
Embættiskostnaður		410	707	297
Heilbrigðismál		866	847	÷ 19
Vegamál		1897	4270	2373
Samgöngur á sjó		391	1199	808
Vitámál og hafnargerðir		705	650	÷ 55
Til flugmála		30	30	
Kirkjumál		439	472	53
Kennslumál		2087	2354	267
Vísindi, bókmenntir og listir		329	386	57
Atvinnumál		3860	5012	1152
Styrktarstarfsemi		1713	2456	743
Eftirlaun		333	340	7
Verðlagsuppbót		350	3067	2717
Óviss útgjöld		100	724	624
Heimildarlög			99	99
Þingsályktanir			18	18
Væntanleg fjárákalgjöld			1555	1555
Sérstök lög			1220	1220
		18016	31821	13805
Tekjuafgangur		462	17715	
Samtals		18478	49536	

	T e k j u r :	Fjárlög	Reikn.	Umfr. fjárl.
Skattar og tollar:				
Fasteignaskattur		445	518	73
Tekju- og eignarskattur		1900	9248	7348
Stríðsgróðaskattur	2705			
÷ til sýslu- og bæjarfél.	1244			
			1461	1461
Lestagjald af skipum		55	63	8
Aukatekjur		550	670	120
Erfðafjárskattur		56	150	94
Vitagjald		390	326	÷ 64
Leyfisbréflagjald		28	99	71
Stimpilgjald		500	1244	744
Bifreiða- og benzinskattur		655	1379	724
Stimpilgjald af ávísunum		75	38	÷ 37
Útflutningsgjald	2152	650		
÷ hl. Fiskveiðasjóðs	270			
			1882	1232
Vörumagnstollur		4600	6977	2377
Verðtollur		4260	16387	12127

	Fjárlög	Reikn.	Umfr. fjárl.
Gjald af innlendum tollvörum	400	1115	715
Skemmtanaskattur	135	403	268
Veitingaskattur	100	260	160
	14799	42220	27421
Hækkun eftirst., endurgr. og innh. laun		1080	÷ 1080
			41140
			26341
Ríkisstofnanir:			
Póstmál	30	90	60
Landssíminn	663	1060	397
Áfengisverzlunin	1550	1888	338
Tóbakseinkasala	670	2230	1560
Ríkisútvarp og viðtækjaverzlun	76	585	509
Ríkisprentsmiðja	60	96	36
Landssmiðja	17	301	284
Bifreiðaeinkasala	31	893	862
Grænmetisverzlun		215	215
Áburðarsala		89	89
Vífilsstaðabú		23	23
Kleppsbú		21	21
			7491
			4394
Tekjur af fasteignum	8		8
Vaxtatekjur	524		470 ÷ 54
Óvissar tekjur	50	140	
Skiptimynt		287	
			427 377
Samtals	18478		49536 31058

Samkvæmt rekstraryfirlitinu, sem ég las upp, hafa gjöld ríkissjóðs á árinu í heild farið fram úr áætlun um 14090 þús. að fráðregnum 285 þús., sem sparast hafa á fjórðum einstökum liðum, eða 13805 þús. Meira en helmingur umframgreiðslanna, eða 7523 þús., er viðkomandi fjórðum gjaldaliðum, sem áætlun er gerð um í fjárl. b. e. dómsmál, vegamál, atvinnumál (16. gr. fjárl.) og verðlagsuppbót. Samkvæmt sérstökum l. heimildum og þingsályktunum, sem ekkert er áætlað fyrir, er talið, að hafi verið greiddar 1337 þús., en án heimildar, sem leitað verður aukafjárveitingar fyrir á þinginu, 1555 þús. kr. Samtals nema þá þessar greindu umframgreiðslur 10415 þús. En umframgreiðslur, er nema 3675 þús., skiptast á marga liði, eða því nær alla liði gjaldabálksins.

Samkvæmt sérstökum l. eru taldar greiddar 910 þús. kr. vegna Fiskveiðasjóðs. Í l. um Fiskveiðasjóð var sjóðnum heitið 1000 þús. kr. framlagi úr ríkissjóði, en af því höfðu aðeins verið greiddar 90 þús. þar til nú, er fé var fyrir hendi, að rétt þótti að fullnægja þessari skuldbindingu.

Að svo komnu hefur þó ekki verið greitt af þessu í reiðu fé nema 386 þús. kr., en auk þess hefur ríkissjóður tekið að sér að greiða lán sjóðsins í Danmörku, er nemur 524 þús. kr. Stærstu upphæðirnar, sem auk þess hafa verið greiddar samkvæmt sérstökum l., eru: 15 þús. vegna fiski- og sildarmats, 18 þús. vegna eftirlits með verksmiðjum og vélum, 67 þús. vegna skiptingar Reykjavíkurstakalls, 24 þús. til Lífeyrissjóðs ljósmæðra, 50 þús. til Vátrfél. fyrir fiskiskip, 53 þús. vegna lestrarfélaga og kennslu-

kvikmynda og 16 þúsundir kr. til opinberra framfærslu.

Til greiðslna samkv. sérstökum l. bæri eiginlega cinnig að telja umframgreiðsluna á 19. gr. fjárl. vegna verðlagsuppbótarinnar, 2717 þús. kr., sem er hesta umframgreiðslan. En til þeirra greiðslna voru aðeins ætlaðar 350 þús. á fjárl., og er af því ljóst, hve fjarri því fór, að menn óraði fyrir því, hversu gifurleg þau útgjöld mundu verða.

Samkv. 22. gr. fjárl. hafa verið greiddar 54 þús. til hafnargerðar við sunnanverðan Faxaflóa og 40 þús. kr. til öldubrjóts í Hafnarfirði.

Greiðslur þær, sem taldar eru án heimildar og leitað verður aukafjárveitingar fyrir á þinginu, samtals 1555 þús. kr., eru þessar helztar: Vegna ríkisstjóraembættisins 180 þús., vegna sumardvaldar barna 176 þús., til rannsóknarstöðvar á Keldum 170 þús., vegna loftvarna 18 þús., skógræktar 24 þús., til kaupa á Gullfossi 15 þús., jarðhors 15 þús., lendingarhóta í Grindavík 23 þús., til tundurduflaveiða 100 þús., vegna Petsamofarar Esju 1940 20 þús., sparisjóðaeftirlit, rekstrarráð o. fl. 30 þús., eftirgefnar skuldir 36 þús., aðallega til sveitarfélaga eða vegna ábyrgða þeirra, og loks 717 þús. kr. til Landsbankans vegna clearingviðskipta við Þýskaland, samkv. samkomulagi, er gert var við bankann í apríl 1939 í sambandi við gengisbreytingu ísl. krónunnar. En þessi upphæð kynnir þó á sínum tíma að verða endurgreidd.

Umframgreiðslurnar vegna hinna venjulegu fjárlagaútgjalda hafa orðið sem hér segir:

Alþingiskostnaður fór 281 þús. fram úr áætlun, og er það af því, að reglulega þingið varð

miklu lengra en gert var ráð fyrir, auk þess sem háð var 1½ mánaðar þing um haustið, eða samanlagt 5½ mánaðar þing á árinu, í stað venjulega 2½—3 mánaða, auk þess sem allur þingkostnaðurinn varð að sjálfsögðu miklu meiri vegna aukinnar dýrtíðar en gert var ráð fyrir, enda mun mega gera ráð fyrir, að enn sé nokkuð ógreitt af þingkostnaði ársins.

Gjöldin samkv. 10. gr. 1, stjórnarráðið o. fl., hafa farið 242 þús. fram úr áætlun, og af því koma um 200 þús. á stjórnarráðið sjálft, 10 þús. á ríkisfjárhirzluna og bókhald, 10 þús. á útgáfu Stjórnartíðinda og 20 þús. á viðhald og endurbætur stjórnarráðshúss og ráðherrabústaðar. Samkv. upplýsingum ríkisbókhaldsins mun ló mega draga 20—30 þús. kr. frá skrifstofukostnaði stjórnarráðsins og leggja það við viðhald og endurbætur húsa, en samkv. því ætti sá kostnaður að hafa orðið samtals 50—60 þús. kr., en skrifstofukostnaðurinn þá farið 170—180 þús. kr. fram úr áætlun, en í þeirri upphæð er innifalin verðlagsuppbót allmargra starfsmanna stjórnarráðsins, auk þess sem áætlunin hefur verið of lág, með hliðsjón af því, hvað þessi gjöld hafa orðið undanfarin ár.

Gjöld 10. gr. II (hagstofan) hafa farið 18 þús. kr. fram úr áætlun, og stafar það m. a. af endurskoðun á launakjörum starfsfólksins, sem bar orðið mjög skaðan hlut frá borði í þeim efnunum, samanborið við starfsfólk annarra ríkisstofnana, en auk þess hefur annar kostnaður að sjálfsögðu vaxið þar með vaxandi dýrtíð, eins og annars staðar.

Gjöld 10. gr. III. (utanríkismál) hafa skv. rekstraryfirliti farið 298 þús. kr. fram úr áætlun, eða orðið 504 þús. í stað áætlaðra 206 þús. En auk þess hafa sendisveitum landsins erlendis verið greiddar 220 þús. krónur, sem taldar eru fyrirframgreiðslur til þeirra og tilfærðar í greiðsluyfirlitinu. Alls hafa því greiðslur erlendis orðið 724 þúsund krónur.

Vitanlegt er, að mikið af þessu fé er greitt sem framfærslueyrir, styrkir og lán til Íslendinga erlendis, hins vegar eru skilagreinar enn ókomnar fyrir þessu fé að mestu leyti, enda öllum kunnugt, hverja örðugleika við er að etja í því sambandi.

Gjöld samkv. 11. gr. A, til dómgæzlu og lög-reglustjórna, hafa farið 1281 þús. kr. fram úr áætlun. Þessi gjöld voru á fjárl. ársins 1939 áætluð 1523 þús., en urðu það ár skv. ríkis-reikningi full 1900 þús. kr. Árið 1940 voru þau áætluð 1530 þús., en urðu 1976 þús. Árið 1941 voru þau áætluð 1569 þús., eða rúmlega 400 þús. kr. lægri en þau urðu árið áður, og er bersýnilegt, að sú áætlun hefur verið allt og lág, þegar tekið er tillit til sívaxandi dýrtíðar. Umframgreiðslurnar hafa annars orðið þessar: Laun sýslumanna og bæjarfógeta og lögreglustjóra hafa farið 50 þús. kr. fram úr áætlun og eru orðin 183 þús. Laun hreppstjóra hafa farið 10 þús. kr. fram úr áætlun og nema samtals 55

þúsund kr., og stafa umframgreiðslur þessar af launahækkun starfsmanna. Skrifstofukostnaður lögmansins í Reykjavík hefur farið 7 þús. kr. fram úr áætlun, tollstjóra 127 þús., lögreglustjóra 25 þús. kr., sakadómara 53 þús. kr., tollgæzlan 117 þús. kr., lögreglukostnaður ríkissjóðs í Reykjavík 291 þús. kr., skrifstofukostnaður sýslumanna og bæjarfógeta 40 þús. kr., landhelgisgæzlan 450 þús. kr., en á þeim lið varð engin umframgreiðsla árið 1940, Litla-Hraun 47 þús. kr., lögreglu- og sakamála-kostnaður 20 þús. og ýmislegt 44 þús. Í sambandi við umframgreiðslur á skrifstofukostnaði tollstjóra og við tollgæzluna, sem nema samtals 244 þús. kr., er þess að geta, að í þeim kostnaði er innifalin verðlagsuppbót á öll laun, er greidd eru við þau störf.

Árið 1940 hafa þessi gjöld farið 167 þús. kr. fram úr áætlun, miðað við sömu áætlunarupphæðir, og er hækkunin því um 77 þús. kr., sem aðallega stafar þá af aukinni dýrtíð.

Aukningin á lögreglukostnaðinum í Reykjavík stafar af því, að ekki hefur þótt verða hjá því komizt að auka ríkislögregluna í bænum umfram þá 10 lögregluþjóna úr bæjarlögreglunni, sem ríkissjóður kostar, og varð það að ráði þessar á árinu 1940 að auka lögregluna þannig algerlega á kostnað ríkisins. Hafa þannig verið starfandi allt s. l. ár 20 fastir aukalögregluþjónar, sem ríkissjóður hefur greitt laun. Árið 1940 varð aukakostnaður af þessum sökum um 100 þús. kr., og tók það þó ekki nema til nokkurs hluta ársins. Á árinu 1941 hefur þessi aukakostnaður að sjálfsögðu orðið miklu meiri vegna lengri starfstíma og hækkandi verðlagsuppbóta. Auk þess mun vera innifalinn í þessari umframgreiðslu hluti ríkissjóðs í kostnaði við bæjarlögregluna frá fyrri árum, sem ágreiningur hafði verið um, en greiddur var á þessu ári.

En langsamlega hæsta umframgreiðslan er vegna landhelgisgæzlunnar, eða 450 þús. kr. Og af þeim 1281 þús. kr., sem allar umframgreiðslur skv. þessum lið 11. gr. nema, koma þó 985 þús. kr. á tollheimtuna, löggæzluna og landhelgisgæzluna.

Gjöldin samkv. 11. gr. B, sameiginl. embættis-kostnaður o. fl., hafa farið verulega fram úr áætlun, eða um 297 þús. kr. Árið 1940 voru þessi gjöld áætluð 461 þús., en urðu 580 þús. Nú hafa þau orðið 707 þús. eða 127 þús. kr. hærri, og stafar sú hækkun af hækkandi kaupgjaldi vegna aukinnar dýrtíðar.

Gjöldin samkv. 13. gr. A, til vegamála, hafa orðið allt önnur og miklu meiri en gert var ráð fyrir í fjárl., eða 4270 þús. í stað áætlaðra 1897 þús. Stjórn og undirbúningur hefur þó ekki farið nema 39 þús. fram úr áætlun. Af því nemur hækkun á launum 850 kr., ferðakostnaður 3000 kr., aðstoðarmenn og mælingar 29 þús. og skrifstofukostnaður 5750 kr. Hins vegar urðu gjöldin til framkvæmdanna eins og hér fer á eftir samanborið við fjárl.:

Til nýrra vega	kr. 850000	í stað	381500
Viðhald og endurbætur	— 1700000	—	875000
Til nýrra vega af benzinskatti	— 1000000	—	288000

Samtals til vegag. og viðhalds kr. 3550000 í stað 1544500

Til brúargerða	270 þús. í stað 30 þús.
— fjallvega	30 — — — 25 —
— áhalda	50 — — — 35 —
— akfærra sýsluvega	55 — — — 40 —
— sýsluvegasjóða	140 — — — 85 —

Aðrar greiðslur urðu svipaðar því sem áætlað hafði verið, nema að styrkir til vetrarflutninga urðu aðeins 1000 kr. í stað áætlaðra 11 þús. og iðgjöld til slysatrygginga urðu 20 þús. í stað áætlaðra 12 þús.

Gjöld samkv. 13. gr. B, samgöngur á sjó, hafa stórum farið fram úr áætlun, eða um 808 þús. kr. Af þeirri upphæð nema aukastyrkir til flóabáta 13 þús. kr., og mun það aðallega vera vegna Djúpbátsins.

En strandferðakostnaður ríkissjóðs hefur farið 795 þús. kr. fram úr áætlun og orðið 1000 þús. í stað áætlaðra 205 þús. Stafar þessi aukni kostnaður við strandferðir af því, að þetta ár hafa bæði strandferðaskipin verið í strandferðum, en flutningsgjöld ekki verið hækkuð svo sem þurft hefði, til að þau bæru sig, og af því að auk þess hefur ekki verið komið hjá því að leigja aukaskip með miklum kostnaði til strandferða.

Umframgreiðslur vegna kirkjumála, skv. 14. gr. A, hafa orðið 33 þús. kr., 15 þús. kr. á framlagi ríkissjóðs til prestlaunasjóðs og 18 þús. kr. til húsbóta á prestssetrum. Framlagið til prestlaunasjóðs hefur verið áætlað jafnhátt bæði árin 1940 og 1941, en umframgreiðsla varð þó 36 þús. kr. fyrra árið.

Gjöld samkvæmt 14. gr. B, til kennslumála, hafa farið 267 þús. kr. fram úr áætlun. Af því hafa farið 76 þús. kr. til háskólaús, 15 þús. kr. í námsstyrki erlendis, 30 þús. kr. til menntaskóla og 50 þús. kr. til annarra skóla, 64 þús. kr. til barnafræðslu og 25 þús. kr. til húsmæðrafræðslu. Umframgreiðslan vegna barnafræðslunnar stafar af launabótum barnakennara, utan kaupstaðanna, sérstaklega ferkennara, sem bjuggu við svo léleg kjör, samanborið við það, sem nú er greitt fyrir önnur störf, hver sem eru. að vonlaust er talið að halda þeim við kennsluna, nema þeir fengju þessar bætur. Um háskólann ber þess að gæta, að samkvæmt bráðabirgðayfirlitinu um tekjur og gjöld ársins 1940 virðast útgjöld vegna háskólans ekki hafa orðið nema um 179 þús. kr., en á árinu 1941 virðast gjöldin munu verða um 268 þús. kr. eða 89 þús. kr. hærrí.

Gjöld samkv. 15. gr., til vísinda, bókmennta og lista, hafa farið 57 þús. kr. fram úr áætlun. Af því koma 13 þús. kr. á Landsbókasafnið og 13 þús. kr. á Safnahúsið, 4 þús. kr. viðbótarstyrkar til Tónlistarskólans, 8 þús. kr. til skálda og listamanna. Samkv. ályktun Alþingis 10 þús. kr. til friðunar Þingvalla og ýmis gjöld 9 þús. kr.

Gjöld skv. 16. gr., til verklegra framkvæmda, eru á bráðabirgðayfirlitinu talin hafa farið 1152 þús. kr. fram úr áætlun, en einstakir gjaldaliðir hafa hins vegar samanlagt farið 1475 þús. kr. fram úr áætlun, eða 323 þús. kr. meira. Stafar þessi mismunur af því, að frádregna upphæðin hefur sparast á tveimur liðum, þ. e. á atvinnubótafé 270 þús. kr. og jarðræktarstyrk 53 þús. kr. Umframgreiðslurnar skiptast að öðru leyti þannig: Búnaðarfélagið 96 þús., sandgræðsla 10

þús., verkfæraakaupasjóður 10 þús. (talið vangreitt frá fyrri árum), búfjárrækt 28 þús., skógrækt 38 þús. auk áður talinna 24 þús., sem greiddar voru mæðiveikinefndinni fyrir girðingafni, og hefur þá verið varið samtals 124 þús. kr. til skógræktar á árinu. Til áveitufélags Ölfvings hafa verið greiddar 15 þús. kr. umfram 10 þús. kr. fjárlagaveitingu, til rannsóknarstofu atvinnuveganna 45 þús. kr., auk 72 þús. kr. fjárlagaveitingar, til Veðurstofunnar 32 þús., umfram 77 þús. kr., til skrifstofu húsameistara 24 þús., umfram 26400 kr., til skuldaskilasjóðs útvegsmanna 20 þús., umfram 160 þús., kostnaður vegna mæðiveiki og garnaiveiki 1081 þús. umfram 675 þús. fjárlagaveitingu, og er því mæði- og garnaiveikikostnaður á árinu samtals 1756 þús. kr., vegna verðlagsnefndar 33 þús. kr. umfram 45 þús. kr. fjárveitingu, vegna skömmtnarskrifstofu ríkisins 23 þús. kr. umfram 85 þús. kr., vegna húsaleigunefndar 20 þús. kr. umfram 6 þús. kr. fjárveitingu.

Gjöldin skv. 17. gr., til styrktarstarfsemi, hafa farið stórlega fram úr áætlun, eða um 743 þús. kr. En þess er að gæta, að fjárlagaáætlunin er þetta ár sú sama fyrir þessum gjöldum eins og árið 1940. Umframgreiðslurnar eru þessar: Til berklavarna 300 þús., styrkur til sjúklinga samkv. lögum um ríkisframsérslu sjúkra manna og örkuðla 165 þús., og stafa umframgreiðslur þessar af hækkuðum daggjöldum á sjúkrahúsum. Vegna alþýðutrygginganna hafa umframgreiðslurnar orðið 317 þús. kr., og valda þar um fyrirmæli undanfarinna þinga um tillag ríkissjóðs til upp-
bótargreiðslna á áður lögmæltar tryggingargreiðslur. Umframgreiðslur vegna óskilgetinna barna hafa orðið 10 þús. og vegna nauðstaddra Íslendinga erlendis 11 þús.

Gjöld skv. 18. gr., eftirlaun, hafa farið 7 þús. kr. fram úr áætlun, og stafar það af greiðslum til manna, sem ákveðin hafa verið eftirlaun eða styrktarfé í fjárl. næsta árs.

Öviss gjöld skv. 19. gr. voru áætluð, eins og áður, 100 þús. kr., en urðu 724 þús. Mest af þeim gjöldum er hins vegar þannig vaxið, að þau mættu eins teljast til „væntanlegra fjárauakalaga“, engu síður en þau gjöld, sem á þann lið eru færð, þannig að aukafjárveitingar yrði leit að fyrir þeim nú þegar, í stað þess að það hlíði afgreiðslu landsreikningsins. En það skiptir hins vegar ekki miklu máli, hvort heldur er gert. Stærstu greiðslurnar, sem taldar eru umframgreiðslur á þessum lið, eru: Verðmunur á sildarmjöli, sem selt hefur verið innanlands, skv. fyrirlagi ríkisstj. 186 þús. kr., kostnaður vegna viðskiptanefndar til Ameríku 75 þús. kr., annar nefndakostnaður 59 þús. kr., málkostnaður og greiddar skaðabætur 41 þús. kr., kostnaður vegna erlendra lána 36 þús. kr., kostnaður við töku innanríkisláns 34 þús. kr., kostnaður við æðstu stjórn landsins 25 þús. kr., mótornámskeið og próf 20 þús. kr., keypt hús til niðurriffs vegna flugvallargerðar 20 þús. kr., kostnaður vegna

fiskifulltrúa á Spáni 15 þús. kr., greitt skrifstofunni „Íslenzk ull“ 15 þús. kr., viðgerð á bæjarfógetahúsinu í Vestmannaeyjum 13 þús. kr., samning lagafrumvarpa 10 þús. kr., og ýmsar smærri greiðslur nema samtals 50 þús. kr.

Undir fjárveitingu hafa orðið: Gjöld skv. 7. gr. um 136 þús. kr., og stafar það af því, að vextir af lausum skuldum hafa orðið þeim mun lægri en áætlað var.

Gjöld skv. 8. gr., borðfé konungs, hafa fallið niður að svo komnu.

Gjöld samkv. 12. gr., til heilbrigðismála, hafa orðið 19 þús. kr. undir áætlun vegna betri afkomu ríkisspítalanna en ráð var gert fyrir.

Gjöld samkv. 13. gr. C, hafnargerðir og lendingarþætur, hafa orðið 55 þús. kr. undir áætlun, vegna þess að framkvæmdir, sem ráðgerðar voru, hafa fallið niður.

Svo sem gjöldin hafa farið fram úr áætlun á árinu, þá hafa tekjurnar þó gert miklu meira en að mæta því. En mér telst svo til, að gjöldin hafi farið fram úr áætlun um 76%, en tekjurnar um 168%. Samkvæmt rekstraryfirliti ársins 1940 fóru gjöldin það ár 21% fram úr áætlun, en tekjurnar 44%.

Tekjur hafa orðið umfram áætlun á öllum liðum nema þremur. Vitagjaldið hefur orðið 64 þús. kr. undir áætlun, og varð það þó 82 þús. kr. meira en árið 1940. Af þessari aukningu vitagjaldsteknanna sést, hve mjög siglingar og þá um leið vöruflutningar til landsins hafa aukizt, en einmitt samfara því hafa tekjur ríkissjóðs af innflutningsgjöldum aukizt stórum. Þannig hefur bifreiða- og benzinskatturinn farið 724 þús. kr. fram úr áætlun, vörumagnstollurinn 2377 þús. og verðtollurinn 12127 þús., eða þessir þrír tekjuliðir samanlagt um 15¼ milljón, sem er nálega helmingur allra umframteknanna. Þá hafa einnig tekju- og eignarskattur og stríðsgróðaskattur farið mjög fram úr áætlun eða um rösklega 8100 þús., auk þeirra 1244 þús., sem runnu til bæjar- og sveitarfélaga af stríðsgróðaskattinum, og er það allmyndarleg minningargjöf frá árinu á undan. Auk þessara skatta og tolla hafa orðið verulegar umframtekjur af stimpilgjaldi, eða 744 þús. kr., og hefur það orðið nálega ½ milljón kr. herra en s. l. ár, og af gjaldi af innlendum tollvörum 715 þús. kr., og hefur það hækkað um 378 þús. frá því, sem það var talið s. l. ár. Þá hefur skemmtanaskatturinn, sem nú á að hverfa aftur til Þjóðleikhússjóðsins, gefið ríkissjóði að skilnaði 268 þús. kr., umframtekjur, og þar sem hann hefur alls orðið full 400 þús. kr. á árinu, spáir það vel fyrir Þjóðleikhúsinu, þegar þar við bætist 120% álagið á kvikmyndaskattinn, sem hv. Nd. hefur nú samþykkt að bæta við hann. Loks má ekki gleyma veitingaskattinum, þó að hann sé nokkru lægri í loftinu, en hann hefur farið 160 þús. kr. fram úr áætlun og orðið nálega 100 þús. kr. hærri en s. l. ár, þegar verið var að talfæra það að fella hann alveg niður, og er þá víst alveg vonlaust orðið um, að það verði gert.

Þá er nú komið að ríkisstofnunum, og leggja þær sinn drjúga skerf til umframteknanna eða 4394 þús. kr., og er það rúmum 2 millj. kr. meira en s. l. ár, og eru nú jafnvel póstmálin farin að gera betur en bera sig. Hæst ber þar tóbaks-

einkasölnu, sem hefur meira en þrefaldað áætlunarupphæð sína og leggur til röskan þriðjung af umframtekjunum eða 1560 þús. kr., og hafa tekjurnar af henni orðið fullri milljón, eða 1110 þús. kr., meiri en á s. l. ári. Önnur stofnunin gerir þó hlutfallslega enn þá betur, og er það þó vafalaust eitthvert mesta olnbogabarn þjóðarinnar, bifreiðaeinkasalan, hún hefur hvorki meira né minna en nálega þritugfaldað áætlunina, sem gerð var um tekjur af henni, og gefið af sér 893 þús. kr., og er það 760 þús. kr. meira en s. l. ár. Ríkisútvarp og viðtækjaverzlun leggja í sjóðinn 509 þús. umfram áætlun, og hafa tekjur þessara stofnana samanlagt orðið 417 þús. kr. meiri en í fyrra. Tekjur Landssímans hafa farið 397 þús. kr. fram úr áætlun og þó orðið 20 þús. kr. lægri en í fyrra, samkvæmt bráðabirgðayfirliti beggja ára, og virðist svo sem hv. fjv. og aðrir hlutaðeigendur hafi þótzt sjá það fyrir, að heldur mundi fara að halla undan fyrir stofnuninni, því að rétt hefur þótt að áætla tekjur hennar á þessu ári 54 þús. kr. lægri en árið 1940. Reynslan hefur hins vegar sýnt, að það hefur verið óþörf varasemi, þar sem tekjurnar hafa þó farið riflega 55% fram úr hærri áætluninni. Annars er það víst ekkert einstakt um símann, að tekjur hans hafi verið áætlaðar lægri árið 1941 en 1940. T. d. var bifreiða- og benzinskattur áætlaður 715 þús. kr. 1940, en ekki nema 655 þús. 1941. Vörumagnstollur var áætlaður 4800 þús. kr. 1940, en 4600 þús. 1941.

Tekjur af áfengisverzluninni voru áætlaðar 1688 þús. kr. árið 1940, en ekki nema 1550 þús. fyrir árið 1941, og fleira er líkt þessu, og sýnir aðeins réttmæta svartsýni á tekjuöflun ríkissjóðs í byrjun ófriðarársins. Tekjur áfengisverzlunarinnar hafa nú hins vegar þrátt fyrir það, að hún má víst muna fífil sinn fegri, farið nokkuð fram úr báðum þessum áætlunum, og orðið svipaðar því, sem þær hafa orðið í venjulegu árferði fyrir stríð. Hefur verzlunin verið lokuð að heita má allan síðari helming ársins, en tekjur hennar þó ekki orðið nema 753 þús. kr. lægri en s. l. ár. Með óhindraðri sölu hefðu tekjur af henni vafalaust orðið margföld su upphæð, sem hér er talin. Enn má geta þess, að tekjur Landssmiðjunnar hafa fimmfaldaðzt frá því, sem þær voru s. l. ár, og að einnig hefur skipt mjög um hag búa ríkisins á Vífilsstöðum og Kleppi. Grænmetisverzlunin hefur einnig gefið aukinn arð, eða 155 þús. kr. meiri en s. l. ár, en það mun stafa að mestu af ágóða á aðkeyptum vörum, sem fluttar voru inn í verulegum mæli á árinu sökum uppskerubrestsins, sem hér var árið 1940, en slíku verður væntanlega og vonandi ekki til að dreifa næsta ár.

Óvissar tekjur hafa farið 427 þús. kr. fram úr áætlun og þar af 287 þús. taldar tekjur af skiptimynt, og er það nálega þriðjungur þeirrar skiptimyntar, sem sett hefur verið í umferð, en hlutar eru hins vegar taldir skuld ríkissjóðs í lausum skuldum, vegna þess að gert er ráð fyrir, að svo mikið komi aftur til ríkissjóðs til innlausnar á sínum tíma.

Undir áætlun hafa orðið, auk vitagjaldsins: Stimpilgjald af ávísunum, um 37 þús. kr., en gjald þetta var fellt niður snemma á árinu, og vaxtatekjur um 54 þús. kr.

Samkvæmt greiðslufirlitinu, sem ég las upp, hefur verið í sjóði í ársbyrjun 3197 þús. kr., og er það 197 þús. kr. minna en talið var í bráðabirgðafirlitinu fyrir árið 1940, að ætti að vera í sjóði þá í árslok, og munar það ekki miklu, þegar þess er gætt, að í bráðabirgðafirlitunum er reiknað með meira og minna ónákvæmum áætlunartölum.

Á árinu var tekið 10 milljón kr. lán innanlands skv. heimild Alþingis, og hefur því lánsfé verið varið til að greiða enska lánið frá 1930, auk 1797 þús. kr. innborgunar frá Búnaðarbankanum, sem var hans hluti af því láni. Af enskum lánum er í yfirlitinu talið, að greitt hafi verið á árinu 13847 þús. kr., og hefur þá verið varið rúmum 2 millj. kr. af rekstrartekjum ríkissjóðs til þeirrar greiðslu, auk lánsfjárins og hluta Búnaðarbankans.

Til afborgana af öðrum lánum hefur verið varið 230 þús. til afborgunar af láni í Ameríku og 225 þús. til afborgunar af innlendum lánum. Afborganir af föstum lánum í Danmörku hafa ekki getað farið fram, og upphæð sú, sem talin er greidd í því skyni í greiðslufirlitinu, kemur aftur fram sem aukning lausra skulda, auk vaxta af þeim lánum, sem ekki heldur hafa verið greiddir.

Af tekjum ríkisstofnanna, sem taldar eru í

rekstraryfirlitinu, eru 2806 þús. í vörzlum stofnanna sjálfra, ýmist sem eignaaukning eða rekstrarfé. Loks hafa verið greiddar úr ríkissjóði nokkrar upphæðir, er ekki koma fram í rekstraryfirlitinu og nema samtals 2057 þús. kr. Þannig hefur sjóðsaukningin á árinu, þrátt fyrir 17715 þús. kr. tekjuafgang á rekstrarreikningi ekki orðið nema 11961 þús. kr. Af greiðslum þeim, sem inntar hafa verið af hendi utan rekstrarreiknings, er rétt að gera grein fyrir því, að af 200 þús. kr., sem taldar eru greiddar vegna ábyrgða, hafa 128 þús. kr. verið greiddar vegna síldarverksmiðjunnar á Seyðisfirði, 34 þús. kr. vegna Skagastrandarhafnar og 35 þús. kr. vegna námsbókaútgáfunnar. Jarðeignir þær, sem keyptar hafa verið, samkv. heimild reglulegs Alþingis 1941, eru nokkrar jarðir í Ölfusi, Hvammur, Kirkjuferja o. fl., auk þess jörðin Keldur í Mosfellssveit, en auk þeirra 130 þús. kr., sem greiddar hafa verið fyrir þessar jarðir, hefur ríkissjóður tekið að sér lán, sem á þeim hvíla.

Lausaskuldir, sem greiddar hafa verið, eru aðallega gömul hlaupareikningsskuld Stjórnarráðsins í Landsbankanum, rúmar 261 þúsund krónur og skuld vegna kolakaupa ríkissjóðs sumarið 1940.

Þá er rétt að lesa upp yfirlit yfir skuldir ríkissjóðs 31. des. 1941.

I. Föst lán:		
1. Innlend lán	14810000.00	
2. Lán í Danmörku:		
a. vegna ríkissjóðs	818000.00	
b. vegna veðdeildar Landsbankans	6062000.00	
	6880000.00	
3. Lán í Englandi	19879000.00	
4. Lán í Ameríku	3291000.00	
II. Lausaskuldir:		
1. Lausaskuldir innanlands	1233000.00	
2. Lausaskuldir í Danmörku	2150000.00	
	3383000.00	
III. Lán vegna ríkisstofnana:		
1. í Englandi	1934000.00	
2. í Danmörku til kaupa á Esju	1024000.00	
	2958000.00	
	Krónur	51201000.00
Skuldir 31. des. 1940 námu samkvæmt ríkisreikningi	kr. 55330000.00	
en samkvæmt bráðabirgðafirliti 31. des. 1941	— 51201000.00	
	Lækkun	kr. 4129000.00
Greiðslufirlitið fyrir 1941 sýnir skuldalækkun	kr. 3614000.00	
Mismunurinn 515 þús. kr. stafar af skuldabreytingum, sem ekki komu fram á sjóðsyfirliti.		
Til hækkunar á skuldum:		
Yfirtekin lán vegna fasteignakaupa	30000.00	
Yfirtekið danskt lán vegna m.b. Einis, Eskifirði	11000.00	
	41000.00	
En til lækkunar:		
Greiðsla bankanna af enskum lánum	308000.00	
Greiðsla Útvegsbankans af láni í Ameríku	154000.00	
Greiðsla Síldarverksm. af láni í Englandi	94000.00	
	556000.00	
Mismunurinn	kr. 515000.00	

er þá þessi skuldalækkun, sem ekki kemur fram á greiðslufirlitinu.

Föst innlend lán voru í árslok 1940 talin 4900 þús., og hafa þau þannig hækkað sem næst um 10000 þús. kr., eða sem svarar nýja láninu, sem tekið var á árinu. Föst lán í Englandi hafa hins

vegar lækkað um meira en 13% milljón. Tilraunir hafa verið gerðar til þess að komast að samkomulagi um frekari greiðslur upp í þessar skuldir og breyta þeim í innlent lán, en það hefur ekki tekizt til þessa.

Lausaskuldir 31. desember 1941 (sundurliðun).

1. Innanlands:

Ógreitt fé til hafnarbóta	31000.00
Arfar	11000.00
Mismunur vaxtagreiðslu	104000.00
Skiptimynt í umferð	720000.00
Hluti bæjarfél. af tekjum ríkisstofnana	45000.00
Ferðaskrifstofugjald	83000.00
Sóttvarnasjóður	19000.00
Malbikunarsjóður	220000.00
	1233000.00

2. Í Danmörku:

Ógr. afb. og vextir af láni vegna ríkissjóðs	772000.00
Ógr. afb. og vextir af láni vegna bankavaxtabréfakaupa	1006000.00
Handelsbanken	372000.00
	2150000.00

Krónur 3383000 00

Að lokum skal ég svo víkja nokkrum orðum að fjárlagafrv. fyrir árið 1943.

Samkv. frv. eru rekstrartekjurnar áætlaðar 33736100 krónur, eða sem næst 10½ millj. kr. hærri en í fjárl. yfirstandandi árs. Gjöldin eru hins vegar ekki áætluð nema 28333238.00, og er það aðeins rúmum 4 milljónum meira en í fjárl. þessa árs, en með því verður rekstrarafgangur 5402862 kr. og hagstaður greiðsluöfnuður á sjóðsýfirliti 3084564.00. Til þess að ná útgjöldum s. l. árs, eins og þau urðu samkv. bráða- birgðayfirlitinu, yrði því að hækka gjaldaáætlun þessa frv. sem svaraði greiðsluöfnuðinum. Hins vegar eru tekjurnar áætlaðar nál. 16 millj. lægri en þær urðu s. l. ár.

Skattar og tollar eru áætlaðir 28750 þús., eða 9645 þús. kr. hærri en í þessa árs fjárl. Tekju- og eignarskattur og stríðsgróðaskattur 7 millj. í stað 3150 þús. í ár, en fullum 3½ millj. lægri en þeir skattar urðu s. l. ár, og má gera ráð fyrir, að sú áætlun reynist mjög varleg, eftir því sem nú virðist horfa. Verðtollurinn er áætlaður 10 millj. í stað 5½ millj. í fjárl. þessa árs, og er það þó 6½ milljón lægra en hann varð s. l. ár. Eru þessir tveir tekjuliðir þannig áætlaðir 8350 þús. kr. hærri en í ár. Hins vegar er vörumagnstollurinn áætlaður 1 millj. lægri en í ár, af ötta við minnkandi innflutning á þeim vörum, sem þungatollur er greiddur af. Um áætlun annarra liða þessarar greinar vísast til athugasemdanna við frv.

Tekjur af rekstri ríkisstofnana eru áætlaðar rúmlega 4600 þús., og er það um 900 þús. hærri en í fjárl. yfirstandandi árs, en 2800 þús. lægri en þær tekjur urðu s. l. ár, og mætti vafalaust telja það varlega áætlað a. m. k., ef ekki væri þarna m. a. um nokkuð verulegar tekjur af áfengisverzluninni að ræða, en tekjur af henni eru áætlaðar svipað því sem var fyrir stríð. En í rauninni er það sama um allar þessar áætlanir að segja, eins og undanfarin ár, síðan styrjöldin

hófst, að þær eru allar að meira eða minna leyti í lausu lofti.

Um gjöldin er hins vegar nokkuð öðru máli að gegna. Beinn starfrækslukostnaður ríkisins getur vart lekkað neitt að ráði á næsta ári, frá því sem hann er nú eða var s. l. ár, en meiri líkur til hækkanar. Og jafnvel þó að gert yrði ráð fyrir því, að verðlag færi ekkert hækkanði úr þessu, þá hljóta ársútgjöld næsta árs að verða mun hærri en s. l. árs, nema þá að starfrækslan sé dregin saman, sem því svarar, sem verðlagið er nú orðið herra en meðalverðlag síðasta rekstrarárs.

T. d. um þetta er verðlagsuppbótin, sem ríkið greiðir. Hún nam s. l. ár fullum 3 millj. króna, en er næsta ár áætluð 3½ milljón, og er bersýnilegt, að sú hækkan brekkur ekki til, nema verðvisitalan lækki frá því, sem nú er. Meðalverðlagsuppbót s. l. árs mun hafa verið nálægt 60%, en nú er hún komin yfir 80%, og hefur þannig hækkað sem næst um þriðjung. Hins vegar má ef til vill, ef í nauðir rekur, færa eitthvað saman kviarnar um ríkisreksturinn, en hætt er við, að það reynist erfitt í framkvæmdinni.

Um gjaldaáætlunina í einstökum atriðum skal ég benda á, að þó að þau hafi verið hækkuð allverulega frá því, sem þau eru áætluð í gildandi fjárl., eins og t. d. gjöldin skv. 10. gr., sem hafa verið hækkuð úr 865 þús. í 1167 þús., eða um 300 þús. kr., þá er þess að gæta, að þau hafa orðið 100 þús. kr. hærri en s. l. ár.

Gjöldin samkv. 11. gr. hafa verið hækkuð úr 2298 þús. kr. í 2728 þús. kr., en þau urðu 3557 þús. s. l. ár.

Gjöld samkv. 14. gr. hafa verið hækkuð úr 2874 þús. í 3156 þús., en þau urðu þó að visu ekki nema 2826 þús. kr. s. l. ár.

Gjöld samkv. 15. gr. hafa verið hækkuð úr 375 þús. í 396 þús., en urðu s. l. ár 386 þús.

Gjöld samkv. 17. gr. hafa verið hækkuð úr 3099 þús. í 3528 þús., og má að visu gera ráð

fyrir, að sú áætlun standist, því að þau gjöld urðu ekki nema tæp 2500 þús. kr. s. l. ár.

Gjöldin samkv. 13. og 16. gr. eru þannig vaxin, að nokkuð er hægt að hafa það í hendi sér, hve miklu fé er eytt í þau.

Gjöld samkv. 13. gr., til vegamála, samgangna á sjó, vitamála og hafnargerða, hafa verið hækkað úr kr. 4391 þús. í 5987 þús. kr., og kemur sú hækkan nær öll á vegamálin. En þessi gjöld urðu hins vegar fullar 6 milljónir s. l. ár.

Gjöld samkv. 16. gr. eru áætluð bæði árin tæpar 5 millj. kr., en urðu aðeins yfir 5 millj. s. l. ár.

En þó að gjöldin séu þannig í heild vafalítið of lágt áætluð í þessu frv., þá bætir það að sjálfsögðu mjög úr skák, að reiknað er með verulega hagstæðum greiðsluþöfnuði, þó að hins vegar megi og beri vel að gæta þess, að allt er mjög í óvissu um það, hversu til tekst um tekjurnar, og að brýna nauðsyn beri til þess, að fremur sé safnað í sjóði en að eyða af því, sem þegar hefur tekizt að afla.

Að lokum legg ég svo til, að umr. verði að loknum þessum útvarpsumr. frestað og málinu vísað til fjvn.

Forseti (GSv): Þá hefur hæstv. fjmrh. lokið framsöguræðu sinni, og tekur nú til máls hv. þm. V.-Húnn., Skúli Guðmundsson. Hann talar af hálfu Framsfl. og hefur til umræða allt að hálfri klst.

Skúli Guðmundsson: Um nokkur undanfarin ár hefur verið útvarpað frá sameinuðu Alþingi 1. umr. um fjárlagafrv. Fróðlegt er að athuga í þingtiðindunum, hvernig tónninn hefur verið í þeim umr. á undanförnum árum, og vil ég fara um það nokkrum orðum.

Eins og kunnugt er, fór Framsfl. með fjármálastjórnina á árunum 1935—1938, áður en þjóðstjórnin kom til valda. Á þeim árum fluttu sjálfstæðismenn harðar ádeilur á fjármálastjórnina. Lögðu þeir höfuðáherzluna á það, að skattarnir og tollarnir væru að sliga þjóðina, fjárlögin færu síhækkandi, umframgreiðslur væru miklar og fé ríkisins væri eytt í óþarfa í stórum stíl. Við 1. umr. fjárl. á Alþingi 1938, sagði ræðumaður Sjálfstæðisflokksins, að enn hefði „hæstvirtum fjármálaráðherra tekizt að bera fram hesta fjárlagafrumvarp, sem komið hefur fram á Alþingi.“ Hann talaði um háa skatta og tolla og lauk ræðu sinni með þessum orðum: „Það er að verða ljósara og ljósara, að það er engum flokki hér á landi trúandi í opinberum málum nema Sjálfstæðisflokknum.“

Á því sama þingi, einnig í umr. um fjármálin, lét einn af fulltrúum Sjálfstfl. í fjárveitinga-nefnd svo um mælt:

„En ég held því hins vegar fram, að það sé áreiðanlega unnt að spara mjög miklar fjárhæðir einmitt á þeim liðum að fækka starfsmönnum ríkisins og lækka laun þeirra.“

„Ég fullyrði, að unnt sé að fækka starfsmönnum ríkisins í stórum stíl.“

Í útvarpsumr. um fjárlagafrv. á þinginu 1939 talaði ræðumaður Sjálfstfl. eins og áður um hækkanði útgjöld og fullyrti, að mikið af hækkan gjaldanna á undanförnum árum hefði verið

óþarft. Hann talaði um mikla starfsmannafjölgun og miklu hærri laun en áður. Hjá þeim hv. þm. Bændafll., sem tók þátt í þeim umr., kvað mjög við sama tón.

Það er öllum kunnugt, að á þessum árum héldu stjórnarandstæðingar einnig uppi í blöðunum mjög hörðum ádeilum á Framsfl. fyrir meðferð hans á fjármálunum.

Ég ætla ekki að fara að rifja hér upp mikið af þessum blaðammælum, en vil þó benda á örfá sýnishorn af þeim dómum, sem þar voru flesta daga ársins upp kveðnir um fjármálastjórn framsóknarmanna. Í Morgunblaðinu 16. febr. 1937 segir svo:

„Ríkið ver nú árlega yfir 5 milljónum króna til starfsmannahalds. Ríkisstjórnin getur ekki hugsað sér, að unnt sé að koma við sparnaði á þessu rándýra starfsmannahaldi. Hún segir: Ef tollar eða skattar verða lækkaðir, verður það að ganga út yfir hinn litla og takmarkaða stuðning til atvinnuveganna, sem á fjárlagafrumvarpinu er, svo og verklegar framkvæmdir. Þessari fjármálastefnu mótmælir þjóðin kröftuglega. Hún krefst þess, að ríkið spari hin ónaðsynlegu útgjöld, sem aðeins eru byrði á atvinnuvegunum. Hún krefst sparnaðar á hinu rándýra starfsmannahaldi, sem nú er á góðum vegi með að sliga ríkið.“

30. apríl 1938 segir Morgunblaðið:

„Þjóðinni er lífsnauðsyn, að stefna sjálfstæðismanna í fjármálum ráði. Ríkið verður að spara. Fyrir því hafa sjálfstæðismenn alltaf barizt.“

Í öðru aðalblaði Sjálfstfl., Visi, segir svo 27. maí 1937:

að stjórnin hafi „haft það markmið eitt að reyta sem mestar tekjur í ríkissjóðinn og rýja almenning, til þess að geta alið sem best gæðinga sína og gildið þeim margföld laun fyrir skemmdarstarf þeirra.“

Hér eru þungar ásanir fram bornar, og lesendur blaðanna þekkja það, að slík gifurýrði og önnur enn meiri voru daglegt brauð í blöðunum stjórnarandstæðinga á þessum árum. Þeir menn, sem bera fram slíkar ádeilur, hafa vissulega tekið á sig þann vanda að gera betur sjálfir, þegar þeir taka að sér stjórnarstórfnin.

Þegar þjóðstjórnin kom til valda, í aprílmánuði 1939, sagði annað aðalblað sjálfstæðismanna, Visir, að þau árin, sem Framsfl. fór með völdin, hefði botninn í ríkissjóði verið suður í Borgarfirði, og það væri hlutverk hinnar nýju stjórnar að koma honum aftur í laggirnar.

Nú hefur svo farið, fyrir rás viðburðanna, að miklu meira fé hefur komið í ríkissjóðinn en nokkru sinni fyrr, en hitt er vafamál, hvort svo vel hefur tekizt að koma botninum í laggirnar, að ílátið sé orðið alveg lekalaust. Kem ég að því síðar.

En hvernig var þá afkoma ríkisins á þessum árum, 1935—1938, þegar Framsfl. fór með fjármálastjórnina og varð fyrir miklum árásum fyrir stjórn þeirra mála, eins og hér hefur verið vikið að? Um þetta liggja fyrir upplýsingar í ríkisreikningum þessara ára. Þessi ár, 1935—1938, voru erfið að því leyti, að vegna aflatregðu og söluerfiðleika á útflutningsvörum varð að takmarka verulega innflutning á vör-

um frá öðrum löndum. Afleiðing þess varð sú, að tekjur ríkisins urðu miklu lægri en ella hefði orðið. Þrátt fyrir þetta varð útkoman af ríkisrekstrinum sú, að tekjuafgangur varð á ríkisrekningi öll árin, að visu lítill 1936. Mestur varð tekjuafgangurinn 1938, 1 millj. 764 þús. kr. Að meðaltali varð tekjuafgangurinn á þessum 4 árum um 800 þús. kr. á ári. Til samanburðar má geta þess, að næstu 3 árin á undan, 1932—1934, var rekstrarhalli á ríkisrekningi öll árin, mestur 1934, 1 millj. 912 þús., en að meðaltali þessi 3 ár um það bil 1 millj. 170 þús. kr. á ári. Á því 4 ára tímabili, 1935—1938, sem Framsfl. fór með fjármálastjórnina, hækkuðu hreinar eignir ríkisins, samkv. ríkisrekningum þessara ára, um hér um bil 3 millj. 700 þús. kr.

Það getur vel verið, að þegar lítið er til þeirrar miklu peningaveltu, sem nú er í landinu, þyki sumum mönnum ekki mikið til þess koma, þó að ríkissjóður hefði um 800 þús. kr. tekjuafgang að meðaltali á ári, 1935—38, og að hreinar eignir ríkisins hækkuðu skv. ríkisrekningum um hátt á fjórðu milljón króna á þessu tímabili. Ég vil þó vekja athygli á því, að þetta voru allmiklar fjárhæðir á þeim tímum, og þurfti mikla aðgætni til að ná svo góðum árangri. Og einmitt á þeim árum var lagður grundvöllur að þeirri löggjöf, sem hefur gefið ríkissjóði þessar miklu tekjur síðustu tvö árin, 1940 og 1941.

Það, að þannig tókst að gera betur en að halda í hofinu á árunum 1935—1938, þrátt fyrir erfiðleikana, sem ég áður hef minnst á, var því að þakka, að þá voru teknar upp nýjar aðferðir við afgreiðslu fjárl. á Alþingi og reynt eftir megni að fylgja ákvæðum fjárl. Þær starfsaðferðir, sem þá voru við hafðar, voru í höfundatridum þessar:

- 1) Við afgreiðslu fjárl. var komið á fullkomnum samtökum þess þingmeirihluta, sem studdi stefnu ríkisstjórnarinnar.
- 2) Þau ein lög voru samþykkt um útgjöld úr ríkissjóði, sem gert var ráð fyrir í fjárlögum og tekjur voru áætlaðar á móti, og takmarkað var, hverju mætti verja úr ríkissjóði til lögbundinna gjalda.
- 3) Ábyrgðir ríkissjóðs voru takmarkaðar, og sú regla tekin upp að ábyrgjast ekki lán til mannvirkja eða fyrirtækja, nema áhættufé væri lagt fram af þeim, sem lán tóku til framkvæmdanna.
- 4) Tekin var upp sú regla að láta skrá yfir starfsmenn ríkisins og laun þeirra fylgja fjárlögum, til þess að Alþingi fengi yfirlit um launagreiðslurnar og betri aðstöðu til að vinna að samræmingu þeirra og koma við nauðsynlegu aðhaldi.
- 5) Útgjöld fjárl. voru áætluð sem næst því, er mátti búast við að þau yrðu, og jafnframt gerðar margs konar ráðstafanir til þess að draga úr því, að greiðslur úr ríkissjóði færu fram úr áætlun fjárl. og til þess að skapa auknið aðhald um framkvæmd þeirra.
- 6) Kappkostað var við afgreiðslu fjárl. og með löggjöf að styðja framleiðsluna og auka þar með greiðslugetu landsmanna.

Nú kann einhver að spyrja að því, í hvaða tilgangi ég sé að tala hér um fjármálastjórnina og afkomu ríkissjóðs á árunum 1935—1938

og rifja upp ummæli frá þeim árum um stjórn framsóknarmanna á fjármálum ríkisins. Ég tel ekki aðeins eðlilegt, heldur heinlínis skylt, að tekið sé til athugunar, hvort reynslan, sem síðan hefur fengizt, bendi til þess, að sú harða gagnrýni, er stjórnarandstæðingar þá héldu uppi, hafi verið á sanngirni og rökum byggð. Það er mjög sennilegt, að ýmsir menn í landinu hafi trúað þeim margendurteknu fullyrðingum stjórnarandstæðinga á þessum árum, þótt örökstuddar væru, að framsóknarmenn eyddu stórum fjárhæðum af ríkisfé í óþarfa, og að á þessu mundi verða breyting til batnaðar, ef aðrir menn tækju að sér yfirstjórn fjármálanna. Vegna þeirra manna, sem kunna að hafa lagt trúnað á þetta, og einnig vegna annarra landsmanna, er skylt að benda á það, hvað reynslan hefur sýnt í þessu efni, til þess að menn geti dregið af því réttar ályktanir.

Til þess að komast að réttari niðurstöðu í þessum málum, þarf að athuga, hvort breytingar hafa verið gerðar síðan framsóknarmenn létu af fjármálastjórninni, sem stefni til lagfæringar á þeim hlutum, sem áður var talið, að væru í ólagi. Hafi engar slíkar breytingar verið gerðar, er ekki hægt að draga af því aðrar ályktanir en þær, að annaðhvort hafi gagnrýnin ekki verið réttmæt eða að ekki hafi verið framkvæmt það, sem skylt var.

Hvað er þá að segja um breytingar á þeim hlutum, sem áður var mest að fundið? Hafa skattarnir og tollarnir verið lækkaðir? Um skattana er það að segja, að á Alþingi 1941 var gerð nokkur lækkan á skatti af lágum tekjum og miðlungstekjum. Var þetta einkum framkvæmt með svonefndum „umreikningi“ á tekjum einstaklinga. Þetta var mögulegt vegna þeirrar almennu hækkunar á tekjum landsmanna, sem þá var komin fram. Hins vegar var á því þingi, með l. um stríðsgróðaskatt, hækkaður skattur af háum tekjum, svo að skattur af þeim til ríkisins er nú hærri en nokkru sinni áður, og er gert ráð fyrir, að þar verði frekar aukin en úr dregið á þessu þingi. Tollarnir eru áreiðanlega hærri nú en þeir voru á árunum 1935—1938. Samkvæmt nágildandi l. eru tollar reiknaðir eigi aðeins af innkaupsverði vörunnar, heldur einnig af farmgjöldunum. Hæstv. fjmrh. fékk heimild strax á þinginu 1939 til þess að draga frá farmgjöldunum þá hákkun, sem stríðið hefur valdið, áður en tollar væru reiknaðir af þeim. En hæstv. fjmrh. hefur ekki notað þessa heimild, og hafa tollarnir m. a. þess vegna orðið miklu hærri en áður.

Þá skal víkið að greiðslum úr ríkissjóði umfram það, sem ákveðið er í fjárl. Árið 1940 urðu útgjöldin samkvæmt rekstrarreikningi ríkisins 21 millj. 813 þús. kr., en voru áætluð á fjárl. 17 millj. 857 þús. kr. Umframgreiðslur á því ári hafa því numið 3 millj. 956 þús. kr., eða um það bil 22%. Og samkvæmt því yfirliti, sem hæstv. fjmrh. gaf nú um útkomuna 1941, hafa gjöldin á því ári farið fram úr áætlun fjárl. um 13 millj. 805 þús. kr., sem er rúml. 76%.

Til samanburðar má geta þess, að árið 1938 voru umframgreiðslurnar 1 millj. 445 þús. kr., eða aðeins milli 8% og 9%.

Það skal viðurkennt, að á þessum stríðstímum er erfiðara að semja fjárl. þannig, að hægt

sé að fara nákvæmlega eftir þeim, en hér er líka mikil hækkun á umframgreiðslunum. Árið 1938 voru þær innan við 9%, en komust árið 1940 upp í 22% og 1941 í 76%.

En hvernig er því varið með háu fjárl. og óþörfu eyðsluna, sem áður var mest um talað? Fjárl. hafa farið ört hækkandi síðustu árin. Örrara en nokkru sinni fyrr. Það er að visu ekkert undarlegt, þótt fjárl. hækki á slíkum tímum sem þessum, enda er hækkunin mjög mikil. Útgjöldin hlutu að hækka mikið vegna áhrifa styrjaldarinnar; við það varð ekki ráðið. Hitt er líka vist, að margir gjaldaliðir hafa hækkað mjög verulega, án þess að stríðinu og áhrifum þess verði um kennt, og skal ég ekki að svo stöddu dæma um það, hvort allar þær útgjalda-hækkanir, sem orðið hafa á síðustu tímum, hafa verið óhjákvæmilegar. En þess hefur ekki orðið vart, að lækkun á gjöldum hafi átt sér stað nema á vöxtum af skuldum ríkisins, þrátt fyrir allt, sem áður var sagt og skrifað um óþörfu eyðsluna.

Ef til vill verður því haldið fram af einhverjum, að nú sé minni ástæða til sparnaðar og varfærni í fjármálum en áður, vegna þess, hvað tekjurnar hafa aukizt mikið. Tekjur ríkisins af tollum og sköttum hafa vaxið enn meira en gjöldin, svo að verulegur tekjuafgangur hefur orðið hjá ríkissjóði árið 1941. Það er að sjálf-sögu ánægjulegt, að ríkissjóður hefur tekjuaf-gang, en ég vil benda á, að hefði það verið rétt, að stórum fjárhæðum hafi áður verið eytt í óþarfa, þá var sjálf-sagt að afnema þá óþörfu eyðslu eins fyrir því, þótt ríkissjóður fengi auknar tekjur. Með því móti hefði mátt verja hærri fjárhæðum til lækkunar á skuldum eða til aukningar á sjóðæiginum. En þetta hefur ekki verið gert, og sýnir það greinilega, að áður fluttar ásaknir á framsóknarmenn fyrir óhöflega eyðslu hafa ekki verið á rökum reistar.

Nú gæti einhver látið sér til hugar koma, að gjöldin hafi ekki verið lækkuð vegna þess, að Sjálfstfl. hafi ekki meiri hluta á Alþingi og geti því ekki komið fram stefnumálum sínum. En þessi ástæða er ekki frambærileg, þegar það er athugað, að sjálfstæðismenn hafa engar tillögur gert um niðurfærslu á gjöldum ríkisins, síðan þeir tóku við fjármálastjórn, þegar frá eru taldir till. hæstv. fjmrh. á þinginu 1940, um lækkun á nokkrum greiðslum til verklegra framkvæmda. Voru þær till. að nokkru leyti gerðar vegna þess, að hæstv. ráðh. bjóst við, að framkvæmdir mundu tefjast af styrjaldarástæðum. Aðrar till. um lækkun á ríkisútgjöldunum hafa ekki verið bornar fram, og því ekkert upplýst um það, hvernig slíkum till. hefði verið tekið.

Í þessu sambandi vil ég minna á ummæli, sem fram komu í fjárlagaræðu hæstv. núv. fjmrh. á þinginu 1940. Ráðherranum fórust þá orð á þessa leið:

„Og ég hef ekki getað séð möguleika til útgjaldalækkunar í svipinn, sem nokkuð munaði um, aðra en þá að lækka enn framlög til samgöngumála og verklegra framkvæmda. Og ég er sannfærður um, að greiðsluhallalaus fjárlög verða ekki afgreidd að þessu sinni, nema höggvið verði enn í þann knérunn, nema þá aðeins á pappírnum, með því að hækka tekjuáætlunina

eða lækka útgjöld. sem vitað er fyrirfram, að ekki muni lækka í framkvæmd.“

Þetta allt, sem ég nú hef tekið fram, tel ég sýna það, að þær þungu sakir, sem stjórnarandstæðingar báru á Framsfl. á árunum 1935—1938 í sambandi við meðferð fjármálanna, hafi ekki verið á rökum byggðar. Ég ætla mér vitanlega ekki að halda því fram, að þá hafi verið svo vel stjórnað, að ekkert megi að finna. En ég vil fullyrða, að reynslan hafi greinilega leitt í ljós, að því fer fjarri, að þeir, sem þá héldu uppi ádeilum, hafi sjálfir getað um bætt, þegar þeir tóku við. Það hefur farið svo fyrir þeim, að gjöldin hafa farið hækkandi í höndum þeirra, ekki eingöngu vegna stríðsins, heldur einnig án þess, að þangað verði rakið. En svo undarlega hefur nú farið, að ýmsir þeir menn, þ. á m., sumir hv. þm., sem áður héldu uppi svæsnustu árásum á Framsfl. fyrir það, sem þeir nefndu eyðslu og sukk, þeir hafa lítt eða ekki talað um útgjaldalækkun síðustu tíma.

Ég vil þessu næst víkja að því fjárlagafrv., sem hér liggur fyrir. Samkv. því eru tekjur á árinu 1943 áætlaðar alls 33 millj. 736 þús. kr., gjöld á rekstrarreikningi 28 millj. 333 þús. kr., en heildargreiðslur á sjóðsýfirliti 31 millj. 251 þús. kr. Frv. gerir ráð fyrir rekstrarafgangi, sem nemur 5 millj. 402 þús. kr. og hagstæðum greiðsluþjófnum 3 millj. kr.

Þetta er vitanlega langhæsta fjárlagafrv., sem nokkru sinni hefur sézt á Alþingi. Tekjur ríkisins eru nú áætlaðar hærri en nokkru sinni áður, og útgjöldin sömuleiðis.

Það er fróðlegt að bera það fjárlagafrv., sem hér liggur fyrir, saman við ríkisreikninginn 1938, síðasta árið fyrir styrjöldina. Að visu má segja, að þessir stríðstímar séu ekki sambærilegir við fyrri ár, en eigi að síður er fróðlegt að gera sér grein fyrir því, hverjar breytingar hafa í aðalatriðum orðið á tekjum og gjöldum ríkisins síðan fyrir stríðið.

Í fjárlagafrv., sem hér liggur fyrir, eru tekjur ríkisins áætlaðar um það bil 14 millj. 200 þús. kr. hærri en þær voru árið 1938.

Gjöldin á rekstraryfirliti í frv. eru áætluð 28 millj. 333 þús. kr. Samkv. ríkisreikn. 1938 voru rekstrarútgjöld það ár 17 millj. 767 þús. Hækkun gjaldanna er því 10 millj. 566 þús. kr., eða nálægt 60%. Sé það athugað, á hvaða útgjaldaliðum hækkunin er mest, sést, að stærsti nýi útgjaldaliðurinn er verðlagsuppbót á laun starfsmanna ríkisins, skv. gildandi lögum. Er sá gjaldaliður áætlaður 3 millj. 600 þús. kr. Þá má telja hækkun á 17. gr. fjárl. (útgjöld skv. alþýðutryggingarlögnum, berklavarnalögum, aðrir sjúkrastyrkir o. fl.). Þar er hækkunin alls 1 millj. 908 þús. kr.

Hækkun á 11. gr. fjárl. (dómgæzla, lögreglustjórn og sameiginl. kostnaður við embættisrekstur) alls 488 þús. Hækkun á 10. gr. (stjórnarráðið, hagstofan og meðferð utanríkismála) 584 þús. kr.

Hækkun á kostnaði við kennslumál 557 þús. kr.

Hækkun á framlagi til samgöngumála (aðallega hækkun á greiðslum til vegagerða og vegaviðhalds) 2 millj. 790 þús.

Hækkun á 16. gr. (verkleg fyrirtæki) 931 þús. kr.

Eru þá taldir helztu hækkunarliðirnir. Lækkun hefur aðeins orðið á einni grein fjárl., 7. grein, en þar eru færð vaxtagjöld ríkisins. Hafa vextirnir lækkað síðan 1938 um 425 þús. krónur.

Við þennan samanburð kemur í ljós, að í frv. er gert ráð fyrir hækkun á framlögum til samgöngumála (aðallega vegagerða) frá því sem greitt var 1938, sem nemur 2 millj. 790 þús., og hækkun á framlagi til annarra verklegra framkvæmda, sem taldar eru á 16. gr., um 930 þús. krónur. Þetta samanlagt er aðeins rúml. þriðjungur þeirrar útgjaldahækkunar, sem um er að ræða síðan 1938. Aðrar útgjaldahækkunir, nálægt 7 millj. króna, eru á kostnaði við ríkisreksturinn og kostnaði við almenna styrktarstarfsemi.

Ég hef hér, í stórum dráttum, gert samanburð á áætludum útgjöldum í því fjárlagafrv. fyrir árið 1943, sem hér liggur fyrir, við útgjöld ríkisins eins og þau urðu samkv. ríkisreikningi árið 1938. Nú er vitanlega óupplýst mál, hverjar breytingar kunna að verða gerðar á fjárlagafrv. hér á hæstv. Alþingi, en venjan hefur verið sú, að gjöldin hafa fremur lækkað en lækkað í meðferð þingsins, og þá er hitt einnig kunnugt, að gjöldin hafa ætíð orðið nokkru hærri í reyndinni en ráðgert hefur verið í fjárl.

Ég hef veitt því athygli, að í þessu fjárlagafrv. er, með örfáum undantekningum, gert ráð fyrir hærri launagreiðslum við stofnanir ríkisins heldur en voru árið 1938, þótt ekki sé meðtalin verðlagsþóttin, sem eins og áður segir, er færð sérstaklega í frv.

Þannig hefur mjakast drjúgum í þessa áttina, þrátt fyrir mörg og stór orð um of marga starfsmenn og óhöflegar launagreiðslur fyrir fáum árum. Hvort þessar hækkunir stafa af því, að starfsmönnum hafi verið fjölgað eða grunnlaun þeirra hækkuð, er óupplýst. Sennilega er það hvort tveggja, en þetta er ekki hægt að sjá á frv., vegna þess að hæstv. fjmrh. hefur ekki fylgt þeirri stefnu, sem upp var tekin af fyrirrennara hans í fjármálaráðherraembættinu, að láta starfsmannaskrá fylgja fjárlagafrv. Verð ég að telja það óheppilegt, að hætt hefur verið að láta slíka skrá fylgja fjárl., því að þótt ekki væri búið að ná því marki, að gera þá skrá svo úr garði, að henni væri nákvæmlega fylgt í öllum tilfellum, þá hefði verið auðvelt, með því að halda þessu áfram og endurbæta skrána, að koma henni í það horf, að þar væri hægt að fá nokkurn veginn fullnægjandi upplýsingar um starfsmannafjölda og launagreiðslur hjá ríkinu og stofnunum þess. Með því að hætta að birta skrána er þingmönnum og öðrum gert stórum óhægara að fylgjast með þessum málum.

Eins og fram kom í ræðu hæstv. fjmrh. áðan, hefur útkoman orðið sú, að þrátt fyrir gífurlega hækkun á útgjöldum, hafa tekjurnar hækkað enn meira. Tekjurnar hafa orðið fast að 50 millj., eða um það bil þrisvar sinnum meiri en síðustu árin fyrir stríðið. Hefur því orðið mikill tekjuafgangur hjá ríkissjóði árið 1941, og er það út af fyrir sig gott, enda nauðsynlegt, að ríkið geti bætt sinn hag og safnað fé til framtíðarinnar, eins og margir einstaklingar gera nú. Þessi tekjuafgangur, sem orðið hefur á liðnu

ári, stafar síður en svo af því, að Alþingi eða ríkisstjórn hafi sýnt meiri gætni en áður í meðferð fjármunanna. Það eru aukin viðskipti, og þar af leiðandi stórkostleg hækkun á tolltekjunum, sem hefur fært ríkissjóði þennan mikla tekjuafgang árið 1941. Eins og ég áður gat um, var ný tollalöggjöf — tollskráin svenfnda — undirbúin síðustu árin fyrir stríðið, áður en þjóðstjórnin kom til sögunnar. Tollafrv. var lagt fyrir Alþingi í febrúar 1939, en afgreiðslu þess lokið á framhaldsþinginu síðar á árinu. Þessi nýja löggjöf var við það miðuð, að færa ríkinu a. m. k. jafnmiklar tolltekjur og áður, að óbreyttu innflutningsmagni og verðlagi. Af þessu leiddi vitanlega það, að stórum aukinn vöruinnflutningur og hækkandi verðlag veitti ríkissjóði stórkostlega hækkun á tollunum. Kemur hér einnig til greina, að hæstv. fjmrh. notaði ekki þá heimild, sem þingið veitti honum, til þess að sleppa að reikna toll af stríðsfarmgjöldum af innfluttum vörum.

Ég hef áður getið þess, hverjar starfsaðferðir voru uppteknar við afrg. fjárl. á árunum 1935—1938. Árangurinn af því varð sá, að tekjuafgangur varð á fjárl. og ríkisreikningi öll þau ár. En á síðustu þingum hefur meðferð þessara mála verið með öðrum hætti. Um það vitna þau fjárl. greinilega, sem afrg. voru á síðasta fjárlagaþingi, árið 1941. Þrátt fyrir það, að tekjurnar voru þá áætlaðar nokkrum millj. kr. hærri en nokkru sinni fyrr, voru fjárl. afgreidd á því þingi með verulegum tekjuhalla og með greiðsluhalla, sem var yfir 2 millj. króna. En þar með er ekki sagan öll. Á þinginu í fyrra voru auk þess samþykkt nokkur lög, sem hafa í för með sér veruleg fjárlátlát fyrir ríkissjóð, án þess að þau gjöld væru sett á fjárlögin, eða tekjur ætlaðar á móti þeim.

Í umr. um fjárl. á þinginu í fyrra var á það bent, bæði af mér og öðrum, að þetta væri mjög ógætileg fjárlagaafgreiðsla.

Í sambandi við þetta má minna á, að erfjöllega gengur með sölu á ýmsum landbúnaðarvörum, og vel getur orðið nauðsynlegt að leggja fram fé til stuðnings framleiðslustarfseminni og til ráðstafana, er miði að því að vinna gegn vaxandi dýrtíð, þótt eigi sé á fjárl.

Nú getur að visu svo farið, að tekjurnar reynist það miklar á þessu ári, að ekki verði halli á ríkisreikningnum, þrátt fyrir tekjuhallafrjál. En það breytir því ekki, að fjárlagaafgr. á síðasta þingi var ógætileg, og öðruvísi en átti að vera.

Nokkur hætta virðist á því, að Alþingi láti þá stundarvelgengni, sem nú er, villa sér sýn. Afleiðingar þess geta orðið háskalegar. Þótt stóraukin viðskipti hafi orðið til þess að auka tolla- og skattatekjur ríkisins mikið í bili, er ekki hægt að búast við því, að svo verði um alla framtíð. Sá tími kemur, e. t. v. fyrr en nokkurn grunnt, er tekjur ríkisins lækka aftur. Þá getur vel orðið erfitt að lækka gjöldin eins og þörf krefur. Til þess að jafna reikninginn, og þeim mun erfíð-
sem þau verða þá orðin hærri. Sérstaklega er það aðfinnsluvert, ef þingmenn láta þá sögu frá síðasta þingi endurtaka sig, að fjárlög verði afgreidd með halla, þegar tekjurnar eru hærri en nokkru sinni fyrr.

Það væri áreiðanlega skynsamlegt að taka nú

Fjárlög 1943.

aftur upp þær starfsaðferðir við afgreiðslu fjárl., sem fylgt var á árunum 1935—38. Ég get full-
yrt, að þótt Framsf. hafi ekki fjmrh.embættið
nú, þá er hann og hefur alltaf verið fús til
þess að taka þátt í samtökum um þau vinnu-
brögð í þessum málum, sem nauðsynleg eru til
þess, að afgr. fjárl. verði viðunandi. Einmitt
nú, þegar tekjur ríkisins og möguleikar til tekju-
öflunar eru meiri en nokkru sinni áður, ætti að
vera auðvelt að afgreiða fjárl. frá þinginu með
bagstæðum greiðslufögnuði. Það er a. m. k. stór-
um auðveldara en áður var, þegar tekjurnar voru
mörgum millj. kr. lægri, og framlög til nauð-
synlegra framkvæmda þurfti að skera við mögl.

Ef sá þingmeirihluti, sem styður hæstv. ríkis-
stj., heldur áfram á þeirri slóð, sem mörkuð var
við afgreiðslu fjárl. á síðasta þingi, þá er það
mjög ómælisvert. Varfærni og gætni í fjármál-
um er alltaf nauðsynleg, ekki síður nú en áður.
Verði engum samtökum á komið um skynsam-
lega afgreiðslu fjárl., en tilviljun ein látin ráða,
hvernig þeim málum lýkur, er hætt við, að það
leiði til hallareksturs og skuldasöfnunar fyrr en
varir.

Í sambandi við ráðstöfun þess tekjuafgangs,
sem varð árið 1941, vil ég minna á það, að á
aukaþinginu s. l. haust, báru framsóknarmenn
fram frv. um stofnun framkvæmdasjóðs, í þeim
tilgangi að hafa handbætt fé til nauðsynlegra
framkvæmda eftir styrjöldina. Sams konar frv.
liggur nú fyrir þessu þingi, og því hefur verið
yfir lýst, að samkomulag hafi orðið innan ríkis-
stjórnarinnar um slíka sjóðsstofnun. Má því fast-
lega gera ráð fyrir, að á þessu þingi verði sett l.
um þannig sjóð og verulegur hluti af tekjuaf-
gangi síðasta árs verði lagður til hlíðar á þennan
hátt.

Um afkomu á þessu ári er víðanlega ekki hægt
að segja nú. Fjárlagaafgreiðslan á síðasta reglu-
legu Alþingi var ógættileg. Fjárl. fyrir árið, sem
nú er að liða, voru afgreidd með miklum
greiðsluhalla, eins og ég áður hef nefnt. En þess
er að vænta, að tekjurnar verði meiri á þessu
ári en fjárl. gera ráð fyrir, einkum með tilliti
til þess, að nú munu verða gerðar breytingar á
skattalögnum, sem veita ríkissjóði auknar
tekjur. Er því ekki ósennilegt, að tekjuafgangur
verði einnig á þessu ári, svo að einnig þá verði
unnt að leggja fram fé í framkvæmdasjóð. Ein-
mitt nú er sérstakt tækifæri til að safna fé á
þennan hátt til nauðsynlegra framkvæmda, tæki-
tæri, sem óvist er að komi aftur á næstu árum.

Viðfangsefnið, sem biða úrlausnar, eru mörg
og aðkallandi. Það má telja alveg vist, að eftir
stríðið verði fulltrúi að finna verkefni í stærstu
kaupstöðunum fyrir allan þann fólksfjölda, sem
hangað hefur safnast, og á þetta einkum við
um Reykjavík. Það verður því óumflýjanlegt að
fjölga heimilum í sveitum landsins og á þeim
stöðum við sjó, þar sem bezt skilyrði eru til
útgerðar. En þetta verður ekki gert nema með
því að leggja fram stórfé til aukinnar ræktunar,
bygginga, hafnarmannvirkja, símalagninga og
annarra framkvæmda á þessum stöðum, sem
nauðsynlegar eru til þess, að þar geti skapast
skilyrði fyrir fleiri fjölskyldur til að vinna fyrir
sér við framleiðslustörf. Rafmagnið þarf að ná
til dreifbýlisins, en það kostar mikil fjárfram-

lög. Okkur vantar einnig ný iðnaðarfyrirtæki,
svo sem sementsgerð, áburðarverksmiðju o. fl.
Er hét fátt eitt talið af því, sem nauðsynlegt er
að hrinda í framkvæmd svo fljótt sem verða má,
en það verður ekki gert nema með því móti, að
nú verði lagt til hlíðar fé í þessu skyni.

Í frv. um framkvæmdasjóð ríkisins er lagt til,
að ¾ hlutar þess tekjuafgangs, sem varð á næst-
liðnu ári, verði lagðir í sjóðinn. Þótt svo verði
gert, er samt sem áður hægt að verja stórrí
fjárhæð af tekjum síðasta árs til lækkunar á
skuldum ríkisins. En það er einmitt þetta tvennt,
sem nú á að stefna að, að minnka skuldirnar
og safna fjármunum til menningarlegra og verk-
legra framfara í landinu.

Forseti (GSv): Næstur tekur til máls hv. 6.
landsk. þm., Emil Jónsson, og talar af hálfu
Alþfl. í allt að 30 mín.

Emil Jónsson: Ég vil hér í örstuttu máli
hreyfa nokkrum atriðum varðandi bæði yfirlit
það, sem hæstv. fjmrh. gaf um afkomu ríkis-
sjóðsins árið sem leið, fjárlagafrv., sem fyrir
liggur fyrir næsta ár, og nokkur atriði önnur,
er þetta mál snerta. Það liggur reyndar í hlutar-
ins eðli, að það er ekki hægt, svo að í neinu lagi
sé, að kryfja hér til mergjar ræðu hæstv. ráðh.
um afkomu s. l. árs, þar sem eiginlega enginn
veit neitt fyrr en öllu þessu töluflóði er dembt
yfir, og er þar úr svo miklu að móða, að ekki
veitti af, að nokkurt tóm gæfist til þess að
átta sig á aðalatriðunum, áður en umr. hefjast.
Sömuleiðis er sá tími, sem flokknum er hér
ællaður, svo stuttur, að ekki er hægt að minnst
á nema fátt eitt af því, sem annars væri vel þess
vert, að það væri gert að sérstöku umræðuefni.
Að visu hefur skrifstofustjóri fjármálaráðuneyt-
isins gert fjv. grein fyrir örfáum atriðum úr
reikningi s. l. árs, sérstaklega umframgreiðslu-
unum, en ekkert heildaryfirlit var þar um að
ræða, og má því segja, að nefndin viti eiginlega
lítið meira um þessi mál en aðrir hv. þm., enda
þótt 5 vikur séu nú senn liðnar af þingtímanum.

Það er annars einkennilegt tímanna tákni, hve
áliðið er orðið þings, þegar fjárlagafrv. kemur
fyrst fram, og enn liða þó þrjár vikur frá þeim
tíma og þar til l. umr. er látin fara fram.

Ég minnst í þessu sambandi, að fyrsta árið,
sem ég átti sæti á þingi, árið 1934, var gerð hörð
hrið að þáv. hæstv. fjmrh. (Eystj.) fyrir það,
að fjárlagafrv. var þá ekki lagt fram fyrr en 6
dagar voru liðnir af þingi og ekki tekið til umræðu
fyrr en 2 dögum síðar. Það var Sjálfstfl.
eða fulltrúi hans, sem stóð fyrir þessari gagna-
rýni þá. En nú, þegar Sjálfstfl. hefur tekið við
embætti fjmrh., fer þessi umr. fram ekki einu
sinni viku eftir þingsetningu eins og þá, heldur
sex vikum seinna.

Ekki er þetta þó vegna þess, að þingið hafi
haft svo ógn annrkt síðan það kom saman, þvert
á móti. Það hefur bókstaflega ekkert gert, —
annað en að biða, biða fyrst eftir bæjarstjórn-
arkosningunum í Reykjavík í heilan mánuð —
og biða enn eftir að finna sjálft sig, að þessum
kosningum afstöðnum — og það á enn eftir að
átta sig á þeirri lexíu, sem stjórnaflökkarnir
þar hafa fengið.

Hér liggur þó fyrir fjöldi mála, sem þarfnast bráðrar úrlausnar, ég nefni gengismálið og dýrtíðarmálið, sem þola helzt ekki neina bið, og fjölda annarra aðkallandi vandamála. Engin þessara mála eru enn komin frá nefnd í fyrri deildinni, hvað þá meira. Þessi afgreiðsla, og þó sérstaklega fjárlagaafgreiðslan er næstum óafsakanleg og getur tæpast endað nema á einn veg, að engin fjárl. verði afgreidd á þessu þingi. Þá vil ég enn nefna eitt dæmi af sama tagi: Enn hefur enginn þm. séð ríkisreikninginn fyrir 1940. Hann hefur enn ekki verið prentaður né lagður fram. Það eina, sem þingmenn því hafa að halda sig að um fjárhagsafkomu ríkissjóðsins og við samningu fjárl. fyrir árið 1943, er ríkisreikningurinn 1939 — frá því fyrir stríð, þegar frá eru skilin bráðabirgðauppgjör þau, er hæstv. fjmrh. gaf nú og í fyrra. Þessi undirbúningur allur að starfi þingmanna er svo fráleitur, að ég hef ekki komið hjá að fara um hann nokkrum orðum. Einnmitt á þessum tímum óvæntra atburða og snöggra breytinga er nauðsynlegt að hafa sem fyllstar og nýjastar upplýsingar um hag ríkissjóðsins og hina ýmsu tekna- og gjaldaliði ríkisreikningsins, nóg er óvissan um þessa hluti samt.

Sú tala, sem mesta eftirtekt hlýtur að vekja af öllum þeim mörgu tölum, sem hæstv. fjmrh. nefndi, er auðvitað tekjuafgangur ríkissjóðs s. l. ár, sem hann taldi vera nálægt 17 millj. kr. — Sömuleiðis og í beinu framhaldi af þessari tölu hljóta líka að vekja athygli heildarupphæð tekjuhliðar reikningsins, sem sögð er 49,5 millj. kr., og gjaldahlíðin í heild, sem hann taldi vera um 38 millj. kr., en var ætluð 18 millj. kr. Báðar þessar tölur og þó einkum sú fyrri hafa farið svo gífurlega fram úr áætlun, að slíks eru engin dæmi, hvorki fyrr né síðar. Út af fyrir sig er náttúrulega ekki nema gott eitt um það að segja, að hagur ríkissjóðs standi með svo miklum blóma og tekjuafgangurinn hefur orðið svo mikill, sem raun ber vitni um. En þó skyggir þar eitt á, og það er, að þessi tekjuafgangur er ekki að öllu leyti vel fenginn. Fjárl. fyrir þetta ár, 1941, voru samín á öndverðu ári 1940, eða með öðrum orðum í upphafi stríðsins, þegar mönnum var enn ekki ljóst, hverjar afleiðingar þetta stríð mundi hafa á fjárhag ríkis og þjóðar og yfirleitt á afkomu okkar allra. Fjárl. voru því afgreidd mjög varlega, t. d. var ekki gert ráð fyrir tekju- og eignarskatti nema tæpum 2 millj. kr. og ekki fyrir vörumagnstolli samtals nema fyrir 8,8 millj. kr. Reynslan hefur nú sýnt, að þessir tveir liðir hafa farið fram úr áætlun, sá fyrri um ca. 9 millj. kr. og sá síðari um ca. 14,5 millj. kr. Þegar á Alþingi í fyrra var mönnum ljóst, hvert stefndi með þetta. Menn sáu þá, að tekju- og eignarskatturinn — og stríðsgróðaskatturinn hlaut að fara langt fram úr þeirri upphæð, sem fjárl. frá árinu áður höfðu gert ráð fyrir, og það var einnig þá sýnilegt, að með þeim kaupmætti, sem þannig hafði skapast, og þeim innflutningsmöguleikum, sem fyrir hendi voru, hlutu einnig tollarnir að fara langt fram úr fjárlagaupphæðinni.

Því var það, að á þessu þingi var ráðstafað verulegum hluta þess fjár, sem sýnilegt var, að

mundi verða afgangur venjulegum þörfum ríkissjóðsins. Á ég þar við „lög um heimild fyrir ríkisstjórnina til ráðstöfunar og tekjuöflunar vegna dýrtíðar og erfiðleika atvinnuveganna“, sem samþykkt voru á því þingi, en sem kunnugt er hafa þessi lög aldrei komið til framkvæmda nema að örlitlu leyti, og það í öfuga átt við það, sem til var ætlað.

Í þessum l. er gert ráð fyrir því, að ríkisstjórnin leggi fram úr ríkissjóði af tekjum ársins 1941 5 millj. kr. í þessu skyni. Þetta hefur aldrei verið gert.

Auk þess var þar gert ráð fyrir að fella niður með öllu tolla af „baunum, ertum, linsum, hveiti, rúgi, ris, byggi, höfrum, mais og annarri ómálaðri kornvöru, mjóli úr hveiti, rúgi, risi, byggi, höfrum, mais o. fl.“ Enn fremur að lækka um helming tolla af alls konar sykri.

Er enginn vafi á, að ef þessi leið hefði verið farin, sem Alþingi og ætlaðist til, hefði verðlag á þessum og öðrum nauðsynjavörum getað lækkað til stórra muna og þetta því orðið mikið atriði í þeirri baráttu, sem allir voru — og segjast vera enn — sammála um að heyja til að halda dýrtíðinni niðri, en sem bara aldrei er hæð. Allt þetta var látið undir höfuð leggjast, og féð, sem átti að notast í þessu skyni, tekið og lagt í ríkissjóðinn, og kemur nú fram hér í dag sem tekjuafgangur, með því flau nafni, — en ætti raunar að heita fé, sem ranglega er dregið undan í baráttunni við dýrtíðina.

Ég hygg, að það sé ekki of í lagt, að í þetta mundi hafa farið um helmingur „tekjuafgangsins“, ef fyrirmælum laganna hefði verið fylgt, eða, svo að ég orði það rétt, ef heimildir þessara l. hefðu verið notaðar eins og til var ætlað. Loks voru svo settar í þessi sömu lög heimildir handa ríkisstj. til tekjuöflunar — í þessu sérstaka augnamiði — til að halda niðri dýrtíðinni, svo sem heimild til að hækka tolla á áfengi og tobaki, heimild til að leggja á útflutningsgjald og heimild til að innheimta tekju- og eignarskattinn með 10% viðauka. Auðvitað átti ekki að nota þessar heimildir, nema því aðeins, að tekjunum af þeim yrði varið til að halda niðri vöruverðinu, enda var það ekki gert, nema hvað tekju- og eignarskattinn var viðkom; hann var innheimtur með 10% viðaukanum, enda þótt lögin kæmu ekki til framkvæmda að neinu öðru leyti. Þessi tekjulind virðist hafa numið ca. milljón kr. fyrir ríkissjóðinn.

Þetta var það, sem ég leyfði mér að kalla, að tekjuafgangurinn væri ekki að öllu leyti vel fenginn. Loks er þess að geta, að ríkisstj. hefur, samkvæmt l. um tollskrá, heimild til að innheimta ekki toll af „stríðs“farmgjöldum, þ. e. a. s. miða tollinn við farmgjaldaupphæðina fyrir stríð. Þetta hefði auðvitað átt að vera ein sú fyrsta og sjálfsgæsta ráðstöfun á móti dýrtíðinni. Hefur hæstv. ríkisstj. þá gert þetta? Nei, hún hefur innheimt margfaldan toll af farmgjöldunum á helztu nauðsynjavörum, í staðinn fyrir að nota heimildina til að miða tollinn við farmgjöldin eins og þau voru fyrir stríð, og eins og útkoman sýnir, — án þess að þurfa þess til að standa undir venjulegum rekstri ríkissjóðsins, eins og þessi „tekjuafgangur“ sýnir, sem hér er nú lagður fram. — Ríkisstjórnin hef-

ur því raunverulega unnið að því að magna dýrtíðina og auka hana. Eftir höfðinu dansa svo limirnir.

Er það óeðlilegt, þegar kaupmenn og atvinnurekendur sjá aðfarir ríkisstjórnarinnar, að þeir begni líka að taka þátt í þessu kapphlaupi, — reyni að klófesta í sinn hlut eitthvað af stríðsgróðanum með hækkaðri álagningu og herra söluverði? Vissulega er þeim það ekki láandi, þegar ríkisstjórnin vísar sjálf leiðina og segir: Sjá, hér er ég búin að auka saman 15 milljónum með því að fara í kring um allar dýrtíðarráðstafanir, sem Alþingi fól mér að gera. Aðeins einni stétt þjóðfélagsins er bannað að verða þessara gæða aðnjótandi og það þeirri, sem helzt þyrfti þess með, launastéttinni. Við hana er beitt gerðardómi og þvingunarráðstöfunum til þess að hindra þann voða, að hún fái í sinn hlut sanngjarnan hluta.

En við skulum sleppa þessu. Það er komið sem komið er. Hæstv. ríkisstj. hefur glatað því tækifæri, sem hún átti til að halda niðri dýrtíðinni, og hafði möguleika til með dýrtíðarl. og því fé, sem hér er borið fram sem tekjufangangur, svo að um það þýðir ekki að fást héðan af.

En næsta atriðið er þá að ráðstafa þessari gifurlegu fjárfölgu á þann veg, að það komi virkilega þjóðinni að notum í þeirri baráttu, sem allir eru sammála um, að hún muni þurfa að heyja að stríðinu loknu, kannske harðari en hún hefur þurft að gera nokkru sinni fyrr. fyrir afkomu sinni og lifi. Virðist því einsýnt, að heppilegust ráðstöfun á fénu hljóti að beinast í þá átt að létta undir með atvinnuvegunum að stríðinu loknu og skapa atvinnuskilyrði fyrir þann mannfjölda, sem nú vinnur að þeim störfum, sem ekki er að vænta að endast muni þeim til framfærslu nema skamma stund. Ég skal ekki fara langt út í þetta nú, en skal hér nefna nokkur atriði, sem mér finnst, að vel megi taia um, þó að margt fleira komi að sjálfsgöðu til álita.

Það, sem sjávarútvegurinn þarfnast mest nú þegar, og kemur þó alltaf til að þarfnast meir og meir, eftir því sem tíminn líður, er aukinn skipakostur. Það verður því að vera eitt höfuðatriði fyrir ríkisstj. og Alþingi að styðja alla þá viðleitni, sem miðar að því að bæta úr þessu.

Nýafstaðið fiskiþing samþykkti einum rómi að fara fram á, að Fiskveiðasjóður væri eflður í þessu skyni og að ríkissjóður legði honum 116 milljónir króna á tveimur árum, svo að sjóðurinn gæti orðið sú lyftistöng í þessum efnunum, sem hann enn hefur ekki megnað að verða. Hingað til hefur alltaf verið borið við fjárskorti. Nú er sú ástæða ekki lengur fyrir hendi, og áreiðanlega væri því fé vel varið, sem þannig væri ákveðið til stofnlána fyrir aukin atvinnutækni sjávarútveginum til handa.

Landbúnaðinn mætti sjálfsagt búa undir erfiðleikana á ýmsan veg, en ein sú veigamesta ráðstöfun í því skyni er vafalaust sú að reisa, ef unnt er, áburðarverksmiðju, sem sæi að mestu eða öllu fyrir hinni innlendu áburðarþörf fyrir svo vægt verð, að not þessarar vöru gætu orðið enn almennari og meiri en nú er. Mér er kunnugt um, að þetta er til athugunar, og reynist það teknískt fært, gæti að minnu viti vel komið til

greina, að ríkið reisti verksmiðjuna og afskrifaði um leið stofnkostnaðinn, svo að hann þyrfti ekki að leggjast á framleiðsluna. Væri þar áreiðanlega um að ræða eina hina þörfustu ráðstöfun fyrir þennan atvinnuveg. Fleira mætti auðvitað nefna, svo sem rafmagnsmál sveitanna o. fl. o. fl.

Fyrir iðnaðinn skal ég vera hæverskur mjög, aðeins fara þess á leit, að leiðrétt verði gamalt misrétti og felldir burt með öllu tollar þeir, sem nú eru greiddir á efnivörum til þessa atvinnuvegar, og honum ekki sköpuð verri aðstaða en hinum erlendu keppinautum. Þetta virðist ekki ósanngjarnt, en ég er viss um, að ef skilyrðin væru að þessu leyti bætt fyrir þennan atvinnuveg, þá muni hann aukast og dafna vel í framtíðinni og geta tekið fyllilega sinn hluta að tiltölu af atvinnufærum mönnum.

Auk þessa þarf svo að ætla riflegt fé til verklegra framkvæmda ríkisins að stríðinu loknu, hvort sem það nú verður kallað jöfnunarsjóður, eins og við gerðum Alþýðuflokksmenn, eða það verður kallað framkvæmdasjóður, eins og nú er gert í frv., sem útbýtt hefur verið á þessu þingi, eða eitthvað annað. Loks þarf svo að gera ráð fyrir skuldagreiðslum og varasjóði til að mæta tekjuhalla, ef hann skyldi sýna sig á næstunni, því að nú eru mörg veður í lofti, og getur á skömmum tíma skípað margt öðru vísni en menn gera sér í hugarlund og nú er.

Einhverjum hv. þm. kann nú kannske að finnst, að þessar bollaleggingar eigi ekki heima hér við þessa umr., en það eiga þær vissulega, því að það hlýtur að koma til kasta þingsins, hvernig tekjufangangi þessum verði ráðstafað, og úrslitaþvingu getur það haft fyrir okkar þjóðfélag, hvernig það verður gert. Útgjöld ríkisins til að halda niðri dýrtíðinni hef ég hér ekki minnst á, ekki vegna þess, að ég telji þau þýðingarminni en annað, sem ég hef nefnt, heldur vegna þess, að um það höfum við Alþýðuflokksmenn borið fram till. í sérstöku frv., og þurfa því ekki þau útgjöld að tekast með hér.

Um sjálft fjárl.frv. þarf ég ekki að vera langorður. Það virðist mjög sniðið eftir fjárl. yfirstandandi árs, en þó eru þar nokkur atriði, sem ástæða er til að vekja athygli á strax, t. d. tekju- og eignarskatturinn. Hann er í frv. áætlaður 7 millj. kr., en hefur orðið árið sem leið hér um bil 11 millj. kr. með stríðsgróðaskattinum. Má af þessu álykta eitt af tvennu, annað hvort hefur hæstv. fjmrh. talið óvarlegt að gera ráð fyrir jafnmiklum tekjum hjá skattþegnum á þessu yfirstandandi ári og voru 1940, og skatturinn 1941 er miðaður við, eða þá hitt, að tekju- og eignarskatturinn á að innheimtast eftir öðrum og vægari reglum en þá. Nú er vitanlega ekki hægt að segja neitt um það með vissu, hvað þetta ár muni bera í skauti sínu, en eins og útlitið er og reynslan bendir til enn sem komið er, þá má ætla, að það verði síður en svo lakara en áður, því að aldrei, síðan stríðið hófst, hafa tekjurnar (hátekjurnar) verið meiri en það, sem af er þessu ári. Þó væri vitanlega miklu hægara að dæma um þetta atriði síðar á árinu, eða undir árslokinn, og ég skal segja það sem mína skoðun, að ég álít það miklu hyggilegra að fresta afgreiðslu fjárl. nú, úr því að búið er að draga

svo lengi, sem raun ber vitni, að leggja þau fram. Fjv. hefur setið aðgerðalaus að heita má og beðið hátt á sjöttu viku, og úr þessu er sýnilegt, að ekkert verður unnið að afgreiðslu þeirra fyrr en eftir páska, en þá er tíminn til þingloka væntanlega orðinn svo stuttur, að það atriði, ásamt þeirri óvissu, sem ríkir með alla afkomu þjóðarinnar, gerir það alveg óforsvaranlegt að afgreiða einhver bráðabirgða- aða flaustursfjárlög, eins og væru afgreidd nú.

En svo mikil óvissa sem ríkir um afkomu ársins, virðist þó ríkja enn meiri óvissa um hitt atriðið, eftir hvaða reglum tekjuskatturinn verður innheimtur.

Þegar kosningunum í Reykjavík var frestað í janúar í vetur, var látið í það það skina — ég enda heinlínis sagti —, að samkomulag hefði náðst um afgreiðslu nýrra tekju- og eignarskattslaga milli Framsfl og Sjálfstfl., og var látið í veðri vaka, að þetta væri allt klappað og klárt áður en þing kom saman. Meira að segja lýsti einn hæstv. ráðh. yfir því í útvarpi fyrir allöngu, að nú væri ákveðið að taka 90% af öllum hátekjum, sem færu fram úr vissri upphæð, sem hann einnig tilgreindi.

En hvar eru þessi lög? Hvar er frumvarpið til þessara laga? Ekki hef ég séð það, og áreiðanlega hefur því ekki verið úthýtt enn þá hér á hv. Alþingi. Hvar er það, og hvað dvelur það? Og það er ekki nóg með, að Alþingi biði eftir því. Skattanefndirnar úti um land biða líka eftir því, og mér er sagt, að niðurfjöfnunarnefnd Reykjavíkur hafi frestað störfum og biði líka eftir því. Yfirleitt er þetta eina frv., sem beðið er eftir frá hæstv. ríkisstj. Og þó var lýst yfir því, að samkomulag hefði náðst um það, áður en þing kom saman, og samt sést ekkert, þó að þingtíminn sé sennilega hálfnaður eða meira, 40 dagar og 40 nætur hér um bil síðan. Eina visbendingin, sem maður fær um það, sem koma á í þessu efni, er, að hæstv. fjmrh. leggur til í frv. sínu, að tekju- og eignarskatturinn verði lækkaður um hér um bil helming frá því, sem hann var í fyrra. Og þetta eru líka upplýsingar út af fyrir sig, þó að þær bendi í aðra átt en 90%-in, sem ég nefndi áðan.

Annað atriði í fjármálastefnu hæstv. ríkisstj. kemur einnig glöggst fram í þessu fjárlagafrv. fyrir 1943, og það er, að því er gert er ráð fyrir, að verðtollurinn hækki úr 5.5 millj., sem gert er ráð fyrir í fjárl. yfirstandandi árs. í 10 milljónir eða nálega helmingi hærri upphæð, eða til samræmis við reynsluna frá síðasta ári. Ekki eitt augnablik virðist það hvarfla að hæstv. ríkisstj. að lækka eitthvað af þessum tollum, t. d. tollinn af stríðsfarmgjöldunum, svo að eitthvað sé nefnt.

Auðvitað væri hér hið upplagðasta tækifæri að lækka til verulegra muna dýrtiðina í landinu með tollalækkunum, vegna þess fyrst og fremst, að ríkissjóður þarf ekki á öllum þessum tekjum að halda.

Tekjustofnar ríkissjóðsins eru yfirleitt allir, — eða a. m. k. flestir —, ákveðnir í erfiðu árferði, þegar allt hefur orðið að kria inn, sem hægt hefur verið, til að mæta hinum nauðsynlegustu útgjöldum. Er þá nokkur goðgá, að mönnum detti það í hug, í öðru eins veltiárferði

og peningastraum eins og nú gengur yfir landið, hvort ekki sé unnt að lækka eitthvað tolla á nauðsynlegustu vörutegundum og aðra þá tekjustofna ríkisins, sem harðast koma niður á þjóðfélagsþegnumum? Mér finnst það ekki, og áreiðanlega verður að athuga það vel og vandlega áður en til fulls er frá fjárl. gengið.

Og svo má líka spyrja: Ef hæstv. ríkisstj. ætlar nú að nota alla þá tekjustofna, sem til voru lindir á erfiðleikaárunum, til hvers ætlar hún þá að gripa, þegar aftur harðnar í ári? Ef hæstv. ríkisstj. er hrædd við að hafa of mikla peninga í umferð hjá almenningi vegna verðbólgunnar, sem af því kynni að skapast, eru ýmis ráð til, til að bæta úr því, önnur en að taka féð af almenningi í ríkissjóðinn. — t. d. skyldusparnaður og ef til vill fleira.

Og svo kemur Sjálfstfl. og vill telja almenningi trú um, eins og núna við bæjarstjórnarkosningarnar síðustu, að hann sé sá flokkur, — og sá eini flokkur, sem telji hagsmunum þjóðarinnar bezt borgið með því að geyma féð í vösum borgaranna sjálfra, — en vill svo um leið pressa aura úr vösum þeirra með hallaristollum af nauðsynjavörum.

Ýmislegt fleira mætti um fjárlagafrv. þetta segja, en til þess er enginn tími, og verð ég því að láta þetta nægja.

Að síðustu vil ég aðeins segja þetta:

Sjálfstfl. hefur oft haldið því fram, að hann hafi verið kallaður til samstjórnar með Alþfl. og Framsfl., þegar allt var að komast í fjárhagslegt þrot hjá ríkissjóði. Og nú mætir fjmrh. þess flokks með tekjuafgang upp á 7 millj. kr., svo að fljótt á lítið virðist vera nokkuð til í þessu og Sjálfstfl. hafi virkilega bjargað fjárhag landsins, eins og hann heldur fram. En ég hygg, að ljóminn fari af þessu björgunarafreki, þegar þess er gætt:

1. Að tekjuöflunin, — og þá tekjuafgangurinn —, er á engan hátt orðinn til fyrir þeirra atbeina sérstaklega.

2. Að gjöld ríkissjóðs hafa undir þeirra stjórn farið allt að 77% fram úr áætlun.

3. Að þessi hæstv. ríkisstjórn, og þá sérstaklega Sjálfstfl. hefur vanrækt allt það, sem Alþingi fól henni að gera í dýrtiðarmálunum, nema það eitt að innheimta 10% viðaukann á tekju- og eignarskattinn og þannig búið til tekjuafgang, sem raunverulega var ráðstafað til annars.

4. Að stefnan virðist vera sú, að halda við öllum tollum og sköttum af nauðsynjavörum, en hika við að bera fram tekjuskattsfrv., þangað til komið er fram á síðari hluta þingtímans, sem sýnir a. m. k., að foruslan er ekki örugg á þessu sviði, að ekki sé meira sagt.

Forseti (GSv): Þá tekur til máls hv. þm. Dal, Þorsteinn Briem, og talar af hálfu Bændafll.

Þorsteinn Briem: Það er kunnugt, að í miklum grasárum fær bóndinn mikil og, — að því er hann hyggur —, góð hey í garð. Hann væntir sér því góðs arðs af miklum heyjum. Þó kemur fyrir, að þær vonir bregðast, fóðrun mistekst, vanhöld verða með mesta móti og afurðirnar eftir því. Hver var þá orsökinn?

Taðan var úr sér spröttin, — og útheýin trén-

uð. Það reyndust vera „svik í heyjunum“, sem kallað er.

Nú er líkt ástatt fyrir þjóðinni. Ekki þarf að kvarta yfir heyskapnum, — mikið hefur heyjast að vöxtum. Almennir hefur nú meiri peninga handa milli en hann hefur nokkru sinni áður haft. Sparisjóðsinnieignir og hlaupareikningsinnistæður í bönkum hafa aukizt um nær 100 milljónir. Tekjur ríkissjóðs hafa aukizt um 168% fram yfir áætlun. Tekjuafgangur, — sjóðsaukning —, ríkissjóðsins hefur þrátt fyrir hin- ar miklu umframgreiðslur, skuldalækkun og eignaauka orðið á 13. milljón, ef ég hef tekið rétt eftir þeim tölum, sem hæstv. fjmrh. las áðan. Áætlaður tekjuafgangur á sjóðsyfirliti þess fjárlagafrv., sem hér liggur fyrir, er rúmar 3 millj. kr. Og þó að allar áætlanir séu óvissar, — og jafnvel þó að þar sé einni upphæð ofaukið, 1,8 millj. kr. tekjum af áfengissölu, — þá hefur tekjuafgangur aldrei áður verið þvílíkur sem nú er ráð fyrir gert.

Það má því segja, að hér séu allar hlöður fullar og fúlgur við hvert hús. Menn eru því margir hjartsynir og stórhuga, þegar þeir líta yfir allan þennan mikla heyafla.

En þessi frábæri heyskapur verður því aðeins vanhaldalaus, að sú taðan sé ekki úr sér spröttin, að ekki séu „svik í heyjunum“, eins og oft í miklum grasárum.

Vér skulum þá fyrst líta á, hvernig allur þessi mikli heyfengur er til kominn. Og til skilnings- auka almennum hlustendum tek ég fyrst dæmi frá annarri þjóð.

Þegar annar styrjaldaraðilinn hafði tekið Danmörku hernámi, var öll útflutnings- og inn- flutningsverzlun að sjálfsgöðu ríghundin við þýskaland. Þetta vakti þó í fyrstu vonum minni ugg hjá aðalútflytjendum landsins, fiskimönnum og bændum. Þvert á móti hækkaði brún sumra þeirra fyrst í stað, því að hernemandinn greiddi vörur þeirra allgöðu verði og borgaði þær í dönskum krónum. En sá fögnuður stóð ekki lengi, er þeir fengu vitneskju um, hver ráð hernemandinn hafði til þess. Þegar hernemandi Danmerkur hóf kaup sín á allri framleiðslu Dana, aflaði hann sér hins danska gjaldeyris á þann hátt, að hann fór með þýzkar ávisanir, eða skuldaviðurkenningar, upp á nokkur hundruð milljónir inn í þjóðbanka Dana og bauð bank- anum að greiða sér út danskar seðlakrónur gegn þessum ávisunum. Hernemendur sögðu: Þið skuluð fá út á þetta þær vörur, sem við höfum og þið komizt ekki af án, en afganginn verðið þið að eiga hjá okkur þangað til að stríðinu loknu.

Ef þjóðverjar hefðu farið þannig að við hvern einstakan danskan bónda eða fiskimann, hefði hver einasti maður þegar skilið, hvað hér var á ferðinni, sem sé það, að hver einasti framleið- andi og verkamaður varð að leggja fram hvern þann eyri, sem hann aflaði umfram fæði og klæði, í erlent stríðslán, sem enginn vissi um greiðslu á.

En hernemandinn sá, að erfiðleikar mundu á að fá stríðslánið á þann hátt. Þess vegna fór hann þá leið að láta þjóðfélagið sjálft lána sér með því að láta það leggja til seðlana, til þess að hægt væri að nafninu að borga hverjum

einstökum sitt. Þannig var hægt að binda all- andvirkni framleiðslunnar — fyrir utan brýnustu nauðsynjar — í stríðslánunum. Þegar dönskum framleiðendum skildist þetta, sáu þeir, hver voði þjóðfélaginu var búinn. Enda tóku þá hag- fræðingar hins stríðsaðilans að skrifa um þetta og sýna fram á, hvernig verið væri að grafa grunninn undan heilbrigðu fjármálanlífi þessa hernunda lands.

Menn skildu, að hér var verið þegjandi og hljóðalaust að breyta trygguð gjaldeyri her- numins lands í happdrættisseðla, þar sem vinn- ingarnir ultu allir á því, hvort hernemandinn sigraði að lokum. Ég dreg ekki fram þetta dæmi til þess að gera upp á milli hernaðaraðila. Ég tek þetta dæmi einungis af því, að það er ljóst. Þetta er glöggst dæmi þess, hvernig hernaðar- þjóðirnar fara að því að láta hlutlausu þjóð- irnar, sem þær eiga yfir að ráða, leggja allt sitt í stríðslán og taka þannig sinn þátt í herkostn- aðinum. Allt, sem hernundu þjóðirnar afla um- fram lífsþurftir, er jafnóðum bundið í stríðs- lánunum með þessum sama eða svipuðum hætti. Þann veg er hverjum þeirra peningi breytt í happdrættisseðil, þar sem vinningarnir velta á því, hvor hernaðaraðilinn sigrar.

Vér Íslendingar erum þar engin undantekn- ing. Allur afgangseyrir landsmanna fer hér sem annars staðar, þar sem líkt á stendur, í stríðs- lán.

Hernemendur landsins hafa látið oss fá þann skammt af erlendum vörum, sem þeir hafa talið oss þurfa og sjálfir getað í té látið. Enn hafa þeir ekkert annað borgað, — hvorki fyrir þær vörur, sem vér höfum af hendi látið, né fyrir þá vinnu, sem Íslendingar hafa unnið í þágu setuliðsins hér á landi, né heldur fyrir það, sem setuliðið hefur leigt eða keypt sér til fæðis eða annarrar notkunar eða nautnar, síðan það kom hingað til lands. Fyrir allt þetta hefur enginn eyrir enn komið í vorar hendur, heldur aðeins skuldaviðurkenningar.

Þetta mundi hvert mannsbarn vita, ef þjóð- félagið eða Landsbankinn væri ekki til knúður fyrir þess hönd að lána hernemandanum fé, til þess að greiða einstaklingunum. Hvaðan hefur þjóðbankinn þá fé til að annast þvílíkar greiðsl- ur? Hann hefur til þess prentvélin. En papp- irinn fær hann hjá hernemandanum. Þjóðbank- inn er til knúður af þeim, sem ráð vor hafa í hendi, að gefa út seðla, ekki aðeins eins og at- vinnuvegirnir þurfa, heldur og eins og hernem- andinn eða verndarinn þarf. Þannig hlaðast stríðslánin upp, — ef ekki af því, að útflutnings- framleiðsla vor nemi meira en innflutningurinn. Þá af hinu, að setuliðsvinnan sagnar til sín vinnu- aflað, og stríðslánin vaxa sem því nemur, sem fyrir þann vinnukraft er greitt í íslenskum seðl- um.

Vér höfum á s. l. tveim árum selt öðrum stríðsaðilanum framleiðsluvörur fyrir 322 mill- jónir kr., og upp í það höfum vér fengið aftur aðfluttar vörur fyrir 204 milljónir. Afganginn, eða 118 milljónir, höfum vér ekki fengið greidd- an með öðru en ávisunum, sem eru sama sem viðurkenning fyrir skuldinni. Þessar erlendu skuldaviðurkenningar höfum vér aðeins að litlu leyti getað notað til þess að greiða með gamlar

skuldir. En hitt allt höfum vér orðið að leggja fram sem stríðslán. Þar að auki höfum vér lagt fram sem stríðslán allt það fé, sem setuliðið hefur notað til kaupgreiðslu eða til eigin þarfa í íslenskum peningum. Og virðist það vera a. m. k. um 40 millj. kr. Þessi stríðslán öll eru talin „innieign“ erlendis. Þessi svonefnda „innieign“ vor erlendis er nú 157 milljónir kr. Hún er ekki frjáls gjaldeyrir, nema að nafninu til. Hún er bundið fé hjá hernaðaraðila, af því að hann þarf á henni að halda, sem herkostnaðarframlagi af hálfu Íslendinga, þangað til stríðinu er lokið.

Nú er það viðskiptavenjan, að ef Pétur lánar Páli peninga, getur Pétur ekki lengur leikið sér með þá peninga, sem Páll er búinn að fá lánaða hjá honum. Lánveitandinn getur ekki sjálfur sett þá peninga aftur í umferð, fyrr en jafnóðum og lánið endurborgast. En hér höfum vér brugðið út af viðskiptavenjunni. Vér höldum áfram að leika oss með peninga og það hvorki meira né minna en 157 milljónir, sem vér erum raunverulega búnir að setja fastar í stríðsláni til annarrar þjóðar.

Mönnum mundi skiljast þetta betur, ef hver einstaklingur, en ekki þjóðin í heild, greiddi lán þetta af höndum.

Ef haldið væri eftir af andvirði hverrar útfluttrar vöru og af kaupri hvers launþega tilsvareandi hluta við það, sem þjóðin hefur orðið að binda í stríðsláni af vinnuarði sínum, þá mundi hverju mannsbarni ljóst, að vér getum ekki leikið oss með peninga, sem búið er að lána annarri þjóð. Vér getum farið með þá sem handbært fé þá fyrst og jafnóðum, er afborganirnar koma, en fyrr ekki.

En alveg það sama er um þjóðfélagið í heild. Það getur ekki sér að skaðlausu haft þá peninga í veltu sem eyðslufé meðal almennings hér heima, sem það hefur orðið að binda í stríðsláni hjá öðrum þjóðum. Það er hægt jafnóðum og afborganirnar koma, en fyrr ekki.

Þetta hefur þó verið gert. Nálega allt það fé, sem vér höfum orðið að binda erlendis í stríðslánunum, hefur þjóðfélagið eða bankarnir fyrir þess hönd greitt út hér heima inn í viðskiptareikninga, eða í seðlum.

Af þessu stafar hin óeðlilega peningavelta í löndinu. Hún stafar ekki af því, að þjóðin í heild hafi grætt eða auðgætt, þó að verðmæti hafi færzt til milli eigenda og menn geti nú talið eignir sínar í fleirum, en verðminni krónum. Hún stafar ekki af því, að skipakostur þjóðarinnar hafi verið aukinn, ekki af því, að jarðir hafi verið bættar eða húsakostur þjóðarinnar endurbættur. Hún stafar ekki af því, að þessi eða nein önnur raunveruleg verðmæti hennar hafi aukizt. Þvert á móti verður vart um það sagt, hvort „gróðinn“ gerir að lokum meira en að bæta upp kyrrstöðuna og viðhaldsskortinn. Peningavelta vor stafar eingöngu af því, að vér erum að leika oss með peninga, sem vér höfum orðið að lána út úr löndu og vér vitum ekkert um, hvenær muni koma aftur. Þetta er það, sem kalla má „svik í heyjunum“, að því er peningaveltunni viðvikur. Peningaveltan hér heima er af fyrrgreindum ástæðum úr sér spröttin, eins og taðan í grasárunum. Þegar peningaveltan er úr sér spröttin, skapast svo nefnd

„fölsk kaupgeta“. „Fölsk kaupgeta“ skapast jafnan. Þegar peningarnir eru að meira eða minna leyti aðeins ávisanir á verðmæti, sem eru ekki fyrir hendi eða eru óviss eða bundin. Í kjölfar „falskrar kaupgetu“ fylgir ávallt verðryrnun peninganna eða vaxandi dýrtið. Og hér á landi hefur þessi „falska kaupgeta“ átt sinn höfuðþátt í verðbólgunni, sem nú er svo mjög um rælt.

Samhliða öðrum dýrtiðarráðstöfunum, sem til greina geta komið, er því nauðsyn á ráðstöfunum til þess að draga sínám saman, og að svo miklu leyti sem fært er, úr umferð hér heima það fé, sem þegar er raunverulega bundið í stríðslánunum og enginn veit um greiðsludag á.

Því hefur verið yfir lýst af hálfu ríkisstjórnarinnar, að hún hygðist að hækka skatta til þess að safna í sjóð, þangað til að stríðinu loknu. Og ef þeir skattar verða ekki að neinu leyti að eyðslufé ríkisstjórnarinnar sjálfrar eða lenda í útlánunum hjá þeim, sem þá varðveita. Þá er þetta ein leiðin til þess að taka úr veltunni hér heima nokkuð af því fé, sem þegar er bundið erlendis, og draga þannig úr vexti verðbólgunnar. En þá má skattheimtan verða harkaleg og koma hart niður, ef taka á þannig af þjóðinni með eignasviptingu allt það fé, sem bundið hefur og bundið getur erlendis.

Þess er líka að gæta, að þótt landsmenn hafi fengið mikið fé á milli handa þessi síðustu tvö ár, þá hafa þeir líka mikið á sig lagt. Mikill hluti landsfólksins hefur erfíðað sýknt og heilagt og nálega nótt með degi til sveita og við sjó. Og þá eru takmörk fyrir því, hvað samngjarnt getur talizt að taka með algerri eignasviptingu eða í heinum sköttum af því sama landsfólki, jafnvel þó að mikið hafi verið aflað.

Það getur og varla talizt sanngjarnt, jafnvel þó að þjóðfélagið hafi greitt einstaklingunum út það fé, sem fast er í stríðsláni hjá annarri þjóð, að taka þetta fé alveg eða nær alveg af heim. Þá hefði a. m. k. verið eins gott að greiða féð aldrei út, því að sá saknar ekki eyrisins, sem engan átti.

Hins vegar hefur nefnd hagfræðinga athugað aðra leið í þessu máli samkv. till., sem kom fram á þingi í fyrra vor frá hv. þm. Hafnf. Ég á þar við hina svo nefndu skyldusparnaðarleið, sem Bretar eru byrjaðir á.

Í Bretlandi eru, sem vænta má, háir skattar sem stendur. En skatturinn er þar ekki að öllu leyti bláköld eignasvipting, heldur er nokkur hluti skattsins varðveittur á nafni skattgreiðanda sem innieign, er hann fær útborgaða síðar eftir reglum, sem settar verða í sérstökum l. í stríðslök.

Af legstu tekjum er allur skatturinn geymd innieign eða skyldusparnaður, en skyldusparnaður nemur æ lægri hundraðshluta eftir því, sem heildarskatturinn hækkar.

Í Englandi hafa ákvæðin um skyldusparnað verið sett inn í skattal. sjálf. Og er því gleggst að taka þeim dæmi þaðan.

Þar eiga t. d. barnlaus hjón, sem hafa sem svarar 2700 kr. skattskyldar tekjur, að greiða sem svarar 35 kr. í sparnaðarskatt. Sá skattur er ekki eignasvipting eins og skattar eru venjulega, heldur er atvinnurekandinn, sem á að

halda þessum 35 kr. eftir af kaupi skattgreiðenda, skyldur að afhenda þeim eins konar sparisjóðsbók með þessari upphæð, og fá þeir þessa innieign ásamt seinni innlögum greidda eftir strið. Hjón með 5400 kr. skattskyldar tekjur greiða ekki heldur skatt í venjulegri merkingu, heldur verða þau að leggja 350 kr. í skyldusparnaðarbók. Barnlaus hjón með 8100 kr. tekjur verða hins vegar að greiða 1540 kr. alls, en þar af er $\frac{1}{4}$ eða rúmar 500 kr. skyldusparnaður. Maður með 16200 kr. tekjur greiðir 4600 kr., en þar af eru um 900 kr., eða $\frac{1}{4}$ skyldusparnaður. 54 þús. kr. tekjumaður greiðir 16 þús. kr. alls, en þar af eru 1750 kr., eða hér um bil $\frac{1}{4}$ skyldusparnaður. En hjá 2 millj. kr. tekjumanni er $\frac{1}{4}$ af heildarskattinum geymd eign eða skyldusparnaður o. s. frv. En hvort tveggja, hinn eiginlegi skattur og skyldusparnaðarféð, er innheimt mánaðarlega eins og útsvörin í Reykjavík.

Þessu má með ýmsu móti koma fyrir, bæði í sambandi við almenn skattal. og með sérstökum l. En aðalatriðið er að draga úr umferð sem mest af þeim peningum, sem eru raunverulega bundnir hjá annarri þjóð.

Hér á milli við alger eignasvipting eins og verða mundi, ef allar afgangstekjur þjóðareinstaklinganna væru teknar með venjulegum skatti. Hér er aðeins um það að ræða að koma á þeirri venjulegu viðskiptareglu, að enginn getur leikið sér með það fé, sem hann er búinn að lána öðrum. Þess vegna þarf að binda féð hér heima, meðan það er bundið erlendis. Það liggur í augum uppi, að bankarnir geta ekki greitt hærri vexti af því fé, sem þannig væri bundið með sérstökum skyldusparnaðarráðstöfunum, en þeir fá sjálfir af hinu bundna fé erlendis. Hér yrði því aunað hvort að greiða einstaklingunum sömu vexti og þar eru greiddir eða láta sleppa skyldusparnaðarfé manna við eignarskatt, og mundi það ef til vill koma í sama stað niður.

Nú er það algilt lögmál, að eftirspurn eftir vörum vex með peningaveltunni. Hitt er og algilt viðskiptalögmál, að þegar eftirspurnin vex fram úr vöruframboði, þá hækka vörurnar í verði og verðbólgan byrjar.

Glöggst dæmi þeirrar verðbólgu, sem stafar af þessari áður um getnu „fölsku peningaveltu“, er sagan um skrautskálina, sem kostaði 600 kr. á haustnóttum, en var komin upp í 2600 kr. í des. og seldist þá óðara. Þannig er um fjöldann af alls konar skrani, er hverfur í þá miklu eftirspurnarhit, er hin „falska peningavelta“ skapar. Enginn hlutur er svo fánýtur, að hann seljist ekki. Allt er keypt, jafnvel hvað sem það kostar.

Þetta er ekki aðeins þjóðhættulegt vegna þess, hve þarna fer mikið fé í sjóinn, sem gott hefði verið að geta gripið til, þegar kreppan dýnur á. Þetta er ekki síður þjóðhættulegt vegna hins, hve það dregur marga menn frá þjóðnýtum framleiðslustörfum. Allir vilja verzlá, þegar svo stendur á, og þá einkum með óþarfavörurnar, sem ekkert verðlagseftirlit er á. T. d. munu hafa sprottið upp á annað hundrað verzlánir í Reykjavík einni s.l. ár, og munu fæstar þeirra verzlá með nauðsynjavörur. Þannig sogar hin „falska kaupgeta“ æ fleiri og fleiri menn frá framleiðslunni og öðrum þjóðnýtum störfum.

En því erfiðara, sem er um fólkshald við framleiðsluna, því dýrari hljóta aftur framleiðsluvörurnar að verða, en því fylgir aukin dýrtíð fyrir alla neytendur, en hún veldur aftur enn dýrari framleiðslu.

Þannig verður það á engan veg í tölum talið, hve mikinn þátt hin „falska peningavelta“ á í þeirri verðbólgu, sem nú er. Þennan þátt verðbólgunnar mætti stöðva, ef allir þjóðfélagsþegarnir fengjust til að spara. Ef enginn keypti neinn hlut fram yfir brýnustu nauðsynjar, þá væri einn veigamikill þáttur verðbólgunnar úr sögunni. Ein hin mesta þjóðhollusta er að fara vel með efni sín. En sú léttúð, sem jafnan fylgir skjótfengnum peningum, kemur í veg fyrir það. Og þegar söunarsýkin er orðin jafnalmennar sjúkdómur sem nú er í þjóðlífinu, þá verður hið opinbera að taka í taumana. Þeir hafa mikið til sín máls, sem nú vilja leggja á háa skatta, til þess að ríkið eignist sjóð til hörðu árána. Það er margra hluta vegna nauðsynlegt.

En það er þar fyrir ekki víst, að háir skattar hvetji menn til sparnaðar. Þvert á móti gætir iskyggilega mikið þess hugsunarháttar meðal almennings, að það sé ekki til neins að spara, því að allt sé tekið af mönnum hvort sem er með sköttum. Allt annað viðhorf mundi aftur skapast af hálfu almennings, ef um skyldusparnað væri að ræða. Þá mundi sparnaðarinn hugsa sem svo: „Þetta fé ætlaði ég raunar að spara hvort sem var. Það kemur því í sama stað niður, hvað mig snertir. En þessi lögbóðni almenni sparnaður kemur bæjar- eða sveitarfélagi minu til góða, því að eyðsluseggirnir standa þá betur að vígi um að bjarga sér síðar, ef þeir eru skyldir til að safna sér því fé, sem þeir mundu annars eyða í ekki neitt eða verra en það.“ Eyðslumaðurinn mundi ef til vill ekki eins ánægður um sinn. En mundi hann verða óánægður til lengdar? Mundi hann ekki sjá það fljótlega, að gott er að eiga peningana varðveitta til hörðu árána í stað þess að sóa þeim strax? Og vissulega mundi það geta komið sér vel fyrir hann að eiga peningana síðar. Ríkisstj. hefur skilið nauðsyn þess fyrir ríkið sjálft að safna í sjóð til að mæta erfiðleikum um stríðinu loknu. En er ekki nauðsynin sama fyrir hvern einstakan?

Ríkisstj. hefur enn fremur viðurkennt nauðsyn þess fyrir hlutafélagin að safna í svo nefnda „nýbyggingarsjóði“ til framtíðarinnar. En verður ekki að viðurkenna, að hverjum einstaklingi er það hin sama nauðsyn að safna í „nýbyggingarsjóð“ eða réttara sagt varasjóð til hörðu árána, og það því fremur sem hörðu árin eru óhjákvæmilega fram undan og það því meiri og ægilegri sem menn fara nú gálauslegar með feng sinn?

Þetta verður ekki gert, svo að verulegu nemi og svo að áhrif hafi á vörueftirspurnina og þar með á verðbólguna, nema með lagasetningu um skyldusparnað, annað hvort í sambandi við almenn skattal. eða með sérstökum l.

Ef þeirri lagasetningu yrði svo hagað, að þær kvaðir, sem á lægst launaða fólkið væru lagðar, væru mestmegnis eða eingöngu skyldusparnaður eða skylduinnlög á nafni þess sjálfs til

kreppuáranna, en skatturinn færi stigandi á móli skyldusparnaðinum, eftir því sem tekjur væru meiri, þá mundi þetta verða til þess að auka nokkuð efnajöfnuðinn að stríðinu loknu. Það mundi draga úr sveitarþyngslum hörðu árána. Það mundi jafna aðstöðuna og fleirum verða unnt að koma upp húsi yfir sig eða koma sér fyrir um sjálfstæðan atvinnurekstur til sveita og við sjó. Og þó að margur fari nú illa með peninga, meðan þjóðfélagið er allt sjúkt af ölvun peningaveltunnar, þá er alls engin ástæða til þess að vantroysta einstaklingunum fremur en sjálfu ríkisvaldinu til þess að fara rétt með peninga, þegar peningaveltuvíman er rokin af. Mörgum kæmi vel að eiga varðveitta fjárhæð til elliáranna. En að mestu gagni kæmi þó skyldusparnaðurinn fyrir ungt og einhleyp fólki, er þann veg mundi safna því fé, er ella færi í súginn, í sjóð til að stofna sér heimili síðar. Auðvitað yrði einstaklingum að vera heimilt að taka til þessa sparifjár, ef sjúkdóma eða örorku bæri að höndum. Þá mundi og verða að heimila greiðslu eldri skulda af því fé, sem innheimt yrði sem skyldusparnaður. Og enn fremur ætti að mega draga frá skyldusparnaði það fé, sem beint er varið til framleiðsluauka, svo sem til skipa- eða bátakaupa og til að setja saman bú eða auka bústofn, og yrðu þar um að vera sérstakar reglur hliðstæðar því, sem er um nýbyggingarsjóði hlutafélaga. Eigi má skerða framkvæmdafé landsmanna, þó að hitt sé ein hin mesta þjóðarnauðsyn að binda þá peninga, sem annars mundu verða eyðslufé einstaklinganna og þannig auka verðbólguna. T. d. ætti sá vinnumaður, sem ver kaupir sínu til þess að koma sér upp fé, er hann hefði á föðrum hjá húsbónda sínum, að sleppa við skyldusparnaðarkvöld af því fé, sem hann bindur þannig sjálfur í þjóðnýtri framleiðslu. Sama væri um fiskimann, er bindur eitthvað af aflafé sínu í fiskibáti o. s. frv.

Löggjafinn verður að draga úr peningaveltunni með því að binda eyðslufé til hörðu árána. Með því er tvennt unnið: Í fyrsta lagi að draga úr vöruettirspurninni, einkum á óþarfnum, og þar með draga úr verðbólgunni. Í öðru lagi að húa hvern einstakling betur undir þá erfiðleika, sem hann á eins vísa yfir höfði sér eins og nótt eftir dag og vetur eftir sumar.

Margs konar hættur vofa nú yfir þjóð vorri, og er sú hættan eigi minnst, að skortur verði á lífsnauðsynjum. Skip geta farizt og siglingar torveldast enn meir eða stöðvazt. En jafnvel þótt svo yrði ekki, þá er sýnilegur skortur framundan á sumu því, sem framleitt er innan lands. Mjólkurskortur hefur verið sums staðar, og smjörskortur hefur verið svo tilfinnanlegur, að flytja hefur orðið inn smjör frá Ameríku. Vill sá innflutningur verða vanhaldasamur sakir skemmda á smjörinu. Ég sé ekki annað en að ríkisstj. verði að finna ráð til þess að auka smjörframleiðsluna innan lands. Það verður ekki gert með því að láta vinnukraftinn sogast allan úr sveitunum í setuliðsvinnu. Það verður ekki gert með því að halda við hámarksverði á framleiðslunni, nema þá að varan sé verðbætt úr dýrtíðarsjóði jafnframt. Til þess að koma þeim verðbótum við, mun verða að koma á skómm-

un á smjöri og ostum. Mætti þá verðbæta til neytenda þann skammt, sem hverjum mauni væri ákveðinn, en leyfa að selja við hærra verði það, sem þar fram yfir væri keypt. En ef skammturinn er hæfilega ákveðinn, þá þarf skómmtunarsmjörverðið eitt að koma fram í verðvísitölunni. Mundi þetta þjóðinni hollara og þjóðinni gagnlegra heldur en að verðbæta úr dýrtíðarsjóði eða með tollaeftingjóf kaffi og sykur og hveiti og aðrar erlendar vörur, eins og stundum hefur verið orðað og lagaheimild gefin til. Miklu fremur ætti að nota það fé, sem ríkissjóður fær í tolla af þessum vörum, til þess að tryggja neytendum nægilegar innlendar afurðir og verðbæta þær, en slíki verðbót til neytenda verður vart fyrir komið nema á þann skammt, sem hverjum einstaklingi væri tryggður, því að um það vörumagn, sem fært kynni að vera að selja þar fram yfir, koma fleiri til greina en innlendir menn.

Hvort því verður við komið, að skammta þannig vissan hluta neyzlumjólkur og verðbæta á sama hátt einhvern tiltekinn mjólkurskammt handa hverjum innlendum neytanda, er rannsóknarefni, sem vert er að athuga. En hitt verður alþjóð að skiljast, að nú, þegar allir vegir eru opnir til vel launaðrar atvinnu, þá verður ekki einni stétt haldið við það að framleiða mat handa fólkinu, nema hún beri úr býtum hliðstætt verð við það, sem aðrir, er jafnmikið leggja á sig, hafa frá borði.

Það er hersýnilegt, að ef eigi á enn meir að dragast saman landbúnaðarframleiðslan, og ef eigi á að verða stórfelldur skortur á sumum sveitaafurðum, þá verður verðið til framleiðendanna að hækka. Framboðið er þegar minnkad miðað við tölu neytenda, og það hlýtur að minnka enn meir, ef sama verðlag á að haldast. Til þess að draga úr þurrð vörunnar eru engin önnur ráð en verðhakkun eða tilsvandandi lækkun framleiðslukostnaðar, sem mun, svo að verulegu nemi, erfið í framkvæmd.

Eitt af því, sem hefur áhrif á kjöfverðið, eru þau bríð, sem orðið hafa á loforði hernemandsins um skaðabætur fyrir markaðstöp. Kemur þetta sérstaklega hart niður á ull og gærum. Þess var vænt, þegar Bandaríkin tóku að sér vernd landsins, að þá mundi úr þessu bætt. Svo mun þó enn ekki orðið. Og er þess því vænt, að hæstv. ríkisstj. sæki það mál sem fastast. Þetta er ekki mál bændanna einna. Þetta er jafnframt mál hvers einasta neytanda í landinu, því að það gefur að skilja, að markaðstap eða neyðarsala á gærum og ull hlýtur að koma fram í hækkuðu kjöfverði og sláturverði, ef sauðfjárræktin á að haldast og eigi verða sami skortur framundan á kjöti sem nú er þegar á mjólkurafurðum. Bregðist því skaðabæturnar af hálfu hernemandsins eða verndarans fyrir markaðstöpin á þeirri vöru, sem markaðurinn var hvað bestur fyrir í fyrra stríðinu, þá verður ríkið sjálft, einmitt vegna neytendanna, að greiða þær bætur. En ég vil hins vegar ekki gera ráð fyrir slíku. Heldur að bætur komi úr þeim stað, er þeim var í fyrstu lokað.

Það mun æ betur koma í ljós, hve óvarlegt er að byggja matarvon vora að miklu leyti á innflutningi og siglingum. Það getur heft sin

með hungri, ef landbúnaðarframleiðslan er látin dragast saman í stað þess að aukast, a. m. k. tiltölulega við neytendafjölgunina í landinu.

Það er nú þegar svo komið, að eigi aðeins sveitabúskapur dregst saman, heldur hefur og sjávarútvegur á smæstu bátum stöðvazt í sumum verstöðvum, vegna þess að ekki er hægt að standast samkeppni við helgidaga- og eftirvinnu-kaup setuliðsins. Hverjar verða þá bjargræðis-vonir landsfólksins að stríðinu loknu, ef jarðir eiga að fara í auðn og skip fúna í naustum, vegna þess að vinnuaflið hefur sagast í óarðbær verk? Munu þá ekki koma í ljós svik í þeim hejnum, sem menn hafa nú mest eftir sótt? Þess ber að minnast, að ríkisstj. hefur fengið loford um, að fækkað verði mönnum í setuliðs-vinnunni. Hins vegar er mér ekki kunnugt, hvað áunnizt hefur á borði í því efni. Ég ætla, að þar sé sums staðar ekki um fækkun, heldur jafnvel aukningu að ræða enn sem komið er.

Þess verður því að vanta, að hæstv. ríkisstj. stigi hér fastar í istaðið en enn er. Og það á hún að geta, og því fremur sem þjóðbankinn, eða m. ö. o. þjóðfélagið sjálft, verður að lána hin-um erlenda aðila hvern eyri, sem fyrir setuliðs-vinnuna er goldinn, og að auki þær prósentur, sem vinnuagentarnir fá. Vér þurfum eigi fyrir það að væna neinn um vangreiðslu á því láni á sínum tíma. Vér skulum aðeins spyrja sjálfa oss, hvort tryggara sé matur í hendi eða peningur, þegar maturinn ekki fæst.

Hin innlenda framleiðsla ein er matur í hendi fyrir þjóðina. Hún er og hin eina örugga vörn gegn atvinnuleysisinu og hruninu í styrjaldarlök.

Forseti (GSv): Næstur tekur til máls hv. 1. landsk. þm., Brynjólfur Bjarnason, og talar af hálfu Sameiningarfl. alþýðu, sósíalístaflokksins.

Brynjólfur Bjarnason: Ég geri ráð fyrir, að marga hafi fýst að heyra nánar skýrt frá langstærstu fjárl. í sögu þjóðarinnar, sem nema hvorki meira né minna en 34 milljónum króna.

Það var hérna á atvinnuleysisárunum, að Kommúnistaflokkurinn sýndi fram á, að með því að auka tekjur ríkissjóðs um 6—7 milljónir króna mætti gerbreyta högum þjóðarinnar til batnaðar. Þetta þóttu heldur en ekki skýjaþorgir þá. Nú hafa ríkissjóðstekjurnar ekki verið auknar um 7 milljónir heldur um 20 milljónir, samkvæmt áætlun síðan þetta var. Og vitanlega fara tekjurnar langt fram úr áætlun. Við þetta bætist svo hvorki meira né minna en tæpar 18 millj. króna tekjuafgangur frá síðasta ári.

Samt gefa þessi fjárl. sáralitla hugmynd um þá gerbreytingu, sem orðið hefur í fjármálu landsins, af þeirri einföldu ástæðu, að stríðs-gróðinn hefur ekki verið skattlagður svo að teljandi sé, heldur voru í skyndi samþykkt ný skattal. til þess að hlífa stríðsgróðamönnunum við skatu. Svo haganlega er þessu fyrir komið, að hátekjumenn, sem að visu unðu að greiða allverulegan skatt árið 1941, sleppa við mestan hluta skattsins árið 1942.

Síðan fyrir stríð hafa þjóðartekjurnar a. m. k. þrefaldast að krónutali. Ef þjóðartekjunum væri skipt jafnt niður á íbúa landsins, mundu koma a. m. k. 15000 kr. á hverja 5 manna fjölskyldu.

M. ö. o., hver einasta fjölskylda á landinu gæti lifað í velsæld og lagt þar að auki fyrir a. m. k. 5—7 þús. kr. á ári.

Þið vitið allir, sem mál mitt heyrðið, að það er mjög fjarri því, að fólkið, sem byggir þetta land, eigi við slík kjör að búa. Þúsundir erfiðismanna misþjóða heilsu sinni með hóflausu striti og hafa þó ekki nema rétt til hnifs og skeiðar handa sér og fjölskyldum sínum. Gamalmennum og öryrkjum eru skammtaðar innan við hundrað krónur á mánuði til þess að lifa af í allri þeirri stjórnláusu dýrtíð, sem nú er í landinu. Og hvert er svo öryggið fyrir framtíðina? Hæstv. atvrmh., Ólafur Thors, hefur gefið fyrirheit um atvinnuleysi, hrun, bölvun eftir stríðið. Og það er alveg víst, að það fyrirheit verður efnt, ef hann og félagar hans halda áfram að stjórna þessu landi.

Hvað verður þá af öllum þjóðartekjunum? Hvað verður um allan hinn mikla auð, sem þjóðin aflar? Um það geta menn gert sér nokkra hugmynd, en þó hvergi nærri fullnægjandi, með því að athuga þær skýrslur, sem fyrir liggja samkvæmt skattaframtölum.

Fyrir árið 1940 töldu 117 menn 17 millj. kr. fram til skatts. Allir þessir menn höfðu yfir 25 þús. kr. í tekjur, en langmestur hluti þessarar upphæðar fellur þó aðeins á sárfáa menn. Þetta er samkvæmt þeirra eigin framtali. Vitaskuld eru hinar raunverulegu tekjur þeirra miklu meiri. Og á árinu 1941 hafa tekjur þessara manna enn hækkað stórum.

Eins og séð verður af þessu, renna tugir milljóna af tekjum þjóðarinnar í vasa örfárra fjölskyldna. Hverjar þessar fjölskyldur eru, geta menn átt að sig á með því að athuga nokkrar staðreyndir, svo sem sölur togaranna í Englandi; fyrirtæki, sem er í eign Thorsbræðra, seldi nýlega hlutabréf sín og græddi á því tæplega hálfa þriðju milljón króna. Það er til nóg af slíkum dæmum. Eigendur milljónanna eru nátengdir ríkisstjórn Íslands. Þetta er skýringin á ótal fyrirbærum í þjóðmálalífi landsins, skýringin á stjórnmálastefnu ríkisstjórnarinnar.

Hvaða gagn er svo þjóðinni af þessum tekjum, sem renna í vasa stríðsgróðamannanna? Starfs-svið þessa fjármagns er yfirleitt í braski og spákaupmennsku, sem stendur nú í meiri blóma en dæmi eru til áður hér á landi. Þetta er ein aðalorsök dýrtíðarinnar í landinu. Fasteignir margfaldast í verði, og þessi verðhækkun á einna drýgstan þátt í því að skrúfa allt vöruverð upp úr öllu valdi. Þó er hitt aðalatriðið, að þessi taumlaus verðhækkun á fasteignum verður þýngsti myllusteinninn um háls þjóðarinnar, þegar útflutningsvörur hennar lækka aftur í verði. Og skyldi fjármagn þjóðarinnar vera í öruggri vörzlu í höndum stríðsgróðamanna? Ætli það sé bezt gecmt í höndum þeirra, sem þjóðin sparar? Hvað segir reynslan? Thorsfjölskyldunni tókst að sólunda meginhlutanum af öllu veltuð þjóðarinnar á árunum fyrir stríðið. Svo er líka annað ráð til að láta spariféð gufa upp. Það er að lækka krónuna í verði. Auðvitað lýtur krónan okkar sömu örlögum og dollarinn. En hrun dollarsins þarf ekki heldur að koma til. Það er stefna útgerðarauðvaldsins að láta þjóðina borga brúsann, ef útgerðin gengur illa, með því

að lækka gjaldeyrinn í verði. Fyrir stríðið tókst Kveldúlfur að fá alla þjóðstjórnarflokkana, ekki aðeins íhaldsflokkinn, heldur líka Framsóknar- og Alþýðuflokkinn, til að fallast á þessa stefnu sína. Enn þá verður þjóðinni að blæða vegna þessarar ráðstöfunar. Dýrtíðin, sem við eigum nú við að búa, á að miklu leyti rót sína að rekja til lækunar krónunnar. Þessari stefnu verður vitskuld haldið áfram eftir stríðið, ef Kveldúlfur og taglhnytingar hans fá að ráða. Jafnskjótt og útflutningsafurðirnar falla í verði, verður krónan aftur lækkuð. Fjármagnið, sem safnað hefur saman á stríðsárunum, verður látið gufa upp, til þess að dögg gróðans geti haldið áfram að drjúpa á ekrur hinnar auðugu.

Nú skulum við eitt augsagnablik staldra við og athuga, hvar við erum staddir. Við búum við hið marglofaða skipulag „einkaframtaksins“, sem stjórnar er af „framtaksmönnunum“, „máttarstólpuþing þjóðfélagsins“. Þegar nánar er að gáð, er þetta skipulag ekkert annað en bláber vitfirring. Þjóðinni safnað óhemju auður, svo mikill, að hvert einasta landsins barn gæti búið við allsnægtir. Þar að auki getum við safnað í kornhlöður til margra ókominna ára. Í einu orði sagt: Allir gætum við búið við velmegun og öryggi, hver einasti okkar. Í stað þess höfum við flestir rétt í okkur og á, þó að við stritum myrkuranna á milli. Við látum afa okkar og ömmur, sem meðan starfsorkan entist þeim, hafa lagt allt sitt fram til þess að skapa þjóðinni verðmæti, búa við þrógan kost. Og við höfum ekki tryggt sjálfum okkur réttinn til fæðis og klæða, þegar starfsorku þrýtur. Og eftir skamma stund megu við búast við að standa aftur í sömu sporum. Enn á ný munu þúsundir okkar ganga atvinnulausir, neitað um réttinn til að afla sér lífsviðurværis í landi allsnægtanna, og það, sem við höfum áður aflað, er horfið í gin gróðahýenanna, sem við höfum kosið til að vera forsjá okkar, sem við höfum kosið til að fara með stjórn landsins.

Er ekki mál til komið að binda enda á þetta brjálaði?

Litum nú á fjárlagafrv., sem hér er til umr. Nú skortir ekki milljónirnar. Tugir milljóna eru í ríkissjóði umfram venjulegar þarfir. Og enn gæti ríkissjóður aflað tuga milljóna, ef hann vildi. Nú skortir sannarlega ekki „afl þeirra hluta, sem gera skal“. Það er vissulega ekki einleikið, ef þessi fjárlög eru með venjulegum hætti. Mun nokkur trúa því, að hvergi votti fyrir því í fjárl., að reynt sé að leysa vandamálin, sem þjóðin er nú að glíma við, og búa í haginn fyrir framtíðina. Fjárlagafrv. er eins konar stefnuskrá ríkisstjórnarinnar. Hvað verður gert til að vinna gegn dýrtíðinni? Hvað verður gert til þess að tryggja afkomuna að stríðinu loknu? Hvaða ráðstafanir eru gerðar til að koma á fót fullkomnum alþýðutryggingum?

En fjárl. eru einmitt með venjulegum hætti. Í þeim er ekki stafr, sem bendir til þess, að nokkurn skapaðan hlut eigi að gera til að vinna á móti dýrtíðinni. Ekkert til þess að bæta kjör fólksins í landinu.

Ríkisstjórnin talar seint og snemma um dýrtíðina. En á fjárl. er ekki varið einum einasta eyri til að vinna gegn dýrtíðinni. Hins vegar

ætlar ríkisstjórnin að innheimta vörumagnstoll og verðtoll að upphæð 15 milljónir króna árið 1943. Það er allt að því helmingur af öllum áætlðum tekjum ríkissjóðs það ár. Síðast liðið ár námu þessir tollar 23 milljónum. Að öllu óbreyttu verða þeir vitaskuld miklu hærri 1943.

Niðurstaðan verður því þessi: Á síðast liðnu ári varði ríkisstjórnin ekki einum einasta eyri til að vinna á móti dýrtíðinni. Aftur á móti varði hún 23 milljónum til að auka dýrtíðina. Því að það hlýtur hver maður að skilja, að þegar 23 milljón króna tollur er lagður á innfluttar vörur, þá verða þær 23 milljón krónum dýrari. Þetta verkar þó enn meir til hækkunar á smásöluverð, þar sem álagning á tollinn bættist við.

Samkvæmt fjárlagafrv. ætlar ríkisstjórnin að halda áfram sömu stefnu á næsta ári. Það er ekki sýnilegt, að það verði varið eyri til að vinna á móti dýrtíðinni, en aftur á móti verður varið sennilega 20—30 milljónum til þess að auka dýrtíðina. (Það er er visu erfitt að áætla í tölu á þessum tímum, þegar allt er á hverfanda hveli. En það skiptir ekki máli. Stefnan er sú sama.)

Það er nú liðið rúmt missiri síðan ríkisstj. lét Alþingi samþykkja lagabálk mikinn á móti dýrtíðinni. Samkv. honum voru stjórninni gefnar heimildir til að afla yfir 20 millj. króna tekna, að mestu leyti með sköttum á almenningi, til þess að vinna á móti dýrtíðinni. Það var nú frá upphafi heldur óljóst, hvornig átti að fara að þessu, en manni skildist helzt, að fyrirkomulagið ætti í stórum dráttum að vera eitthvað á þessa leið: Fyrst á að innheimta tolla af innfluttum vörum að upphæð 20 milljónir og hækka þannig vöruverðið um sömu upphæð. Síðan á að innheimta skatta af landsmönnum að upphæð 20 milljónir til þess að lækka vöruna um sömu upphæð, eða á raun og veru til að endurgreiða tollana. Útkoman 0. En til þess að innheimta tollana þurfti ærrið starfsmannalið með ærnum kostnaði. Ekki þurfti minna starfsmannalið og minni kostnað við að innheimta skattana til að endurgreiða tollana. Þetta fyrirkomulag mundi náttúrulega hafa hjálpað mörgum góðum fram-sóknarmanni, íhaldsmanni og alþýðuflokks-manni um atvinnu, fina atvinnu, þar sem hægt var að ganga með flibba um hálsinn. Og sjálf-sagt hefði það þótt virðulegri atvinna en að láta þá bera sand í poka með sama fyrirkomulagi og sagt er að tíðkist á Kleppi. En fyrir þjóðarþúið hefði það komið út á eitt, hvort verkið þeir hefðu verið látnir vinna.

Það er auðráðin gáta, hvaða mannsheili hefur fósturað hugmyndina um þessi Bakkabræðra-vinnubrögð. Það er heili Eysteins Jónssonar, hæstv. viðskmrh. En þetta fannst Ólafi Thors, hæstv. atvmrh., alveg ágætt. Hann sagði, að þetta væri einna merkasta löggjöf aldarinnar.

Nokkru síðar voru hagfræðingar látnir reikna út, hvað það kostaði að lækka vísitöluna um eitt stig. Það kostar ¼ úr milljón. Þá gáfust þjóðstjórnarhetjurnar alveg upp. Dýrtíðarl. komu aldrei til framkvæmda, nema fjmrh. notaði tækifærið til að innheimta tekjuskattinn með 10% álagi. Engum eyri var varið til að lækka verðlagið. Síðan hefur vísitalan hækkað um 30 stig. Og Morgunblaðið viðurkenndi, að þetta væru

ein hver aulalegustu 1., sem Alþingi hefði samþykkt.

Það hlýtur að liggja hverjum manni í augum uppi, að allt skraf um að halda verðlaginu niðri með því að gefa með vörnum er marklaust þvaður. Ef gert er ráð fyrir, að hneigðin til verðhækkunar verði sú sama og verið hefur, þá mundi allt það fé, sem ríkisstjórnin hefur yfir að ráða, tæmast á einu misseri til þess að koma í veg fyrir, að vísitalan hækkaði. Á þeim tíma liðnum héldi verðhækkunarflóðið áfram óhindrað, og ríkissjóður staði tómur eftir. Hitt er jafn augljóst, að það er alveg fráleitt að ætla sér að lækka verð með gerðardómsákvæðum án þess að leggja fram fé til að jafna verðlækkunina. Enginn mun láta sig dreyma, að ríkisstjórnin ætli að láta kaupmenn eina héra allan kostnaðinn af vaxandi dýrtíð. Enda er það ekki á hennar valdi. Ef verðið er lækkað á einni vöru, hækkar það bara á annarri.

Ríkisstjórnin veit það bezst sjálf, að allt gaspríð um baráttuna á móti dýrtíðinni er bláber þvættingur. Hún ætlar til, að menn séu svo grunnhyggjarnir, að þeir skilji þetta ekki fyrir en um seinan, eftir að menn hafa látið blekkjast til fylgis við hana um kosningar. Ríkisstjórnin hefur aðeins eitt áhugamál: að lækka kaupíð. Og til þess eins eru refirnir skornir.

Til þess að vinna á móti dýrtíðinni með árangri þarf að gera eftirfarandi: Hækka gengi íslenzku krónunnar, afnema alla tolla á almennum neyzluvörum, taka stríðsgróðann úr umferð með því að skattleggja hann nógu hiklaust og hlífðarlaust, lækka framleiðslukostnað landbúnaðarins með riflegri og röggssamlegri aðstoð við þá bændur, sem hafa hæstan framleiðslukostnað, hafa röggssamlegt og skynsamlegt verðlagseftirlit.

Ríkisstjórnin mun ekki framkvæma neina af þessum ráðstöfunum, eins og fjárlagafrv. ber með sér. Hún hefur skapað dýrtíðina, til þess að hinir ríku geti haldið áfram að græða á kostnað hinna fátæku. Af sömu ástæðum mun hún halda dýrtíðinni við, því að það er ekki hægt að vinna gegn dýrtíðinni nema á kostnað hinna ríku.

Sósfl. hefur eftur á móti lagt fram og mun leggja fram till. um allar þær ráðstafanir gegn dýrtíðinni, sem hér eru taldar. Hann mun leggja fram till. um afnám tolla á almennum neyzluvörum og að stríðsgróðinn verði skattlagður.

Sósfl. hefur lagt fram tillögur um, að jarðræktarstyrkurinn til smærri bænda og miðlungsbænda verði hækkaður svo mjög, að þeir geti haft samkeppnisfært kaup við jarðræktarframkvæmdir og önnur störf á heimilum sínum. Ef þessar till. næðu fram að ganga, gætu smábændur og miðlungsbændur komið jörðum sínum í það horf á fáum árum, að búskapur þeirra yrði samkeppnisfær við aðra framleiðslu í landinu. Þetta er hin rétta aðferð til þess að auka landbúnaðarframleiðsluna, til þess að bæta kjör bændafólksins, svo að það uni við störf sín í sveitinni, og til þess að lækka framleiðslukostnað landbúnaðarafurða. Því að eins og kunnugt er, verður verðið á landbúnaðarafurðum að miðast við hæsta framleiðslukostnað, þ. e. framleiðslukostnað þeirra býla, sem eru lakast sett frá náttúrunnar hendi, eru í lélegastri rækt og hafa minnst af þeim mannvirkjum, sem nauðsynleg

eru til þess að búskapurinn beri sig. Þess vegna er það hagsmunamál alls almennings í landinu að koma þessum býlum í það horf, að þau verði samkeppnisfær.

Jafnframt höfum við lagt til, að lagt verði fram fé úr ríkissjóði til að gera bændum kleift að greiða samkeppnisfært kaup um annatímann.

En það er eftirtektarvert, að þrátt fyrir allt bændaskjalið og allar tugmilljónirnar, sem ríkisstj. hefur yfir að ráða, bólar ekki á neinum slíkum tillögum frá henni, heldur hefur hún látið líð sitt á Alþingi drepa allar tillögur Sósf. í þessa átt.

Það eru aðeins hagsmunir stórbændanna, sem hún ber fyrir brjósti. Þess vegna lætur hún sér nægja að leggja fram fé til þess að gefa með áburðinum. Það kemur stærstu bændunum að langmestum notum. Með því fá stórbú á borð við Korpúlfsstaðabúði háan styrk úr ríkissjóði, sem fátækt fólk í sveitum og kaupstöðum verður að greiða með sköttum sínum. Styrkurinn til smábóndans verður aftur á móti alveg hverfandi. Og eins og liggur í augum uppi hefur þetta engin varanleg áhrif til þess að lækka framleiðslukostnað landbúnaðarins. Það er því léleg ráðstöfun gegn dýrtíðinni og verður ekki til þess að gera sveitabúskapinn lífvænlegri til frambúðar.

Þrátt fyrir hinar gifurlegu tekjur ríkissjóðs er ekki ætlað til þess, að verklegar framkvæmdir verði meiri en verið hefur, nema óhjákvæmileg aukning á viðhaldi vega. Framlög til vita og hafnargerða eru lækkuð. Ekki er til þess ætlað, að nein tilraun verði gerð til þess að bæta ur byggingarþörf landsmanna. Framlag til atvinnuaukningar og framleiðslubóta er lækkað um 330 þús. kr. Þess er ekki heldur að vænta, að ríkisstj. leggi fé til atvinnuaukningar, þegar það er aðal-ábyggjuefni hennar, hvernig hún eigi að fara að því að minnka atvinnuna í landinu.

Það er ómögulegt að segja um það fyrirfram, hvort það verður mikið eða lítið unnið að hernaðaraðgerðum hér á landi árið 1943.

Ef þjóðin hefði verið svo lánsöm að búa við stjórn, sem borið hefði hag þjóðarheildarinnar fyrir brjósti, þá hefði nú þegar verið gerð áætlun um þau mörgu verk, sem bíða framkvæmda. Tryggt nauðsynlegt fé til þeirra og allt undirbúið til að hefjast handa strax og unnt er.

Nú er hið ákjósanlegasta tækifæri til þess að búa sig undir að mæta atvinnuleysisinu, sem hlýtur að koma eftir stríðið, ef auðvaldsskipulaginu verður lengra lífs auðið, þ. e. a. s. að svo miklu leyti sem hægt er að tryggja sig gegn böli þessara brjáluðu mannfélagshátta. Það þarf ekki að taka það fram, að ríkisstjórninni hefur aldrei flogið neitt þvífkt í hug.

Sósfl. mun leggja fram till. á þinginu um atvinnuleysistryggingar. Fjárlins til atvinnuleysisjóðanna verði aflað með framlögum frá ríki og bæ og með iðgjöldum atvinnurekenda, er greiði til sjóðanna í ákveðnu hlutfalli við vinnulaun þau, sem þeir greiða. Við munum leggja til, að atvinnuleysissjóðnum verði tryggðar tekjur, sem nemi að minnsta kosti 10—12 milljónum á ári fyrstu árin. Hvað sem liður gildi sjóðsafnana nú á tímum, þá yrðu verkamönnum tryggð mikils verð réttindi, sem erfitt yrði að taka frá þeim aftur, ef þessar till. næðu fram að ganga.

Hér er um að ræða kjarabætur á kostnað atvinnurekenda til þess að tryggja verkamenn gegn atvinnuleysi eftir stríðið. Það væri gaman að heyra, hvað Ólafur Thors atvnrh. segir við þeim. Eins og kunnugt er, lét hann banna allar grunnkaupshækkanir af einskærri umhyggju fyrir hag verkamanna til þess að tryggja þá gegn atvinnuleysi. Hann var svo sem ekki að hugsa um stríðsgróðamennina. Hann vildi svo sem gjarna láta þeim blæða. — eftir því, sem hann sagði sjálfur. Nú skuluð þið bara taka eftir, hvernig hann snýst við þessari till. Ekki er hætt við, að hann sé að hugsa um hag stríðsgróðamannanna! Og ekki er hætt við, að hann vilji ekki tryggja verkamenn gegn atvinnuleysi!

Hvað er þetta? Mér sýnist háttvirtir þingmenn brosa eitthvað svo kankvislega? Og það meira að segja flokksmenn Ólafs Thors, hæstv. atvnrh. Getur það verið, að þeir efist um einlægni flokksfóringjans?

Ekki er lagður cyril til aukinna trygginga á fjárl., þrátt fyrir milljónatekjurnar. Það er rétt á takmörkunum, að framlög til alþýðutrygginganna haldist í hendur við aukna dýrtíð. Rekstursgjöld ríkisspítalanna eru meira að segja lækkuð, af því að daggjöld þeirra hafa hækkað svo mjög.

Gamalmenni og öryrkjar eru ekki aðeins látin búa við sömu cymdarkjörin og fyrir stríð, heildur hafa kjör margra þeirra stórum versnað á sama tíma sem árstekjur einnar stríðsgróðafjölskyldu mundu nægja til að sjá þeim öllum mjög samléga farþöð. Þetta er svo smámarlegt framferði, að þegar maður hugsar út í það, þá finnst manni næstum því furðu gegna, að þeir þingmenn, sem hafa verið með í að samþykkja slíkt, skuli geta litið upp á nokkurn mann án þess að blygðast sín.

Sósfl. mun leggja fram tillögur um, að Lífeyrissjóður Íslands komi tafarlaust til fullra framkvæmda og til þess verði honum tryggt nægilegt fé úr ríkissjóði. Jafnframt verði öllum gamalmennum og öryrkjum tryggður ákveðinn, boðlegur lífeyrir með l. Og við álitum það með öllu ósamilegt að ætlast til þess, að nokkur einstaklingur hafi minna en 200 krónur og nokkur hjón minna en 300 kr. í lífeyri á mánuði, eins og verðlagið er nú í kaupstöðum landsins.

En þið, hlustendur góðir úti um byggðir landsins, skuluð ekki gera ykkur neinar vonir um, að tillögur okkar nái fram að ganga. Fyrst þurfum við á fulltingi ykkar að halda til þess að koma þessari ríkisstjórn frá völdum. Það er fyrsta skilyrði þess, að hægt sé að gera sér vonir um framgang nokkurs meiri háttar framfara-, umbóta- og menningarmáls hér á Alþingi.

Forseti (GSv): Þá hafa talað fulltrúar allra þingflokka, og tekur nú að lokum til máls hæstv. fjmrh. og hefur til umræða einn stundarfjórðung.

Fjmrh. (Jakob Möller): Herra forseti! Hv. þm. V.-Húv. varði miklum hluta ræðutíma síns til þess að bera saman útgjöld ríkissjóðs 1938 og á árunum eftir að stríðið hófst. Hann taldi þennan samanburð sýna ákaflega glögg, hvað fjármálastjórn Framsóknar hefði verið með miklum ágæt-

um, á meðan framsóknarmenn voru við völd, og í því sambandi benti hann á það, að útgjöld ríkisins hefðu verið lægri 1938 en 1941. Mikil er trú hv. þm. á greindarleysi fólksins, ef hann trúir því, að slíkur lofsöngur, byggður á svona rökum um hans ágæta flokk, verði tekinn fyrir góða og gilda vöru. Hann benti á það, að samkv. yfirliti yfir tekjur og gjöld ríkisins 1941 hefðu tekjurnar farið 76% fram úr áætlun, og þótti honum það gífurlegt. En þegar þess er gætt, að dýrtíðarvísitalan er nú komin upp í 83% frá því, sem hún var 1938, og tillit er tekið til þess, að ófríðarástandið hefur skapað ríkinu stórkostleg útgjöld, alveg án tillits til dýrtíðaraukningar, þá veit ég ekki, hvort þessi hækkan er svo mjög óeðlileg.

Hv. þm. spurði svo allhróðugur, hvað væri nú orðið úr öllum kenningum Sjálfstæðisfl. um það að lækka útgjöld ríkisins og fækka starfsmönnum o. s. frv. Ég hef áður talað um þetta hér í sambandi við flutning fjárlagareðunnar í þinginu, og véc að því, að Sjálfstæðisfl. hefði talið og teldi möguleika til þess að breyta þessu þannig, að rekstrargjöld ríkisins gætu lækkað. Ég dró enga dul á það, að slíkt mundi verða allerfitt og mundi sæta misjöfnum dómum, en hins vegar væri alveg óhugsandi að koma því í framkvæmd, nema Alþ. væri einhuga um það að stíga slíkt spor. Hins vegar vitum við það, að hér í þinginu situr nú í rauninni alveg sami meiri hluti í þingmannasætu ein og var 1938 og áður, á meðan Framsfl. fór með völdin. Þess vegna er það auðsætt, að Sjálfstfl. hefur ekkert afl til þess í þinginu að gera slíkar róttækar breytingar á stjórnarkerfi, sem þar væri um að ræða, og það er barnaskapur af hv. þm. að láta sér detta í hug, að hann geti komið því inn, jafnvel hjá einföldum kjósendum, að í þessu efni sé hægt að saka minnihluta flokk um það að hafa ekki komið fram sinni stefnu, hvað sem allir hinir flokkarnir segja. Hvernig var svo fjármálastjórn Framsfl., segir hv. þm., þegar hann er búinn að lýsa því, hvað útgjöld ríkissjóðs hefðu vaxið, síðan stríðið byrjaði. Hann virtist líta svo á, að allir lykju upp einum munni um það, að það væri mikill munur á fjármálastjórn Framsfl. og Sjálfstfl., Framsfl. hefði tekizt að halda útgjöldum ríkissjóðs fyrir neðan 20 millj. árin fyrir stríðið — þar sem í höndum Sjálfstfl. hefðu þessi útgjöld farið yfir 30 millj., eftir að stríðið hafði staðið í 2 ár. Dýrtíðin hefur aukizt í landinu, þannig að allur rekstur ríkisins hefur orðið margfalt dýrari en hann þurfti að vera 1938. Úr því að hv. þm. spurði, hvernig fjármálastj. Framsfl. hefði verið, þá skal ég gjarnan svara honum því, úr því að hann vill fara að deila við samstarfsflokk sinn um ríkisstjórn. Ég vil minna hann á það, að fjármálastjórn Framsfl. var þannig, að hann hélt áfram að auka skuldir ríkissjóðs um tugi millj., jafnvel á mestu veltiárunum, og 1938 varð flokkurinn að hætta þessari fjármálastjórn. En af hverju varð hann að hætta? Af því, að þó að hann sendi legáta sína land úr landi til þess að reyna að fá meiri lán, þá tókst það ekki, af því að fjármálastjórnin hafði verið þannig, að það var komin svo mögnuð ótrú á fjármálastjórn landsins, að það var hvergi hægt að fá lán. Svona var fjármálastjórn Framsfl., úr því að hv. þm. vill

knýja fram svar við því. Hv. þm. lýsti ánægju sinni yfir því, að nú væri aftur byrjað að höggva í skuldirnar. Óðruvísi mér áður hrá. Einhvern tíma heyrði ég haft eftir einum hans mesta fjármálamanni, að í miklum tekjuárum ætti að taka lán og borga þau svo, þegar tekjurnar minnkuðu. En hinu hefur Sjálfstfl. haldið fram, að það ætti að nota mikil tekjuár til þess að lækka skuldirnar, og það er satt, það þarf að gera það, og ég veit ekki betur en að það sé gert og það í góðri samvinnu við Framsfl. Ég veit, að hann (Framsfl.) er kominn á aðra skoðun um þessi mál en hann áður hafði.

Þá talaði hann um það, þessi hv. þm. (SkG), að fjármálaafgreiðslan á síðasta þingi hefði verið ógætileg. Ég get verið honum sammála um það að nokkru leyti, en hins vegar hefur samt reyndin orðið sú, að tekjurnar hafa farið langt fram úr gjöldunum. Ég hafði líka hugboð um, að svo mundi fara, á þingi því, er fjármálaafgreiðslan fór fram. Annars liggur það náttúrulega í augum uppi, að Sjálfstfl. sem minnihlutaflokkur á þingi gat ekki ráðið afgreiðslu fjárl.

Þessi hv. þm. talaði um og lagði áherzlu á, að nú væri gert ráð fyrir hækkanði launagjöldum, án þess að um dýrtíðaruppbætur væri að ræða. Þetta er rétt. Laun opinberra starfsmanna hafa hækkað nokkuð á undanförunum árum, til samræmis við aðrar stéttir, sem hafa fengið kjör sín bætt. Mér er hins vegar ljóst, að áframhaldandi grunnkaupshækkanir valda aukinni dýrtíð, en aukin og vaxandi dýrtíð gerir að engu þær kjara-bætur, sem fólkið fær.

Mér þótti hv. 6. landsk. miklu skemmtilegri ræðumaður en hv. þm. V.-Húnn. Röksemdir hans voru svo furðanlega hver á móti annarri, að mig undraði stórum. T. d. talar hann um, að ég sé að lækka tekjuskattinn. Hann veit þó fullvel, að það skiptir engu máli, hvaða tala er sett í fjárlaga-frv., tekjuskatturinn verður hvorki meiri né minni fyrir það. Svo snýr hann alveg blaðinu við, þegar hann talar um verðtollinn. Hann er mjög reiður yfir því, að ég sé að hækka hann og setji hann nú 10 millj., en hann gleymdi alveg s. l. ári, því að þá var hann 16 millj., svo að ég ætti þá heldur skv. því að vera að lækka hann. Ég veit ekki, hvort hv. þm. heldur, að hann græði á slíkum málflutningi sem þessum, en óhugsandi finnst mér, að sá gróði endist honum fram yfir næstu kosningar.

Hann sagði, að ríkisstj. hefði ekki framkvæmt dýrtíðarl. frá síðasta þingi, og taldi henni það mjög til ámælis, en svo slær hann því föstu, að ekki hefði átt að nota þessar heimildir nema svo og svo. En sannleikurinn er sá, að ríkisstj. hafði enga trú á því, að þær ráðstafanir, sem heimilt var að gera skv. l., kæmu að neinu gagni. Ég hef alltaf sagt það, að það er hreinn barna-skapur að ausa fé úr ríkissjóði, ef dýrtíðin heldur áfram að vaxa óhindruð. Það verður að búa svo um hnútana, að dýrtíðin stöðvist. Það er höfuðatriðið. En tollalækanir eru alveg gagns-lauser, ef dýrtíðarskrúfan heldur áfram að verka. Mér þótti sérstaklega gaman að honum, þegar hann var að tala um hina gildu sjóði hjá ríkissjóði. Hann gerði fyrirspurn þar að lútandi og lýsti hátíðlega yfir því, að hann mundi ekki sætta sig við, að Alþingi léti það mál hlutlaust.

Eins og það sé ekki hverjum manni ljóst, að ráðstöfunarrétturinn á þessum sjóðum sé hjá Alþingi? Mér er sagt, að tími minn sé á enda, — ég verð því að sleppa því að svara hv. 1. landsk. meira en ég hef gert í sambandi við hv. 6. landsk. En ég get ekki stillt mig um að minnast á það, þegar þessir hv. þm. eru sammála um að álasa mér fyrir að hafa notað heimildina um að innheimta tekjuskattinn með 10% álagi, en í sömu andránni eru þeir að álasa mér fyrir, að ég sé að lækka tekjuskattinn.

Hv. 1. landsk. var ákaflega montinn yfir till., sem hann kvaðst einu sinni hafa flutt um að hækka tekjur ríkissjóðs um 6 millj. kr., og að því fengnu átti allt að vera í lagi. En þessi till. mun hafa verið flutt, þegar allt var hér í kalda-koli, og enginn hægðarleikur að auka tekjurnar um 6 milljónir. En það er alveg í samræmi við kenningar hans og viðhorf til málanna að slá fram slíkum kenningum. Vandinn er enginn annar en taka meira af þeim ríku, þó að þeir ríku eigi ekki neitt — og minna en ekki neitt. En ég hef meiri trú á því að taka af þeim ríku, þegar vel gengur fyrir þeim, en þegar þeir ramba á barmi gjaldþrotsins.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 4. fundi í Sp., 30. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til fjvn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

3. Dýrtíðarráðstafanir.

Á 9. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um ráðstafanir gegn dýrtíðinni (þmfrv., A. 17).

Á 11. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Haraldur Guðmundsson): Frv. þetta er í aðalatriðum í samræmi við frv., sem þm. Alþfl. fluttu á síðasta þingi. Þó er það að því leyti frá-brugðið því frv., að í frv. frá haustþinginu 1941 var gert ráð fyrir breyt. á l. frá 9. júlí 1941, en í þessu frv. eru breyt. felldar inn í l. frá 1941. Þá er í þessu frv. lagt til, að ríkisverðlagsn. verði skipuð eftir tilnefningu þriggja stærstu þingflokkanna, en í frv. frá haustþ. átti ríkisstj. að hafa óbundnar hendur um skipun n.

Ég skal ekki fjölýrða um frv. Það hefur komið í ljós í skipun gerðardómsins, að ríkisstj. er ekki treystandi í þessu efni. Sá dómur er svo skip-aður, að neytdendur eiga þar engan fulltrúa.

Í frv. er ákvæði um það, að ef gengi islenzkrar krónu verður hækkað, skuli ríkisstj. heimilt að verja allt að 6 millj. kr. úr dýrtíðarsjóði til að standast útgjöld, sem á ríkissjóð falla vegna gengishækkunarinnar. Þetta byggist á því, að

augljóst er, að ef gengið hækkar, er það svo veigamikilið atriði til andspyrnu gegn dýrtíðinni að draga mætti úr öðrum ráðstöfunum.

Þá er gert ráð fyrir, að afnám tolla og tekjuöflun vegna dýrtíðarsjóðs gildi til 1. júlí 1943 í stað ársloka 1942. Loks er gert ráð fyrir 8 millj. kr. framlagi úr ríkissjóði í stað 5. Er það í samræmi við till., sem fram kom á haustþ.

Þá er ekki gert ráð fyrir 10% álagi á tekjuskatt. Sú upphæð var innheimt með skattinum 1941, en nú er búist við, að á þessu ári verði gerðar breyt. á skattal., og er rétt að biða eftir því að sjá, hvernig þær verða.

Þetta eru aðalbreyt. frá því, sem fram kom á síðasta aukab. Þegar dýrtíðarl. voru afgreidd frá reglulegu þ. 1941, var samkomulag um afgreiðslu þeirra. Við Alþflmenn greiddum atkv. með þeim, og ég er þess fullviss, að ef þeim l. hefði verið beitt, hefði mikið mátt draga úr dýrtíðinni. Það voru 2 ákvæði, sem drógu úr gildi þeirra. Annað var, að í stað ákvæða um takmarkanir flutningsgjalda og annars slíks, voru heimildir til ríkisstj. L. voru heimildarl., en ekki bein fyrirmæli.

Hitt atriðið var, að þ. vildi ekki fallast á till. okkar Alþflmanna um sameiningu yfirstjórnar alls verðlagseftirlíts. Í stað þess að hafa eftirlitið í höndum fjögurra verðlagsnefnda, sem starfa hver eftir sínu sjónarmiði, á vitanlega að sameina eftirlitið undir einn hatt. Meiri hl. Alþ. taldi, að í þessu fælist engin hætt. Þar sem lokaákvörðunin væri hjá ríkisstj. En það kom samt í ljós, að ótti okkar Alþflmanna var ekki ástæðulaus. Ég skal ekki fara að rekja þá sorgarsögu. Ríkisstj. hefur ekkert gert til að framkvæma þessi l. heldur hefur hún lagt þau á hilluna og látið sér nægja að innheimta 10% álagið. Ráðh. Framsfl. bera því við, að aðgerðarleysið sé ekki þeim að kenna, heldur ráðh. Sjálfstfl., sem ekki hafi viljað hafa samvinnu um takmörkun á flutningsgjöldum og afnám tolla. Við höfum svarað því, að ef nokkur alvara lægi að baki hjá ríkisstj. um að framkvæma dýrtíðarl., þá hefði strax verið kallað saman aukab. til að fá bein fyrirmæli í stað heimildarl. Þetta hefur ekki verið gert, heldur notuð sú aðstaða, að aðeins var um heimildarl. að ræða.

Í frv., sem fyrir liggur, er gerð tilraun til að bæta úr þeim tveimur agnðum, sem ég nefndi. Það er gert ráð fyrir, að verðlagseftirlitið verði sameinað hjá ríkisverðlagsh. Hún á að hafa bæði verkefnið með höndum, að ráðstafa fé dýrtíðarsjóðs og gera ráðstafanir til að hefta dýrtíðina.

Þá er í frv. sú breyt., að í stað heimilda handa ríkisstj. til niðurfellinga tolla, lækkunar á farmgjöldum o. fl., skuli koma ákvæðin fyrirmæli.

Um tekjuöflunarleiðir nægir að vísa til grg. Auk framlags úr ríkissjóði á að fá féð af þeim tekjum landsmanna, sem eru tengdar við það sérstaka ástand, sem nú ríkir.

Þó að ég telji, að það orki ekki tvímælis, að till. okkar eru réttmætar og skynsamlegar, er það vitanlega álitamál, hvort til eru fleiri svipadur leiðir, sem fara mætti, og er sjálfsagt að rannsaka, hvort svo er.

Ég vil að lokum segja það, að þó að ég telji óþarft að rekja hér sjáanlegar afleiðingar af því, ef dýrtíðin fer vaxandi, er þó eitt í því sam-

bandi, sem ég vil vekja athygli á, en það er það, að ef dýrtíðin magnast, er augljóst, að ein afleiðingin verður sú, að misskipting efnahagsins verður enn meiri en nú, hinir ríku verða ríkari og hinir snauðu snauðari.

Ég óska þess, að frv. verði vísað til fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

4. Gengisskráning og ráðstafanir í því sambandi.

Á 9. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 51 12. febr. 1940, um gengisskráningu og ráðstafanir í því sambandi (þmf. frv. A. 18).

Á 12. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til l. umr.

*Flm. (Finnur Jónsson): Á Alþingi 1939 var ég f. h. Alþfl. með flm. að frv. um gengisskráningu og ráðstafanir í því sambandi. Þá var genginu breytt úr 22.15 ísl. kr. í 27 kr. Ástæður fyrir því voru þær, sem hv. þm. er kunnugt um, að í sjávarútvegi höfðu mikil vandræði ríkt um allan skeið, og þótti vera brýn þörf aðgerða, en samtímis var vitað, að erlendur gjaldeyrir var í raun réttir seldur miklu dýrar manna milli en skráða genginu nam, og það ósamræmi var óheillbrig. Lausaskuldir bankanna erlendis voru komnar upp í 15 millj. kr. um áramótin, áður en gengið var lækkað. Gengisbreytingin hafði þau áhrif, sem til var atlazt. Nú hafa hins vegar áhrif atburðir leitt til þess, að ástandið hefur alveg snúizt við. Sjávarútvegur hefur staðið sig samilega tvö undanfarin ár, þótt smábáta skorti sums staðar nokkuð til þess, síðan hinn svonefndi brezki samningur var gerður. Í stað 15 millj. lausaskulda var um s. l. áramót komin 170 millj. innstæða bankanna hér í erlendum bönkum. Nú geta bankarnir ekki lengur ráðstafað þessu mikla fé svo, að arður fái af, og eftirspurn eftir erlendum gjaldeyri er lítil móts við framboðið. Bankarnir hafa s. l. 2 ár keypt gjaldeyrinn of háu verði. Öllum ber saman um, að mikil nauðsyn sé að fá úr þessu bætt og verði þó því örðugra fyrir ríki og banka, sem það er látið dragast lengur að breyta til.

Við flm. frv. gerum þess vegna ráð fyrir, að gengið verði aftur fært til þess gildis gagnvart sterlingspundi, sem það hafði 1939, áður en breytt var. Sölugengi pundsins yrði þá 22.15 kr., en 4.03 dollarar reiknaðir í pundi og gengi annars erlends gjaldeyris ákveðið í samræmi við það. Ef til vill metti deila um, hvort ekki væri rétt að fara lengra, en að svo komnu máli þótti rétt að binda sig við upphæð þá, sem lagt er til í frv.

Við breytinguna hljóta bankarnir og þá einkum Landsbankinn að biða tjón á hinum miklu innistæðum sínum erlendis, og yrði ekki annað fært en bæta þeim það upp. Frv. gerir ráð fyrir, að ríkið greiði þeim þann halla að ½ hlutum, en þar sé áður dreginn frá hallanum hagnaður bankanna af lækku erlendra skulda.

Eftir því sem næst verður komið, virðast það vera um 18 millj. kr., sem bankarnir muni skaðast um. Við flm. gerum ráð fyrir, að þessu fé verði náð inn með því, m. a., að leggja sérstakan eignarskatt á árinu 1942 á þá eignaaaukningu s. l. árs, sem nemur meira en 75 þús. kr., og nemi hann 15% af því, sem eignaaaukningin er umfram það. Skatt þennan greiðir ríkið bönkunum, og ætti hann að nema 8—10 millj. kr. Árið 1940 varð eignaaaukning (skattskyldra eigna) 32,5 millj. kr., og ekkert bendir til, að hún geti verið minni árið 1941. Það, sem til vantar, yrði ríkið að greiða úr dýrtíðarsjóði. Nú mundi ríkissjóður hagnast um 4 millj. kr. á skuldum sínum við gengisbreytinguna. Halli hans að því frádregnu ætti þá ekki að verða yfir 6 millj. kr.

Vitanlegt er, að ríkisstj. getur ekki útgjaldaðust fengið neinu áorkað af þýðingarmiklum dýrtíðarráðstöfunum — á þeim grundvelli, sem Alþingi í fyrra ætlaðist til. Þá kemur til álita, hvort þessu mikla fé, sem um ræðir, mætti ekki verja betur á annan veg í sama tilgangi. Nú er það svo, að gengishækkun mun vera sú dýrtíðarráðstöfun, sem einna framkvæmanlegust er og mundi valda minnstum ágreiðningi.

Það var grundvöllur gengisskráningararl. frá 1939, að ríkisstj. gerði allt, sem unnt var, til þess að hægt yrði að halda niðri dýrtíðinni í landinu. Fyrsta árið var nokkurn veginn reynt að standa við þau loforð. En þegar stríðsgróðinn tók að streyma inn í landið, keyrði þegar um hvert bak, og öllum hömlum var sleppt. Þó að hann gegn kauphækkun héldist allt árið 1939, hækkaði vísitala um 34% fyrir árslokin, því að erlendar vörur og mærgar innlendar voru hækkaðar. Upp úr því hverfur ríkisstj. um skeið öll viðleitni að halda innlendri vöru niðri. Seint og um síðir fór hún aftur að vakna. Í júní 1941 fær hún samþ. dýrtíðarlöggjöf, en hefur ekki framkvæmt hana að neinu leyti, nema fjmrh. hefur innheimt tekjuskatt með viðauka. Ekki hefur verið haft eftirlit með hækkun farmgjalda, ekki felldir burt tollar af nauðsynjavörum né neitt gert, sem elmenningi var fyrirheitið í l. og lofað aftur á haustþinginu. Í staðinn hefur ríkisstj. sett lögþvingaðan gerðardóm, og orkar það meir tvímælis en nokkur dýrtíðarráðstöfun, sem nokkur ríkisstj. hefur gert á síðari árum, og virðist ekki heldur ætla að koma að neinu haldi. Þeir, sem þurfa að fá vinnukraft og halda honum, kaupa hann eins háu verði og þeir þykjast þurfa, hvað sem gerðardómur segir. Þær stéttir, sem hann hefur dæmt frá kauphækkun, síðan hann tók til starfa, hafa í raun og veru fengið meiri eða minni kauphækkanir samt. Þá er og auðsöð, að verðlagsákvæði þau, sem gerðardómurinn hefur verið látinn setja, muni að engu haldi koma. Bak við dóminn standa Framsfl. og Sjálfstfl., sem mundu aldrei geta komið sér saman um neinar dýrtíðarhömlur, sem yrðu annaðhvort að tjóni verulegum hluta brænda, sem halda Fram-

sfl. uppi, eða heildsölum og þeim öðrum í verzlunarstétt landsins, sem halda bezt uppi Sjálfstfl. Framsfl. telur sér lífsnauðsyn að halda sem hæstu verði á landbúnaðarframleiðslu innan lands af öðla við kjósendur, og ekki hefur Sjálfstfl. minni ástæðu til að óttast um sig, svo að tilraunir þessara flokka saman eru fyrir fram dæmdar til að renna út í sandinn. Þetta hefur komið hvað berast í ljós þann stutta tíma, sem dómurinn hefur starfað. Eitthvað meira þarf til, ef sýna skal, að nokkur alvara sé að baki öllu skrafinu um lækku dýrtíðarinnar.

Alls staðar blasir við aðgerðaleyysið, ekkert efn af lofordum, þegar framkvæmd húsaleigal. er undan skilin. Eins og nauðsyn var 1939 að hjálpa sjávarútvegi og bönkum með gengisbreytingu, þarf nú gagnstæða breytingu til að skapa meira jafnvægi og réttlæti, og menn hljóta að viðurkenna það við að lesa grg. frv.

Það er vitanlegt að því lengur sem dregst að færa gjaldeyrinn í það verð, sem nokkurn veginn mætti telja rétt, eins og utanríkisverzlun landsins er nú háttlað. Því erfiðara verður það fyrir ríkisstj. og bankana, það hefur almennt verið viðurkennt, að gjaldeyrinn sé ekki rétt grundvallaður eins og sakir standa, og það hefur jafnframt verið viðurkennt, að gengi íslensku krónunnar væri of lágt. Jafnframt hafa verið færðar fram ástæður fyrir því, að það væri ekki hækkað, að samningar okkar við erlendar þjóðir gerðu það að verkum, að slík leiðrétting væri ómöguleg. Nú hefur þessum þröskuldi verið rutt úr vegi, þannig, að Alþ. ræður nú sjálft yfir því, hvornig það skipar þessum málum. Eftir hverju er þá að biða? Nú er keyptur gjaldeyrir af setulöðinu hér fyrir verð, sem er allt of hátt. Einn fremur vitum við, að inn í landið eru fluttar stórar upphæðir af stríðsgróðu, og þær eru fluttar inn með sama gengi og var 1939, þegar togaraútgærdin var á fallanda fæti. Þær eru fluttar inn með því verði, sem engum blandast hugur um, að ekki nær nokkurri átt. Svo er haldið áfram að auka kaupmátt þessara stóru fyrirtækja, sem með stríðs„spekulationum“ hafa orðið til þess að auka dýrtíðina í landinu. Ég vil upplýsa það, að meðalsala togaranna hefur verið 260 þús. kr. í hverri ferð. Þessar tölur auka mjög ört inni-eignir bankanna í útlöndum, og því lengra sem liður, því erfiðara verður að færa þetta til hins rétta vegar. Í frv. þessu höfum við auk þess gert ráð fyrir því, að bönkunum verði greiddur verulegur hluti af þeim halla, sem þeir verða fyrir við þessa breytingu. Við gerum ráð fyrir því, að á meðan brezk-íslenski verzlunarsamningurinn er í gildi, þá verði útvegsmönnum og sjómönnum bættur sá skaði, sem þeir verða fyrir við þessar breytingar. Eins og kunnugt er, þá er brezk-íslenski verzlunarsamningurinn þannig úr garði gerður, að þó að gengið breytist, mundi ekki breytast verð á þeim útflutningi, sem seldur er samkvæmt samningnum. Þer þá nauðsyn til að bæta sjómönnum og útvegsmönnum þetta upp og það því fremur, sem dýrtíðin hefur vaxið í landinu frá því að samningurinn var gerður, þannig að þessi stétt manna hefur ekki fengið neina uppbót til samræmis við aðrar stéttir. Ég tel, að þetta frv. sé þannig úr garði gert, að það sé bæði réttlátt og raunhæft. Það er rétt-

látt að því leyti, eins og ég hef þegar rökstutt, að það er einfaldasta og öruggasta dýrtíðarráðstöfunin, sem hægt er að gera á þessum tímum. Það er einnig réttlátt að því leyti, að það færir gjaldeyrisverzlunina í það horf, sem öllum ber saman um, að hún eigi að vera í á þessum tímum. Það er raunhæft, af því að það er einfalt í framkvæmd. Það er réttlátt, af því að til þess að bera uppi kostnaðinn við frv. er gert ráð fyrir, að tekinn sé skattur fyrst og fremst af þeim mönnum og fyrirtækjum, sem hafa hagnast á því, að gjaldeyrisverzlunin er ekki í því lagi, sem hún ætti að vera. Ég læt þetta nægja að sinni, en vænti þess, að frv. þetta fái góðar undirtektir á Alþ. og verði að lögum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til fjhn. með 22 shl. atkv.

Á 53. fundi í Nd., 7. maí, var útbýtt nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 335, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

5. Vegalagabreyting.

Á 12. fundi í Nd., 4. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 25).

Á 14. fundi í Nd., 6. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Þetta frv. er ekki nýr gestur hér, það hefur verið flutt á tveimur þingum áður.

Fr. fjallar um breytingar á þjóðvegum í Skagafirði, og er um 2 breytingar á vegalögum að ræða.

Önnur breytingin snertir Sauðárkróksveginn, þ. e. veginn frá Sauðárkróki fram héraðið. Nú nær þjóðvegurinn til Varmahlíðar, en byggðin þar fyrir framan er þéttbýl og þarf 2 vegaraðir. Lagt er til í frv., að vegurinn frá Varmahlíð og til Goðdala verði tekinn í þjóðvegatölu. Alveg sérstök ástæða er til þess nú, þar sem fyrirsjáanlegt er, að bændur þarna í framsveitunum verða að skipta nokkuð um búnaðarhætti, og leggja nú meiri stund á framleiðslu mjólkur vegna þess, að mæðiveikin herjar nú á sauðfénað þeirra.

Það er að visu álitamál, hvort rétt hafi verið að þenja þjóðvegakerfið eins mikið út og raun ber vitni. En flm. þessa frv. eru sannfærðir um, að þessi breyt. á vegal. á meiri rétt á sér en margir aðrir vegir, sem teknir hafa verið í þjóðvegatölu. Og þetta frv. mun því verða borið fram af þm. Skagfirðinga, hverjum sem eru á hverjum tíma, unz fullu réttlæti er náð.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða meira um þessa breytingu.

Hin breytingin, sem gert er ráð fyrir í frv., er sú, að vegurinn fram Hegranesíð allt til Eyhildarholts verði tekinn í þjóðvegatölu. — Ég skal játa, að þessi vegur mun ekki eiga eins mikinn rétt á

sér og hinn vegurinn, frá Varmahlíð til Goðdala, en engu að síður munu þó ónaðsynlegri vegir en þessi hafa verið teknir í þjóðvegatölu.

Það hagar nú þannig til á Hegranesinu, að þar þarf tvöfalda vegaröð, en sýslufélaginu er með öllu ókleift að standast allan þann kostnað, er af því leiðir.

Ég vil svo óska, að frv. verði vísað til 2. umr. og samgmn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shl. atkv. og til samgmn. með 19 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

6. Skipti á Laxárdal og Ymjabergi og ¾ Stóru-Sandvíkur.

Á 13. fundi í Nd., 5. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um skipti á jörðunum Laxárdal og Ymjabergi í Skógarstrandarhreppi og ¾ hlutum Stóru-Sandvíkur í Sandvíkurhreppi (þmfrv., A. 29).

Á 15. fundi í Nd., 9. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Þorsteinn Briem: Ég bjóst við, að framsaga yrði einhver í þessu máli. En nú hef ég ekki fyrir mér aðrar upplýsingar en grg. frv. Þar er gerð nokkur grein fyrir því, hvernig þessi jarðaskipti horfa við ríkissjóði fjárhagslega. Hins vegar vantar algerlega upplýsingar um viðhorf ábúenda. Ég geri ráð fyrir, að á báðum þeim jörðum, sem láta á af hendi, séu einhverjir ábúendur, og þyrfti að liggja ljóst fyrir, að ekki sé gengið á rétt þeirra með skiptunum. Ef frv. fer til landbn., tel ég nauðsyn, að hún leiti umsagnar þeirra. Eins þarf að leita umsagnar sveitarfélaganna, sem hlut eiga að máli. Hvoru tveggja leyfi ég mér að beina til n. Í grg. segir, að veiði sé í Laxá með landi beggja jarðanna vestra, en engin hugmynd um það gefin, hvers virði megi í rauninni telja veiðina. Á 10 árum getur mikil breyting orðið á verðmæti slíkra hlunninda, og vildi ég, að n. rannsakaði það atriði málsins.

*Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Hv. þm. Dal. hefur óskað eftir frekari upplýsingum en grg. frv. veitir og sérstaklega um það, hvort ábúendur jarðanna, sem um ræðir, muni hafa verið gefinn formlega kostur á að neyta, að mér skildist, forkaupsréttar síns. Svo mun ekki vera, og er rétt, að það verði gert. Ábúendur jarðanna vestra ætlu, samkvæmt venju, að hafa þar lífstiðarábúð, þótt ég hafi ekki enn getað fengið beinar heimildir um, að þeir hafi hana. Um ekkjuna, sem býr í Stóru-Sandvík, veit ég, að hún hefur hana, enda munu menn ekki óttast, að hið opinbera verði þar verri landsdrottinn en einkaeigendur gætu orðið. Samkvæmt ákvörðun Alþingis fyrir nokkrum árum getur ekki verið að ræða um eig-

inlega sölu kirkjujarða nema til að gera úr þeim óðul, og veit ég ekki líkur til þess, að fyrir því sé nú mjög mikill áhugi hjá ábúendum þessara jarða vestra. Hitt er ljóst af grg., að hér er ekki um beina sölu að ræða, þótt skipti séu gerð. Að sjálfsögðu er hægt að tryggja það við skiptin. Að hlutur ábúenda verði ekki fyrir borð borinn. Í grg. er sagt, hvers vegna skiptanna er óskað, og sýnt er, að ekki gengur þeim manni gróðavon til, sem óskar þeirra. Hann hefur á sumrin verið þarna vestra og vill geta tryggt sér þar verustað og finnst það öruggara, ef hann fengi þessar jarðir til eignar. Það kann að vera, að menn leggi nokkuð upp úr því, að með frv., eins og það er, sé gengið á snið við ábúendurna, og er sjálfsagt, að n. grennslist eftir vilja þeirra. Jarðirnar Ymjaberg og Laxárdalur eru fjallakot, mjög engjarýr, og tún annarrar þeirrar er örðugt að stækka. Á almennan mælikvarða eru það harðbalakot, sem takmörkuð framtíðarskilyrði eiga. Veðiðhlunnindi þeirra eru ekki talin fram í jarðamati, svo að mikil geta þau varla verið, þótt einhver fiskiganga muni vera í Laxá. Þar er því ekki fyrir miklu að gangast eins og er. Ég treysti mér ekki til að segja um, hvort unnt reynist að auka veiðina. En hvað sem líður skilyrðum til þess, er það ógert enn, og með því verður að reikna, sem er. Um Stóru-Sandvík er hins vegar vitað, að þar er töluverð laxveiði, og með þeirri starfsemi, sem hafin er til laxræktar í Árnessýslu, vona ég, að veiði jarðarinnar geti síðar orðið allmikils virði.

Þeir, sem vita ekki annað um þetta mál en grg. tekur fram, verða að visu að mynda sér skoðan á því eftir hinum takmörkuðu upplýsingum. En ég get bætt því við, að ég hef lengi þekkt þann mann, sem skiptanna óskar, að þeim drengskap, að ég veit, að ábúendur mundu einskis í missa við að fá hann að landsdrottni í stað hins opinbera, og heldur mundi hann verða þeim vel en hitt og stuðla að öllum þrifnaði þeirra.

Ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og landbn., og vona að n. verði málinu vinveitt og kynni sér þær ástæður, sem til þess liggja.

***Eiríkur Einarsson:** Ég tel rétt, áður en málið fer til 2. umr., að minna á eitt atriði. Jörð sú í Sandvíkurhreppi, sem um ræðir, er ekki Stóra-Sandvík öll, heldur ³/₄ af Stóru-Sandvík I, en Stóra-Sandvík II er jarðarpartur án sérstaks ábúanda og liggur undir bónda jarðar einnar í nágrenninu. Þetta þarf að koma greinilegar fram í frv. en er, og beini ég því til n. Að visu býst ég við, að henni mundi verða þetta ljóst án minnar ihlutunar, því að vitanlega gengur hún ekki frá mikilsverðum eignaskiptum sem þessum án þess að afla sér nýs og óvæfengjanlegs veðbókarvottorðs um jörðina.

Eins og hv. þm. Dal. tók fram, álit ég ekki rétt eða sanngjarnt að fara á neinn hátt bak við ábúendur jarðanna, heldur láta þá og hreppsfélögin vita, áður en þetta frv. sé gert að lögum. Þótt ég sé stílt að gera ráð fyrir, að ábúendurnir yrðu beittir hörðu af hinum nýja landsdrottni, er það nú svona samt, að mikill hugur leikur stórhuga mönnum og upprennandi jafnan á kaupum jarðar sinnar, hvenær sem þeir heyra, að eitthvert los sé komið á um eignarhald

hennar. Það er mannleg eigingirni, og þótt við séum allir góðmenn, hefur hver sína eigingirni og metnað fyrir því og vill hvergi síður láta traðka rétti sínum en í málum jarðar sinnar. Viða um byggðir er einnig áhugi hreppsfélanna vakandi fyrir öllum fasteignahreyfingum í sveitinni. Því betur sem sveitarfélög eru mennt, því meiri er sá áhugi og tilfinning. Segja má, að þegar það er ekki meiri skussi en ríkið, sem vill eignast mikinn hlut Stóru-Sandvíkur, megi vel við una. En rétt hjá er að vaxa upp blómlegt sveitaþorp að Selfossi, og veit ég, að þar muni verða fylgt af miklum áhuga með því, hvað um jörðina verður. Það eru sumir og ekki allir, sem geta tekið undir með einvaldanum, sem sagði: „Ríkið, það er ég.“ En því smærri og umkomuminni sem hinir einstöku þegar ríkisins eru, því minni ástæðu hafa þeir til að taka undir þessi orð. — Einnig eru þeir til sem þykir betra að yrkja eigin jörð en hafa ríkið að landsdrottni, hversu góður sem væri.

***Þorsteinn Briem:** Ég þakka hv. 1. flm. fyrir það, að hann hefur gert grein fyrir frv. frekar en það, sem var í grg., en þó finnst mér enn á skorta. Hann gaf upplýsingar um Sandvík. Þar þekki ég allvel til, og treysti ég flm. til að gæta réttar bæði ábúanda og sveitarinnar. Ég hygg það líka nauðsyn að leita umsagnar þess sveitarfélags, er í hlut á. Hv. 1. flm. gaf ekki upplýsingar um það í raðu sinni, hvort jarðirnar væru byggðar til lífstíðar eða um erfðabúð væri að ræða. Ég vil endurtaka ósk mína um, að landbn. kynni sér málið til hlitar. Hv. 1. flm. benti á, að ekki væri hér um beina sölu að ræða, en þó er það í raun og veru, því að ef ábúendur óska að kaupa, þá sé ég enga ástæðu til þess að meina þeim það. Um verðmæti jarðanna virðist erfitt að segja fyrir en fyrir liggur álit sérfróðra manna.

Ég vil svo ítreka þá ósk mína, að landbn. kynni sér sérstaklega tvö atriði, í fyrsta lagi aðstöðu sveitarfélagsins og í öðru lagi aðstöðu ábúenda, enn fremur hin atriðin, er ég hef bent á.

***Flm. (Jörundur Brynjólfsson):** Ég álit nokkur vandkvæði á, að landbn. geti upplýst, hvers virði jarðirnar eru, eftir að allar kringumstæður eru gerðbreyttar. Eins og sjá má af þessu frv., þá er hér ekki um sölu, heldur um skipti að ræða, og hv. þm. Dal. telur það eitt og hið sama, og má ef til vill segja, að það sé það að nokkru leyti. Viðvikjandi sveitarfélaginu og ábúendum á jörðunum er það að segja, að ég hygg enga breyt. geta orðið á því, og geri ég ráð fyrir, að þeir fái að búa á jörðunum áfram og ekki verði lagður neinn steinn í götu þeirra af hinum nýju eiginendum. Ég hef stuðt við opinberar skýrslur, hvað verðmæti jarðanna snertir. Lýsingin á þeim er úr fasteignamatinu, bæði gamla og nýja, og ég sé á nýja matinu, að verðið á þeim hefur ekki hækkað. Af jörðunum báðum til samans eru um 200 hestar af töðu og 100–150 hestar útheý, sem hver jörð gefur af sér. Þó er þetta ekki svona mikið núna, en ef allt væri nýtt, gæti það komið upp í þetta. Eins og sést á þessum skýrslum, þá eru þetta fremur lítil hýli, og matsverðið gefur til kynna, hvernig jarðirnar eru. Annars hef

ég ekkert á móti því, að landbn. kynni sér þetta mál nánar.

Hv. 8. landsk. gerði aths. út af því, að ekki væri tekið fram, að þetta væri Stóra-Sandvík I. Stóra-Sandvík II er allt önnur jörð, og bygg ég. að það sjáist best á fasteignamatinu. (EE: Hitt er fastari og öruggari regla.) Hvað áhræfir Stóru-Sandvík, þá tel ég vel séð fyrir hagsmunum bæði sveitarfélags og ábúenda. Ég mun svo ekki fjölyrða um þetta, því að ég tel það fram komið, sem máli skiptir.

***Þorsteinn Briem:** Ég vil aðeins endurtaka áskorun mína um, að landbn. kynni sér áður nefnd tvö atriði rækilega.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

7. Dragnótaveiði í landhelgi.

Á 13. fundi í Nd., 5. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 45 13. júní 1937, um dragnótaveiði í landhelgi (þmfrv., A. 31).

Á 15. fundi í Nd., 9. marz, var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Pálmi Hannesson):** Herra forseti! Þetta mál er kunnugt hv. d., frá síðasta aðalþingi, þegar það var rétt hér, og kemur nú fram svipað og þá. Ég mun því ekki þurfa að halda hér langa ræðu, en aðeins drepa á nokkur helstu atriðin. Að öðru leyti nægir að vísa til þingmálafundagerða frá síðasta ári viðs vegar um landið, um að fá leiðréttingu og lagfæringu á l. um dragnótaveiði í landhelgi.

Á síðasta aðalþingi voru flm. frv. sammála um, að dragnótaveiði yrði aðeins heimiluð nokkurn hluta ársins, eða í júní, júlí og ágúst. Við umr. um málið kom fram, að vegna lagna lundurdufla á fiskimiðum, bæði fyrir Vestfjörðum og Austfjörðum, teldist ósanngjarnt að skerða rétt þeirra báta, er nota þetta veiðitaki, og með tilliti til þess gerðu þm. Norðlendingafjórðungs breyt. á þessu, og eru nánar tiltekin svæði í 1. gr. frv. Eðlilegast hefði verið að ákveða svæðið frá Hornbjargi til Langanessstáar, en við nánari athugun taldist rétt að taka ekki alveg að Hornbjargi, og var ekki farið lengra en að Geirólfs-gnúpi á Ströndum. Þarna var tekið tillit til Vestfjarðabátanna. Hins vegar lágu fyrir óskir frá útvegsmönnum í N.-Múlasýslu, bæði við Bakkaflóa og Vopnafjörð, um að dragnótaveiðinni væri stillt í höf og að friðaða svæðið næði að Borgarey á Héraðsflóa. Um aðra landshluta hafa verið látn gilda sömu ákvæði og áður. Það virðist svo, sem óskirnar um lengingu friðunartímans séu helzt úr Norðlendingafjórðungi, og er það af tveimur orsökum. Í fyrsta lagi eru firðirnir

norðanlands grunnir og góðir fyrir dragnótaveiði, bæði af þeim sökum og einnig af því, að botninn er sérstaklega góður. Í öðru lagi eru aðaluppeldissvæði flatfisksins fyrir Norðurlandi, og hann vilja menn vernda. Hér er því tvennt, er til greina kemur: Annars vegar hagsmunir smáútgerðarinnar og hins vegar umhyggjan fyrir því, að stofn flatfisksins fái að aukast.

Um 2. og 3. gr. frv. gildir sama og í fyrra. Ég tel ástæðu til, að sú n., er fær þetta til athugunar, finni ástæðu til, að reglugerð verði gefin út af atvmrn. um gildandi l. um dragnótaveiði, því að menn eiga eftitt með að átta sig á, hvað séu l. og hvað ekki.

Ég tel svo ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta frekar, en óska þess, að frv. verði vísað til sjútvn. að lokinni þessari umr. Ég vil víkja því til hv. d., að við, sem að þessu frv. stöndum, gerum það vegna þess, að frá kjördæmum okkar hafa komið fram óskir um að fá leiðréttingu á gildandi ákvæðum um dragnótaveiði. Þessar raddir verða hávarari með hverju árinu, sem líður, og hafa svo mikið til síns máls, að Alþ. verður að taka þær til greina.

***Finnur Jónsson:** Ég skal ekki tefja mikið umr. um þetta, en þetta mál er gamall kunningi, og mér þykir ólíklegt, að það slystist í gegnum Alþ. nú. Það hefur verið reynt að hafa mismunandi veiðitíma í einstökum landsfjórðungum, og óskir hafa komið fram um að breyta því frá þeim, sem hafa stuttan veiðitíma. Annars má vera, að almennar óskir komi frá Norðlendingafjórðungi um friðun, en það er ekki af þeim ástæðum, sem hv. 1. flm. lýsti, heldur af því, að Norðlendingar eru ekki komnir upp á að stunda dragnótaveiðar eins og áðrir landsmenn. Hv. 1. flm. taldi eina aðalástæðuna fyrir friðuninni vera að vernda flatfiskinn, og er ég hissa á honum, sem er sérfræðingur í fiskifræði, að segja annað eins og það, því að á haustmánuðunum er hrygningartími kolans löngu liðinn, og það er því langskaðlausasti tíminn til að veiða hann, og þegar markaðurinn er langbeztur.

Ég hef áður lýst afstöðu minni til frv. og tel því ekki ástæðu til að hafa þetta lengra að sinni.

***Stefán Stefánsson:** Ég mun ekki hafa mörg orð um þetta frv., því að það er líkt frv. á aðalþinginu í fyrra. Það var samþ. í Nd., en dagaði uppi í Ed., og hefur komið fram mikil óánægja viðs vegar yfir því. Ég vil aðeins lesa upp kafla úr bréfi, er lýsir vel skoðun útgerðarmanna og sjómanna við Eyjafjörð á þessu máli. Ég vil biðja hv. sjútvn. að taka vel eftir því, sem þeir segja. Bréfið er á þessa leið: „Þetta er barátta, sem vér munum traudla gefast upp með, það er að segja á meðan athafnakjarkur hinna fjölmörgu smáútvegsmanna biður ekki aldurtíla á þröngsýni valdhafanna. Vér finnum ekki hjá oss, að neinum sé óréttur gerður með kröfu vorri um friðun Eyjafjarðar fyrir dragnótaveiðinni, meðan til eru lög í landinu, sem banna botnvörpuveiði á fjörðum inni, því að eins og nú er háttað dragnótaveiðinni, er enginn munur á henni og botnvörpunni. Þetta munum vér rökstyðja á eftirfarandi hátt: Það er áþreifanleg

staðreynd, að linubátarnir steinhætta veiðum, þegar þeir verða varir við dragnótabátana, af ótta við veiðarfæratap. Hér yrði auðvitað sama útkoman, ef togarar færu að veiða í firðinum. Með öðrum orðum, að hið sama skeður í báðum tilfellum, menn eru neyddir til, hvernig sem á stendur, að hætta að bjarga sér, meira er víst ekki hægt að ætlast til. Það er líka ómótæmleg staðreynd, að dragnótabátarnir hætta ekki veiði í firðinum fyrr en hvergi er neitt að hafa. Sem sagt, þeir þurrka upp fiskgöngurnar, áðar en þeir hverfa brott. Sama mundi auðvitað gilda með togarana, ef þeir mættu veiða innfjarða, aðeins mætti e. t. v. segja, að þeir yrðu fljótari að skrapa það, sem til væri, en það skiptir í raun og veru engu máli fyrir róðrabátana, hvort það tekur tvo eða fjóra daga að þurrka upp, eins og það er kallað, því að flestir munu vist geta sett sig inn í það, að enginn kærir sig um að leggja í kostnað og fyrirhöfn til þess að róa á dauðan sjó. Ýmsir þeir, er andmælt hafa þessum samtökum vorum, gera mikið veður út af því, að dragnótaveiðin sé hraðfrystihúsunum til lífsviðurveris, og mun það hafa átt að gilda meðan róðrabátar söltuðu, en dragnótabátarnir veiddu frekar þær tegundir, sem illt eða ógerlegt þótti að salta, svo sem ýsu, steinbít og kola. Þetta hefði sennilega getað verið mjög handhægt slagorð, ef forsjónin hefði ekki lagt upp í hendur vorar á síðasta ári mjög svo áþreifanleg rök gegn þessari fullyrðingu. Svo bar við samkvæmt ensku samningunum, að verð á fiski til hraðfrystihúsanna var allmiklu lægra en í skip og hvernig sem farið var með hann öðruvísi. Menn skyldu nú halda, að dragnótabátarnir hætta ekki viðskiptum við hraðfrystihúsin fyrir þetta, þar sem þeir eiga einir að halda þeim uppi. En svo fór nú samt, að þeir reyndu allar mögulegar leiðir aðrar en að veiða fyrir frystihúsin, jafnvel það að hætta veiðum, þegar enginn vegur var að selja í skip. Ónei, sannleikurinn er sá, að róðrabátarnir leggja nú orðið meiri fisk upp í hraðfrystihúsin en dragnótabátarnir, síðan meiri jöfnuður varð á fiskverðinu, það er að segja, þegar þau eru samkeppnisfær með verð. En ef þau eru það ekki, þá fá þau auðvitað engan fisk og ekki frá dragnótabátunum heldur. Að endingu getum vér sýnt fram á þann gífurlega straum manna að hinni ólífrænu atvinnu, sem engin takmörk virðast vera fyrir og stærra og stærra skarð heggur í hinar lífrænni atvinnugreinar þjóðarinnar, framleiðsluna. Engum er betur ljóst en oss, hversu auðveldara væri fyrir smáútvegsmennina að snúa undan brekkunni og hætta baráttunni fyrir möguleikanum til að berjast framleiðslubaráttu sinni, ef mönnum er gert ómögulegt að nota sín ófullkomnu veiðitæki yfir haustmánuðina, sem ógerlegt er að veiða með annars staðar en í firðinum. Og það er vissa fyrir því, að aðeins vonin um, að leiðrétting þessara mála fái st. heldur fjölmörgum smáútvegsmönnum enn við þessa atvinnugrein sína.“

Ég vildi aðeins lofa hv. þd. að heyra þetta bréf, sem túlkar sjónarmið útgerðarmanna og sjómanna við Eyjafjörð. Undirskriftir eru frá á þriðja hundrað manna, um 80—90 útgerðarmanna og á annað hundrað sjómanna, þar sem

óskeð er mjög eindregið, að afgreiðsla Alþingis á þessu máli verði eitthvað myndarlegri en síðast, en þá dagaði málið uppi í n. í Ed. Og ég treysti því, að þingið hafi þá viðsýni og skilning á sjónarmiði þessara útgerðar- og sjómanna á Norðurlandi, að það skoði ekki hug sinn um að samþ. frv. eins og það liggur fyrir.

*Flm. (Pálmi Hannesson): Það eru þrjú atriði í ræðu hv. þm. Ísaf., sem mig langar til að vekja athygli á. Hann taldi, að í raun og veru ætti að forða þessum mönnum frá að fá það, sem þeir biðja um, því að eftir nokkur ár mundu þeir verða óánægðir og biðja um leiðréttingu. Ég held, að norðlenzkir sjómenn og útgerðarmenn óski ekki eftir forsjá hv. þm. Ísaf. að þessu leyti. Það er gamalt mál, að sá veit bezt hvar skórinu krepplir, sem hann ber á fatinum. Og ég hygg, að það muni eiga allvel við um þá, sem standa að mótmælum gegn dragnótaveiðinni, eins og hún er nú framkvæmd.

Í annan stað sagði hv. þm., að misjöfn ákvæði hafi verið í gildi um friðun fyrir dragnótaveiði. Ég vil benda á, að það eru enn mismunandi ákvæði í gildi um þetta efni, og þarf ekki annað en að fletta lögnum. Er furða, að slíkur at-hafnamaður um sjávarútveg, sem hv. þm. þykist vera, veit ekki þennan hlut.

Í þriðja lagi virtist hv. þm. undrast, að ég sem fiskifræðingur vissi ekki, að seinni hluta sumars er hrygningartími flatfiskanna um garð genginn. Það er ekki það, sem rætt er um, og er hér nokkuð mikil vanþekking. Flatfiskarnir hrygna ekki fyrir Norðurlandi, heldur Suðvesturlandi, en seiðin alast upp fyrir Norðurlandi. Og það eru uppalningsstöðvarnar, sem rætt er um að friða, en ekki hrygningarstöðvarnar. Mér þykir ástæða til að geta þessa áður en lengra er farið, ef það kynni að verða til lítils skilningsauka fyrir hv. þm. Ísaf.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15:2 atkv. og til sjútn. með 17 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Nd., 30. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

*Forseti tók málið af dagskrá

Á 46. fundi í Nd., 2. maí, var frv. aftur tekið til 2. umr.

*Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti! Ég hafði búizt við, að þetta mál, eins og það liggur fyrir hv. d., yrði tekið út af dagskrá. En annað virðist nú vera uppi á teningnum. Sams konar frv. lá fyrir Alþ. síðast, er komst í gegnum þessa d., en strandaði í Ed. En nú er frv. þetta hespað af og gengið fram hjá sjútn., svo að hún hefur ekki mátt taka málið fyrir og rannsaka rökin fyrir frv. Það er almennt vitað, að rökin, sem flm. bera fyrir sig í þessu máli, eru áskoranir manna úr sýslum norðanlands og þá einkum áskorun 280 útvegsmanna við Eyjafjörð. En hún gengur ekki eins langt og frv. þetta gengur. Hún fer aðeins fram á breyt. á gildandi l., er miða við hann dragnótaveiða á bátum yfir 5 smálestir.

Nú tjáir forseti mér, að áriðandi mál liggja fyrir þinginu og mælist til þess, að ég fresti ræðu minni, og er ég því samþykkur.

Umr. frestað.

Á 50. fundi í Nd., 4. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

*Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti! Eins og menn muna, þá var ég síðast, þegar ég talaði í þessu máli, stöðvaður í miðri ræðu, og get ég ekki verið að endurtaka hér það, sem ég þá sagði. Ég verð þó að geta þess, að ég endaði í ræðu minni á því, að hv. flm. hefðu byggt frv. á áskorunum að norðan, frá útgerðarmönnum og sjómönnum í Eyjafirði. En frv. gekk að vísu nokkuð lengra, því að í áskorunum var aðeins farið fram á, að stærri bátum væru bannaðar dragnótaveiðar í landhelgi, en smærri bátum en 5 smál. leyfðar þær. Í samræmi við þessar áskoranir bar ég fram á síðasta þingi brtt., en hún náði ekki samþ. þessarar hv. d. Frv. gekk hins vegar í gegnum þessa hv. d., en var stöðvað í hv. Ed.

Nú á þessu þingi hafa einnig horið áskoranir og mótmæli gegn þessu frv. Á síðasta fiskiþingi bárust mótmæli gegn því frá útgerðarmönnum í Ólafsfirði, og einnig hafa komið fram eindregin mótmæli gegn því frá smábátautgerðarmönnum og sjómönnum á Akureyri, og hafa þeir skorað á Alþingi að fresta afgreiðslu frv., þar til fram hefur farið ýtarleg rannsókn á þessu máli. Hvað Norðurland snertir, til að tryggja sem best réttláta og um leið varanlega afgreiðslu dragnótalaganna, en skerða hins vegar ekki rétt smábátanna til dragnótaveiða.

Þessa áskorun smábátaeigenda og sjómanna á Akureyri hefur bæjarstjórn Akureyrar samþ. að styðja, shr. tilkynningu bæjarstjórnar til Alp. dags. 25. marz s. l.

Með því að vera kynni, að einhverjum hv. þdm. væri ekki fullljóst, hvornig þessi mál standa í raun og veru í Eyjafirði t. d., þá væri síst úr vega að fá að lesa upp greinargerð smábátautgerðar- og sjómanna á Akureyri, sem fylgir áskorun þeirra. Hún gerir glögga grein fyrir gangi þessa máls og dragnótaveiði á Eyjafirði undanfarin ár. Greinargerðin hljóðar svo. með leyfi hestv. forseta: „Frá árinu 1931 hafa allmargir opnir vélbátar, oft 10–12 árlega, stundað dragnótaveiðar frá Akureyri. Mest hafa þessar veiðar verið stundaðar á haustin eftir síldveiðitímann, og síðustu árin nokkuð að vorlagi, en síst yfir miðsumarið. Hafa þessir bátar hagað veiðarfærum sínum og fiskileit með það fyrir augum að fiska kola og halda sig við veiðar meðfram landi, mest innan til í Eyjafirðinum. Þar sem kolans er á flestum tímum helzt von á grunninu upp við landsteina. Áftur eru bátar með lóðir sínar að heita má ævinlega í álum fjardarins og álshrónum, þar sem bezt er afla von þorsks og ýsu. Þar sem kolans hefur þannig verið að leita hér í firðinum á öðrum slóðum en þorsks og ýsu, hafa veiðimöguleikar og þá hagsmunir smábátanna hér ekki rekist á, enda er það greinilega staðfest í erindi til Alþingis s. l. ár. undirskrifuðu af hundruðum sjómanna og smátúvegsmanna í Eyjafirði. Telja þeir þar ekki

ástæðu til að banna dragnótaveiðar á bátum innan 5 smál., sem hafa stutt dráttartóg (300 fm. á hlið).

Eftir 1937, að fjöldi stærri vélbáta að sunnan og vestan, og nú 2 s. l. ár, eftir að allmargir af stærri vélbátum hér norðanlands fóru að stunda dragnótaveiðar í stórum stíl, sérstaklega með veiðarfærum fyrir þorsk og ýsu, og þá á sömu slóðum og lóðabátarnir, fer að bera á því, að þeir, sem stunda innfjarðarfiskveiðar með lóðum, telja sínum aflamöguleikum stefnt í hættu með dragnótaveiðum þessara báta.

Það kemur því hér norðanlands í ljós, eins og víða annars staðar, að ekki muni hagkvæmt að taka upp þorskveiðar með dragnót, og þá ekki síst, þar sem árangur þessara veiðiaðferða, dragnótar og lóða, á sömu slóðum rekast svo á.

Áftur hefur reynsla okkar sýnt, að kolaveiðar með þeim hætti, sem að framan greinir, eru ekki háðar þeim annmörkum, auk þess, sem staðbundnir smábátar, sem ekki sviða eins veiðisvæðin, heldur stunda dragnótaveiðina sem röðra og eru þá síður lengi á sama stað. Enda hafa smábátarnir hér sýnt miklu betri árangur af dragnótaveiði miðað við tilkostnað heldur en stærri vélbátar, sem fara mikið um í fiskileit og stunda þessa veiði í stíl stórtækrar rányrkju.

Vonum við, að hið háa Alþingi taki þetta erindi vort til greina við afgreiðslu frv. til laga um breyt. á dragnótalögum, þannig að skerða ekki rétt smábátanna til veiða.

Eins og þessi grg. ber með sér, er hún í fullu samræmi við þá till., sem ég hef áður horið hér fram. Grg. eða þessi fundur smábátaeigenda og sjómanna á Akureyri, fer fram á, að þessu fram komna frv. verði frestað eða að það verði afgreitt með rökstuddri dagskrá, og mun ég og kannske einhverjir fleiri koma með hana fyrir 3. umr.

*Finnur Jónsson: Sjútnv. hefur haft þetta mál til meðferðar og sent það Fiskifélagi Íslands og br. fiskifræðingi Árna Friðrikssyni til umsagnar. Þessar umsagnir eru nýlega komnar til n., en það hefur dregið dálítið að fá þær, og svo hafa önnur störf í n. orðið til þess, að nál. hefur ekki legið fyrir. En hv. flm. hefur ekki legið lítið á að fá mál þetta afgreitt, þó að þeim sé vitanlegt, að jafnvel þótt það fyrir einhverja slysn kynni að fara í gegnum þessa hv. d., þá mundi það aldrei fara í gegnum hv. Ed. Og ég held nærri því, að flm. þessa frv. beri það að þessu sinni beinlínis fram í því trausti, að það nái ekki fram að ganga í þinginu, því að það mega þeir vita, að ef þetta frv. nær fram að ganga, þá mundi það stórspilla svo atvinnumöguleikum manna á Norðurlandi, að engum þessara manna mundi þýða að bjóða sig þar fram í kosningum í sumar. Flutningur þessa frv. er því ekkert annað en skripaleikur, eingöngu gert til að sýnast. Enda er málið flutt af þeim ofsa eða vanþekkingu af hálfu fýrmissa flm., að það er engu lagi líkt. Það kom hér m. a. fram við 1. umr. þessa máls, frá fyrsta flm., hv. 1. þm. Skagf., að honum var ekki betur ljós þessi löggjöf en svo, að hann hafði ekki hugmynd um, að það gildir sami tími um dragnótaveiðar fyrir allt landið. Þetta sýnir betur en nokkuð annað, hve lítið

Þessir menn hafa kynnt sér þetta frv., sem þeir þó eru að flytja á Alþingi. Ég hygg, að það hafi verið á þinginu 1939, sem dragnótalögnum var breytt í það horf, að sami tími gildi fyrir allt landið. Og það var gert vegna mjög eindreginna áskorana frá mönnum bæði á Norður- og Vesturlandi. En þeir bentu á það, að ef annar tími gildi um veiðarnar á Norður- og Vesturlandi en Austur- og Suðurlandi, þá kæmu bátar að sunnan og austan til Norður- og Vesturlands, þegar þeir eru búnir að skurka í heilan mánuð fyrir Suðurlandi, svo að það var beinlínis eftir ósk útgerðarmanna norðanlands, að tíminn var ákveðinn sami fyrir allt landið til dragnótaveiða.

Annað merki þess, að frv. þetta er flutt meira af kappi en forsjá, er það, að okkar eini fiskifræðingur á Alþingi, hv. 1. þm. Skagf., hefur látið svo um mælt, að kolinn hrygni ekki fyrir Norðurlandi. En þeir, sem hafa rannsakað þetta og telja sig kannske jafnsnjalla fiskifræðinga og hv. 1. þm. Skagf., bæði hinn látni fiskifræðingur dr. Bjarni Sæmundsson og Árni Friðriksson, halda því fram, að hann hrygni fyrir Norðurlandi, en geri það heldur seinna en fyrir Suðurlandi. Þriðji vísindamaðurinn, sem líka má vitna til í þessu efni, er Á. V. Tánning, en hann hefur rannsakað hrygningu kola alveg sérstaklega og gefið út um það bók, sem heitir Plaiice Investigations in Icelandic Waters og gefin er út í Kaupmannahöfn 1929. Og ef hv. 1. þm. Skagf. vildi láta svo lítið að slá upp í fræðiritum þessara kollega sinna, þá mundi ummæli Tánings vera að finna á bls. 15—16 í áður nefndu riti, en ummæli dr. Bjarna Sæmundssonar á bls. 319—320 í bók, sem heitir Fiskarnir. Þetta hef ég dregið fram, af því að hv. 1. þm. Skagf. hefur viljað gera lítið úr því, að rétt væri að vernda kolastofninn á þennan hátt, með því að stytta veiðitímann framan af sumri, þegar kolinn er að hrygna, en taka hann ekki aftan af árinu, eins og þetta frv. fer fram á, þegar kolinn er löngu hættur að hrygna og orðinn bezta útflutningsvara.

Umsögn Fiskifélagsins barst sjútni, í bréfi dags 14. apríl s. l., og þar sem ég geri ráð fyrir, að tími vinnist nú til að láta prenta þessa umsögn í heild milli 2. og 3. umr. í nál. frá sjútni, þá skal ég ekki þreyta hv. þdm. með því að lýsa því verulega, en ég vil þó taka það fram, að það er mjög rangt hjá hv. flm. þessa frv., að það liggi fyrir nokkrar almennar óskir um það, að slíkt frv. sem þetta verði samþ. hér á Alþingi. heldur hefur þetta frv., eins og hv. þm. Ak. drap á, mætt mjög miklum andmælum frá fiskimönnum víðsvegar á Norðurlandi.

Hv. þm. Ak. drap á það, að smábátaeigendur og sjómenn á Akureyri mótmæltu þessu frv. mjög kröftuglega. Til fiskiþingsins hafa einnig borizt mótmæli gegn því frá útgerðarmönnum í Hrisey og Ólafsfirði. Og útgerðarmenn í Hrisey segja svo, með leyfi hæstv. forseta: „Undirritaðir útgerðarmenn í Hrisey skora hér með á fiskiþingið, að það hlutist til um það við Alþingi að fella frv. til laga um takmörkun á dragnótaveiði. Teljum enga ástæðu til að takmarka veiðitímann frekar við Norðurland en aðra landshluta. Til vara, að landhelgin verði frjáls til veiða október—nóvember í stað júlí—ágúst. Hreinn Pálsson, Garðar Ólafsson, Björn J. Ól-

afsson, Njáll Stefánsson, Einar M. Þorvaldsson, Jörundur Jóhannesson, Guðmundur Jörundsson, Júlíus Oddsson, Kristján Emonasson.“ Og mér skilst, að undir þessu séu allir útgerðarmenn, sem nokkuð kveður að í Hrisey.

Útgerðarmenn í Ólafsfirði sendu svo hljóðandi mótmæli, með leyfi hæstv. forseta: „Mótmælum eindregið framkomnu frv. á Alþingi um skerðingu á veiðitíma með dragnót í landhelgi fyrir Norðurlandi og skorun á fiskiþingið að beita sér gegn frv. og þannig koma í veg fyrir hróplegt ranglæti, sem skapast mundi á milli landshluta, ef slíkt frv. yrði að lögum.“

Samkvæmt þessu liggja þá fyrir eindregin mótmæli gegn þessu frv. frá smáútvegsmönnum á Akureyri, útgerðarmönnum í Hrisey og útgerðarmönnum í Ólafsfirði. Það er þess vegna algerlega rangt og meira en úr lausu lofti gripið, þegar hv. flm. vilja láta líta svo út sem það liggi fyrir almennar áskoranir útgerðarmanna um að breyta dragnótalöggjöfinni í þá átt, sem þeir leggja til með þessu frv., að gert verði. Það liggja þvert á móti fyrir eindregin mótmæli frá útgerðarmönnum víðs vegar á Norðurlandi um, að slík löggjöf, sem hér liggur fyrir, nái ekki fram að ganga. Og þegar málið er athugað með ró og stillingu og hlutdrægnislaust, þá er þessi afstaða útgerðarmannanna afar skiljanleg, því að ef þetta frv. yrði að lögum, þá mundi það stórlega spilla atvinnuvegi þeirra. Flestir þessara útgerðarmanna stunda sildveiðar yfir sumarmánuðina júní, júlí og ágúst, en þá á landhelgin að vera opin fyrir dragnótaveiði, eftir því sem flm. ætlast til, og mundi hún þá aðallega verða stunduð af aðkomubátum. En þegar svo Norðlendlingar eru hættir sildveiðinni, þá ætlast flm. til, að landhelgin verði lokað fyrir þeirra eigin dragnótaveiðum. Af þessu er ljóst, að ef þetta frv. nær fram að ganga, þá mundi það stofna vélbátaútgerðinni á Norðurlandi stórlega í hættu.

Ég er nú að vona, að flm. athugi þetta náttur milli 2. og 3. umr., og ef þeir vilja fá fram eitt-hvert frv. um þetta efni, þá geri þeir það með það fyrir augum að lyfta undir vélbátaútteginn fyrir Norðurlandi, en ekki til að eyðileggja hann.

Fiskiþingið athugaði þetta mál nokkru nánar og samþ. með samhljóða atkv. svo hljóðandi ályktun, með leyfi hæstv. forseta: „Fiskiþingi hefur borizt símskeyti frá útgerðarmönnum í Hrisey og Ólafsfirði við Eyjafjörð um að beita sér gegn frv. um skerðingu á veiðitíma með dragnót í landhelgi fyrir Norðurlandi. Áskorun þessari hefur verið vísað til sjávarútvegsnefndar til umsagnar. Þar sem nefndinni er kunnugt um, að skoðanir fiskimanna eru mjög skiptar um þetta mál, leggur hún til, að málið verði borið undir fiskifræðinga og aflað álits þeirra um gildi þess svæðis, er frv. á þingskj. 31 ræðir um, sem upplýsistöðvar fyrir nytjafiska.

Nefndin leggur til, að Alþingi breyti ekki gildandi lögum, meðan ekki liggur fyrir rökstutt álít sérfræðinga um þetta atriði, og enn fremur um afla- og fjárhagslegt tjón sjómanna, er dragnótaveiðar stunda, og þjóðarinnar í heild, er af friðun mundi leiða. Fiskiþingið skorar á ríkisstjórnina og Alþingi að láta fara fram rannsókn á þessu og hraða henni sem mest og að henni lokinni taka afstöðu til málsins.“

Umsögn Árna Friðrikssonar fiskifræðings fer mjög í sömu átt og umsögn Fiskifélagsins. Hann vísar þar sérstaklega til umsagnar, sem hann sendi sjútnv. um þetta mál 2. maí 1941. Ég sé ekki ástæðu til að fara mikið út í umsögn Árna Friðrikssonar, en vil þó drepa á tvö atriði til stuðnings því, sem ég hef áður um þetta sagt. Hann segir, með leyfi hestv. forseta:

„Eins og ég hef bent á í bók minni: Skarkola-veiðar Íslendinga og dragnótin (Rvík 1932), sem ég leyfi mér að láta fylgja þessu bréfi, hrygnir skarkolinn, sem fyrst og fremst er miðað að að fríða með takmörkunum á dragnótaveiðum, einnig í kalda sjónum, þótt í smáum stíl sé, og er þeirri hrygningu ef til vill ekki lokið fyrir en í byrjun júlí. (Sbr. einnig B. Sæmundsson: Íslenzk dýr I. Fiskarnir, Rvík 1926, bls. 319–320 og Á. V. Táning: Platte Investigations in Icelandic Waters, Copenhagen 1929, bls. 15–16.). Það er því auðsætt, að þótt fríðun sú, sem gert er ráð fyrir í frumvarpinu, gangi mjög langt í þá átt að skerða athafnafrelsi útgerðarinnar frá því, sem nú er, er hafið, að sá tilgangur nást til blítar að fríða allan hrygnandi skarkola.

Það er alþekkt staðreynd, að sumarmánuðin júní–september er mest um ungvíði ýmissa nytjafiska á grunnmíðum, þannig að segja má, að frumvarpið geri ráð fyrir, að veitt sé með dragnót, þegar það verður að teljast óheppilegast frá biólógísku sjónarmiði. Ólíkt hagkvæmara fyrir framtíð fiskistofnanna væri að takmarka veiðina frekar við haustmánuðina sept.–des., og væri þá þar að auki séð fyrir þörfum bátaútgervarinnar á hinu langa tímabili milli síldarvertíðarinnar á sumrin og þorskvartíðarinnar á vorin.“

Árni Friðriksson bendir hér á það sama og ég hef haldið fram, að ef það er hugsun hv. flm. að vernda kolastofninn, þá ættu þeir að vílja stytta veiðitímann framan af árinu, en leyfa hana haustmánuðina og vetrarmánuðina. Það er ákaflega einkennilegt, ef þessir þeir fiskifræðingar, sem ég hef nú vitnað til, þeir Táning, Bjarni Sæmundsson og Árni Friðriksson, hafa ekki eins vel vit á fiskifræði okkar eins og hv. 1. þm. Skagf. Og sé það skoðun hv. 1. þm. Skagf., að hrygningartími kolans og sá tími, sem helzt þurfi að vernda, sé á haustin, þá fer það alveg í bága við þekkingu okkar og svo þvert ofan í það, sem fræðimenn halda fram, að það er því líkast, að hann sé að rengja starfsbræður sína, en flytji þessa frv. af tómun þráa og sé búinn að bíta sig í þetta og segi: Það, sem ég hef skrifað, það hef ég skrifað, og það skal vera rétt og hagkvæmt, hvað sem allir aðrir segja og hvað sem vísindaleg reynsla annarra og reynsla þeirra, sem eitthvað hafa með atvinnulífið að gera, segir í þessu efni.

Ég skal svo ekki fjölyrða meira um þetta við þessa umr. Ef málið kemst til 3. umr., liggur fyrir rökst. dagskrá og sennilega nál., því að, ég vona, að sjútnv. gefist tækifæri til að taka málið til afgreiðslu á fundi, sem haldinn verður í fyrramálið, og fái nál. prentað og því útbýtt fyrir 3. umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 51. fundi í Nd., 5. maí, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12:6 atkv.

2.–4. gr. samþ. með 12:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 14:3 atkv.

Á 53. fundi í Nd., 7. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 31, n. 318).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

*Frsm. (Finnur Jónsson): Þetta mál hefur verið rétt hér nokkuð og allýtarlegt nál. komið fram, þar sem lýst er afstöðu tveggja aðila, sem hafa fengið málið til umsegnar, Fiskifélags Íslands og Atvinnudeildar háskólans. Það er ekki ástæða til að bæta við það, en fyrir liggja eindregnar áskoranir um að fella frv. frá útvegsmönnum í Hrísey og Ólafsfirði, smábátaeigendum á Akureyri og bæjarstjórn Akureyrar. Við þessi mótmæli hefur bæzt símskeyti frá samvinnufélagi útgerðarmanna á Norðfirði, sem ég vil lesa upp með leyfi hestv. forseta: „Fundur samvinnufélags útgerðarmanna, haldinn 6. maí 1942, mótmæli harðlega öllum breytingum á lögum um dragnótaveiði í landhelgi, sem fram hafa komið á yfirstandandi þingi, að því er við kemur frekari takmörkun veiðinnar, þar sem öll venjuleg línumið stærri báta fyrir Austurlandi eru lokað vegna tundurduflagirðinga og því ekki um annan veiðiskap að ræða en dragnót.“

Ég veit ekki, hvort Alþ. hefur ráð á að bæta við bál Austfirðinga, þar sem búið er að loka fyrir línuveiðar þeirra, með því að loka líka miðum um fyrir Norðurlandi. Annars verða þeir að leigja báta sína Bretum, en ekki trúir ég, að það sé stefna Alþ. að stuðla að því.

Ýmsir nm. mundu vilja láta fella frv., en samkomulag varð um till. til rökst. dagskrár. Dagskráin er á þskj. 318. Við atkvgr. um hana kemur í ljós, hvaða lífsmöguleika Alþ. vill leyfa Austfirðingum og útvegsmönnum á Norðurlandi að síldveiðitímanum loknum, og hvaða möguleika það vill leyfa hraðfrystihúsum.

*Stefán Stefánsson: Herra forseti! Þar sem hv. flm. er fjarverandi, vil ég segja nokkur orð. Sjútnv. hefur legið á þessu máli í 8 vikur, og það er sýnilegt, hver tilgangurinn er. Það er þó ekki hreinlega lagt til, að frv. verði dregið, heldur á að eyðileggja það með rökst. dagskrá. — Ég vil óska eftir því við n., að hún breyti orðalagi dagskrárinnar í „ríkisstjórnin skal“. Ég er á móti dagskránni, en hefði getað fellt mig við hana, ef í henni hefði falist bein fyrirskipun til ríkisstj. Forsendur dagskrárinnar eru þær, að fyrir liggja almenn mótmæli útvegsmanna. Hver eru þau? Þau eru frá nokkrum trillubátaeigendum á Akureyri, í Ólafsfirði og í Hrísey, en þess er ekki getið, hve fjölmenn sú stétt er. Í Eyjafirði eru 10 bátaeigendur. Mér er kunnugt um, að það eru í mesta lagi 6 bátar í Hrísey. En það liggja fyrir áskoranir frá á þriðja hundrað sjómanna í öfuga átt. Ég vil fullyrða, að a. m. k. 90% af útvegsmönnum og sjómönnum á Akureyri krefjast þess, að frv. verði samþ. Hvorum hlutanum á Alþ. að fylgja: 90% eða 10%?

Ummæli Árna Friðrikssonar eru eingöngu miðuð við friðun á skarkola, en það liggur all-fjarri þessu frv. Það er örugg trygging fyrir því, að smábátar geta stundað þær línuveiðar, sem útvegsmenn vilja. Við 1. umr. las ég upp úr bréfi frá útvegsmönnum á Akureyri. Hv. þm. Ísaf. fékk það lánað, en hefur ekki mótmælt neinu, sem þar stendur, hvorki við 2. umr. né nú. Óskar hv. þm. þess, að smábátaeigendur á Norðurlandi selji báta sína og fari í Bretavinnu? Annars skýtur skökku við, að hann mótmæli Bretavinnunni, því að málagn hans flokks ötar mönnum í Bretavinnu og andmæli takmörkun á henni.

*Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti! Hv. síðasti ræðumaður er með flm. frv. og ber enn fyrir sig áskoranir, sem legið hafa fyrir frá sjómönnum og útvegsmönnum í Eyjafirði. Ég tók fram um daginn, að áskoranir 280 sjómanna í fyrra voru á annan veg en málið er túlkað í dag. Þær voru bundnar við stærð bátanna, miðuðu við 5 smál., en ætlunin var ekki að meina stærstu bátunum dragnótaveiðar. En þetta má sameina við Eyjafjörð án alls áreksrar.

Sjútnv. byggir stefnu sína á áliti sjálfs Fiskifél. Ísl., og ég legg mikið upp úr slíkri umsögn. Enn fremur styðst n. við álit aðalfiskifræðings okkar. Mér finnst ástæða til að vísa málinu til ríkisstj. Hún hefur tök á að láta hina beztu menn rannsaka og undirbúa málið rækilega.

Mér finnst ástæðulaust að breyta orðalagi dagskrárinnar. Orðalagið á að vera kurteist, og ríkisstj. á að skilja, að henni beri að fara eftir dagskránni, þó að hún sé ekki hranalega orðuð.

Ég vona, að dagskráartill. verði samþ. og freysti því, að ríkisstj. leggi fyrir næsta þing frv. til úrlausnar á þessu máli.

*Frsm. (Finnur Jónsson): Ég vil leiðrétta mis-sögn hv. 3. landsk. Hann segir, að sjútnv. hafi legið á þessu máli í 8 vikur, en ef hv. þm. hefði lesið nál., hefði hann ekki látið þau orð falla. Því að nál. ber með sér, að málið er tekið fyrir 19. marz í sjútnv., og þá er það sent Fiskifél. Ísl. og Atvinnudeild háskólans til umsagnar. Önnur umsögnin er svo dags. 9. apríl, en hún 14. apríl. Málið var svo tekið fyrir á fundi 5. maí, en á fundunum þar á milli var n. önnur kafin við að afgreiða önnur mál, t. d. tvenn hafnarlög, sem flm. var mikið áhugamál að fá afgreidd.

Það er leitt vegna hv. 3. landsk. þm., ef hann skortir skilning til að sjá þetta við lestur nál. eða vilja til að viðurkenna, að n. afgreiddi málið á þann hátt, sem henni bar að gera.

Það var talað um, að fyrir lægju áskoranir frá mörg hundruð mönnum í Eyjafirði. Ég veit ekki, á hvaða hátt þessar undirskriftir eru fengnar, en ég stóð hv. þm. að því á síðasta þ. að segja rangt frá mótmælum, sem horizt höfðu. Það var þá ekki hægt að skilja hann öðruvísi en að áskoranirnar beindust að því almennt að hanna allar dragnótaveiðar, en skjalið sýndi, að átt var við dragnótaveiðar báta undir 5 smál. Hann hélt þó hinu fram með skjalið í hendinni. Ég vil segja af minni kunnáttu, þegar ég stundaði fiskiveiðar með lóðum við Eyjafjörð, þá komu lóðaveiðarnar og dragnótaveiðarnar ekki í bága hvor við

aðra, því að lóðaveiðar voru stundaðar í hinum djúpu álum fjarðarins, en dragnótaveiðar aðeins á grunnsævi. Ég held því, að vel verði séð fyrir bagsmunum lóðaveiðara við Eyjafjörð að lofa dragnótaveiðunum að halda áfram. Ég legg því til, að frv. verði afgr. eftir hinni rökstuddu dagskrá. Ef hv. 3. landsk. vildi fremur fallast á dagskrána öðruvísi, þá gæti ég orðað hana á kveðnara en hún er nú.

*Stefán Stefánsson: Ég vildi gjarnan leiðrétta hv. þm. Ísaf. Hann sagðist hafa reynslu sem fiskimaður við Eyjafjörð, og ég rengi hann ekki um það, en ég mætti kannske spyrja hv. þm., hvað álar Eyjafjarðar séu djúpir. Hann heldur því fram, að dragnótaveiðar sé aðeins hægt að stunda á grunnsævi, en ég get frætt þennan hv. þm. um það, að dragnótaveiðabátarnir hafa upp í 1600 faðma langa tóg og geta dregið dýpstu ála Eyjafjarðar þvera og endilanga.

Ég tel svo ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta frekar, en vil að endingu segja, að mér finnst menn ekki eigi að veigra sér við að krefjast þess af hestv. ríkisstj., að hún láti rannsaka þetta mál gaumgæfilega. Þess vegna vil ég láta breyta hinni rökstuddu dagskrá.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 54. og 55. fundi í Nd., 8. og 11. maí, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 12. maí, var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 318, frá sjútnv., feild með 12:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: ÁÁ, BJ, EOI, EmJ, FystJ, FJ, HG, ÍslH, JGM, JÍv, SEH.

nei: BÁ, BJB, EE, GB, HelgJ, JPálm, PHann, SKG, StSt, StgrSt, SvBH, JörB.

Óth greiddi ekki atkv.

7 þm. (GG, Gsv, HV, JakM, PO, SK, ÞBr) fjarstaddir.

Frsv. samþ. með 12:9 atkv. og afgr. til Ed.

Á 55. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 56. fundi í Ed., 13. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. -- Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútnv. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

8. Raforkusjóður.

Á 16. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um raforkusjóð (þmfrv., A. 47).

Á 18. fundi í Nd., 12. marz, var frv. tekið til l. umr.

*Flm. (Pétur Ottesen): Við flm. þessa frv. höfum staðið að flutningi frv. um þetta efni á undanförunum þingum. Þau frv., sem við höfum flutt um þetta, voru í öndverðu nokkuð ósamhljóða, þannig að ekki voru farnar sömu leiðir í þeim öllum, en í meðferð Nd. á þessu máli á 2 undanförunum þingum hefur það komizt í nokkuð fast form, að því er framgang þessara till. snertir.

Við höfum í þessu frv. að hálfu leyti tekið upp það frv., sem samþ. var í Nd. á síðasta aðalþ. um þetta efni, aðeins í 3 atriðum víkið nokkuð frá því. Í fyrsta lagi er það, að hér er gert ráð fyrir nokkru hærri framlagi úr ríkissjóði heldur en var í því frv., sem sé, að í staðinn fyrir 100 þús. kr. framlag árlega á næstu 10 árum, þá sé þessi upphæð nú færð upp í 300 þús. kr. Auk þess höfum við hækkað heimild ríkisstj. til lántöku handa raforkusjóði úr 5 millj. kr., eins og hún var í frv., sem samþ. var hér síðast, upp í 8 millj. kr. Til þess að mæta andstöðu, sem risið hefur upp gegn því ákvæði frv., sem afgreitt var hér síðast, um, að fyrstu 3 árin skyldu rafstöðvar, sem þegar eru komnar upp, inná af hendi skattgreiðslur til þessara nýju stöðva, þá skulu þær nú samkv. þessu frv. vera skattfrjálssar. Nú höfum við, til samkomulags við þá menn, sem andmæltu þessu ákvæði, fallið á að lengja þennan tíma úr 3 árum upp í 5 ár, og vænti ég, að það geti orðið liður í því að koma á sáttum um afgreiðslu þessa máls.

Að öðru leyti er þetta frv., sem við nú flytjum, alveg eins og frv. um sama efni, sem afgreitt var á síðasta vetrarþingi.

Um málið í heild þykir mér ekki ástæða til að fara mörgum orðum nú. Það hefur verið gerð svo skýr og ljós grein fyrir því á undanförunum þingum, að hafizt sé handa um að greiða götu þeirra manna, sem erfiða aðstöðu hafa til þess að hagnýta rafmagnið. Og yfirleitt eru allir sammála um, að þessi nauðsyn sé fyrir hendi, og þá alveg eins hitt, að nauðsynlegt sé, að menn taki höndum saman um að greiða fyrir þessu máli.

Ég skal í þessu sambandi geta þess, að það er skoðun okkar flm., eins og líka hefur komið fram á undanförunum þingum, að þó að ýmsar af þeim aflstöðvum, sem nú er í ráði að reisa, húi við svo góð skilyrði, að hægt sé að koma þeim upp og leiða frá þeim rafmagn án verulegs tilkostnaðar, þá sé hitt líka vitað, að á þeim stöðum, þar sem erfiðleikarnir eru meiri, attu þessi fyrirtæki að eiga aðgang að lánsstofnunum, sem gætu boðið upp á lán með samilegum kjörum. Vegna þess, hve kostnaðarsamt það er að leiða rafmagn út um dreifbýlið, er okkur flm. frv. ljóst, að þótt hægt sé að bjóða upp á lán með samilegum kjörum, muni það í slíkum tilfellum ekki brökkva til, heldur þurfi að koma meira til fyrir atþeina þess opinbera, sem sé, að styrkir verði jafnframt veittir til slíkra framkvæmda frá því opinbera. Við höfum þó ekki tekið upp í frv. nein ákvæði

í þessa átt. En hins vegar vildum við láta koma skýrt fram, að ef rafmagnið á að verða til almenningsnota hér á landi, þá eru engar líkur til, að því verði komið í framkvæmd með öðrum hætti en þeim, að löggjöf um þetta efni verði tvíþætt. Annars vegar, að fyrirtækin eigi aðgang að lánum með hagkvæmum kjörum, og hins vegar, að nokkrir styrkir verði veittir til þessara framkvæmda.

Það leiðir af sjálfu sér, að í þessu máli þarf að gera svipað átak og um símalagningar hér á landi og að nokkru leyti líkt og um vegalagningar. Þannig að ríkissjóður verður að vera allstór þátttakandi í því, til þess að því verði hrundið áfram.

Við skulum líka gera okkur ljósa grein fyrir því, að almenn hagnýting rafmagns er og hlýtur að verða ákaflega mikilvægur og nauðsynlegur þáttur í því að stuðla að því, að haldið verði uppi jafnvægi í okkar þjóðfélagi. Straumurinn hefur að undanförunu legið þannig, að fólkinu hefur fækkað í sveitunum og dreifbýlinu, en fjölgað í þéttbýlinu og kaupstöðunum. Það má efalaust segja, að það sé ótryggari þróun, að þetta gengur svona til. En það leiðir af sjálfu sér, að þar sem t. d. eru betri skilyrði til að hagnýta þetta mikilsverða afl til „praktískra“ nota og þæginda, og ef þéttbýlið eitt í landinu getur notfært sér þessi þægindi, þá mun það verða mjög á kostnað dreifbýlisins, því að fólkið keppist að sjálfsögðu um að komast til þeirra staða, sem þau þægindi eru fyrir hendi, en hverfur þaðan, sem litlar eða engar vonir standa til, að það geti notið þeirra. Þess vegna er það líka frá þessu sjónarmiði sem það er ákaflega nauðsynlegt að dómi okkar flm., að allt verði gert, sem hægt er, til að greiða götu þess, að rafmagnið geti orðið til almenningsnota hér á landi.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta frv., en vænti, að það njóti góðs skilnings, eins og það hefur gert hér í þessari hv. d. á undanförunum þingum, og að um afgreiðslu þess geti tekizt góð samtök. Ég vil svo leggja til, að þessu máli verði, að lokinni þessari umr., visað til fjhn. Þar hefur það verið að undanförunu, og samkvæmt eðli sínu á það þar að vera.

*Sigurður Kristjánsson: Þetta mál er nú komið hér fram í annað sinn, og talsverðar deilur hafa verið í sambandi við það um tekjuöflun þessa sjóðs, sem í frv. er talað um. Og við, sem höfum fundið að tekjuöflunarleiðunum, höfum bent á það, og þarf ekki að endurtaka það, að það er ákaflega leiðinlegt, þegar menn taka upp vinsælt mál, eins og rafveitumálið hefur verið, og tileinka sér flutning þess, en smeygja inn í frv. um það atriðum, sem hljóta að verða deiluatríði og fela í sér eins konar refsingu á áður upp komin fyrirtæki, eða þá, sem að þeim standa, jafnframt og málið í heild á að afla nokkrum hluta landsfólksins mjög eftirsóttar lífsþæginda. Það, sem ég á við, er gjaldið, sem lagt er á þær rafveitur, sem áður eru komnar. Nú væri það ekki fjarri sanni, að þau fyrirtæki slík, sem áður hafa verið stofnuð, ef þau hafa verið við góð skilyrði og eru orðin fjárhagslega vel stæð, legðu eitt-hvað af mörkum í þessu skyni. En hér er ekki gerður neinn slíkur greinarmunur á. Hér er

ætlazt til þess, að rafveitur, þó að þær skuldi allt sitt stofnfé, skuli samt greiða ákveðið gjald. miðað við afl stöðvanna, hvort sem aflið er notað eða ekki notað, að mér skilst, og það getur þess vegna vel farið svo, að rafveitufyrirtæki, sem stofnað er við mjög óhagstæð skilyrði og er skuldugt og á erfitt fjárhagslega, það eigi ef þetta frv. verður samþ., að gjalda skatt til fyrirtækja, sem njóta beztu kjara og liggja miklu léttar á þeim, sem standa undir kostnaði af þeim. Það er þess vegna áreiðanlegt, að það verður að endurskoða í meðferð þessa máls mjög nákvæmlega 2. gr. frv. og bæta úr þeim ágöllum, sem þar eru. Í upphafi réttlætta hv. flm. þetta atriði með því, að það ætti að vera endurgjald fyrir ríkisáhættu. Nú er það að sönnu nokkuð nýtt að eiga að fara að greiða fé fyrir ríkisábyrgðir, sem oftast nær hafa ekki verið annað en formið, aðeins til þess að vekja traust hjá erlendum lánveitendum, en ríkið hefur hins vegar ekki þurft á neinn hátt að svara til með fjáframlögum. En þar að auki er nú það á daginn komið, að þetta er ekki höfuðatriðið, því að hér í þessu frv. finn ég ekki, að neinn greinarmunur sé gerður á rafveitum, sem njóta ríkisábyrgðar, og öðrum, sem ekki njóta hennar. Ég vil enn fremur til stuðnings mótmælum mínum gegn þessu frv. taka fram, að ég álit það í mörgum tilfellum mjög ósanngjarnt að láta eldri rafveitur greiða gjöld til þeirra yngri á þann hátt, sem í frv. getur, og í því sambandi benda á vaxtakjörin, sem ætlazt er til, að rafveitur njóti úr þessum sjóði; það er ætlazt til, að þessir vextir verði 3%. En ég vil nú spyrja hv. flm. þessa frv. um það, á hvaða rafveitur þeir geti bent, sem nú eru til orðnar, sem njóti slíkra vaxtakjara. Það er reyndar ákaflega æskilegt, að vaxtakjör fyrir rafveitur, sem búið er að koma upp, gætu verið þessi. en þeim er, því miður, ekki hægt að breyta.

Ég vil ekki orðlengja um þetta mál, og ég vil ekki fara út í deilur um það við 1. umr., en geri mér frekar von um, að þetta ágreiningsatriði jafnist við meðferð málsins í n. En út af þessum vaxtakjörum vil ég benda á það, að hér hefur verið deilt mikið um vaxtakjör annarrar stofnunar, en það var fiskveiðasjóður, sem ekki er ætlazt til að veita lán nema til 15 ára. En þessi stofnun á að veita sín lán til 23 ára. Þar ef leiðandi hvila lán úr fiskveiðasjóði miklu þyngra á heldur en lán úr þessum rafveitusjóði. sem frv. þetta leggur til, að stofnaður verði. En því var tekið sem fjarstæðu, að vaxtakjör úr fiskveiðasjóði væru 3%, og það fékkst ekki einu sinni, að það yrði samþ., sem samkomulag náðist um í sjútvn., að vaxtakjörin yrðu 4%. Það fékk ekki náð fyrir þessari hv. d., þrátt fyrir það, þó að lán úr fiskveiðasjóði eigi að veita til þriðjungstíttur tíma heldur en eftir frv. á að veita lán úr þessum rafveitusjóði.

Menn mega ekki taka mál mitt svo, að ég sé ekki ákveðinn stuðningsmaður þessa máls. En ég vil heldur ekki láta hjá liða að benda hv. þm. á það, að það er fullkomnið ósamræmi í framkomu hv. þdm. í þessu máli annars vegar og mál-efnum fiskveiðasjóðs hins vegar. Og ekki heldur vil ég láta hjá liða að benda hv. þm. á, að þeir eiga ekki að taka svona á nauðsynjamálum, sem

hér hefur verið gert, að smeygja inn í þau atvörðum, sem eru fallin til þess að valda deilum og tefja framgang þeirra.

*Flm. (Pétur Ottesen): Það er mjög fjarri mér að vilja vekja nokkrar deilur um þetta mál, því að minn hugur stendur að því fyrst og fremst að geta fengið það afgreitt með sem allra beztu samkomulagi.

Ég held, að það sé ekki rétt hjá hv. 5. þm. Reykv. að orða það svo, að þessi skattur, sem hér er gert ráð fyrir, að lagður verði á rafstöðvar, sem búið er að reisa, sé refsing á þær. Það getur náttúrulega verið rétt út frá því, ef segja má, að allur skattur sé refsing að vissu leyti, þannig að eftir því sem einstaklingurinn aflar sér meiri tekna, leggur meira á sig til að afla þeirra, þá sé það refsing á þennan dugandi og atorkusama mann, sem hann leggur fram í skatt. En ég vil benda á, að það mun vera svo yfirleitt, að þær stóru aflstöðvar, sem ákvæði þessa frv. ná til, munu undantekningarlaust vera reistar við þau beztu skilyrði, sem til eru í þessu landi, bæði að því er snertir að koma þeim upp og þó einkum og sér í lagi hvað hitt atriðið snertir, að þær eru byggðar til þess að nota rafmagnið frá þeim í þéttbýlinu, þar sem því rafleiðslukostnaður verður ríkisábyrgðir mjög litill, miðað við þau not, sem verða af rafmagninu. Þess vegna litum við flm. frv. svo á, að miðað við okkar þjóðskipulag og það, hve löggjafinn leggur ríkt á herðar borgurunum að hjálpa hverjir öðrum, þá sé í þessu frv. ekki farið fram á nema í alla staði eðlilegt samstarf og eðlilega samhjálp með því einmitt að láta þessar stofnanir, sem reistar hafa verið við beztu skilyrði, leggja nokkuð af mörkum á móti ríkissjóði og svo vitanlega þeim, sem að fyrirtækjunum standa og verða að hera mestan þunga af þeim, til þess að landsmenn sem flestir geti fengið að njóta þess mikla ljós- og orkugjafa, sem rafmagnið er, með því að framleiða það úr því mikla vatnsafl, sem til er í landinu. Við höfum reynt, eins og ég tók fram í fyrri ræðu minni, að mæta þeirri óánægju, sem þessi ákvæði valda, með því að láta þessi skattákvæði ekki ná til stöðva, sem reistar eru fyrstu 5 árin, eftir að þær eru reistar, meðan þær eiga erfiðast vegna þess þunga, sem á þeim hvílir af lán- tókum til bygginga þeirra, heldur höfum við þær gjaldfrjálsar þennan tíma. Auk þess er það svo, að fyrst er skatturinn lágur, en svo má hækka hann að ákveðnu marki, og er með þessu móti hóflega í sakirnar farið. Síðan málið komst í þann búning, sem það hefur nú, er algerlega burtu fallið það, sem hv. 5. þm. Reykv. var að tala um, að þessi skattur ætti að vera nokkurs konar endurgreiðsla fyrir ríkisábyrgðir. Það álit ég, að alls ekki sé, heldur séu nægilega sterkar röksemdir færðar fyrir þessum skatti og þeirri saunngjörnu hjálpi, sem á að sýna með álagningu hans, og því samstarfi, sem hér er lagt til að verði haft til þess að sem flestir geti notið rafmagnsins.

Þessi sami hv. þm. talaði um, að eldri stöðvar mundu búa við erfiðari vaxtakjör en gert er ráð fyrir í þessu frv. En það þarf enginn að búast við því, að þær stöðvar, sem reistar verða

hér eftir, verði nema að örlittlu leyti fyrst í stað reistar fyrir lánsfé með þeim vaxtakjörum, sem hér er um að ræða, heldur munu þær verða að fá lán í öðrum lánsstofnunum en þessum sjóði og þá vitanlega að sæta þeim vaxtakjörum, sem um er að ræða á hverjum tíma. Og svo má benda á, að þær stöðvar, sem reistar verða hér eftir, eftir að þessi l. verða sett, ef frv. verður samþ., koma vitanlega til með að taka á sig þennan skatt eftir því, sem ákvæði eru um það.

Hitt er svo sjálfsagt, að n., sem fjallar um þetta mál, taki til athugunar þær brtt., sem fram koma um málið. Og ég er alveg viss um, að það er fullkominn vilji fyrir hendi í n. til þess að gott samkomulag náist um afgr. þessa máls. Því fer líka mjög fjarri, að ég taki aths. hv. 5. þm. Reykv. sem nokkra andstöðu gegn þessu máli af hans hendi. Mér hefur skilizt, að hann ekki einasta sé fylgjandi þessu máli, heldur beinlínis hafi áhuga á, að lausu geti fengizt á því. Ég minnst þess, að hann bar fram á síðasta þingi brtt., þar sem gengið var inn á þetta atriði í samræmi við 2. gr. þessa frv. Og ég er viss um það, að fjhn. muni vera reiðubúin að ræða við þennan hv. þm. og aðra, sem vilja, að þetta mál nái fram að ganga, þótt þeir kunni að líta nokkuð öðrum augum á gagnsemi frv. en við gerum, sem að frv. þessu stöndum.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég skal ekki lengja þessar umr., því að mál þetta mun fara til n. Og ég vil undirstrika það, sem hv. síðasti ræðumaður sagði, að min orð ber ekki að skilja sem andstöðu gegn rafveitumálunum. Ég álit hins vegar, að svona mál eigi skilið allan þann stuðning, sem hægt er að veita því. En ég vil þó benda á, að það er að sönnu alveg rétt, að það er óþarfi fyrir mig að kalla þetta refsiskatt. Og ég skal fúslega viðurkenna, að það er engin þörf á að gefa í skyn, að neinn illvilji eigi sér stað frá hendi flm. frv. til neinna annarra. En þetta verður nú samt eins konar refsing á þá framtakssömu menn, sem búnir eru að koma þessum stöðvum upp hjá sér. Í því sambandi verð ég að leiðrétta einn misskilning, sem virtist koma fram hjá l. flm. frv. (PO). að rafveitur í landinu séu byggðar við allra beztu skilyrði. Það er mjög upp og niður með þau skilyrði. Stöðvarnar hafa orðið til vegna fjölmennisins, sem hefur krafizt þess að fá þessi þægindi. Þær hafa sumar verið byggðar þar, sem skilyrði hafa verið ákaflega erfið og kannske erfiðari heldur en líkur eru til, að verði nokkurs staðar hér á landi, þar sem rafveitur koma. Í því sambandi vil ég benda á Ísafjörð. Þar er komin á rafveita við ákaflega erfið skilyrði, rafveita, sem óhugsandi er annað en að hljóti alltaf að verða notendum mjög dýr. En fjölmennið í kaupstaðnum krafðist þess, að eitthvað yrði gert. Slíkar rafveitur standa ákaflega illa að vígi með að inna af hendi gjöld til annarra rafveitna, bæði vegna þess, hve skilyrði hafa verið erfið frá náttúrunnar hendi til að koma þeim upp, og líka hins, að þær hafa verið byggðar á þeim tíma, þegar lán fengist ekki nema með óhagstæðum vaxtakjörum, voru mjög dýr. Mér er einnig sagt af hv. þm. Seyðf., að sú rafveita, sem byggð hefur verið á Seyðisfirði og orðin er 30 ára gömul, sé algerlega ófullnægjandi. Af þessari gömlu rafveitu

á að gjalda skatt samkv. þessu frv., sem að vissu er ekki stór, af því að rafveitan er lítil, en skatt samt, á sama tíma og verið er að hafa úti allar klær til þess að afla fjár til byggingar nýrra rafveitna og fullkonnari en þessi rafveita á Seyðisfirði er. Það virðist mér alls ekki sanngjarnt. Og það er ekki hægt að komast hjá því, að manni finnst það einkennilegt, að fyrir þinginu liggja nú 3 mál um rafveitur. Hvers vegna er ekki hægt að sameina þessi mál á einhvern hátt? Það er rafveita fyrir Eyrarbakka og Stokkseyri eitt málið, það er frv. um rafveitur ríkisins og þetta er þriðja málið um rafveitur. Þó að þetta séu allt þörf mál, ef rétt er með þau farið, get ég samt ekki alveg lokað augunum fyrir því, að mér finnst, að það geti verið nokkuð samband á milli flutnings þeirra og þess, að búizt er við kosningum mjög bráðlega. (BjB: Hefur hv. þm. ekki séð þessi mál fyrir á kjörtímabilinu?).

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Á 61. fundi í Nd., 19. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 47, n. 430).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. -- Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

***Frsm. (Sveinbjörn Högnason):** Þetta frv. hefur legið allengi fyrir fjhn., og er það af því, að n. hefur gert sér far um að reyna að fá samkomulagsleið um tekjuöflun til þessa raforkusjóðs, sem hér er ætlað til, að verði stofnsettur með þessum l. Þessar tilraunir n. hafa orðið árangurslausar um það að geta tryggt framgang málsins, eins og upphaflega var til ætlað og gert ráð fyrir á þskj. 47. Með því frv. var, eins og kunnugt er, ætlað til, að farnar væru tvær tekjuöflunarleiðir til þess að stofna þennan sjóð til styrktar rafveitum í landinu. Í því frv. er gert ráð fyrir í fyrsta lagi 300 þús. kr. framlagi frá ríkissjóði næstu 10 árin, í öðru lagi árlegu gjaldi frá rafveitum, sem reistar hafa verið víðs vegar um landið.

Nú hefur verið leitast fyrir um að koma fram síðari leiðinni, að leggja skatt á rafveitur, en það er engin leið að koma því fram á Alþingi nú, eins og það er skipað. Margir fulltrúar kaupstaðanna vilja ekki skattleggja rafveiturnar í þessu skyni og styðja á þann hátt að framkvæmd þessa máls.

N. er þó sammála um, að sjóðurinn skuli eigi að síður stofnaður, þótt þessi tekjuöflunarleiðin reynist ekki fæ, og er þá aðeins stuðizt við framlag ríkissjóðs, er hækkar úr 300 þús. kr. upp í 500 þús. kr. á ári hverju.

Aðaltilgangurinn var, að fé úr sjóðnum skyldi varið til lánastarfsemi, til þess að koma upp rafveitum úti um landið. En um leið og fyrrnefnd tekjuöflunarleið reynist ófær, hefur n. lagt til, að lánastarfseminni skuli þá breytt í styrktarstarfsemi til rafveituframkvæmda í dreifbýlinu, sem yrði að nokkru leyti sambærilegt við jarðræktarstyrkinn.

N. leggur til, að styrkur úr rafveitusjóði, eftir

þessa breytingu, megi nema allt að 15—30% af stofnkostnaði orkuvers, og skuli farið eftir aðstæðum, þannig að þau orkuver fái mestan styrkinn, er hafa verstu aðstöðuna til þess að byggja.

Fé úr sjóðnum yrði veitt til orkuvera, einstaklinga og heilla héraða, ef til kæmi.

Ég sé ekki ástæðu til að skýra nánar þær breytingar, er n. hefur gert á frv., en vænti þess aðeins, að þær verði samþ.

*Pétur Ottesen: Eins og háttv. frsm. fjhn. hefur tekið fram, er mikil breyting orðin á þessu frv., þar sem niður er felldur öruggasti og mesti fjárhagsstuðningurinn, er sjóðurinn átti að njóta. En, eins og nefndin hefur kynnt sér, er ekki byr fyrir þetta mál hér nú. og þýðir ekki um það að ræða.

Hitt er auðvitað, að við flutningsmenn þess munum halda áfram að upphaflega markinu og gera tilraun til þess að undirbyggja rafveitur hér á landi á þann hátt, er nú lítur út fyrir, að verði að þoka út úr frv.

Breytingarnar fara þó ekki út fyrir hinn upphaflega ramma þessarar fyrirætlunar. Ætlað var bæði til, að sjóðurinn veitti góðan stuðning með ódýrum lánum og styrkti auk þess stofnanir rafveitna, einkum þær, sem erfiðast væri um. Breytingarnar fara því fram innan rammans, ganga aðeins ekki eins langt í málinu og upphaflega.

Ég tel heppilegt að safna fé í sjóðinn nú, því að gera má ráð fyrir, að nú sé erfitt um framkvæmdir á þessu sviði, en mikils um vert, að fé sé fyrir hendi, er úr rættist. — Um sérstök atriði í breytingunum skal ég ekki ræða.

Hér er aðeins um bráðabirgðaráðstöfun að ræða, málið mun seinna verða tekið upp að nýju. Þetta mun nú verða til bóta, en seinna ætla ég, að á muni komast betri skipan.

Svo mikilsvert tel ég að safna í sjóðinn, að þótt málið kæmi seint úr n., vildi ég, að það gæti orðið að l. á þessu þingi. Ég skýt því til hestv. forseta, að hann greiði götu þess sem mest. Ég tel þetta nokkra úrbót, þótt framtíðarlausnin sé í frv., eins og við fluttum það.

*Haraldur Guðmundsson: Eftir breyt. þær, er fjhn. hefur gert á þessu frv., og að þeim samþykktum, get ég verið með þessu frv. og greitt því atkvæði.

Ég er andvígur því að skatta rafveitur, en tel, að af almannafé eigi að taka í þessu skyni.

Í 6. brtt. er gert ráð fyrir, að styrkurinn til orkuvera megi nema 15—30% af stofnkostnaði orkuversins. Ég hef ekki getað athugað eins vel og ég vildi, hvort ástæða væri til að binda þetta svo mjög. Ég áskil mér því rétt fyrir 3. umr. til þess að bera fram brtt., ef mér lízt svo.

ATKVR.

Brtt. 430,1 samþ. með 17 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 430,2 (ný 2. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

— 430,3 (3. gr. falli niður) samþ. með 17 shlj. atkv.

— 430,4 (4. gr. falli niður) samþ. með 17 shlj. atkv.

Alþt. 1942. C. (59. löggjafarþing).

Brtt 430,5 (ný 5. gr., verður 3. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

— 430,6 (ný 6. gr., verður 4. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

— 430,7 (7. gr. falli niður) samþ. með 18 shlj. atkv.

8. gr. (verður 5. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 430,9 (ný 9. gr., verður 6. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

— 430,10 samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 472).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVR.

Frv. samþ. með 16:1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 62. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 63. fundi í Ed., 21. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

9. Skipun prestakalla.

Á 23. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 45 16. nóv. 1907, um skipun prestakalla (þmfrv., A. 87).

Á 24. fundi í Nd., 23. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Þetta frv., sem við þm. Skagf. flytjum á þskj. 87, er ekki fyrirferðarmikið. Það er um þá breyt. á prestakallaskipun, að Viðvíkurprestakalli verði skipt í tvö prestaköll, þ. e. a. s., að Hólasókn verði tekin út úr og gerð sérstakt prestakall. Rösk þau, sem að þessu hniga, eru færð fram í grg. frv. Þarf engum orðum um það að fara. Allir vita, hvílikan þátt Hólar eiga í kristnisögu landsins frá fyrstu tíð. Þar er einhver veglegasta kirkja þessa lands, sem hefur verið unnið að undanfarin ár að búa sem bezt, og er nú að mestu lokið þeirri aðgerð, þó að enn þá sé

Skipun prestakalla. — Verkl. nám kandidata frá Háskóla Íslands. — Vörugj. fyrir Akureyrarkaupst.

nokkuð ógert. Það er eindreginn vilji safnaðarins að fá þarna sérstakt prestakall, fá dómkirkjuprest að Hólum. Af öllum þessum ástæðum er það, að við leyfum okkur að bera þetta frv. fram. Styðjumst við við eindreginn vilja þeirra manna, sem við þetta eiga að búa fyrir norðan. Þetta mál hefur einnig verið borið undir biskup landsins, og er hann þessu mjög fylgjandi. Einnig vil ég geta þess, að prófastur Skagafjarðarprófastsdæmis hefur mjög eindregið óskað eftir, að þessi breyt. verði gerð. Er það m. a. fyrir eindregin tilfærsla frá honum, að við þm. Skagf. berum þetta frv. fram.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð að svo stöddu, en leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

10. Verklegt nám kandidata frá Háskóla Íslands.

Á 26. fundi í Nd., 25. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um verklegt nám kandidata frá Háskóla Íslands (þmfrv., A. 103).

Á 27. fundi í Nd., 30. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. og seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sveinbjörn Högnason): Þetta frv. þarf litilla skýringa við fram yfir það, sem sagt er í grg. þess, en þó mun ég drepa litils háttar á helztu atriðin. Í fyrsta lagi er mikil nauðsyn á, að kandidatar þeir, er útskrifast úr háskólanum, taki upp verklega menntun áður en þeir ganga inn í starf það, sem þeim er ætlað að gegna. Í öllum síðuðum löndum eru gerðar kröfur til, að menn séu búnir að fá sem mesta æfingu í starfinu áður en þeir fara að fást við það sjálfstætt. Þessi kröfa er ekki einungis réttmæt, heldur einnig sjálfsögð, vegna þess að því meir og betur sem maðurinn býr sig undir starf sitt, því hæfari verður hann til að gegna því. Tökum t. d. að fela nýútskrifuðum kandidati í lögum ábyrgðarmikil rannsóknar- og dóm-arastörf án þess að hann fái fyrst leiðsögn eldri og reyndari manna í þeim efnum. Ef slíkt er falið öreynndum mönnum, þá virðist ekki gætt öryggis borgaranna. Sama máli er að gegna með guðfræðinga, lækna og kennara. Í öðru lagi, þá er nú vitað, að mjög erfitt reynist að fá embættismenn út í dreifbýlið. Orsök þess virðist að miklu leyti vera sú, að þeir, sem útskrifast úr menntaskólunum, eru að mestu leyti úr kaupstöðum, sem stafar aftur af því, hve aðstæður

þeirra til skólavistar eru ólíkt betri en þeirra, er í sveit búa. Þessir menn virðast ekki þekkja neitt til í sveitum, og er því ekki nema eðlilegt, að þeir vilji frekar leita sér atvinnu í bæjunum, enda er það líka vandaminna heldur en í dreifbýlinu, því að þar verða þeir að vinna á eigin ábyrgð án tilsagnar annarra. Með verklegu námi kandidata mætti að sjálfsögðu ráða bót á þeirri ekle, sem er á embættismönnum í dreifbýlinu, og er þá mikið fengið, ef eitthvað yrði bætt úr því öflugstreymi, sem undanfarnir ár hefur verið ríkjandi á þeim sviðum. Mikill vandi er að koma þessu námi þannig fyrir, að það verði ekki fjárhagsleg byrði fyrir kandidatanum, en þó mundi verða hægt að komast létt út úr því, ef t. d. viðkomandi embættismenn, sem kæmu til með að taka við kandidötunum, styrktu jafnframt því, sem ríkinu að sjálfsögðu bæri skylda til að styrkja þar einnig.

Gert er ráð fyrir, að við nánari athugun náms þessa, skuli setja sérstaka reglugerð fyrir hverja deild háskólans fyrir sig. Reglugerðirnar skulu settar af ráðherra, að fengnum till. viðkomandi háskóladeilda.

Það, sem mestu máli skiptir, og í þá átt stefnir þetta frv., er, að hagkvæmar vinnuáðferðir og verkleg reynsla í hvaða fagi sem er hafi ekki minni þýðingu í störfunum heldur en bókleg þekking.

Ég óska svo, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til menntmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

11. Vörugjald fyrir Akureyrarkaupstað.

Á 29. fundi í Nd., 7. apríl, var útbýtt:

Fr. til 1. um vörugjald fyrir Akureyrarkaupstað (þmfrv., A. 132).

Á 31. fundi í Nd., 9. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður E. Hlíðar): Herra forseti! Ég skal ekki vera langorður, enda ber grg. með sér þær fyllstu upplýsingar, sem þörf er á í þessu efni.

Ég hef borið þetta frv. fram vegna þess, að bak við það er eindreginn vilji bæjarstjórnar Akureyrar, sem fer fram á þessa heimild.

Í frv. er farið fram á leyfi til að leggja á vörugjald á Akureyri, og á að verja því fé í ákveðnu skyni, sem sé til sjúkrahúsbyggingar þar á staðnum. Sú bygging er þegar hafin, og er búð að byggja ljóslækningastofu og skurðlækningastofu. Aðsókn að þessum spítala er mjög mikil, svo að þangað eru jafnvel sendir menn alls staðar að af

landinu, sérstaklega menn, sem þarf að höggva upp við herklum, því að þar er læknir, sem er sérstaklega vel fær í þeirri grein.

Sumir munu segja sem svo, að þetta sé verk, sem bærinn eigi að annast, og að verið sé að niðast á sveitunum með því að leggja slíkt gjald á þær. En þess ber að gæta, að þessi spítali er ekki aðeins byggður fyrir Akureyri, heldur líka fyrir sveitirnar í kring, og þessi hækun, sem mun ekki vera nema um 50 þús. kr., lendir ekki nema að nokkru leyti á sveitunum, því að Akureyri með sína 5—6 þús. íbúa stendur undir miklum hluta þessa gjalds.

Hér er um almenningsmál að ræða og því ekki ófyrirsýnju, að allur þorri fólks leggi eitthvað af mörkum.

Ég óska þess, að málinu verði vísað til fjhn. og vona, að menn liti með skilningi á málið og greiði fyrir því.

***Ísleifur Högnason:** Eini bærinn á landinu, sem hefur haft þá sérstöðu hingað til að leggja á sérstakt vörugjald, er Vestmannaeyjakaupstaður. Á síðasta þingi fékkst loks leiðrétting á þessu, enda nær engri átt að veita einu einstöku bæjarfélagi slíka heimild.

Ég skal ekki efast um, að nauðsyn kunni að vera að hyggja spítala á Akureyri eða stækka hann. Ég vil stuðla að því, að úr ríkissjóði verði veitt fé til þess að halda honum áfram, en að gefa bæjarstj. heimild til að skattleggja þannig bæjarbúa, álit ég að komi ekki til nokkurra mála. Alþ. leiðrétti þetta með Vestmannaeyjar, og álit ég það stóra bót. Vitanlega eiga bæjarfélögin að greiða slíkan kostnað með útsvörum, sem jafnað er niður eftir eignum og ástæðum. Ég geri ráð fyrir, að Akureyri hafi ástæður ekki síður en aðrir til að láta þá, sem efnin hafa til þess að styðja þetta mál, borga riflegri útsvör, og að því leyti sem það hrekkur ekki til, kemur til kasta ríkissjóðs að leggja fram fé til þessarar byggingar.

Sem sagt, það er mitt principmál og hefur verið lengi að hamla gegn því, að bæirnir fái þannig rétt til að leggja á óbeinan skatt og auka þannig dýrtíðina. Ég mun því greiða atkv. á móti þessu frv.

***Flm. (Sigurður E. Hlíðar):** Ég neyðist til að segja örfá orð út af því, sem hv. síðasti ræðumaður sagði. Hann segir, að þetta sé sitt principmál. Ég held, að flokksbræður hans á Akureyri hafi brotið það princip, því að þeir eru eindregið með þessu máli ekki síður en aðrir og óska ákveðið eftir að fá það fram. En að óska eftir beinum framlögum úr ríkissjóði, það er princip að fara ekki þá leið. Hér hefur skapast sú venja, að ríkið greiði $\frac{1}{2}$ af kostnaðinum eftir á. Ég geri ráð fyrir, að þessi regla verði viðhöfð líka hér, og við megum vænta þess, að þegar þessari byggingu hefur verið komið upp, getum við átt von á að fá $\frac{1}{2}$ greiddan úr ríkissjóði samkv. þessari gömlu venju, en að fara fram á fyrirframgreiðslu úr ríkissjóði treysti ég mér ekki til, enda mundi margur álíta, að það væri hættuleg leið fyrir ríkissjóð, ef ætti að fara að greiða kostnað við allar spítalabyggingar fyrirfram.

Það má segja, að hækka megi útsvörin, en

þess er þó að gæta, að útsvarsálagningin er takmörkuð. Höfuðverzlunarfélagsskapur bæjarins er samvinnufélag, sem nýtur sérréttinda um útsvarsgreiðslu, og því ekki hægt að ná rekstrarútsvörum af þeim félagsskap. Þess vegna hefur bæjarstjórnin lagt til að færa þessa leið og telur það enga misbeitingu, eins og sjá má af því, að allir, sem eru í bæjarstj., jafnvel Sósíalista-flokksmenn, sem eru þar 3, standa á bak við þetta frv.

***Finnur Jónsson:** Frv. um vörugjald til einstakra kaupstaða hafa verið fyrr hér á þingi, og manni hefur virzt, að þeim væri tekið heldur þunglega. Þó hefur einn kaupstaður, Vestmannaeyjar, fengið þessa heimild og haft hana í allmörg ár.

Tekjustofnar kaupstaðanna eru mismunandi, en yfirleitt hafa kaupstaðir ekki haft aðra tekjustofna en að leggja á útsvör og svo gjöld fyrir ýmis hlunnindi, sem þeir hafa selt bæjarbúum, svo sem vatn, gas og rafmagn. Fyrir ekki mörgum árum fengu kaupstaðirnir leyfi til að leggja á sérstakt fasteignagjald, en það hefur yfirleitt verið regla Alþingis að gera ekki upp á milli kaupstaða og láta engan kaupstað hafa tekjustofn umfram annan, nema Vestmannaeyjar hafa haft nokkur hlunnindi, og hefur það sætt nokkurri gagnrýni frá mér og ýmsum öðrum. Ef ástæða væri til að taka upp nýja tekjustofna fyrir kaupstaðina, teldi ég, að sú heimild ætti að vera algild. Það er ekki rétt að taka einn út úr með sérstaka heimild til álagningar á vörueftun. Nú veit ég ekki heldur, hvort Akureyri hefur notað heimild sína til álagningar fasteignagjalds eða tekjustofna sína aðra að fullu. Ef svo er ekki, er þetta mál ekki tímabært í þessu formi. Mér er það mjög ljóst, að Akureyri er mikil þörf á að geta komið sér upp viðbótarsjúkrahúsi. Ég vildi að því stuðla, að til þess fengist sú styrkur, sem til þeirra sjúkrahúsa hefur verið veittur úr ríkissjóði. En ég sé ekki, að málið liggi þannig fyrir, að fært sé að afgreiða það og brjóta þá reglu, sem gildir um tekjuöflun kaupstaðanna. Aftur á móti finnst mér, að svo vel stæður bær sem Akureyri ætti að geta fengið með hagkvæmum kjörum lán fyrir þeim hluta stofnkostnaðar, sem hann gæti ekki lagt fram nú þegar af eigin rammleik.

Ég vildi, að hv. flm. gæfi frekari upplýsingar í málinu, án þess að ég geri ráð fyrir, að þær geti breytt afstöðu minni til þess í meginatriðum.

***Ísleifur Högnason:** Ég hef satt að segja ekki kynnt mér afstöðu samflokksmanna minna á Akureyri til þessa frv. Hafi þeir fallist á þessa tekjuöflunarleið, geri ég ráð fyrir, að þeir hafi gert það í athugaleysi, því að með henni væri þverbrotin meginstefna flokksins í skattamálum. — Ég get að visu fallið frá þeirri skoðun minni, að vísa beri málinu frá umsvifalaust, og get fylgt því, að það fari til nefndar. Ég álit einmitt rétt, að nefnd athugi ýmsar hliðar málsins, þótt ég sé meginatriðinu mótfallinn, — því, að Akureyri séu veitt sérréttindi til að leggja óbeinan skatt á íbúana.

Um skattfrelsi kaupfélaga er svo margbúið að

ræða, að ég get ekki farið út í það mál. Auðvitað væri það tvöfaldur skattur, ef félagið yrði að greiða tekjuútsvar og félagsmenn síðan af sama arðinum. Það er fjarstæða, að samvinnufélagin séu útsvarslaus eða „skattfrjáls“. Kaupfélag Eyfirðinga þar mjög hátt útsvar. Og þar að auki er umsetningargjaldið, sem mjög víða er lagt á.

Ég get tekið undir það með hv. síðasta ræðumanni, að athuga þurfi leiðir til, að Akureyri geti komið sér upp sjúkrahúsi með öðrum ráðum en þessu, sem ég er gersamlega andvígur.

ATKVR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

12. Ábyrgð fyrir lánnum til rafveituframkvæmda.

Á 32. fundi í Nd., 10. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að ábyrgjast fyrir Akureyrarbæ lán til aukningar Laxárvirkjuninni og raforkuveitu Akureyrar (þmfrv., A. 148).

Á 33. fundi í Nd., 13. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður E. Hlíðar): Herra forseti! Eins og sjá má, hef ég leyft mér að flytja þetta frv., sem er á þskj. 148. Hefur bæjarstjórn Akureyrar falið mér að leita til Alp., til að fá samþykkt heimild handa ríkisstjórninni, til þess að ábyrgjast lán vegna stækkunar á Laxárvirkjuninni.

Það eru ekki nema 2 ár, síðan rafveita þessi var fullgerð, og eins og hv. þdm. er kunnugt um, var hún ekki höfð sterri en 2400 hestöfl, vegna þess að menn álitu það nægilegt rafmagn. Þó mátti bæta við hana um 4000 hestöflum. En reynslan hefur sýnt, að þessi stöð er langt of lítil, og jafnvel þó að hafður sé 160 hestafla hjálparmótor og einnig 300 hestöfl úr Glerá, er tilf innanlegur skortur á rafmagn í bænum. Eru vélarnar keyrðar allan sólarhringinn, til að framleiða sem mest rafmagn, en þegar svo stendur á, er mjög hætt við vélabilun, en nú er mjög erfitt með allar viðgerðir. Enda er einu auganu hætt, og gæti það valdið stórtjóni, ef vélarnar biluðu, svo að stöðin yrði að stöðvast. Eins og þskj. ber með sér, fylgir frv. grg. frá bæjarstjórnunum á Akureyri, þar sem sýnt er, hvernig reksturinn hefur verið síðastl. ár. Reikningarnir voru ekki fullgerðir, en samkvæmt bráðabirgðayfirliti voru tekjurnar rúmar 570 þús. kr. og af þeim hreinn tekjuafgangur um 170 þús. kr. Má gera ráð fyrir, með sömu notkun, að rekstrarafkoman verði næsta svipuð þessu. Er allt út-

lit fyrir, að verði stöðin aukin, geti hún borið sig, svo að engin hætta er á ferðum, hvað það snertir. Enda sýnir grg., að stöðin hefur staðið undir sér sjálf, og það hefur gengið vonum fremur með reksturinn. Nú hefur rafmagnsstjóri ríkisins, Steingrímur Jónsson, sem staddur er í Bandaríkjunum, fengið tilboð viðvikjandi þessum vélum, og má gera ráð fyrir, að stækkun stöðvarinnar mundi kosta um 1600 þús. kr. og auk þess þyrfti að stækka bæjarkerfið, en það mundi kosta um 600 þús. kr. Nú á rafveitan um 150 þús. kr. í handbæru fé, og auk þess verður talsverður rekstrarafgangur eftir árið.

Nú vil ég ekki hafa mál mitt lengra að síuni, en vænti þess, að hv. þdm. taki málinu með sanngirni og greiði fyrir þessum framkvæmdum. Legg ég til, að frv. verði vísað til fjhn. að lokinni umr.

ATKVR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Á 54. fundi í Nd., 8. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 148, n. 322, 269).

Of skammt var liðið frá útbýtingu mál. Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Eins og fram kemur í nál., leggur fjhn. til, að frv. verði samþ. með nokkrum breyt., sem eru á þskj. 322. Breytingarnar eru þær, að inn í frv. verði tekin heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að ábyrgjast einnig 1 millj. kr. lán fyrir Ísafjörð og Eyrarhrepp til aukningar rafveitu á þeim stöðum. Enn fremur heimild til þess að ábyrgjast 2 millj. kr. lán fyrir rafveitufélagið „Tungufoss“ til virkjunar Tungufoss í Eystri-Rangá, og raforkuveitu um Rangárvallasýslu. Þau skilyrði eru sett, að lánið sé tekið innanlands og ábyrgðin nái aldrei til hærri upphæðar en sem nemur 80% af stofn-kostnaði við þessar framkvæmdir. Ég geri ráð fyrir því, að hv. þm. Ísaf., sem hefur flutt brtt. á þskj. 269, að því er snertir Ísafjörð, taki brtt. sína aftur, ef brtt. fjhn. verða samþ. N. þótti rétt að taka inn í frv. heimild handa ríkisstjórninni til þess að ábyrgjast lán fyrir Ísafjörð og rafveitufél. í Rangárvallasýslu.

Sigurður E. Hlíðar: Ég vil leyfa mér að þakka hv. fjhn. fyrir afgreiðslu þessa máls og vona, að það gangi vel gegnum hina deildina líka.

ATKVR.

Brtt. 322,1 (ný 1. gr.) samþ. með 16:1 atkv.

269 tekur aftur.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 322,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frv. til 1. um heimild til ábyrgðar fyrir lánnum handa Akureyrarkaupstað, Ísafjarðarkaupstað og rafveitufélaginu Tungufossi í Rangárvallasýslu til rafveituframkvæmda.

Á 55. fundi í Nd., 11. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 12. maí, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 366, 372, 378, 385).

***Bjarni Bjarnason:** Ég bjóst við því, að hv. 5. þm. Reykv. mundi kveðja sér hljóðs og mæla með þeirri brtt., sem hann á hér á þskj. 372, síðan ætlaði ég að lýsa brtt. minni, sem ég hef flutt við þá brtt. En þar sem þessi hv. þm. er fjárstaddur, þá get ég sagt ástæðuna fyrir því nú þegar, að ég hef flutt þessa brtt., sem er á þskj. 385. Mér er kunnugt um það, á sama hátt og hv. 5. þm. Reykv., að hingað kom n. manna frá Ólafsvík til þess að ræða við fjvn. um væntanlega virkjun, og ég minnst þess, eftir þeim upplýsingum, sem þeir gáfu okkur, að þá kostaði þessi virkjun allmiklu meira en gert er ráð fyrir í till. hv. 5. þm. Reykv., og ef ég man rétt, þá fóru þeir fram á ábyrgðarheimild, sem nam allverulega þærri upphæð.

Þessi virkjun, sem gert er ráð fyrir, að verði fyrir Ólafsvík og Sand á Snæfellsnesi, kostar, samkvæmt fyrstu áætlun, sem var 700 hestöfl. 1 millj. kr., miðað við verð í Englandi. Nú hefur þessari áætlun verið breytt úr 700 í 1000 hestöfl. og efnið, sem verðið er nú miðað við, er frá Bandaríkjunum. Þetta tvennt, að gert er ráð fyrir, að virkjunin verði aukin úr 700 upp í 1000 hst., og enn fremur, að miðað er við Bandaríkjaefni, veldur því, að þessi virkjun kostar a. m. k. 1½ millj. kr. Vegna þess, að mér var kunnugt um þetta, virðist mér brtt. hv. 5. þm. Reykv. ófullnægjandi og leyfi mér því að bera fram brtt. á þskj. 388, að í staðinn fyrir 1 millj. kr. komi 1½ millj., og vildi ég vanta þess, að hún yrði samþ.

***Jón Pálmason:** Ég hef leyft mér að bera fram brtt. við þetta frv., og er hún á þskj. 378. Í þessari brtt. er farið fram á, að þessi heimild nái einnig til Höfðahrepps og Vindhælishrepps, ef hún kemur til framkvæmda. S. l. haust fór fram athugun á aðstöðu á þessum stað, og var hún framkvæmd af verkfræðingi frá rafmagnseftirliti ríkisins, og eru þær athuganir í tvennu lagi. Annars vegar var virkjun á Hallá, og er hún talin frekar vatnslítill, en getur þó komið til greina, og hljóða áætlanir, sem þar koma til greina, upp á 440 þús. kr. Hin áætlunin var gerð um virkjun á Laxá, og er kostnaður við virkjun á henni áætlaður 460 þús. kr., miðað við 200 hestafla stöð. Þessar áætlanir eru miðaðar við enskt efni, og má því gera ráð fyrir, að þetta verði talsvert dýrara, þar sem nú verður að miða við efni frá Bandaríkjunum.

Ég vil vanta þess, að hv. þd. líti með velvilja á þessa till. og geti samþ. hana á sama hátt og hinar tvær till., sem hér liggja fyrir.

***Eiríkur Einarsson:** Ég sé, að samkv. frv. þessu og brtt. þeim, sem fyrir liggja, eru komnar fram allmargar óskir, viðs vegar að af landinu, um heimildir til ábyrgðar fyrir lánum til rafveituframkvæmda, og tel ég ekki mitt hlutverk að gera þar á nokkurn hátt upp á milli. Þar sem margir hv. þm. hafa orðið til þess að óska eftir ábyrgðarheimild ríkisins fyrir þessum lánum, þá fannst mér sanngjarnt að fara

fram á slíka heimild fyrir væntanlega rafveitu til Selfoss, Stokkseyrar og Eyrarbakka. Það mun vera óumdeilt, að ræfleiðsluskilyrði eru þarna örugg fyrir hendi og fullnægja fjölda fólks, og rannsakað er til hlitar af fagmönnum-ríkisins, að þessi rafveita muni bera sig. Frv. um rafveitu þessa mun hafa orðið að l. á Alþ. í dag, þ. e. a. s. rafveitu til kaupsþúnanna í þéttbýlinu austan-fjalls. Selfoss, Eyrarbakka og Stokkseyrar. Ég skal taka það fram, að það er ekki víst, að þessi rafveita þurfi á slíkri heimild að halda, en yfirleitt er alltaf gott að hafa slíka ábyrgðarheimild frá ríkinu til staðar, ef til hennar þarf að taka. Þó að þessar tölur, sem hér liggja fyrir, séu samtals nokkuð háar fjárhæðir, þá finnst mér í rauninni ekkert ægilegt við það, þar sem um slíkt þjóðþrifamál er að ræða sem þessi rafveitumál. Ef brtt. mín verður færð í letur, þá geri ég ráð fyrir, að hún hafi til þess fullan rétt að fylgjast þarna með. Ég vil leyfa mér að tilkynna, með leyfi hestv. forseta, að ég er hér með brtt. við frv., sem er húð að afhenda til prentunar, en er ekki kominn úr prentun, og vil ég því leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. við l. gr., sem er á þessa leið: „og allt að 1 millj. kr. lán til rafveitufélags í Árnessýslu, til rafmagnsveitu frá orkuveru Sögsins til kaupsþúnanna og annars þéttbýlis í neðanverðri sýslunni.“ Ég vil taka það fram, að þar sem ég hef nefnt allt að 1 millj. kr., þá er það að visu enginn hnitmiðun á því máli, þannig að það hefur engan möguleika í sér til þess að vera hnitmiðað. Ég hef í brtt. minni nefnt upphæð, sem gera má ráð fyrir, að sé rifleg, en það ætti ekki að koma að sök, þó að áætlað sé riflega, heldur þvert á móti, því að ríkisstj. hefur það alltaf í hendi sér að veita ekki meira fé en nauðsynlegt er.

Ég vil þá leyfa mér að afhenda hestv. forseta hina skriflegu brtt. mína.

Forseti (JörB): Hv. þdm. hafa nú heyrt þessa skrifl. brtt., sem hv. 8. landsk. þm. hefur afhent mér, en þar sem deildin er ekki ályktunarfær í svipinn, mun ég fresta að leita afbríðga um hana.

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Eins og þetta frv. er nú, hefur það að geyma heimild fyrir ríkisstjórnina um að ábyrgjast lán til rafveituframkvæmda, sem nema 5½ milljón króna. Nú er til viðbótar brtt. um ábyrgðarheimild, sem nemur 4 milljónum króna, eða eitthvað nálægt því, þannig að hér er um nokkuð stórt mál að ræða.

Nú tel ég það ekkert undarlegt, þótt slíkar tillögur komi fram. Það er alkunnugt, að undanfarin ár hefur ríkið gengið í ábyrgðir fyrir alla stærstu kaupstaði landsins fyrir slíkum lánum, og er þá eðlilegt, að fram komi til mæli um slíkan stuðning bæði frá kaupsþúnum og sveitarfélögum, sem ráðast í slíkar framkvæmdir, en ég vil benda á, að mér þykir óviðkunnulegt, að fluttar séu brtt., eftir að málið er komið frá þeirri nefnd, sem hafði það til athugunar, og jafnvel skriflegar brtt. við síðustu umr. málsins.

Ég vil skjóta því til forseta, að hann taki málið út af dagskrá og fresti því, þannig að

Ábyrgð fyrir lánunum til rafveituframkvæmda. — Þjóðféni Íslendinga. — Fræðsla barna.

fjhn. geti haft málið til umr. og kynnt sér það, sem fyrir liggur um rafvirkjunarframkvæmdir.

Forseti (JörB): Ég mun verða við þessum til-mælum, þegar þeir hafa lokið máli sínu, sem nú eru á mælendaskrá.

***Bjarni Bjarnason:** Það er sjálfsagt ástæða til þess að þakka fyrir það, þegar einstakir þm. taka sig fram um að flytja tillögur fyrir sér-stök kjördæmi, og er sjálfsagt að þakka hv. 8. landsk. fyrir að flytja till. varðandi kjördæmi mitt.

Mér þykir undarlegt, að hann kemur með þessa till., því að í gær, þegar ég var að athuga með Ólafsvík og Sand, var hann að skyggnað í það, og sýndi ég honum tillöguna, og segir ég við hann, að það þurfi ekki að koma með ábyrgðarheimild fyrir Árnassýslu, því að þeir hafi nóg fjármagn, og segir hann þá: „Já, þeir bera sig borginnmannlega.“ Ekkert annað.

Ég veit, að hann ber mikla umhyggju fyrir sýslunni og hefur boðið sig þar fram, en mér finnst óþarfi af honum að koma með þessa tillögu, eftir að við höfum vítað, að þetta félag hefur nægilegt fjármagn. Hitt skaðar auðvitað ekki, að ábyrgðarheimildin sé til fyrir þessu verki, ef til þarf að taka. En þetta sýnir aðeins, hvernig blær verður á þinginu, ef við eigum eftir að lifa það, að þingmenn í tvímenningskjördæmum verði sinn úr hvorum flokki. Við höfum satt að segja um nokkur ár haft nóg af þessum uppbótarþingmönnum, sem hafa elt þingmenn á röndum með yfirboðum og undirferli, — því að ég býst ekki við, að þm. neiti því, að þetta hafi farið okkar á milli í gær —, og ekki batnar, þegar þar við bætist, að tvímenningskjördæmin fá sinn manninn af hvor-um flokki.

Annars mæli ég með því, að þessi till. verði samþ., því að alltaf er til bóta, að ríkisstj. hafi þessa heimild.

Umr. frestað.

Á 58., 60. og 61. fundi í Nd., 15., 18. og 19. maí, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

13. Þjóðféni Íslendinga.

Á 33. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt:

Frv. til I. um þjóðféna Íslendinga (þmfrv., A. 151).

Á 35. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Á síðasta þingi var lagt fram af stj. frv. um þjóðféna Íslend-

inga. Þessu frv. var vísað til allshn., sem tók málið til rækilegrar athugunar og lagði til, að því yrði nokkuð breytt, en það náði ekki fram að ganga.

Þetta frv. er borið fram eins og allshn. gekk frá því á síðasta þingi, og með því er prentað meginmál grg. stj. og nokkuð af áliti allshn. frá síðasta þingi.

Ég hygg, að það orki ekki tvímælis, að ekki megi dragast lengur að setja beildarákvarðanir. ekki aðeins um gerð, heldur líka um notkun þjóð-fánans og annað, sem meðferð hans varðar. Málið var rætt allrækilega á síðasta þingi, og læt ég nægja að vísa til þess, en legg til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Nd., 30. apríl, var útbýtt nál. frá allshn., á þskj. 283, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

14. Fræðsla barna.

Á 36. fundi í Nd., 16. apríl, var útbýtt:

Frv. til I. um breyt. á l. nr. 94 23. júní 1936, um fræðslu barna (þmfrv., A. 183).

Á 38. fundi í Nd., 20. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Nd., 22. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 24. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 41. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 42. fundi í Ed., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

15. Friðun æðarfugls.

Á 38. fundi í Nd., 20. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 58 10. nóv. 1913, um friðun æðarfugla (þmfrv., A. 210).

Á 39. fundi í Nd., 21. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Flm. (Pálmi Hannesson): Ég þarf ekki að halda hér langa ræðu, því að grg. frv. er nógu skýr. Frv. er flutt skv. ósk sýslunefndar Skagafjarðarsýslu. Ég býst við, að allir sjái, hversu nauðsynlegt er að gera þessar ráðstafanir, ekki síst, þar sem vörp eru í mikilli hættu vegna erlendra manna, er hér dvölja. Ég vona, að hv. d. samþ. frv., og legg til, að því verði vísað til allshn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

16. Erfðaleigulönd.

Á 40. fundi í Nd., 22. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um erfðaleigulönd (þmfrv., A. 238).

Á 41. fundi í Nd., 24. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

17. Ljósmaðralög.

Á 41. fundi í Nd., 24. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á ljósmaðralögum, nr. 17 19. júní 1933 (þmfrv., A. 241).

Á 42. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Eins og segir í grg. þessa frv., eru tildrög þess þau, að málið var tekið fyrir í sýslunefnd Mýrasýslu á fundi hennar 7.—10. apríl s. l. og áskorun samþykkt, — af þeim ástæðum, að nokkur af ljósmaðrahéruðum sýslunnar voru ljósmaðralaus eða þótti sýnt, að þau yrðu það innan skamms, vegna of lágra launa. Þótti nefndinni eigi annað fært en að fá launin hækkuð það mikið, að konur fengjust til þessara starfa. Þau hafa verið 300 kr. á ári, þar sem íbúar eru ekki yfir 300, en hækkað um 10 kr. fyrir hverja 50 íbúa umfram það. Eins og þm. sjá, eru þessi launakjör svo lág og svo mikið ósamræmi með þeim og öðrum launagreiðslum yfirleitt, að skiljanlegt er, að fáar eða engar konur líti nú við starfinu, þegar héruð losna.

Tillaga nefndarinnar var um hækkun úr 300 kr. í 500 og tilsvarendi á öðru. Ég hef ekki farið eins hátt í frv., aðeins hækkað um 50% upp í 450 kr. á ári og látið þá hækkun ganga nokkurn veginn jafnt yfir greiðslurnar. Ég geri ekki ráð fyrir, að mörg orð þurfi með frv. að svo stöddu, og óska, að því verði vísað til 2. umr. og nefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

18. Bifreiðalög.

Á 42. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á bifreiðalögum, nr. 23 16. júní 1941 (þmfrv., A. 257).

Á 44. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 30. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Bergur Jónsson): Þetta mál, eins og þau er flutt hér, er samið að ósk dómsmrh., en varð ekki að samkomulagi, að allshn. flytti það. Þetta er brtt. við bifreiðal., að færa aldurstakmark við bifreiðaaakstur niður um eitt ár. Enn fremur er bætt við ákvæði, sem tryggir, að bifreiðarstjórar, sem hafa ekki rétt til að aka leigubifreiðum, megi aka vörubifreiðum, þó að farþegar séu þar með. Er þetta gert með tilliti til þess,

að fullkomin nauðsyn er til þess víða á vinnu-
stöðvum, að verkamenn geti notað þessar bif-
reiðafærðir, og maður veit, að framkvæmdin er
þannig.

Ég held, að réttara sé að vísa frv. til allshn.,
svo að þar fari fram veruleg athugun á málinu.

Finnur Jónsson: Allshn. gat ekki komið sér
saman um að flytja þetta mál. Meiri hl. hennar
leit svo á, að eins og umferð væri háttad nú,
þyrfti að gera miklar kröfur til færni bifreiðar-
stjóra, og væri því ekki rétt að breyta þessu
ákvæði. Eins og þm. vita, er orðin margföld hættu
við það, sem var, á vegum hér, og n. telur ekki
rétt að gera neitt, sem yki þá hættu, eins og
verða mundi við samþykkt þessa frv.

Flm. (Bergur Jónsson): Fyrir okkur flm. vakti
hin aukna þörf, og við sáum ekki, að hættan, sem
hv. þm. ísaf. talar um, yxi að neinu verulegu
leyti, þótt aldurstakmarkið væri fært þetta
niður. Þvert á móti geri ég ráð fyrir, að þeir,
sem læra bílstjórn ungir, verði öðrum bílstjórum
öruggari. Hin sérstaka nauðsyn málsins nú er sú,
að við þurfum fleiri nýja bílstjóra, og verður að
flestu leyti verra að taka þá af eldri aldursflok-
kum en þeim, sem um ræðir.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til
allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-
skrá tekið frammar.

19. Eignarnám húss í Reykjavík.

Á 42. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Fr. til 1. um heimild til að taka eignarnámi
húseignina Austurstræti 5 í Reykjavík (þmfrv.,
A. 259).

Á 44. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til 1.
umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 30. apríl, var frv. aftur tekið
til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með
22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Herra forseti!
Þannig stendur á þessu frv. um eignarnámsheim-
ild, að Búnaðarbanki Íslands þarf að leitast fyrir
um það að fá hentugan stað fyrir aðsetur sitt til
frambúðar. Hann býr við leiguhúsnæði, sem hann
heldur til ársloka 1947. En það hefur þegar verið
gert ljóst, að húsnæðið fær bankinn ekki undir
neinum kringumstæðum að hafa lengur. Og þótt
það hefði fengist, yrði það orðið með öllu ófull-
nægjandi og það löngu fyrir árslok 1947. Stjórn
bankans hefur verið að líta kringum sig eftir lóð
undir hús hans. Það er talið mjög mikilsvert, að
bankar séu á þeim stað bæjarins, sem viðskipta-
lífið er mest. Þess vegna hefur Búnaðarbankinn

haft mikinn hug á Austurstræti 5. Þau mál fóru
þannig, að háskólinn, en ekki bankinn, keypti
þessa lóð í því skyni að reisa þar kvikmyndahús.
Nú hefur háskólinn ekki talið sér henta að reisa
slíkt hús þar, heldur aflað sér möguleika til þess
annars staðar, og er þá ljóst, að hann muni ekki
þurfa að nota lóðina. Síðan hafa farið fram við-
töl milli landbrh. (HermJ) og bankastjórnar ann-
ars vegar, en forráðamanna háskólans hins vegar
um það, hvort ekki sé hægt að fá þessa lóð keypta
af háskólanum, en enn hefur ekki fengist um það
niðurstaða. Á því er m. a. sá agnúi, að veittur hef-
ur verið forkaupsréttur á lóðinni, og er ekki
fyllilega ljóst, nema hann geti orðið því alger-
lega til fyrirstöðu, að frjálsir samningar takist.
Því þótti okkur rétt, að ríkisstjórnin fengi eign-
arnámsheimildina. Satt að segja höfðum við gert
okkur von um, að samningar tækjust um til-
færslu eignarinnar milli þessara opinberu stofn-
ana, ekki sízt þar sem báðar heyra nú til sama
ráðuneytis og undir yfirstjórn eins ráðherra, en
vonin rakst á mikla örðugleika. Vera má, að
menn líti á það misjöfnum augum, og væri rétt,
að allshn., er um málið mun fjalla, kynnti sér
málavexti betur en ég get skýrt þá í stuttri
framsögu. Ég vil óska þess, að málið komist
án verulegra tafa til n. og hún reyni að afgreiða
það aftur til deildarinnar sem fyrst.

Haraldur Guðmundsson: Ég ætla ekki að ger-
ast til þess að svo stöddu að mæla gegn þessu
frv. En mér finnst það harla undarlegt, að
eignarnámi þurfi að beita til þess að færa lóð-
ina milli þessara opinberu stofnana, sem báðar
heyra undir sama ráðherra. Ég vil ekki að ó-
reyndu trúna öðru en hægt sé með góðum vilja
að kippa málinu í lag án þess.

***Gísli Sveinsson:** Herra forseti! Ég vil ekki
lengja umr. á þessu stigi máls, stend aðeins upp
til að lýsa undrun minni yfir framkomu þessa
frv. Það er vissulega undarlegt, ef ekki er hægt
að jafna málið án slíks óyndisúrræðis, sem nú
á að gripa til þegar á frumstigi samningsum-
leitana.

Frá því að háskólinn aflaði sér þessarar lóðar
og þangað til bankinn sá, að háskólinn mundi
geta látið hana af hendi við sig, hefur aðstaða
breyst og lóðin hækkað mjög mikið í verði.
Bankinn, sem hefur af einni eða annarri ástæðu
forsómað að sjá sér fyrir lóð, vill nú fá tilstyrk
ráðuneytis þess, sem sér til með honum, til þess
að ná kaupum á lóðinni frá stofnun, sem stendur
á miklu algervari hátt undir vernd ráðuneyt-
isins en peningastofnun þessi. Bankar, sem hafa
allra stofnana mest ráð á lóðum og lendum og
hafa á hallaristimnum ráð fjölda annarra stofn-
ana mjög í hendi sér, ættu ekki að þurfa að
halda á hjálp löggjafarvalds í svona málum. Ef
um lóðarverðið er deilt milli þessara opinberu
stofnana, virðist óþarfi, að bankinn líti þar
mjög smátt á, og væri engin ósvinna né öfund-
arefni, þótt háskólinn fengi af kaupunum nokk-
urn „striðsgróða“. Hann mundi eflaust kunna
að verja því fé sér og starfi sínu til hollrar efl-
ingar, enda ráðherrans að líta eftir því. Ef bank-
anum þykir verðið hátt, mætti ætla, að einstak-
lingum þætti það ekki síður, svo að hann sé fær

um að keppa við þá, og á þessum tímum má ekki líta á hann sem neina gustukastofnun. Ég tel sem sagt, að lausn málsins ætti ekki að stranda á peningunum. Inn í þetta blandast svo það, hvort einstaklingur eða jafnvel meir en einstaklingur hafi fengið rétt til að ganga inn í kaupin, og vildi ég beina því til nefndar, að hún rannsakaði fyrst og fremst, hvort svo muni háttáð málinu. Að öðru leyti vildi ég minna á, að enn er í gildi, þótt sumum þyki kannski undarlegt, 62. gr. stjórnarskrárinnar um friðhelgi eignarréttarins. Engan má svipta lögmætri eign hans, nema almenningsþörf krefji. Er það almenningsþörf, að háskólinn láti þessa lóð með eignarnámi? Hefði þessu verið öfugt farið og háskólinn þurft lóðina, en peningastofnunin verið sú, er neitaði, gat verið meiri almenningsþörf á eignarnámi til handa menntastofnuninni. Þetta verður n. að athuga: Er um það mikla almenningsþörf að ræða, að hún heimili á nokkurn hátt, að lög séu sett til þess að taka af háskólanum friðhelgaðan rétt hans?

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég vildi spara umr., aðeins svara aths. frá tveim hv. þm. Báðir töluðu um, að sér kæmi undarlega fyrir sjónir, að þörf þætti á þessu frv., og það af sömu ástæðum og ég gat mér til um í framsögu. Nú vita menn, að afskipti ráðherra af háskólans málum eru takmörkunum háð, má deila um, hve miklum takmörkunum, — en núv. kennslumála-ráðherra taldi ekki rétt að taka það á sig að grípa þarna fram fyrir hendur háskólans eða þeirra, sem með fjármál þeirrar stofnunar fara. Það er ekki rétt, að málið sé á frumstigi, þegar það kemur hingað. Mjög miklar viðræður hafa farið fram, — án meira árangurs en ég gat um. Vonlaust er ekki um, að unnt verði að fara samningaleið. En okkur þótti rétt að láta ekki hjá líða á þinginu að leita eftir vilja Alþingis um málið og afla ríkisstjórninni eignarnámsheimildar, ef rétt þykir og til hennar þarf að taka.

Hv. þm. V.-Sk. taldi, að Búnaðarbankinn hefði vanrækt að sjá sér fyrir lóð. Ég vil ekki fara að rekja það hér, með hverjum hætti þau kaup fóru fram, er háskólinn fékk þessa lóð, en bankinn missti af kaupum, en bankinn var ekki alls kostar ánægður með þann hátt. Ég tel ekki, að þar hafi átt sér stað nein vanræksla af hendi forstöðumanna Búnaðarbankans.

Forkaupsrétturinn er mjög alvarlegt atriði í málinu. Í hv. allshn. sitja lögfróðir menn, og vonast ég til, að n. athugi, hvort unnt er að gera þessi kaup, ef samningar næðust, án þess að forkaupsréttur verði til boga. Ég verð að líta svo á, að það sé almenningsþörf, að bankinn njóti lóðarinnar, frekar en t. d. einstakir menn fái hana til afnota. En það verður auðvitað að vera undir mati þingsins, þótt við flm. séum einhuga um, að almenningsþörf sé fyrir hendi.

Ég óska ekki að auka kapp í umr. um málið.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

Alþt. 1942. C. (59. löggjafarþing).

20. Barnakennaralaun.

Á 42. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Frsv. til l. um breyt. á l. nr. 75 28. nóv. 1919, um skipun barnakennara og laun þeirra (þmfrv., A. 260).

Á 44. fundi í Nd. 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 30. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frsv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Bjarnason): Herra forseti! Aðeins örfá orð. Ýmsir virðast líta svo á sem ákvæði í þessu frv. riði í bág við l. um gerðardóm í kaupgjalds- og verðlagsmálum, en álit okkar flm. er, að svo sé ekki. Hins vegar þurfa nokkur atriði frv. skýringar við. Ég legg til, að því verði að lokinni umr. vísað til menntmn. Og þar sem svo vill til, að ég, sem er einn af flm., er þar formaður, á ég hægt með það í n. að láta í ljós skoðun mína á þessum atriðum og skal, vegna þess hve naumur er fundartími, ekki orðlengja um málið að sinni.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til menntmn. með 19 shlj. atkv.

Á 61. fundi í Nd., 19. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 260, n. 428).

***Frsm. meiri hl. (Bjarni Bjarnason):** Svo sem gerð er grein fyrir í þessu nál., eru aðeins 3 nm., sem standa að því. Einn nm., hv. þm. V.-Sk., vildi ekki sinna málinu, og hv. þm. Dal. var fjarstaddur. Nú veit ég ekki, hvort hv. þm. V.-Sk. er andvígur málinu. Það hefur ekki komið nál. frá honum enn þá.

Það eru aðallega tvær breyt., sem farið er fram á með þessu frv., sem sé breyt. á l. nr. 75, um skipun barnakennara og laun þeirra. Fyrra atriðið er smávægileg breyt. á launum, og síðra atriðið er nokkur trygging fyrir því, að fyrir þá kennara, sem ætlaður er bústaður ókeypis, sé sá bústaður virkilega til staðar. Enn fremur að einn flokkur kennara, sem sé í föstum skólum utan kaupstaða, njóti einnig þessara friðinda.

Ég vil þá víkja nokkrum orðum að þessari launabreyt., sem gildir um kennara við fasta heimangönguskóla utan bæja. Þeir hafa nú 1300 kr. laun. Í frv. er gert ráð fyrir, að þeir fái 1600 kr., og töldum við flm., að það væri aðeins eðlileg samræming á kaupum þeirra við aðra kennara. Kennarar í bæjum hafa nú 1500 kr. fyrir 6 mán. En nú mun starfstíminn verða yfirleitt í slíkum skólum 9 mánuðir eða jafnvel 9½ mánuður, þannig að kennarar fá í grunnlaun 2250 kr. í 9 mánuði, en 2375 kr. í 9½ mánuð, og aldursupphót 1000 kr. En við fasta heimangönguskóla utan bæja fá kennarar 1300 kr., miðað við 6 mánuði, og 2100 miðað við 9 mánuði, sem nú er að verða allalgengur kennslutími. Og þar með hafa laun þessara kennara nálgað laun kennara í

bæjum, og eru þó hér um bil 300 kr. lægri fyrir sama tíma, auk þess sem bæjakennarar fá 1000 kr. aldursuppbót, en kennarar við fasta heiman-gönguskóla utan bæja ekki nema 500 kr. og aldursuppbót, þannig að munurinn á grunnlaun-um verður um 800 kr. Þetta finnst okkur flm. ástæðulaus munur. Enn fremur skal ég geta þess, að í bæjum er víða veitt staðaruppbót, og hér í Reykjavík t. d. mun hún vera mismunurinn á þeirri dýrtíðaruppbót, sem ríkið borgar, og því, sem bærinn borgar sínum starfsmönnum. Ríkið borgar 25%, en Reykjavíkurbær 40%. Mismunurinn er því 15%. Og sumir kennarar, t. d. Reykjavíkurbæjar, fá alveg sérstaka stað-aruppbót, og kemur það enn þá til að auka mun á greiðslum til bæjakennara annars vegar og þeirra, sem í smærri kaптúnum búa, hins vegar. Mér er ekki alveg ljóst, hvort þessi staðaruppbót hefur verið greidd í öðrum bæjum, en hygg það þó.

Væri svo, að einhver þm. teldi þetta ganga gegn ákvæðum l. um gerðardóm. Þá er einmitt ákvæði í þeim, sem heimilar að breyta kjörum manna í launahækkunarátt til samræmis við aðra. Og við teljum, að hér sé um réttláta samræmingu að ræða. Ég vil því eindregið vænta þess, að hv. d. sjái sér fært að fallast á þessa till., sem hér er fram komin. Hitt atriðið, sem frv. fjallar um, er komið fram vegna þess, að mjög hefur reynzt erfitt að fá bústað fyrir kennara. Dæmi eru til þess, að skólanefndir eru í hreinustu vandræðum að koma kennurum fyrir, og hafa kennarar jafnvel neyðst til að hverfa frá þeim stöðum, þar sem þeir eru þó ráðnir, vegna þess að ekki hefur verið sinnt þeirri sjálf-sögu skyldu að hlýnna að því, að þeir gætu fengið bústað.

Að því er snertir barnaskóla í bæjum og heima-vistarskóla í sveitum og eflingu farkennslunnar, þá er gert ráð fyrir, að skólastjórnir eða for-stöðumenn þessara skóla fái húsnæði án endur-gjalds. En nú hefur reynslan sýnt, að úr þessu geta orðið talsverð vandræði. Það er því gert ráð fyrir með þessum till. menntm., að til séu fastir kennarabústaðir á þeim stöðum, sem ætl-ast er til, að kennarar fái ókeypis húsnæði, og æskilegast mundi þá vera, að slíkir bústaðir væru í skólahúsinu sjálfu fyrir skólastjórnann. Hins vegar gæti líka orðið samkomulag um það, að hann leggi sér til húsnæði sjálfur, og fengi hann þá greitt jafngildi þess í peningum.

Í l. um skiptun barnakennara og laun þeirra eru engin ákvæði, er snerta þá kennara, sem vinna við fasta skóla í bæjum. Þeir eru því eini flokkurinn, sem er út undan, að því er þessi fríðindi snertir. Frv. gerir ráð fyrir, að einnig vegna þessara skóla sé til fastur kennarabústað-ur. Og með þessu er gengið út frá, að kjör skóla-stjórnanna við þessa skóla sé bæt á þennan hátt, og það er aðeins til samræmingar við aðra kenn-ara, eins og ég hef lýst. Um leið og bætt væri úr ósamræmi með þessum breyt., væri og bætt úr þeim vandræðum, sem hlotizt hafa af því, að þó nokkur þorp úti á landi hafa haust eftir haust orðið að sjá kennurum fyrir íbúð. Þetta eru að sjálf-sögu nokkur útgjöld fyrir sveitarfélögin og ríkissjóð, en ég verð að telja, að þau útgjöld, sem af þessu leiðir, séu eðlileg og réttlát.

Ég skal geta þess viðvikjandi þessum breyt., að hér er um launahækkun úr kr. 1300.00 í kr. 1600.00 að ræða, sem aðeins snertir 53 kennara. Útgjöld ríkissjóðs af þessu nema kr. 7950.00, og fyrir hreppsfélögin nemur það öðru eins. Enn fremur kemur svo verðlagsuppbót á alla upp-hæðina úr ríkissjóði, eða á kr. 15900.00, og verð ég að telja, að þessi útgjöld fyrir ríkissjóð séu smámunir einir.

Ákvæðið um fasta skólastjórabústaði snertir 70 til 80 skólastjóra, og verður að gera ráð fyrir, að ríkið styrki slíka kennarabústaði í sama hlut-falli og skólana. Af þessu leiðir að sjálfsögu nokkurn kostnað, en hann er með þessu frv. færður yfir á ríkið og hreppsfélögin, í staðinn fyrir að kennararnir bera hann sjálfir nú, þrátt fyrir sín lélegu laun.

Ég vænti, að ekki þurfi að hafa fleiri orð um þetta. Ég vil aðeins endurtaka, að þau tvö atriði, sem hér er um að ræða, eru, að kennarar við fasta skóla utan kaupstaða fái launahækkun úr kr. 1300.00 í kr. 1600.00, og að í bæjum, þar sem þess er sérstök þörf, séu til fastir skólastjóra-bústaðir, og enn fremur að forstöðumenn fastra heimgönguskóla utan kaupstaða njóti sömu fríðinda.

*Gísli Sveinsson: Herra forseti! Það er rétt, sem stendur í nál. á þskj. 428, að ég gat ekki orðið samferða hv. nm., sem mynda nú, að því er virðist, meiri hl. í þessu máli. Og það var af mjög einfaldri ástæðu, sem ég er dálítið undr-andi yfir, að ekki hefur komið fram í nál. meiri hl., og ekki heldur einu sinni í framsöguræðu hv. frsm., hv. 2. þm. Árn.

Það er í rauninni ekki nýtt, þótt fram komi hér á þingi, má segja á hverju þingi, einhverjar umsóknir og umleitanir, jafnvel kröfur og óskir frá barnakennurum hér og þar um kjarabætur eða launabætur í einhverri mynd. Og það er í sjálfu sér ekkert við því að segja undir eðli-legum kringumstæðum. Það væri frá almennu sjónarmiði heldur ekkert við því að segja, þó að slíkar umleitanir kemu frá fleirum en þessari stétt á þessum tímum. En af orsök, sem ég tel undravert, ef hv. frsm. og meiri hl. n. veit ekki um, hefur þessu öllu verið haldið niðri nú. Því hefur verið neitað af ríkisstj., og þingflokkarnir hafa skellt skollacyrum við því að taka launa-kjör embættismanna og starfsmanna ríkisins til endurskoðunar. Og við það situr. Undir það hafa allir embættismenn orðið að beygja sig, sýslu-menn, prestar, kennarar og hverjir aðrir, sem um er að ræða. Þó hefur það verið svo, að á-leitnastir hafa barnakennararnir orðið, og þeir hafa, hjá einstaka hv. þm., fengið hljómgrunn, svo að ávallt hefur einhver orðið til þess að bera fram kröfur þeirra. Nú vildi ég gjarnan láta þá sitja við sama borð, ef um kjarabætur hjá öðrum stéttum hefði verið að ræða, en alís ekki skilja þá út undan. En eins og mönnum er kunnugt, þá verða aðrir að sætta sig við að halda launum sínum, að óendurskoðuðum launum, og fá uppbætur eftir því, sem lögmælt er og fram kemur í því, hvernig vísitala er út reiknuð og verðlagsuppbót greidd. Það er því í rauninni ó-fyrirsynju, að þetta kemur fram af þeim ástæð-um. Hins vegar eru, eins og kunnugt er og hv.

frsm. á að vera kunnugt um, til ný lög, sem gersamlega hindra slíkar breytingar, nema á þann hátt, að með því væru samræmdar kröfur í einstökum tilfellum. Og áður en slíkar breytingar eru gerðar, þá verða þær að leggjast fyrir sérstakan dómstól, sem nú er til og vakir yfir því, að engar hækkunar á grunnlaunum eigi sér stað. Dómnefnd verður að taka þær til meðferðar og samþykkja þær, án þess eru allar launabreytingar til hækkunar ólöglegar. Nú er engu slíku hér til að dreifa. Það er komið með þetta inn á þing, eins og gert hefur verið oft áður með eitt og annað, og þó að hv. flm. þessa máls, þm. Árn., hafi ekki séð sér annað fært en að koma því inn í þingið, þá læt ég það vera. en ég hafði ekki búið við því, að það kæmi fram á þennan veg frá n.

Það varð að ráði í n. að senda þetta mál um sinn til umsagnar fræðslumálastjóra, og hefur hann nú sent sína umsögn, sem er engan veginn þannig, að hún skýri málið á einn eða annan veg. Þær breyt., sem frv. greinir, og sú breyt., sem fræðslumálastjóri leggur hér til, eru að mínum dómi sízt til bóta. Ef við athugum, hvað með 3. breyt. er farið fram á, þá liggur það eitt á bak við, að einstakir kennarar hafa, eins og svo fjölda margir aðrir starfsmenn þjóðfélagsins, lent í nokkru hraki með íbúðir, og þeir heimta bara, að bæjar- eða sveitarstjórnir sjái sér fyrir íbúð á þessum tímum. Það er þetta, sem virðist eiga að lögfesta, ekki sízt eftir till. þeirri, sem fram kemur frá fræðslumálastjóra. Og þá sjáum við, hvert stefnt er. Sveitar- og bæjarstjórnir eru gert að skyldu að kaupa hús til íbúðar handa þessum mönnum, sem verður þá til þess, að þeir geta lagt minni áherzlu á að útvega sér íbúðir sjálfir. Halda hv. þm., að aðrir embættismenn séu svo vel settir, að þeir geti krafist ríkisvaldið um húsnæði? Engir. Ekki einu sinni þeir menn, sem eru þáttur af sjálfu ríkisvaldinu, sýslumenn og bæjarfógetar. Og svo ætti að taka þessa einu stétt út úr, sem er alls góðs makleg, en verður að sætta sig við það, sem gengur yfir aðrar stéttir. Og auk þess að hækka við hana laun, sem mætti vera rétt á venjulegum tímum, en nú er ekki gerlegt að lögum nema að leggja það undir dómstól. Inn á þetta vildi ég ekki ganga að svo stöddu. Ég hefði talið málinu bezt borgið með því, að hæstv. ríkisstj. fengi það í hendur, til þess að athuga, hvort nokkuð er hægt að gera fyrir þessa menn fremur en marga aðra, sem nú bíða ýmiss konar tjón af þeirri óáran, er nú gengur yfir, ekki sízt af húsnæðismálum í fjölbýlinu.

Ég hef ekki séð þörf á að gefa út sérstakt nál. enda hef ég haft mikið að gera og því lítinn tíma til að semja það, ekki sízt þegar þótt hefur liggja svona mikið á. Annars er þetta mál svo einfalt, eins og ég hef lýst, að í rauninni sagði það sig sjálft, hvernig mín afstaða hlaut að vera. Mín till. í þessu máli er því sú, að því verði vísað til ríkisstj.

*Frsm. (Bjarni Bjarnason): Það er nú ekki hægt að segja það, að málinu hafi verið flýtt svo mjög, frekar mætti segja, að á því hafi verið seinagangur, og ég vildi, að það hefði gengið greiðara en verið hefur.

Það kann að vera, þó hægt sé að sýna fram á það, að hér sé verið með ólöglegt mál og það sé vafamál, hvort l. um gerðardóm heimili þetta. En ég hef tekið fram, að í einni gr. þessara l. er gert ráð fyrir því, að breyt. til samræmis og lagfæringar, ef sérstöklega stendur á, geti komið til greina. Enda vil ég segja, að þetta séu smámunir, sem hér er um að ræða, þó að því verði ekki neitað, að hér er um að ræða kjarabætur fyrir vissa menn.

Ég held, að hv. þm. V.-Sk. hafi ekki farið hér alveg með rétt mál, þegar hann hélt því fram, að engar stéttir hefðu nú á síðustu árum fengið kjarabætur. Ég held ég megi fullyrða, að héraðsdómarar hafi fengið kjarabætur á síðasta ári, og það allverulegar, og það ætti honum að vera kunnugt um sjálfum. Einnig má ég segja það, að héraðslæknar hafi fengið kjarabætur á þessu ári. Og ég fullyrði enn fremur, að prestar hafa einnig sótt mikið á í þessa sömu átt, eins og eðlilegt er. Ég vil einnig geta þess, að á s. l. ári fengu farkennarar nokkrar kjarabætur, líka án þess að fara með það inn í þingið. En þessum atriðum mun ekki hafa verið auðvelt að koma í framkvæmd án þess að breyta þeim lögum, sem frv. getur um. Þetta eru atriði, sem koma í bága við það sjónarmið, að ekki hafi verið bætt kjör manna um langt skeið og það sé lagaleg og siðferðileg skylda að halda við það, sem ákveðið hefur verið með launal., þá stent það ekki heldur frá almennu sjónarmiði, því að það hefur orðið gerbreyt. á kjörum manna í öllum stéttum þjóðfélagsins á margvíslegan hátt fram yfir það, sem verðlagsuppbætur eru. Og án þess ég nefni hér fleiri dæmi, þá mun hver einasti þm. geta sannaferzt um þetta, ef hann liti í kringum sig og kynnti sér, hvernig kjör manna breyttust á s. l. ári. Hitt er annað mál, að ég get trúð, að einstakar stéttir húi við fast ákveðin lagaákvæði, þannig að kjör þeirra breytist ekki umfram það, sem verðlagsuppbótin gerir, og sumir telja, að kjör þeirra séu verri nú en fyrir stríð.

Hv. þm. hélt því fram, að barnakennarar væru áleitnastir allra manna að bæta kjör sín. Ég vil nú segja það, að þó að svo væri, sem ég tel rangt hjá hv. þm., þá væri það ekki óeðlilegt. Það er ekki langt síðan þessi stétt var í mjög mikilli niðurlægingu í þessu þjóðfélagi, og það var tæplega til svo lélegur þegn, að hann þætti ekki nógu góður til að kenna börnum. En íslenska barnakennarastéttin hefur hrundið þessu sjónarmiði af höndum sér. Með auknum kröfum um menntun stéttarinnar og bættum kjörum hennar hefur mikið áunnizt síðustu árin, og sú stétt, sem reynt hefur að ryðja sér braut úr vesaldómi í að fá álit og inna af hendi góða vinnu, kemur ekki öllum hagsmunamálum sínum í framkvæmd á 20 árum. Og hv. þm. geta verið vissir um, að það verður oftast en á þessu þingi, sem minnst verður á þessa stétt, ef þar verða nokkrir menn, sem hafa til að bera framsýni í uppeldis- og kennslumálum þjóðarinnar.

Það er óþarfi að vera að gera lítið úr því, að ekki sé til húsnæði fyrir kennara og skólustjóra. Annars vegar er skólanefndum gert að skyldu að sjá um, að kennari sé á hverjum stað, og hins vegar er hreppsnefndum eða bæjarfélögum skylt að hjálpa til að greiða fyrir útvegum húsnæðis.

Ef ekki rætist úr um húsnæðisskort, getur það vel endað með því, að ekki verði hægt að inna af hendi lögboðna fræðsluskýldu. Og hvað sem gert verður við þetta mál nú, þá mun það sýna sig, að þetta er rétt stefna, sem hér er tekin upp. Það er markmiðið, sem keppt verður að og næst fyrir eða síðar.

Ég býst ekki við, að ég taki aftur til máls. Ég hygg, að ég hafi gert nægilega grein fyrir afstöðu minni, og sé ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð. Ég skal þó að lokum geta þess, að það má vitanlega hugsa sér, að því verði haldið fram, að þetta sé ólöglegt og óþarft, og út frá því sjónarmiði eyða málinu, en ég vil þó vænta þess, að hv. d. verði ekki á þeirri skoðun hv. þm. V.-Sk., heldur samþ. hún till. meiri hl. menntm. og láti málið ganga áfram.

*Gísli Sveinsson: Herra forseti! Það kann vel að vera, að ekki tjói að tala mikið um þetta mál hér, því að það er eins og komið sé við einhver kaun, ef talað er um jöfnuð milli stétta, því að sumir hv. þm. telja, að ein stétt sé réttmeiri en aðrar, þess vegna skuli uppfylla hennar óskir, en láta aðrar liggja í lágunni. En þó að ég, eins og ég sagði í fyrri ræðu minni, játi, að barnakennarar séu alls góðs maklegir undir eðlilegum kringumstæðum, og sjálfsagt sé að taka fullt tillit til þeirra óska og krafna, sem fram koma, eins og annarra stétta, bjóst ég við, að hv. frsm. mundi láta sér það nægja, eins og hann hagaði orðum sínum í fyrri ræðu sinni. En það virðist hafa komið fram, að honum sé þetta meira keppikefli fyrir stéttina en ætla mætti af orðum hans, að aðrar stéttir gætu komizt til jafns við í huga hans. Og ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að aðrar stéttir hafa ekki komizt inn í löggjöf áður undir þessum kringumstæðum. Það hefur ekki tekizt að fá endurskoðun á launalöggjöfinni, og það veit hv. frsm. 2. þm. Árn., eins vel og ég, að það hefur mætt, ef ekki opinberri, þá leynilegri og gagngerðri andstöðu hjá öllum flokkum að taka þetta mál upp á almennum grundvelli, sem ég hef verið mjög fýsandi.

Hv. þm. talaði um, að það væri ekki neitt einstakt að fara að setja lög um kjarabætur, það væri jafnvel eðlilegt og að sumu leyti sjálfsagt, ef um fullt frelsi væri að ræða í þeim efnum og allar stéttir yrðu fyrir slíku. En það er ekki rétt, sem hann sagði, að aðrir hefðu orðið þess aðnjótandi á sama hátt. Hann talaði í fyrsta lagi um héraðsdómara, sýslumenn og lögreglustjóra, að þeir hefðu á s. l. ári fengið kjarabætur. Um þetta gegnir sama máli og það, sem Alþ. og fjvn. hafa fallizt á viðvíkjandi ýmsum starfsgreinum, að það er gert að launalögum óbreyttum. Þetta var líka áður en l. um gerðardóm voru sett, svo að þetta var vel gerlegt. En sú uppbót, sem þeir fengu, var svo litilfjörleg í sjálfa sér, að ef sett hefðu verið l. um það, þá kom það ekki til nokkurra mála að hlíta við það. Í þessu hefur því ekki annað verið gert en það, sem gert hefur verið á Alþ. að undanförunu, að stilað hefur verið til ríkisstj. að reyna að bæta kjör þessarar stéttar á einn eða annan hátt. Það sama hefur verið gert við barnakennara á ýmsa lund, og ég hef stutt það, eins og hv. þm. veit, og í menntm.

hefur verið samkomulag um það að stila til stj. umleitanir um slíkt.

Hv. þm. talaði um, að læknar og prestar fái uppbætur, en það mun ekki vera rétt. Það hafa legið fyrir frá þessum stéttum árkoranir og óskir til ríkisstj. um kjarabætur, en því hefur ekki verið sinnt. Nú hefur þetta að vísu legið fyrir fjvn., og getur verið, að hún stigi skref, sem hún teldi leyfilegt að gera í þessu og ekki kæmi í bága við hina nýju löggjöf. En hér er, eins og ég sagði áðan, allt öðru máli að gegna, og með þessu hefur hv. menntm. mælt áður, og þess vegna er það í fullu samræmi við það, sem gert hefur verið, að þessu máli verði vísað til hæstv. ríkisstj. til slíkrar meðferðar.

Ekki er svo að skilja, að ég sé á móti því, að bætt verði kjör barnakennara, en ég tel, að það eigi ekki að setja slík l. um þá stétt út af fyrir sig, frekar en aðrar stéttir, sem starfa hjá hina opinbera. Ég tel því, að það þurfi ekki mikið að kveða á um það, að hér sé verið með andröður gegn kjarabótum til handa kennarastéttinni, og ég held, að slík ummæli hljóti að hafa verið óviljandi mismæli hjá hv. frsm. En eins og ég hef jafnan tekið fram, þá ann ég barnakennurunum alls góðs og tel, að þeir eigi að fá kjör sin bætt, en að það eigi að fara eftir líkum reglum og hjá öðrum stéttum þjóðfélagsins.

ATKVGR.

Brtt. 428,1 samþ. með 15:2 atkv.

428,2 samþ. með 18 shlj. atkv.

428,3 samþ. með 15:4 atkv.

Frvgr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 466).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Gísli Sveinsson: Eins og ég gat um við 2. umr. þessa máls, taldi ég, að frv. ætti ekki að ná fram að ganga í því formi, sem það hefur, og lagði því til, að því væri vísað til ríkisstj. En með því að sýnt er, að málið nær ekki fram að ganga, þó að það fari út úr þessari d., vil ég ekki hindra gang þess hér og lýsi hér með yfir því, að ég tek till. mína aftur.

Frsm. (Bjarni Bjarnason): Ég vil ekki fallast á það, sem hv. þm. V.-Sk. segir, að málið sé ekki formlega fram borið, og vil óska þess, að málið verði samþ., en þakka honum fyrir, að hann tók sína till. aftur.

ATKVGR.

Till. þm. V.-Sk. um að vísa málinu til ríkisstj. tekin aftur.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 62. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 63. fundi í Ed., 21. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

Barnakennaralaun. — Virkjun vatnsf. í botni Arnarfjarðar. — Sala landspildu úr Sauðhússkógi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

21. Virkjun vatnsfallanna í botni Arnarfjarðar.

Á 53. fundi í Nd., 7. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um heimild handa ríkisstjórninni til að veita sérleyfi til virkjunar vatnsfallanna í Dynjandavogi og Borgarfirði í botni Arnarfjarðar (þmfrv., A. 315).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég sé ekki ástæðu til að hafa langa framsögu fyrir þessu máli. Hér er eingöngu um að ræða sérleyfi til vatns-virkjunar, sem á að heimila stj. að veita. Það er ekki um að ræða neinn styrk eða ábyrgð, heldur aðeins, að ef skilyrði eru til að framkvæma þetta mál, þá sé stj. heimilt að veita sérleyfi til þess. Á síðasta vetri vaknaði mikill áhugi fyrir að leysa rafmagnsmál Vestfjarða, og ef á að gera það í einu lagi, þá verður það ekki gert nema með því að virkja fallvötnin í botni Arnarfjarðar. Rafmagnseftirlit ríkisins hefur gert þarna áætlanir sínar, en til þess að hægt sé að gera nákvæmar áætlanir, verður að rannsaka það nokkru nánar næsta sumar. Þangað til verður reynt að stofna félag, sem tæki að sér framkvæmdir í málinu. Og þess vegna er frv. fram komið, en öll skilyrði um sérleyfið eru samkv. frv. í höndum stj.

Ég óska svo, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og iðnn.

*Einar Ólgeirsson: Mig langar til að fá upplýsingar um, hvaða hlutafélag það sé, sem eigi að veita þetta sérleyfi.

*Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Hér er um að ræða hlutafélag, sem ætlað er til, að stofnað verði til virkjunarinnar, en ætlað er til, að þar hafi forgöngu viðkomandi hreppsfélög og kaupún og bæjarfélög, sem eru á þessu svæði, en ef ekki safnast nægilegt hlutafé með því móti, þá að einstökum mönnum sé gefinn kostur á hlutabréfa-kaupum, en slíkt mun liggja fyrir, áður en næsta þing kemur saman.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til iðnn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

22. Sala landspildu úr Sauðhússkógi.

Á 52. fundi í Nd., 6. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að selja Stafholtstungnahreppi landspildu úr Sauðhússkógi (þmfrv., A. 326).

Á 53. fundi í Nd., 7. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 8 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 326, n. 457).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Frv. þetta fer fram á að heimila ríkisstj. að selja hluta af Sauðhússkógi. Eftir þeim upplýsingum, sem allshn. hefur aflað sér um málið, virðist henni ekki óeðlilegt, að salan sé leyfð, en þó því aðeins, að skógræktarstjóri mæli með. N. leggur því til, að frv. verði samþ. með breyt., sem felast í brtt. hennar á þskj. 457.

ATKVGR.

Brtt. 457 samþ. með 16:1 atkv.

1. gr. svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 21. maí, var frv. tekið til 3. umr. (A. 485).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 63. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horið frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 64. fundi í Ed., 22. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

23. Tollskrá o. fl. (frv. iðnn. Nd.).

Á 55. fundi í Nd., 11. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 62 30. des. 1939, um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 371).

Á 56. fundi í Nd., 12. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Frsm. (Emil Jónsson): Eins og fylgiskjöl þau, sem prentuð eru með grg., bera með sér, þá hafa iðnn. horizt allmörg erindi frá ýmsum iðnfél. um það, að ýmis ákvæði tollskrárinnar væru óréttlát í þeirra garð. N. sendi þessi erindi tollstj. til umsagnar, og er umsögn hans einnig prentuð með grg. Tollstj. leggur til, að ein aths. iðnrekenda verði tekin til greina, þ. e. a. s., að tollur af bókbandsvélum verði færður niður í 8% úr 30% og sé það gert til samræmis við það, sem gildir um aðrar vélar. Þessari breyt. vill n. mæla með. Öðrum óskum um breyt. á þessum ákvæðum tollskrárinnar treystir n. sér ekki til að mæla með.

Ég vil vænta þess, að hv. d. sjái sér fært að afgr. þetta mál fljótlega, svo að það fái fulla afgreiðslu á þessu þingi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 57. fundi í Nd., 13. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 58. fundi í Nd., 15. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 58. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 59. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

24. Hreppamörk Borgar- og Stafholts-tungnahreppa o. fl.

Á 59. fundi í Nd., 16. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um breyting á hreppamörkum Borgar- og Stafholtstungnahreppa o. fl. (þmfrv., A. 423).

Á 60. fundi í Nd., 18. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 21 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 423, n. 455).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

*Frsm. (Bergur Jónsson): Hér er um að ræða lítils háttar breyt. á hreppamörkum. Þetta var samþ. á sýslufundi Mýrasýslu með 8:1 atkv. Land það, er hér um ræðir, er í eign Borgarhrepps, og er þess vegna ekki nema eðlilegt, að sá hreppur vilji fá landið fært yfir á sig. Allshn. leggur því til, að frv. verði samþ. óbreytt.

*Jón Pálmason: Í upphafi þessa fundar var tilkynnt, að fyrir lægju mótmæli úr Stafholtstungnahreppi, og þegar svo stendur á og engar upplýsingar liggja fyrir um, að brýn nauðsyn sé á að breyta hreppamörkunum, þá er það ósk mín, að hv. allshn. skýri ástæðurnar fyrir því, að hún gerir þessa samþykkt.

*Frsm. (Bergur Jónsson): Ég tók skýrt fram, að meiri hl. sýslunefndarinnar hefði verið þessu samþ. Það er auðséð, að hér er um að ræða smávegis ósamkomulag, en flm. frv. hefur tekið afstöðu með Borgarhreppi, og finnst mér það rétt. Því að hér er um að ræða land, sem Borgarhreppur á að mestu leyti. Annars gæti flm. upplýst þetta betur en ég.

*Bjarni Ásgeirsson: Mér finnst ekkert undarlegt, þó að Stafholtstungnahreppur leggi fram mótmæli gegn þessu frv., þar sem hreppsúar eru mótfallnir breyt. á hreppamörkunum. Þessu máli var hreyft áður, en ég veigraði mér ávallt við að flytja það, af því að þá átti Stafholtskirkja landið, en fyrir nokkrum árum eignaðist Borgarhreppur þetta land. Málið var tekið fyrir á sýslufundi Mýrasýslu og reynt að koma á samkomulagi milli hreppanna, en þar sem það tókst ekki, fór fram atkvgr., og var þetta samþ. með 8:1 atkv. Þegar svo hreppsúar Borgarhrepps sendu mér málið, þá sá ég ekki ástæðu til að neita þeim um að flytja það, þegar sýslunefnd var næstum á einu máli um breytinguna, og af því mátti álykta, að fylgi málsins væri mikið. Þegar svona mál koma upp milli hreppa, heldur auðvitað hver í sinn málstað, og ég skil vel mótmæli Stafholtstungnahrepps. En mér

Hreppamörk Borgar- og Stafholtstungnahreppa o. fl. — Tollskrá o. fl. (frv. ÍslH og EOI).

finnst sanngjarnt, að Borgarhreppur fái sitt eigið land inn í hreppinn.

*Jón Pálmason: Ég á hér ekki neinna hagsmuna að gæta, eins og menn vita, en ég blanda mér í þetta aðeins vegna þess, að slík mál sem þessi eru oft mikil hitamál milli hreppa, og því tel ég mjög athugasemjulegt að breyta hreppamörkum, þegar svo stendur á sem hér, að ekki liggja fullljósar upplýsingar fyrir um málið. Gæti það hæglega skapað fordæmi síðar. Ég tel því réttara að geyma afgreiðslu málsins til næsta þings, þegar greinilegri upplýsingar hafa fengizt.

*Frsm. (Bergur Jónsson): Ég vil benda þessum hv. þm. á, að það er ekki gott að komast hjá að afgreiða mál, sem menn eru ósammála um. Slíkt hefur oft komið fyrir hér á hv. Alþ. um lík mál og það, er hér um ræðir. Sýslunefnd Mýrasýslu hefur samþ. þetta með öllum atkv. gegn 1, og er þess vegna ekki nema eðlilegt, að verða við þessari kröfu, því að það er nokkuð ólíklegt, að sýslunefndin sé að leggja á eina sveit, án þess að hafa nokkuð til síns máls.

*Bjarni Ásgeirsson: Ég er sammála hv. þm. Barð. um, að þetta sé sanngirnismál, og finnst mér eiga að afgreiða það nú á þessu þingi, ekki sízt þegar samþykkt sýslunefndarinnar er svona greinileg.

*Jón Pálmason: Ég skil vel afstöðu hv. flm. til málsins, en viðvíkjandi því, sem hv. þm. Barð. tók fram, að oft hefðu verið samþ. hér mál líks efnis og þetta, þó að menn hafi verið ósammála um þau, þá finnst mér það ekkert mæla með framgangi þessa máls, því að hér eru aðeins fyrir hendi upplýsingar frá öðrum aðilanum.

*Frsm. (Bergur Jónsson): Í grg. frv. er upplýst, að þegar ekki var hægt að koma á samskiptum milli hreppanna, þá var málið lagt fyrir sýslunefnd sem réttan aðila til þess að dæma um það. Hún áleiti málstað Borgarhrepps réttan, og finnst mér það fullgild ástæða fyrir því, að frv. verði samþ.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:3 atkv.

2.—4. gr. samþ. með 15:2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 16:3 atkv.

Á 63. fundi í Nd., 21. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 16:1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 63. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 64. fundi í Ed., 22. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

25. Tollskrá o. fl. (frv. ÍslH og EOI).

Á 60. fundi í Nd., 18. maí, var útbýtt:

Fr. til 1. umfrestun á framkvæmd ýmissa ákvæða l. nr. 62 30. des. 1939, um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 432).

Á 61. fundi í Nd., 19. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Við umr. um gerðardómslögin boðuðum við fulltrúar Sósfl., að við mundum flytja á þingi till. um það að lækka tolla að allverulegu leyti. Samkv. reikningsyfirliti, sem hæstv. fjmrh. lagði hér fram við 1. umr. fjárl. kom í ljós, að tekjuafgangur ríkissjóðs á árinu, sem nýliðið er, var eitthvað um 15—16 milljónir króna. Fjárl. hafa farið það mikið íram úr áætlun, að þessar tekjur virðast óþarfar til þess að standast útgjöld ríkissjóðs. Hins vegar er það skoðun meginhluta þingsins, að nauðsyn beri til þess að reyna að minnka eitthvað dýrtidina. Og frv. þau, sem þjóðstjórnarflokkarnir hafa lagt hér fram og ganga undir nafninu gerðardómslög, áttu að koma í veg fyrir, að dýrtíðin ykist. Það hefur að visu tekið að halda dýrtíðarvísitölunni niðri. Mér er ekki kunnugt, hvaða ráð hafa verið notuð. Þá munu hafa verið lækkaðir eitthvað litils háttar tollar og verðlagsn. ákveðið að lækka verð einstakra vörutegunda. T. d. hafa egg verið lækkuð allverulega í verði, og hefur þetta kannske átt sinn þátt í að halda vísitölunni niðri. Annað mál er það, að síðan hefur þessi vara ekki fengið tvöfalt verð með því að selja til útlendinga. Það mun því koma í ljós síðar, að þær ráðstafanir, sem gerðar eru til að halda niðri dýrtíðinni, eru ekki verulegar, heldur tilbúningur, og hefur dýrtíðin vaxið, þrátt fyrir vísitöluna, mjög mikið síðan um áramót. Það, sem við leggjum til, er að afnema með öllu toll um ákveðinn tíma á öllum þörfum innflutningsvörum og undanskilja aðeins nokkra liði tollskrárinnar. Með þessu mundi innkaupsverð varanna lækka. Ef tekið er allt árið, munar þetta að okkar áætlun um 20 millj. kr. Þess ber að gæta, að á tollinn leggja heildsalar og kaupmenn sína ágóðaþóknun, og mundi sú fjárhæð, sem þannig sparast, nema að okkar álit um 2—4 millj. kr. Enginn vafi er, að ef þessi till. verður samþ.,

þá mundi mega þegar draga allverulega úr dýrtíðinni og dýrtíðarvísitalan um leið lækka. Tilgangur okkar er að lækka dýrtíðina, og við álitum ekki aðra leið sjáanlega hagkvæmari, enda mun koma í ljós, að dýrtíðin mun réna til mikilla muna við þessa ráðstöfun. Ég ætla ekki að hafa þessi orð fleiri, en vona, að hæstv. forseti sjái um, að þetta mál gangi til fjhn. og verði tekið aftur á dagskrá, til þess að við fáum að sjá, hvernig afstaða þm. yfirleitt er til þess.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

26. Iðnskólar.

Á 61. fundi í Nd., 19. maí, var útbýtt:

Fr. til l. um iðnskóla (þmfrv., A. 442).

Á 62. fundi í Nd., 20. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu frv. — Afbrigðið leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

*Frsm. (Jóhann G. Möller): Þetta frv. var borið fram á síðasta aðalþingi, en varð ekki útrætt sökum þess, hve seint það barst iðnn. N. hefur nú borið það fram að nýju og gert við það nokkrar breyt., sem þó snerta ekki meginefni þess, en eru mest í því fölgjar, að tekin hafa verið burt ýmis ákvæði, sem betur þótti fara á. að sett væru í reglugerð.

Þetta mál er mikið nauðsynjamál, því að á síðari árum hefur það mjög færzt í vöxt, að gert er ráð fyrir í ýmsum l., að ákveðin próf þurfi til að öðlast vissan rétt. Hins vegar er allt skólahlald, sem þarf til að ná þessum prófum, og annað því viðvíkjandi gersamlega óskipulagt, eða a. m. k. ekki nægilega skipulagt. Það, sem hér er farið fram á, er, að skipulagi sé komið á iðnfræðsluna, svipað því sem tíðkast með öðrum þjóðum.

Ég þarf svo ekki að fara um þetta fleiri orðum. Ég skal aðeins geta þess, sem stendur í grg., að frv. er að efni til mjög sniðið eftir því, sem tíðkast í svipaðri löggjöf Norðurlanda.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Fr. var ekki á dagskrá tekið fram.

27. Alþýðutryggingar (frv. SÁÓ og ErlÞ).

Á 20. fundi í Ed., 20. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á og viðauka við l. nr. 74 31. des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 79).

Á 21. fundi í Ed., 23. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Herra forseti! Við flm. þessa frv. höfum nú í grg. þess gert nokkra grein fyrir því, hvers vegna það er flutt. Skal ég þó bæta nokkru þar við.

Með l. um slysutryggingar sjómanna var stigið verulegt spor í þá átt að hækka verulega dánarbætur og örörkubætur, sem sjómenn hafa átt við að búa í þessu landi. Og var það í samræmi við það, sem þá var þegar orðið annars staðar á Norðurlöndum. Sú trygging, sem þar er ákveðin með l., hefur verið tvöfölduð með samningum við atvinnurekendur, sem gildir sérstaklega um þá menn, sem sigla yfir hafið og kringum strendur landsins, og þá, sem jöfnum höndum veiða og sigla til Bretlands. Nú hefur komið í ljós, að með þeirri breyt., sem gerð var á l. á síðasta þingi, er vandi nokkur á ferð í þessu efni. Þá var l. breytt á þann hátt að fella niður dánarbætur eftir þeim l. ef sjóslys yrði af óþekktum ástæðum, og var þá ákveðið, að það skyldi vera lagt á vald dómstólanna að ákveða, hvort slysið væri af völdum stríðsins eða ekki. Nú er vandi oft að ákveða um þá menn, sem farast hér við land, hvort þeir farast af völdum stríðsins og þá skuli bæta með stríðsslysutryggingu eða ekki. En fyrir þá, sem eftir lifa, er það sama í raun og veru, af hvaða völdum slysið er, — sama þörfin fyrir bæturnar. Hér er orðinn svo mikill munur á dánarbótum, eftir því af hvaða völdum slys hafi orðið, að okkur þykir hlýða að gera þar nokkurn jöfnuð á. Við teljum, að þó að slys, sem valda örorku eða dauða, gerist á þurru landi, sé ekki sanngarnt að hafa bæturnar svo miklu lægri heldur en fyrir stríðsslys sem nú er. Nær frv. þetta því til allra dánar- og örörkubóta, og þá auðvitað til sjómanna, sem sigla á hættusvæðum. Ég hygg, að enginn ágreiningur sé um það, að dánarbætur séu ákaflega lágar, og þær eru lægri en tíðkaðist fyrir stríð í nágrannalöndunum.

Nú á þessum tímum eru 3 þús. kr. lítil upphæð handa eftirlátinni ekkju. Að visu er greidd full upphæð á börn þar að auki, en ég þykist vita, að menn sjái, hvað nauðalítil upphæð þetta er fyrir eftirlátna ættingja manna, eins og nú er dýrt að lifa. Þess vegna er full nauðsyn á því að gera nokkra endurbót á þessu, og þrátt fyrir það, þó að Alp. féllist á till. okkar, verð ég að segja, að það er hægt að eyða slíkri upphæð, þó að hún yrði 20 þús. kr. Hins vegar verður að ganga út frá því, að mannbætur fást aldrei að fullu greiddar, því að það er í flestum tilfellum svo mikið sár fyrir þá, sem fyrir því verða að missa sína beztu stöð, að það fæst aldrei bætt með fé. Hér er þjóðfélaginu ætlað að draga úr sárasta

broddinn, með því að veita nokkurs konar dánarbætur fyrir hinn fallna.

Um hækkun iðgjalda vildi ég aðeins minnst á það, að þessi hækkun, sem hér er farið fram á, lætur nærri að vera um 350%, því að, eins og kunnugt er, eru örorkubæturnar um 6 þús. kr., en allt að 4 þús. kr. munu dánarbæturnar hafa reynzt vera, en öllu hærri fyrir sjómenn, þegar barnameðlögin eru tekin með, og verður hækkunin þá nokkuð svipuð. Iðgjöldin hafa að sjálf-sögðu hækkað með tilliti til þess, að dýrtíðar-uppbót hefur verið greidd á þessar dánarbætur. Í öðru lagi hitt, að slysum hefur nokkuð fjölgað á árunum 1940—1941, en það eru stríðsslys, eins og kunnugt er, sem því valda.

Ég hef ekki nú við höndina skýrslur, sem sýna tölu slysa, en venjuleg slys eru mörg að meðaltali á ári, eins og nú er, en hér verður að miða við slys, sem verða á normaltímum, til þess að fara sem næst því, hvað kostnaður muni verða, miðað við reynslu undanfarinna ára. Nú hafa iðgjöldin verið hækkuð frá því, sem þau voru, og ég skal aðeins geta þess, að allir áhættuflokkar sjómanna hafa komizt upp í 5 kr. á viku, en það er mismunandi, hverju hækkunin nemur fyrir áhættuflokk í landi, en það er minna, sem krafizt er þar til iðgjalda, heldur en á sjónum. Þessar till. okkar mundu þýða um 50% hækkun á iðgjöldum, því er ekki að neita. Nú er spurningin, hvort það er ógerlegt að ganga inn á þá braut að krefjast þess, að atvinnureksturinn greiði þessa hækkun iðgjaldanna. Það er vitanlegt, að atvinnureksturinn hefur skilað miklum arði og sums staðar stórkostlegum, svo að það ætti að vera kleift fyrir atvinnureksturinn að bera þessa auknu gjaldabyrði, sem hér er lagt til, að greidd verði. Ef þessi leið yrði farin, ætti þetta fólk síður að þurfa á hjálp hins opinbera að halda, og þar með minna framfærslufé en annars.

Ég held, að það, sem mestu máli skiptir um þetta mál, hafi verið tekið fram auk þess, sem gert er í grg. Ég vænti þess, að allir sjái það, að hér er svo mikið réttlætismál á ferðinni, að d. sjái sér fært nú á þessum tímum, í fyrsta lagi að taka undir þær till., sem hér eru fluttar, í öðru lagi að hraða afgreiðslu málsins, svo að það geti orðið að l. áður en þingi lýkur, svo að þetta verði a. m. k. lítils háttar bót, sem Alþ. rétti hinu syrgjandi fólki í landinu á þessum tímum.

Þetta mál mun að sjálfsögðu fara til n. og eiga heima hjá allshn., og mun ég gera að till. minni. að málinu verði þangað vísað.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Ed., 27. apríl, var útbýtt nál. frá minni hl. allshn., á þskj. 248, en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

28. Skattgreiðsla Eimskipafél. Íslands.

Á 22. fundi í Ed., 24. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um framlenging á gildi l. nr. 33 7. maí 1928 um skattgreiðslu h.f. Eimskipafélags Íslands (þmfrv., A. 97).

Á 24. fundi í Ed., 30. marz, var frv. tekið til l. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 9:1 atkv.

Á 28. fundi í Ed., 8. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Þetta frv. fer fram á að framlengja l. frá 1928 um, að Eimskipafélag Íslands skuli ekki greiða tekju- og eignarskatt árin 1929 og 1930. 2. gr. er um það, að það skuli ekki borga útsvar nema 5% af nettó ágóða. 3. gr. er um það, að gegn þessum friðindum skuli það vera skylt til að flytja 60 menn með skipum sínum milli landa, helming á l. og helming á 2. farrými.

Mér er nú ekki fullljóst, fyrir hvaða ár undanþágan á að gilda. Er það árið, sem tekjurnar urðu til á, eða árið, sem skatturinn og útsvarið greiðist á? Skattur fellur í gjalddaga, svo sem kunnugt er, ári eftir að tekjurnar falla til. Nú er ákvæðið um undanþágu frá greiðslu tekju- og eignarskatts árin 1941 og 1942. Er þá meint með því, að eigi skuli greiða skatt af tekjum ársins 1940 eða 1941, og eins, er snertir árið 1942, er þá átt við, að eigi skuli greiða skatt af tekjum þess árs, eða ársins 1941? Mér er ekki vel ljóst, hvað átt er við, og óska á því skýringa.

En alveg burtséð frá þessum athugasemdum, þá álit ég, að engin friðindi um undanþágu frá skattgreiðslu eigi að eiga sér stað hjá einum fremur en öðrum. Ég hef alltaf talið, og tel enn, að Eimskipafélag Íslands eigi ekki að njóta þeirra friðinda eða ívilnana fremur en öðrir að þessu leyti.

Hins vegar væri sök sér að láta Eimskipafél. fá þessi friðindi, ef því jafnframt væri gert að skyldu að ákveða t. d. farmgjöld á nauðsynjavöru í samráði við ríkisstj. Hins vegar mun, eins og nú standa sakir, ástæða til þess að líta á það atriði, hvort Eimskip hafi ekki haft aðrar tekjur en beinlínis stafa af rekstri þess sem Eimskipafélags Íslands. Það hefur annazt rekstur leiguskipa, og það hefur skapað sér ekki óverulegan gróða í gegnum kaup og sölu, sem ekki mun beinlínis vera viðkomandi rekstri þess og starfsemi. Margt kemur því hér til greina.

Ég vil ekki láta Eimskipafélag Íslands njóta þeirra friðinda fram yfir aðra í þessu landi, og mun ég greiða atkv. gegn þessu frv. Og það á ekki hvað sízt að greiða skatt, af því að það er farið að fást við skipamiðlun o. fl., sem gefur því miklar tekjur, en er óviðkomandi venjulegum rekstri þess. Þó að það færi að reka togaraútgerð, þá þyrfti það ekki að greiða skatt. Ég er algerlega á móti frv., a. m. k. í þessu formi.

Frsm. (Magnús Jónsson): Það þarf ekki miklar umr. um þetta mál. Ef fleiri hv. þm. en hv. 1. þm. N.-M. eru á móti því, er einfaldast að greiða atkv. gegn því. Hann sagði, að skilyrðið um ókeypis far handa 60 mönnum til og frá landinu, væri nú gagnslaust orðið. Ég vil taka það fram, að ég hef aldrei heyrt það fyrr, að þessir fáu ókeypis farmiðar væru greiðsla Eimskipafélagsins fyrir skattfríðindi þau, sem það hefur notið. Hins vegar þótti það rétt á sínum tíma, að úr því að félagið naut þessara fríðinda, að það léti af hendi þessa farmiða, einungis sem greiða. Hitt hef ég aldrei heyrt áður, að þessir ókeypis farmiðar væru skilyrði fyrir ívilnun um skatt. Skattfrelsi handa Eimskipafélaginu byggist á því, að þetta fyrirtæki er mjög nærri því að vera ríkisfyrirtæki, þó að það sé rekið í hlutafélagsformi. Er það því eðlilegt, að það njóti svipaðra kjara og ríkisfyrirtæki. Eimskipafélagið vinnur svo mikið fyrir þjóðfélagið og tekur að sér svo mörg störf í þágu alþjóðar, að það væri ósanngjarnt að leggja á það gjöld sem önnur fyrirtæki. Enda er félaginu sett skilyrði af Alþingis hálfu um arðgreiðslu. Það má ekki greiða nema mjög óverulegan arð til hluthafanna. En svo veit ég ekki betur en skattgreiðslur ýmissa félaga annarra heyrir undir ákveðin sérstök lagafyrirmæli. Má þar t. d. nefna samvinnufélagin og útgerðarfélag, skv. frv. til. l., sem nú er flutt hér á Alþingi. En Eimskipafélagið er sérstæðasta fyrirtæki í landinu og alls ekki hægt að jafna því við önnur einkafyrirtæki.

Ég hafði sít búizt við andstöðu við þetta frv. á þeim tímum, sem nú eru. Allir vita, að Eimskip firrir þjóðina heimum voða. Í síðustu styrjöld var litið á það sem sérstaka guðs forsjón, að Eimskipafélagið var þá stofnað og gat annazt siglingar að og frá landinu. Þetta vita allir, og skel ég ekki orðlengja það. En spurningu hv. 1. þm. N.-M. um, hvað sé átt við með undanþágumni frá skattgreiðslu 1941—42, vil ég ekki svara. Ég veit ekki, hvað er praktiserað í þessu efni, og er það skattayfirvaldanna að skera úr því, enda er þetta atriði alveg ópraktískt á meðan félagið nýtur þessara réttinda ár frá ári. Það verður fyrst aktuelt, þegar að því kemur, að þessi fríðindi verði afnumin.

Þessi hv. þm. var að tala um tekjur Eimskipafél. af leiguskipum. Það er ekkert við það að athuga, þótt félagið taki skip á leigu. Það getur verið fullkomlega réttmætt og rekstri þess viðkomandi. Öðru máli væri að gegna, ef félagið tæki að reka togara, enda býst ég við, að Alþingi mundi þá taka til sinna ráða.

Ég vil óska eftir því, að Eimskipafél. verði sem allra auðugast. Það er mikil trygging fyrir þjóðina. Þetta svo kallaða skattfrelsi er bara í orði. Við getum sagt, að ríkissjóður geymi þetta fé hjá Eimskip þar til síðar. Það er alveg sama, hvort Eimskipafél. væri krafði um t. d. 1 milljón í skatt, en svo síðar væri það fé greitt til félagsins sem styrkur. Það væri þá helzt Reykjavíkurbær, sem ætti að kvarta undan þessu skattfrelsi fé. En ég hef engar raddir heyrt í þá átt, og býst ekki við, að til þess komi. Mér þykir leitt, ef hv. þm. geta ekki fylgt frv. á þessum tímum, en ég vil þó endurtaka þá ósk mína, að þessi hv. d. greiði fyrir þessu máli.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Herra forseti! Mér finnst nauðsynlegt að segja hér við þessa umr. nokkur orð. Mér skildist á hv. 1. þm. N.-M., að fyrir lægju skýrari upplýsingar um efnahag Eimskipafél. Íslands en hér hefur komið í ljós. En það er tilhlýðilegt og nauðsynlegt til þess að flýta fyrir afgreiðslu málsins, að þær upplýsingar, ef fyrir hendi eru, verði gerðar þm. kunnar. Í upphafi voru það efnahagsvandráði félagsins, sem komu af stað þessum skattgreiðslu-ívilnunum félaginu til handa. Ég minnst þess, að við umr. málsins 1928 slutti ég í Nd. brtt. þess efnis, að skattfrelsið skyldi því skilyrði háð, að ekki væri greiddur arður til hluthafa. Þingið féllst á þessa hugmynd, en breytti henni á þá leið, að arðgreiðslan skyldi takmörkuð við 4½%. En þetta var aðalskilyrðið fyrir fríðindunum. Siglingar eru brýn nauðsyn fyrir Íslendinga. Gróði Eimskipafélagsins, því að nauðsynlegt er, að það félag sem önnur fyrirtæki sé rekið með ágóða, á að ganga til nýbygginga og kaupa á nýjum skipum. Hins vegar hefur félagið safnað sjóðum, en ekki getað endurnýjað svo skipastól sinn, sem æskilegt væri, en til þess eru ýmsar ástæður, sem kunnugt er. Hins vegar skal ég jata það, að árið 1940 var svo gott ár fyrir félagið og rekstrarafgangur þess svo mikill, að eðlilegt er, að mönnum finnst rétt að taka til nýrrar athugunar, hvort félagið skuli njóta sömu fríðinda hér eftir sem hingað til. Nú hefur mér, sem öðrum þm., horizt greinargerð útgerðarstjórnarinnar í aðalatriðum. Þar kveður við annan tón, hvað snertir afkomuna, en margir munu ætla. En ég hygg, að það mundi flýta fyrir málinu, ef hv. fjhn. vildi upplýsa nánar hag félagsins. Ég hef ákveðið að greiða frv. atkv. við þessa umr., en ég tel mjög æskilegt, að milli umr. væri hægt að fá betri og fyllri upplýsingar um afkomu félagsins.

Hv. 1. þm. N.-M. minnstist á, að fyrst félagið uppfyllti ekki skilyrðið um ókeypis mannfloðninga, þá ætti það að ákveða lægri farmgjöld á nauðsynjavörum í samráði við ríkisstj. Mér skilst, að þetta sé einmitt gert. Í skýrslu þeirri, sem þm. hefur verið send, segir útgerðarstjórnin, að farmgjald af helztu matvælum sé nú ekki nema rúmar 130 kr. pr. smál. í stað 160 kr. í síðasta stríði. Er þó réttilega á það bent, að nú eru allar siglingar miklu dýrari en þá var. Hér hefur félagið því sýnt tilbliðrunarsemi, sem er góðra gjalda verd. Um gróða félagsins að öðru leyti vil ég fá upplýst, um hvaða aðra starfsemi rekstri félagsins óviðkomandi er að ræða. Því að öðruvísi get ég ekki skilið orð hv. 1. þm. N.-M., en að félagið hefði af slíkri starfsemi ekki óverulegan gróða. Árið 1940 mun félagið óbeint hafa grætt á leiguskipum, en 1941 mun sá gróði hafa verið minni. En eins og ég áður sagði, vil ég fá upplýsingar um, um hvaða aðrar gróðalindir er að ræða.

Hv. 1. þm. Reykv. talaði um þjóðnýtjastarf félagsins. Get ég verið honum sammála að nokkru leyti, en ósammála að því leyti, að um þjóðnýt fyrirtæki sé að ræða. Sú gagnrýni, sem beint hefur að félaginu, stafar einmitt af því, að þjóðin ræður ákaflega litlu um rekstur þess. Ef það væri rekið sem ríkisfyrirtæki t. d., gæti Alþingi ráðið miklu meira um starfsemi þess.

Annars skal ég jata, að félagið hefur jafnan

sýnt það, að það ber hagsmunum þjóðarinnar fyrir brjósti. Nægir í því sambandi að benda á það, að það hefur ávallt látið flutninga að og frá landinu og innanlands sitja í fyrirrúmi fyrir öðrum flutningi. Hins vegar er það vitað um mörg erlend skipafélög, að þau sigla þar í heiminum, sem bezt borgar sig, án þess að þau séu að hugsa um að fullnægja flutningaþörf sinnar eigin þjóðar, en það hefur Eimskipafélag Íslands aldrei gert.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Ég skal nú ekki deila mikið um þetta mál. Mig langar ekki að ræða um það, hvers virði það er, að Eimskipafélagið sé sterkt, og hvaða þýðingu það hefur fyrir okkur að geta flutt til landsins vörur með okkar eigin skipum. Það er mál, sem allir eru sammála um, og kemur ekki þessu máli við. En það, sem ég er engan veginn sammála um, ef á að framlengja þessi l., er, að ekki skuli vera skýrt kveðið á um, hvað meint er með því, að þau skuli gilda árin 1943 og 1944. Því má ekki alveg eins segja skattárin, svo að það sé greinilegt, hvað með því er meint, hvort það séu árin, sem skatturinn fellur til á, eða greiðsluárin. Til hvers á að leika sér að því að búa til orðalag, sem getur orkað tvímælis. Mér finnst, að nefndin geti vel tekið af allan vafa um þetta atriði.

Sömuleiðis skal ég ekki deila um það, að ég tel sjálfsgætt, þegar á að framlengja þessi lög, að þau séu endurskoðuð og breytt, eftir því sem við á. Við höfum t. d. ekki þörf fyrir þessi 60 farþegarúm milli landa. Þá tel ég rétt, að álit ríkisstj. komi til skjalanna um fragtir. Það er vitað, að á árinu 1940 voru fragtir svo háar, að það var hreint okur. Og úr því að við erum að veita þessu félagi ákveðin friðindi, er ekki nema rétt, að við setjum það inn í löginn, að ríkisstjórnin hafi hreint og beint hlutunarkræft um fragtir þess.

Hvað önnur atriði snertir, þá ætla ég ekki að fara langt út í þau. Ég benti á áðan, hvort það væri meiningin, að Eimskipafélagið væri skattskyldt á gróða utan síns eiginlega rekstrar. Það er vitanlegt af mörgum mönnum, að Eimskipafélagið hefur á árinu eignast nýtt skip. Og það er líka vitað, að fyrir hverjar þúsund krónur í hlutabréfum voru gefnar frá 20 þús. og upp í 60 þús. krónur. Nú er svo ákveðið, að það sé gróði, sem hlutabréfin seljast á umfram nafnverð. Það er búið að leysa félag þetta upp, og hver á að borga þennan skatt í ríkissjóð? Og það er margt fleira í þessu sambandi, sem mætti tala um. Eimskipafélagið er ekki rekið sem þjóðnýtt fyrirtæki, heldur sem hreint hlutafélag, eins og það líka á að vera sem gróðafélag, að svo miklu leyti sem það getur komið því við. Það á þess vegna ekki að búa við önnur og betri kjör heldur en lík félög. Við erum, hygg ég, allir sammála um það, hve mikla þýðingu Eimskipafélag Íslands hefur fyrir landsmenn, en ef það hins vegar getur ekki starfað á fjárhagslega traustum grundvelli, þá á það að minnum dómi að fá ríkisstyrk. Það veit maður, hvað er. En hitt veit maður ekki.

Frsm. (Magnús Jónsson): Ég þarf mjög litlu að bæta við það, sem ég áður sagði.

Ég þakka hv. 2. landsk. fyrir fylgi hans við þetta mál. Hitt er annað og ekki nema eðlilegt,

að hann fari fram á frekari skýrslur um efnahag félagsins heldur en hér hafa verið gefnar. En ég verð að segja það, að það er orðinn svo festur liður í starfi fjhn. að flytja frv. um þetta á Alþingi, að nefndin er hætt að afla sérstakra skýrslna um það. Og þess vegna er ég ekki við því búinn að gefa lær, fram yfir það, sem gert hefur verið. Frá framkvæmdastjóra félagsins hefur komið greinargerð um afkomu þess 1940 og 1941. sem ég hygg, að sé nægileg undirbygging undir frv. það, sem hér um ræðir. Ég get náttúrulega sótt reikninga félagsins, sem eru birtir, en aðrar upplýsingar býst ég varla við, að við getum fengið.

Mér virðist, að þessi skýrsla frá framkvæmdastjóranum grundvalli þetta frv. algerlega. Annars verð ég að segja það, að mér finnst þetta mál að nokkru leyti óviðkomandi fjárhag félagsins á gefnu augnabliki, þó að það hafi engu tapað og gengið vel. Ég sé enga ástæðu til þess, að Alþingi fari af þeim sökum að afnema þessi skattfrelslög, af því að á meðan félagið er bundið þeim viðjum, sem í þessum lögum eru, þá er það stórlán fyrir þjóðfélagið, að safnað hefur verið í sjóði þess 10–15 millj. kr. Það mun koma í ljós, bæði á meðan stríðið stendur og eftir það, þegar á að fara að endurbæta skipastól félagsins og auka hann, að þessir sjóðir, þótt þeir séu stórir, eru ekki nema það, sem félagið þarf á að halda. Og ég vil jafnvel segja það, að félagið sé bláfátækt, ef rétt er á það lítið. Ef t. d. félagið þarf að koma sér upp einu skipi, þá skyldum við sjá það, hvernig það væri statt. Það yrði sennilega að fá það að mestu leyti að láni.

Hv. 2. landsk. fór einmitt ofurlítið út í þessa skýrslu, og tók það réttlæga fram, að félagið hefði veitt þjóðinni stórkostleg friðindi með því að veita þessi lágu farmgjöld. Á nauðsynjavörum hefur farmgjöldum verið haldið langt fyrir neðan það, sem þarf, til þess að geta borið reksturinn. Ég ætla ekki að fara að lesa upp úr þessari skýrslu. Hún mun öllum hv. þm. sennilega kunn. En það er t. d. nokkuð athyglisvert að sjá útkomuna, sem orðið hefur á vissum ferðum skipa upp úr áramótunum. T. d. hefur félagið skaðast á einu af leiguskipum sínum um nokkuð á fjórða hundrað þúsund kr. í einni ferð og á síðustu ferð Lagarfoss hátt á þriðja hundrað þús. kr. Það hefur með öðrum orðum skaðast um meira en 600 þús. kr. á þessum tveimur ferðum. Þetta er lengi unnið upp, og það mundi gera það, ef það hagaði rekstri sínum eins og venjulegt gróðafélag og afsalaði sér skattfrelsinu. En ef það á að halda farmgjöldunum niðri, eins og verið hefur, þá hefur félagið fulla þörf á að njóta þessa skattfrelsis og nýtur raunverulega ekki neins slíks skattfrelsis, heldur greiðir aðeins skattinn með þessum hætti, að flytja nauðsynjar til landsins með tapi. Og eins og öllum er kunnugt, er það mikill liður í ráðstöfunum til þess að halda dýrtíðinni niðri, að þau hækki ekki upp úr öllu vali.

Hv. 2. landsk. sagði, að það hefði verið águr efnahagur Eimskipafélagsins, sem kom af stað þessu skattfrelsi. Þetta er ekki nema að nokkru leyti rétt. Það var gert til þess, að félagið gripi ekki til annarra ráðstafana til þess að bæta hag sinn, því að félaginu hefði verið innan handar að segja sig úr sambandinu við ríkið og haga sér

sem einkafélag, og þá hefði það að sjálfsögðu getað haft meira upp úr rekstri sínum. Það var t. d. svo með strandferðirnar, að það var langt frá því, að það hefði af þeim gróða. Ef Eimskipafélagið aftur á móti vildi á þessum tímum safna gróða, þá gæti það ef til vill skóflað upp meiri efnum en dæmi væru til, nema ef gripið væri inn í það af því opinbera. Ég lit svo á, að félagið eigi að halda áfram að vera það þjóðnytfjafyrirtæki, sem það átti að vera í upphafi og hefur verið fram á þennan dag.

Það er rétt, sem hv. 2. landsk. sagði, að það var ekki ætlazt til þess, að félagið greiddi nokkurn arð. En það var ekki nema sanngjarnt, að sá fjöldi fólks, sem lagði fram sparifé sitt til þess að koma félaginu á fót, fengi lága sparisjóðsveiti, eða 4% af fé sínu. Hitt er annað mál, að Eimskipafélagið er að því leyti þjóðnýtt, að þjóðin hefur lagt því til þetta ódýra starfsfé. Það var ómögulegt fyrir það að fá ódýrara starfsfé heldur en þetta hlutafé, sem það varð að greiða með 4%. Það er ekki nema orðaleikur, þegar verið er að ræða um það, hvort það sé þjóðnýtt. Sérstaklega þegar löggjöf gerir það að verkum, að Alþingi hefur það svo að segja í hendi sér, meðan það vill hlíta þessari löggjöf. Og ég hygg í þessu sambandi, að þetta geti orðið svar til hv. 1. þm. N.-M. út af fyrirsögn hans um það, hvort ríkisstj. geti ekki haft íhlutun um farmgjöld félagsins, því að ég hygg, að svo sé. (PZ: Hún hefur reynt skelegg í því.) Hún hefur haft af því margar milljónir með því að láta það flytja hverja smálest af sumum vörum með 56% hækkun í staðinn fyrir 4–500%, sem búast hefði mátt við, að farmgjöldin hækkuðu.

Hv. 1. þm. N.-M. var aftur að tala um það, að hvaða ár væri miðað, þegar talað væri um, að félagið nýti skattfrelsis. En ég sé það bara í lögunum, að þau eru sett 7. maí 1938, og það er skattfrelsi fyrir árin 1929 og '30. Ég geri því ráð fyrir, að eins verði í þessu tilfelli.

Hv. 2. landsk. var búinn að beina því til hv. 1. þm. N.-M. hvaða arður það væri, sem félagið hefði af annari starfsemi en sinni eigin. En það voru nú allt loðin svör, sem hann fékk við því. Og vil ég í því sambandi segja það, að það getur stundum verið óþægilegt að skera úr slíku. Ef félagið ætti t. d. hús, sem það leigði út, mætti það þá ekki hafa tekjur af því? Ég sé ekki, að neitt mæli á móti því. Hv. þm. talaði um, að það hefði grætt geysimikla peninga á því að kaupa skip fyrir voða hátt verð. Mér skilst, að ef það kaupir Fjallfoss fyrir þetta voðalega verð, þá hljóti það að koma fram sem lækkun á varasjóði, svo að það komi ekki fram sem gróði á starfsemi félagsins. Það verður kannske um það eins og dæmið, sem deilt var um um árið, hvort tekjuhalli væri eign.

Ég kom inn á það í fyrri ræðu minni, út af því sem hv. 1. þm. N.-M. sagði um það, að engin ástæða væri til annars en að félagið greiddi fullgjöld, og ef það gæti ekki starfað í samkeppni við hliðstæð félög, án þess að því væri veittur styrkur, þá ætti að styrkja það af ríkinu. En ég vil í þessu sambandi segja það, að það er einmitt ólileg aðferð, að félagið njóti á þennan hátt friðinda, ef á að ná þeim upp aftur með lækkuðum farmgjöldum, eins og óneitanlega hef-

ur verið gert. Hitt er aftur annað mál, að mér finnst þessi skattfriðindi ekki vera nóg og að ríkið ætti enn frekar að hlaupa undir bagga. Það tekur langan tíma að vinna upp þann stóra halla, sem félagið hefur orðið fyrir, og það er mjög óþægilegt, að svo fari, að sjóðir þess étist upp, þegar félagið þarf á miklum peningum að halda.

Erlendur Þorsteinsson: Herra forseti! Ég skal nú ekki lengja mikið umr. En ég vil strax skýra frá því, að sú afstaða mín, að fylgja þessu frv., byggist ekki fyrst og fremst á því, hvort það er gróði eða tap á rekstri Eimskipafélagsins á hverju ári, heldur hinu, hvað við þennan gróða kann að vera gert. Og þess vegna lit ég svo á, að aðalskilyrðið fyrir því, að þetta skattfrelsi fái st, sé, að hluthöfundum sé ekki greiddur mjög hárfur. Eins og nú er, má vitanlega deila um það, hvort rétt sé að greiða 4% háan arð, þar sem vitað er, að vextir eru ekki nema 2–3½%, og er því til athugunar, hvort rétt væri að setja um það einhverjar reglur, hvað greiða megi háan arð.

Þegar sett eru lög um skattfrelsi Eimskipafélagsins, geri ég ekki ráð fyrir, að það hafi mikla þýðingu, hvort fluttir eru 20, 30 eða 60 menn á milli landa. Að það, út af fyrir sig, geti haft sérstök áhrif á skattfrelsið, fæ ég ekki séð.

Þá er um gróðann að ræða, hvort rétt sé að gera hann skattfrjálsan, af hvaða rótum sem hann er runninn til félagsins. Ég sagði áðan, að gróðinn skipti ekki miklu máli, heldur hitt, hvernig honum er varið. Ef hann er notaður til að byggja félagið upp, útvega því fleiri skip, endurbæta þau, sem fyrir eru o. s. frv., þá er honum réttilega varið. Aftur á móti getur svo hitt orðið álitamál, hvort nægilega tryggilega er um það búið, að raunverulegum tekjum félagsins sé ekki til annars varið en þessa. En það er mál, sem ég treysti mér ekki til að diama um. Og ég hef enga ástæðu til að ætla annað en að svo sé gert. Ég verð þess vegna að telja, að gróði félagsins, af hvaða rótum sem hann er runninn, eigi ekki að skattleggjast, á meðan félagið fer ekki út fyrir sín raunverulegu takmörk og á meðan hann er bundinn við rekstur þess.

Út af þeirri till. eða ábendingu hv. 1. þm. N.-M. um, að rétt væri að setja inn í þetta frv. skilyrði fyrir lækkun flutningsgjalda, vil ég segja það, að ég man ekki betur en að það sé til heimild í sérstökum lögum, sem voru samþ. hér á síðasta þingi, að ríkisstj. megi hafa íhlutun um og ákveða farmgjöld, en af því að hún hefur ekki framkvæmt þetta, þá sé ég ekki, að það batnaði nokkuð við það, þó að sama heimildin yrði endurtekin hér í öðrum lögum.

Hv. 1. þm. N.-M. talaði hér um ýmsa óeðlilega starfsemi, sem Eimskipafélagið hefði með höndum, en færðist undan því að upplýsa, hver sú starfsemi væri. Á meðan svo er, er ekki ástæða til að deila um það. Mér er sagt, að það sé skipa-
miðlunarstarfsemi, sem það hefur með höndum. En mér skilst, að það sé að nokkru leyti að tilhlutun ríkisstj. og finnst ekki, að það sé neitt athugavert. Kannske það hafi þá haft miklar tekjur af leiguskipum á árinu 1940? Ég vissi samt ekki betur en að þegar mikil þörf var fyrir flutning á nauðsynjavörum frá Ameríku til Ís-

lands, þá hafi ríkisstj. beitt sér fyrir því að fá til þess skip, og þá var það auðvitað í löfa lagið að láta Skipautgerð ríkisins sjá um þetta. En af einhverjum ástæðum hefur ríkisstj. talið rétt að hafa það í höndum Eimskipafélagsins. Nú hefur framkvæmdastjóri félagsins upplýst það, að á mörgum þessara leiguskipa hafi orðið mikið tap. Af þessu skilst mér, að með þessu hafi ríkisstj. verið að velta tapi af ríkissjóði yfir á Eimskipafélagið.

Það má að sjálfsögðu alltaf deila um það, hvort þessi eða önnur atriði gætu farið betur úr hendi. T. d. hef ég alltaf litit svo á, að Eimskipafélagið ætti að hafa út- og uppskipun úti um land, eins og hér í Reykjavík, en ekki væri rétt að nokkrir menn taki gróðann af þessari starfsemi. En hann er kannske ekki svo stórkostlegur, að það hafi nokkra verulega þýðingu. Það er mín skoðun, að sá gróði, sem af þessu er, væri betur kominn hjá Eimskipafélaginu heldur en einstaklingum og fyrirtækjum, er hafa þessa starfsemi nú.

Hv. 1. þm. N.-M. minntist hér á gróða af því að kaupa nokkur 1 þús. kr. hlutabréf fyrir 10 þús. kr. eða meira og leggja með þau. Ég fæ ekki betur séð en að þetta sé tap og það verði að afskrifast. Ef hv. þm. meinar, að félagið geti selt þau nú á herra verði, þá er um að ræða gróða. En ef um þriðja atriðið er að ræða, að það hafi keypt bréfin fyrir einhvern einstakling og liggi síðan með þau fyrir hann og bíði eftir hækkanði verði, þá er hér um að ræða vitavert athæfi. Og ef það er rétt, að Eimskipafélagið noti peninga sína á þennan hátt, þá er það verknaður, sem vissulega er þess verður, að hann sé raunsakaður betur ofan í kjölinn. Það má vera, að ég hafi miskilið hv. þm., en ég veit, að ef þetta er rétt, þá mun hann vísestur manna til að koma í veg fyrir, að slíkt eigi sér stað. En ég vil ekki ætla framkvæmdastjóra félagsins, að hann framkvæmi verknað sem þennan.

Ég hef áður vikið að því, að það geti verið rétt af hv. þd. að athuga það, hvort ekki gæti verið rétt að færa niður arðgreiðsluna til hluthafa, og það mundi þá verða gert fyrir 3. umr., ef menn teldu það fært.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.
 2. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 8:1 atkv.

Á 30. fundi í Ed., 10. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Páll Zóphóniasson: Ég lýsti afstöðu minni til þessa frv. í gær og stóð einn uppi með þá skoðun að vilja ekki framlengja friðindi þau, sem Eimskipafélagið hefur notið. Nú vil ég ekki endurtaka það, sem ég þá sagði, og ekki heldur fara ný rök fyrir því, að ég tel rangt að samþ. þetta frv. Hins vegar vil ég leggja hér fram brtt. við 1. gr. frv. um, að lögin skuli gilda í 1 ár í staðinn fyrir 2, og ég vona, að þeir hv. þm., sem sjá ekki annað en að Eimskipafélagið þurfi að hafa mörg sérréttindi fram yfir önnur félög hér á landi, geti fallt á það, að þótt tímarnir séu svo núna, að

afsakanlegt sé að samþ. þetta, þá geti fljótt breytzt veður í lofti. Þess vegna legg ég til, að þessi hlunnindi gildi aðeins til eins árs í senn, og er það miðlunartillaga.

Forseti (EÁrna): Mér hefur horizt skrifleg brtt. frá hv. 1. þm. N.-M. um, að í stað árána 1943 og 1944 komi: 1943.

Tillagan er skrifleg og auk þess of seint fram komin, og þarf því tvöföld afbrigði til þess að hún megi koma fyrir.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 152) leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Frsm. (Magnús Jónsson): Þessi brtt. er náttúrulega ekki stórvægileg og haggar ekki efni þess máls, sem liggur hér fyrir. En ég sá ekki ástæðu til þess að greiða atkv. með afbrigðum fyrir henni, úr því að hún kom ekki fyrir fram, sem hún eflaust hefði getað komið. Ég vil, fyrir n. hönd, halda fast við frv. óbreytt. Ég sé enga ástæðu til þess að breyta þessu. Það er engar líkur fyrir, að svo skipti um þörf þjóðarinnar á því að efla þetta félag, að Alþingi sjái nokkra ástæðu til að breyta þessu á þeim tíma, sem hér um ræðir.

Eins og ég gat um við 2. umr., miða ég þetta ekki svo mjög við stundarhag félagsins. Í þetta skiptið eða hitt, því að á þessum umbrotatímum er ákaflega erfitt að segja til um það, hvort hagur svona félags, sem veltir milljónum, sé góður eða ekki. Ég býst ekki við, að nokkur maður sé svo glöggur, að hann geti sagt um það, hvort það sé vel stætt eða ekki. Það er vel stætt í sjóðum, ég hef þær upplýsingar úr reikningum þess, og það er eins og við vitum, að hagar félagsins stóð í sérstaklega miklum blóma. En sannleikurinn er nú bara sá, eins og við höfum séð af skýrslu framkvæmdastjóra félagsins, að upphæðir geta beinlínis rótazt út og inn. Þegar halli á einstökum ferðum skipa getur orðið um $\frac{1}{4}$ úr milljón og þar yfir. Þá eru þeir sjóðir ekki lengi að fara, sem eru allverulegir í hugum okkar annars. Og það er a. m. k. áreiðanlegt, að ríkisstj. hefur þau tók á þessu félagi, að það er ekki vandi fyrir hana að ná sköttum af því, þó að óbeinlínis sé. Ríkisstjórninni er það í löfa lagið að ná af því raunverulegum sköttum, enda hefur hún líka gert það. Það er núna upplýst, að Eimskipafélagið hefur tekið eitthvað um 32 kr. fyrir að flytja smálestina af vissum vörutegundum frá Ameríku, en raunverulega mun það kosta um 400 kr., og þetta er gert til þess að draga úr dýrtíðinni. En það er ekki hægt að neita því, að þetta er skattur, ef miðað er við venjulegan einkarekstur. Þetta sýnir, að Eimskipafélagið er í raun og veru ekkert annað en þjóðnýtt fyrirtæki. Frá því fyrsta hefur það verið rekið með það fyrir augum að verða alþjóð að gagni.

Þó að ég, fyrir mitt leyti, telji það ekki aðalatriðið, hvort hvert þing fjalli um þetta skattfrelsi, vil ég leggja til, að það verði enn framlengt um 2 ár, eins og verið hefur undanfarið.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Ég skal ekki fara út í neitt karp út af þessu. En ég vil benda

hv. síðasta ræðumanni á það, að ef hann er eins sannfærður og hann þykist vera um það, að rétt sé að samþ. þetta frv., þá ætti hann, ef hann er sjálfum sér samkvæmur, að segja núna sem svo: Það er vitanlegt, að þetta þing, sem nú situr, kemur að öllum líkindum ekki saman aftur, fyrr en þjóðin er búin að kjósa nýja fulltrúa. Og það er vitað, að sá mikli gróði, sem Eimskipafélagið fékk 1940 og almennt var litið á sem okur og olli því, að dýrtíðin jókst mikið, líklega um full átta stig, mæltist afar illa fyrir. Hann hefur því enga hugmynd um, hvað þjóðin vill í þessu efni. Það eru meiri líkur fyrir, að þjóðin vilji ekki láta það húa við sama og áður, og að hún vilji fá að ráða meira um fragtirnar. En einmitt af þessu ætti hv. þm. að segja sem svo, að það þing, sem kemur saman eftir kosningar, eigi að ráða þessu, heldur en við séum að binda þm., sem þá koma, í 2 ár. Þess vegna ætti hann að segja: Þetta frv. átti ég ekki að flytja á þessu þingi, — og ganga um leið inn á brtt. mína.

Frsm. (Magnús Jónsson): Ég ætla nú ekki að vera að svara þessum hv. þm., því að það er auðséð, að það er af miklum kela til þessa félags, að hann heldur uppi þessum málstað.

Ég vil annars andmæla því, að þetta þing sé ekki fullgilt til þess að taka ákvarðanir um mál. Ég sé enga ástæðu til að ætla, að svo sé, og get hugsað mér, að á næsta þingi kæmu ekki svona raddir fram.

Ég býst ekki við, að það þýði nokkuð að leita samkomulags við þennan hv. þm. Hann virðist vera fullur ulfúðar og kala til þessa félags. Og ég áltíð rétt, að hv. d. skeri úr þessu máli.

ATKVGR.

Brtt. 152 felld með 9:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli. og sögðu

já: PHerm, PZ, EÁrna.

nei: MG, MJ, SÁÓ, DP, BSn, ErlP, HermJ,¹⁾ IngP, JJós.

4 þm. (ÁJ, BSt, BrB, JJ) fjarstaddir.

Fr. samþ. með 10:1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 32. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 34. fundi í Nd., 14. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

1) **Forsrh.:** Með tilliti til þeirrar íhlutunar, sem ríkið hefur með rekstri Eimskipafélagsins, ef samþ. verða l., sem liggja fyrir þinginu, segi ég nei.

29. Alþýðutryggingar (frv. BrB um framkvæmd IV. kafla l. 74/1937).

Á 24. fundi í Ed., 30. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um framkvæmd á IV. kafla l. nr. 74 31. des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 118).

Á 26. fundi í Ed., 1. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Brynjólfr Bjarnason): Herra forseti! Ég held, að allir, sem til þekkja, séu nú orðnir sammála um það, að með því fyrirkomulagi, sem nú er á l., þá verði aldrei hægt að koma á viðunandi elli- og örorkutryggingum. Þeir, sem nú greiða í lífeyrissjóð, eru í raun og veru ekki að kaupa sjálfum sér elli- og örorkutryggingu, sem talizt geti nokkurs virði. Til þess að greiða elli- og örorkulífeyri nokkuð sambærilegt við það, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., þyrfti sjóðurinn að vera um 300 millj. kr. En til þess að sjóðurinn gæti orðið svona stór, þyrfti 300 ár með þeim vexti sjóðsins, sem nú er eftir þeim tekjum, sem sjóðurinn á nú að hafa.

Nú er ákaflega fjarri því, að þetta sé fjársjóður, sem hvorki mölur né ryð fá grandað, og ekki er gott að segja, hvers virði hann yrði eftir tveir til þrjár aldir, svo að ég hygg, að réttast mundi að hverfa frá þessari fásínu.

Það þarf að tryggja gamalmennunum ákveðinn lífeyri, svo háan, að hann geti orðið veruleg hjálp til þess að geta staðið undir fullum framfærslukostnaði þeirra. Og til þess þarf að sjá lífeyrissjóði fyrir nægilegum tekjum, og er það tilgangurinn með þessu frv.

Samkv. frv. yrði framlag úr sjóðnum til einstaklinga í Reykjavík 2745 kr. á ári og 4026 kr. til hjóna, samkv. núverandi verðlagi. Þetta er að vísu knappt til framfærslu, ef engar aðrar tekjur koma til. En strax og aðrar tekjur bætast við, ætti að vera nægilega séð fyrir afkomu þessa fólks. Samkv. IV. kafla l. um alþýðutryggingar koma ekki til frádráttar frá lífeyrinum þær tekjur, sem nema 1/3 af árlegri lífeyrisgreiðslu. En ef tekjurnar eru meiri, skal draga frá lífeyrinum 60% af þeirri upphæð, sem árstekjurnar eru umfram þriðjung fullrar lífeyrisupphæðar. Og af því, sem öryrkjar vinna sér inn sjálfir, skal eigi við ákvörðun teknanna tekið tillit til upphæðar, sem nemur allt að 30% af upphæð fullrar árlegrar lífeyrisgreiðslu. Þetta þýðir það, að gamalmenni, sem hefur 1800 kr. tekjur, mundi hafa rúm 4000 kr. í árstekjur, þegar lífeyrir bætist við samkv. þessu frv.

Þá er að athuga, hvort tekjurnar mundu hrökkva fyrir útgjöldum og hæfilegri aukningu sjóðsins.

Samkv. frv. eiga bæjar- og sveitarsjóðir að greiða lífeyrissjóði upphæð, sem nemi 1/4 af lífeyri einstaklinga, þ. e. gamalmenna 67 ára og eldri og öryrkja, sem hafa misst 50% af starfsorku sinni, og ríkissjóður á að leggja fram jafnháa upphæð og bæjar- og sveitarfélögin samantlagt. Þegar nú er tekið tillit til þess, hve mikill

Alþýðutr. (frv. BrB um framkv. IV. kafla l. 71/1937). — Alþýðutr. (frv. BrB um breyt. á l. 71/1937).

hluti þessa fólks er í hjónabandi, þá verður þetta upphæð, sem mundi nægja til þess að greiða um 60% af öllum gamalmönnum og öryrkjum fullan lífeyri. Við þetta bætast síðan iðgjöld og skattur af tekjum skv. nágildandi l., svo að tekjur sjóðsins ættu að hrökkva til að greiða allt að 70% af gamalmönnum og öryrkjum fullan lífeyri.

Undanfarin ár hafa 59,7%—62,6% gamalmenna fengið nokkurn styrk og mikill meiri hluti þeirra aðeins lítillsháttar glæðning samkv. l. lið 80. gr. alþýðutryggingal. Árið 1941 var úthlutað samtals bæði frá tryggingarstofnuninni og bæjarfélögum 2 millj. kr. til ellilauna og örorkubóta. En samkv. þessu frv. mundi þetta nema yfir 12 millj. kr. á ári í handbærum elli- og örorkulífeyri. Manni virðist því, að það ætti að vera tryggt, að þessar tekjur ættu að hrökkva til þess að standa undir skuldbindingum sjóðsins eftir frv. og geta auk- ið hann jafnframt. Enda er sjálfsagt, að rifleg sjóðsöfnun ætti sér stað á tímum eins og nú, þegar efnahagur þjóðarinnar stendur með miklum blóma.

Ég hef leitað álits sérfróðra manna um málið, og komust þeir að sömu niðurstöðu. En það þyrfti að endurskoða tekjuliðina, þegar reynsla fengist. En meðan engin reynsla er fengin, er alltaf, hvað snertir tekjuliðina, rennt nokkuð blint í sjóinn.

Vil ég svo leggja til, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið fram.

30. Alþýðutryggingar (frv. BrB. um breyt. á l. 74/1937).

Á 24. fundi í Ed., 30. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 74 31. des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 119).

Á 26. fundi í Ed., 1. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég skal verða enn þá stuttorðari um þetta frv. en það síðasta (frv. til l. um framkvæmd á IV. kafla l. um alþýðutryggingar). Það þýðir ekki heldur að hafa langar ræður, því að fátt er í d.

Enda þótt þetta heiti breyt. á l. um alþýðutryggingar, þá er það ekki nema að forminu til breyt. á núverandi löggjöf, því að hér er í raun og veru um að ræða till. um nýja löggjöf, því að enn hafa engar atvinnuleysistryggingar verið til, þrátt fyrir kafla í alþýðutryggingal. um þær, því að hann er eins og kunnugt er aðeins dauður bókstafur. En að forminu til er frv. till. um breyt. á lögunum.

Samkv. þessu frv. eru það bæir og ríki, sem eiga að kosta tryggingarnar, og verkamenn, að svo miklu leyti sem þeir sjálfir ákveða. Lang-

mestur hluti á eð greiddast af atvinnurekendum. og má í raun og veru líta á það sem hluta af vinnulaunum. Upphæð sú, sem ríkissjóður og bæjarsjóðir greiða, yrði, miðað við núverandi verðlag, um það bil 140 kr. á hvern sjóðfélaga samtals hjá ríki og bæ. Þetta er að visu nokkur upphæð, en þó litill hluti þess tjóns, sem bæir og ríki verða fyrir af atvinnuleysi þúsunda manna, að svo miklu leyti sem hægt er að meta það tjón til peniga. Ætlazt er til, að árin 1942 og 1943 yrði veitt úr ríkissjóði aukaframlag til sjóðsins, 3 millj. kr. hvort ár. Ég tel sjálfsagt, að þessi ár, þegar fjárhagur ríkissjóðs er af- burða góður, verði notuð til þess að koma fót- um undir svona sjóð. Það er erfitt að áætla, hverju tekjur atvinnuleysissjóðs mundu nema. Til þess liggja fyrir allt of ófullnægjandi skýrsl- ur, en eftir þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, ættu þær ekki að nema minna en 10—12 millj. kr. 1942 og 1943, þegar miðað er við allar tekjur, líka aukaframlag það, sem gert er ráð fyrir úr ríkissjóði þessi ár. Tekjur félags eins og Dags- brúnar yrðu þá a. m. k. 2 millj. kr. hvort ár.

Ég hef líka í þessu frv. fellt burt flest ákvæði, sem eru í núverandi löggjöf um hömlur á, hvern- ig atvinnuleysissjóður megi verja tekjum sínum til styrktar atvinnulausum mönnum. Biðtími er ekki samkv. frv. og heimilt að greiða $\frac{1}{2}$ í stað $\frac{3}{4}$ af vinnulaunum. Ég álit, að þetta eigi að vera á valdi sjóðanna, vegna þess að þeir fá ákveðnar tekjur, og þá á að vera á þeirra valdi, hvernig þeir ráðstafa styrk til atvinnulausra félags- manna. Auk þess er opin leið til að gera trygg- inguna fullkonnari með því, að félagsmenn greiði hærri gjöld til sjóðs síns.

Einhver kann að halda fram, að nær væri að safna í sjóð til opinberra framkvæmda. Sízt skal ég standa á móti því, og það er nóg fjármagn fyrir hendi til slíkrar sjóðsöfnunar, þó að þetta frv. verði samþ. En ég vil benda á, að það er líka hægt að nota þessa atvinnuleysissjóði til verklegra framkvæmda, ef hægt er að hægja at- vinnuleysinu frá dyrum þjóðarinnar um nokkurt skeið, því að þegar þessir sjóðir væru orðnir nógu sterkir, væri hægt að veita lán úr þeim til atvinnuframkvæmda og tryggja þeim jafn- framt nægilegar tekjur til þess að standa undir skuldbindingum sínum, ef á þarf að halda. Slík- ar tryggingar eru bezta hvatning til sem mestra verklegra framkvæmda af hálfu þess opinbera. Og þegar safnað er í sjóði, tel ég sjálfsagt, að tækifærið sé jafnframt notað til þess að koma á sem beztum alþýðutryggingum. Sumir hafa haldið fram, að hækkan á grunnkaupi nú mundi verða til þess, að atvinnuleysi yrði enn tilfinnan- legra eftir stríðið, þegar verðlækkun á afurðum okkar skellur yfir. Hér er um að ræða hækkan á kaupum til þess að tryggja menn gegn atvinnu- leysi, og þess væri þá að vænta, að enginn stæði gegn því.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9:1 atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið fram.

31. Orlof.

Á 40. fundi í Ed., 24. apríl, var úthytt:

Frv. til l. um orlof (bmfrv., A. 245).

Á 41. fundi í Ed., 27. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. Deildin leyfði með 9 hlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Frsm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Herra forseti! Ég vil nú byrja á því að þakka hæstv. forseta fyrir það, að hann hefur nú hraðað svo þessu máli að taka það á dagskrá.

Um sögu þessa máls er í stuttu máli það að segja, að samkvæmt þál., sem samþ. var á síðasta haustþingi í Sp., var skipuð 5 manna nefnd til þess að semja frv. og gera till. um það, sem í þessu frv. felst og við höfum leyft okkur að nefna orlof. En tilefni þessa frv. er það, eins og tekið er fram í grg. frv., að sér á voru landi er þörf á að koma á með l. lágmarksákvæðum um orlof, sem við í daglegu tali höfum kallað sumarfrí, fyrir allt vinnandi fólk í landinu. Fyrirmyndirnar að þessu er að finna á Norðurlöndum, sem í því, eins og mörgu öðru, hafa komið lengst í allri félagsmálalöggjöf og framkvæmd réttindamála fyrir verkalyðinn yfirleitt og starfandi fólk, sem vinnur hjá öðrum.

Nefndin, sem fékk þetta mál í hendur til að vinna að því, varð að vísu fyrir ýmsum tölum vegna sjúkleika einstakra nefndarmanna og fjarvistar sumra þeirra úr bænum um nokkurn tíma. En þrátt fyrir þessar tafir varð að lokum komið að þeirri niðurstöðu af 4 af 5 nefndarmönnum að leggja fram það frv., sem nú er hér að finna á þskj. 245. Það er rétt að taka það fram strax, að tveir nefndarmanna, sem voru með í að semja þetta frv., höfðu nokkurn fyrirvara því viðvíkjandi, og það er tekið fram í grg. fyrir frv. á bls. 8. En í öllum höfuðatriðum voru þessir 4 nefndarmenn nokkurn veginn sammála um það takmark, sem vinna bærir að, og því er ekki um verulegan ágreining milli þessara 4 nefndarmanna að ræða. En einn hv. nefndarmaður, fulltrúi atvinnurekenda, hafði hins vegar allmjög þrengra sjónarmið og tók afstöðu til málsins í samræmi við það. Var hann þó sammála hinum nefndarmönnum um það, að rétt væri að setja löggjöf í þessu efni, en vildi ganga í mjög þýðingarmiklum atriðum miklu skemmta með lágmarkskröfur í þessu efni heldur en við hinir nefndarmennirnir 4. En till. frá honum liggja nú ekki fyrir hér á hæstv. Alþingi, þar hafa ekki verið prentaðar. Og enginn af flokksbræðrum hans hefur enn sem komið er talið þörf á að leggja þær fram í frumvarpsformi. Þannig eru í stuttu máli tildrög þessa máls.

Nú hefði verið edlilegt, að hæstv. ríkisstjórn hefði flutt þetta mál hér í þinginu. En það leið þó nokkur tími, frá því að málið var afgr. til hennar og þar til við flm. fórum að breyta því að flytja málið. Og málið er flutt í samráði við þann hæstv. ráðh., sem hefur tekið að sér þann hluta félagsmálanna, sem þetta mál heyrir undir. Það var sem sagt borið undir hann, hvort hann teldi það ekki í samræmi við ríkisstjórnina. Þó að málið væri hér flutt, og taldi hann það vera.

Ég skal taka það fram, að ég hafði ekki búizt við og hafði ekki vænt þess, þar sem þetta mál kemur fram svona seint á þinginu, að það gæti fengið afgreiðslu nú á þessu þingi. Þó taldi ég og hv. meðflm. minn að frv. rétt, að málið væri sýnt nú og almennungi gæfist kostur á að sjá þetta frv. og kynna sér það á milli þinga. En hins vegar, ef hæstv. Alþ. vill nú ganga lengra en vonir mínar hafa náð í þessu efni, eins og það að láta málið ganga hraðbyri gegnum þingið. Þá mundi ég taka því með mestu þökkum.

Um frv. sjálft er það að segja, að það fjallar aðeins um lágmarksákvæði um orlof. Því að það er vitanlegt, eins og sjá má á þeirri skýrslu, sem fylgir með þessu frv. sem fylgiskjal nr. 5, að gildandi ákvæði eru nú þegar í þessum efnum hjá öllum þorra stéttarfélaga, kannske öllum stéttarfélögum, og hafa þau ákvæði verið sett með samningum milli atvinnurekenda og stéttarfélaganna. Og eins og þar má sjá, þá eru þó nokkur félög og stéttir, sem eru fyrir ofan þetta lágmark, sem til er tekið í frv. En lágmarkið er 12 dagar fyrir ársþjónustu, eða m. ö. o. einn dagur fyrir hvern unninn mánuð.

Nú skal ég taka það fram, að fordæmi fyrir þessari lagasetningu er að finna í löggjöf Dana. og þeir munu yfirleitt hafa gengið lengst um þetta lágmark. Töldum við nefndarmenn rétt að fara að þeirra dæmi í þessu efni. Hér hjá okkur hefur þetta verið með ýmsum hætti um orlofin. En nú á seinni árum hefur það í raun og veru sýnt sig, að allur almenningur leggur mjög mikið upp úr því að fá þessi orlof sín eukin, og þeir, sem ekki hafa átt þeirra kost áður, hafa nú í seinni tíð gert ýtrustu tilraunir til að fá þau ákveðin í samningum. Má í því efni benda á þann samning, sem Dagsbrún gerði við atvinnurekendur um orlof og Hlíf sigldi svo í kjölfarið á eftir um. En þetta orlof, sem þar greinir, er helmingi lægra tiltölulega heldur en orlof hjá öðrum stéttarfélögum bæjarins og jafnvel þótt utan bæjarins sé leitað. Og verkamenn telja, að í þessum Dagsbrúnarsamningi sé um of lítil oflof að ræða, og því beri að ákveða það herra en þar var gert. Og í þessu lágmarki frv. um orlof fyrir verkamenn og aðra, sem ekki hafa haft þau með samningum, er farið helmingi lengra en ákveðið er í þeim byrjunarsamningum um orlof, sem gilda fyrir verkamenn í Dagsbrún og verkamenn í Hafnarfirði. En mér er ekki kunnugt um, að verkamenn hafi rétt til slíks orlofs annars staðar á landinu, og mundi því löggjöf slík sem þessi verða réttarhót fyrir þá verkamenn. sem ekki hafa getað fengið slíkt fram með samningum.

Það er rétt að geta þess, að þessi löggjöf, þegar samþ. verður, er hugsað að nái einnig til verkafólks í sveitum, og það m. a. fram komið fyrir ósk fulltrúa framsóknarmanna hér á Alþ. því að við undirbúning þessa máls, með samþ. þál., sem ég áður hef greint frá, var þess beinlínis óskað, að starfandi fólk í sveitum, vinnufólk m. a., skyldi einnig koma undir þessa löggjöf. Og fulltrúi sveitanna í nefndinni, Jón Hannesson í Deildartungu, var á því, að ekki væri hægt að mismuna fólki í þessu efni, hvort sem það er í bæ eða byggð.

Ég skal ekki fara út í einstakar greinar frv.

En það er rétt, að það komi fram, að nefndinni var það fullkomlega ljóst, að orlof, sem skal kostað af viðkomandi atvinnurekanda slíkt sem í frv. getur, það þýðir 4% til gjalda í kaupgreiðslur fyrir hvern einstakan atvinnurekanda. Og það er að sjálfsögðu matsatriði hjá hv. þm. hvort svo langt skuli gengið. Og þar var höfuðágreiningurinn um milli fulltrúa atvinnurekenda í n. og meiri hluta n. Fulltrúi atvinnurekenda vildi ekki fara herra en í 2% í þessu efni, en meiri hluti n. vildi ekki falla frá því, að þessi kostnaður næmi 4%.

Ég skal enn fremur geta þess, að um framkvæmd þessara l. er sumpart gert ráð fyrir í frv. sjálfu, beinlínis með ákvæðum, en svo er gert ráð fyrir, að fylla beri upp í ýmsar eyður framkvæmdaatriðanna með reglugerð. En í höfuðatriðum er í þessu frv. farið eftir þeim reglum, sem gilda í Danmörku og víðar á Norðurlöndum um framkvæmd þessara mála, að svo miklu leyti sem við teljum það geta samrýmt okkar staðhættum hér. Ég skal einnig taka það fram, að það má segja, að þetta frv. sé í einu atriði nokkuð rýmra heldur en á sér stað í samskonar löggjöf á Norðurlöndum, og það er í því fölgandi, að við ætlumst til, að allir þeir sjómenn, sem ráðnir eru upp á hlut úr afla eða eftir hlutaskiptingum, geti komið undir ákvæði þessara j. en ef um hrein hlutaskipti er að ræða, þá sé það þannig, að báðir verði að greiða kostnaðinn að jöfnu, útgerðarmaður og hlutarmaður. Hins vegar skal ég líka taka fram, eins og sjá má í grg. frv., að hér er skilgreining á því, hvað telja megi hrein hlutaskipti, þ. e. þegar hluttaki tekur þátt í útgerðarkostnaðinum að meira eða minna leyti. Og er það eftir gamalli venju skilgreiningin á því, hvað telja beri hrein hlutaskipti. Þó að hér sé gengið nokkru lengra en annars staðar, þá teljum við flm., að það beri einnig að tryggja sjómönnum orlof, því að þeir hafa einnig þörf á að njóta hvíldar, og þess, sem e. t. v. er aðalatriðið með orlofunum, að fólk geti hreyft sig eitthvað frá þeim stað, þar sem það vinnur, og frá því daglega striti, sem það hefur fyrir því að afla sér brauðs, og nota sín orlof á þann veg, að það geti komið út í náttúruna lengra eða skemmra, eftir því sem efni standa til, og aukði með því nokkuð þekkingu sína og viðsýni með því að ferðast eitthvað og sjá sig um. Og hér er gert ráð fyrir því, að sparaðir séu peningar, sem fólk-ið geti varið til þess að taka sér ferð á hendur í orlofi sínu og notið skemmtunar. Það var tilætlun mín og annarra, sem þáttill. fluttu á sínum tíma um þetta, að reyna að finna út skynsamlegar aðferðir til þess að létta undir með öllum almenningi um orlofsferðir. En n. fór ekkert inn á það svið að leita til þeirra, sem halda uppi samgöngum hér í kringum landið, hvorki þeirra, sem hafa l. samkvæmt með höndum fólksflutninga með bifreiðum, né þeirra, sem ráða yfir þeim skipum, sem fara með ströndum fram. né heldur að ræða við félag eins og Ferðafélag Íslands um þetta efni. En að taka þetta allt til athugunar og ræða við þessa aðila er e. t. v. nauðsynlegt á sama tíma, sem samþ. er löggjöf slík sem þessi hér á Alp., þannig að reynt sé að tryggja það, að hægt sé að gera öllum almenníngi orlofsferðirnar sem ódýrastar og greiðastar.

Ég hygg, að löggjöf slík, sem hér er lagt til að gerð verði, mundi verða afar vinsæl. Og slík löggjöf er nauðsynleg og í samræmi við kröfur tímans, að hver einstakur þjóðfélagsþegn þurfi ekki að gefa sig svo að sínu starfi og striti, að hann geti ekki lyft sér upp og notið sinna frí-stunda. Orlof eru þekkt í okkar þjóðfélagi um langt skeið, þó með nokkuð öðrum hætti sé heldur en hér er gert ráð fyrir. Það var sú venja til sveita, að hjúin á heimilunum fengu svo og svo langan tíma til þess að heimsækja frændur í næstu sveit eða sýslu, sem sagt fara eitthvað út af bænum sér til hressingar og upplýftingar. Og það er ekki minni ástæða til þess nú á þessum tímum, að fólkið, sem í bæjunum býr, og jafnvel þótt í sveitum sé, eigi sér þess kost að lyfta sér upp frá daglegu striti og safna nýjum kröftum. Og þetta er höfuðatriði þess frv., sem hér liggur fyrir.

Hér er um lágmarksstill. um orlof að ræða í frv. En heimilt er þar fyrir, þó að þetta verði samþ., fyrir hvert stéttarfélag að semja um meira orlof heldur en í frv. er gert ráð fyrir, enda eru til stéttir og félög, sem eru hærri með orlof sín samkv. samningum heldur en hér er gert ráð fyrir með því lágmarki, sem hér greinir.

Skal ég svo ekki hafa fleiri orð um þetta frv., en geri að till. minni, að því, að lokinni þessari umr. verði vísað til 2. umr. og allshn. Og ef hæstv. Alp. er sér þess meðvitandi, að hér sé um réttlætismál að ræða og því beri að samþ. þetta frv., þá mundi ég vera hinu háa Alp. þakklátur, ef það treysti sér til að samþ. frv. nú, enda þótt mig hafi ekki dreynt um, að svo hratt gæti gengið setning slíkrar löggjafar sem þess-arar.

Brynjólfur Bjarnason: Ég vildi aðeins í sambandi við þetta mál gera örlitla fyrirspurn til hv. frsm. um það, hvort einstökum verklyðsfélögum, og þá fyrst og fremst því stærsta, hafi verið gefinn kostur á því að sjá þetta frv. og taka það til athugunar. Ég held, að slíkt væri alveg nauðsynlegt, vegna þess að það er nú svo högum hátt að í okkar atvinnulífi, að þetta, sem frv. gerir ráð fyrir, er erfitt í framkvæmd og allt töluvert margbrotið, og framkvæmd þess kemur til með að hvíla á herðum verklyðsfélaganna. Svo þarf náttúrulega að athuga margt í þessu sambandi. Þetta orlof er náttúrulega ákaflega litilfjörlegt hjá verkamönnum á atvinnuleysistímum, sem ekki hafa vinnu nema kannske helming ársins. En ef verklyðsfélagin hafa séð þetta frv., vildi ég spyrjast fyrir um, hvaða till. þau hafi gert um málið.

***Frsm. (Sigurjón Á. Ólafsson):** Ég veit ekki, hvort þarf að svara þessari fyrirspurn hv. 1. landsk. þm. Það er svo venjulega um nefndarstörf, að nefndarmenn verða að byggja á þekkingu sinni um mál, sem þeir fjalla um. Og ég verð nú að segja, að ég, sem var einn í þessari n., að sjálfsögðu fyrir Alþýðusamband Íslands, byggði á þekkingu minni í þessum efnum. Og við nefndarmenn höfðum í höndum öll þau ákvæði, sem stéttarfélög höfðu samið um snertandi orlof, og m. a. það félagið, sem mannflest er. Dagsbrún. Og þarna hef ég og við í n.

tvöfaldað þær orlofupphæðir, sem Dagsbrún hafði samið um, en fulltrúi atvinnurekenda í n. vildi binda sig við.

Um framkvæmd þessa máls, ef að l. verður, er það að segja, að orlof geta að sjálfsgöðu minnk- að á atvinnuleysistímum. En ég þekki þess dæmi, að menn fá orlof þá fyrir vinnu. Og spursmálið er það, að atvinnurekendur greiði 4% sem álag á útborgun kaups, sem gengur í orlofskostnað. En eitt atriði er það í frv., sem gerir þetta dálítið rýmra á atvinnuleysistímum. Það vill svo til, að nokkur hluti vinnu verkamanna, líka á atvinnuleysistímum, er unninn í eftirvinnu og helgidagavinnu, og þá skal taka þessa tíma líka til reiknings í þessu sambandi, eins og aðra vinnu. Það er svo til tekið í frv., að það skuli alltaf reikna alla tíma, sem verkamaðurinn vinnur, og verkamaðurinn á að fá greitt til orlofs út á alla þessa tíma, hvenær sem hann vinnur þá, og mundi þetta fella upp vinnutímana á atvinnuleysistímum. En þetta er rýmra ákvæði heldur en til er í nokkurri löggjöf hinna fjögurra Norðurlanda, sem hafa með l. komið á hjá sér orlofum.

Nú geri ég ráð fyrir því, að þessu frv., eins og öðrum slíkum frv., sem snerta alþýðu manna, verði útbýtt til stéttarfélaganna og þeim gefist þar með kostur á að koma fram með gagnrýni sína á efni og e. t. v. orðalagi frv. En eins og ég tók fram í upphafi máls míns, er frv. þetta lagt fram að þessu sinni kannske eins mikið til þess að fá það prentað og því útbýtt til almennings til betri athugunar fyrir næsta þing, eins og til þess að ég gæti búizt við, að það yrði samþ. nú, því að satt að segja hef ég ekki hugs- að svo hátt, að þetta frv. næði fram að ganga á þessu þingi, svo seint sem það kemur nú fram á þinginu.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að svara fyrirspurn hv. 1. landsk. þm. Ég gæti bent á fleiri ákvæði í þessu frv., sem eru rýmri heldur en annars staðar á Norðurlöndum, t. d. um eftirvinnu á sjó, og skal samkv. frv. taka líka kaup fyrir slíka vinnu til greina við útreikning orlofsfjár, sem greiða skal. Að þessu leyti er lengra gengið en annars staðar á Norðurlöndum, enda settum við að geta komið eitthvað lengra en þeir, sem rutt hafa brautina í þessu efni.

Brynjólfrur Bjarnason: Ég sé ekki ástæðu til að halda hér langar ræður fyrir þessari háttv. samkomu um það, hve frv. þetta sé fullkomið. Hinu held ég, að væri nauðsynlegra að gefa gaum, að frv. þyrfti að vera betur úr garði gert, heldur en löggjöf um þetta annars staðar á Norðurlöndum, þar sem auðveldara er að koma þessum málum í framkvæmd heldur en hér.

Viðvíkjandi því, hvernig reikna skal nætur- og helgidagavinnu, og að eftir frv. á að reikna hana sem dagvinnu, þegar reiknað er út orlofsfé, þá vil ég segja það, að það gæti verið nokkur upp- bót, ef þessi vinna væri ekki aðeins reiknuð sem dagvinna, heldur reiknuð 4% af því kaup, sem verkafólk raunverulega fær greitt, í þeim tilfellum, sem kaup verkamanna er fyrir neðan viss- tlagmark. Það væri nokkur trygging fyrir því, að fyrir verkamenn, sem hefðu stopula vinnu, gæti þetta komið að gagni, þannig að þeir fengju þó einhverja orlofsdaga.

Viðvíkjandi Dagsbrún og þeim samningum, sem það félag hefur haft um þetta efni, vil ég segja það, að þau ákvæði eru til ákaflega lítills gagns. Og ég held, að það sé einróma skoðun núver- andi stjórnar þess félags, að það hafi verið á- kaflega lítið í það varið að fá þau fram. Þau eru ákaflega erfið í framkvæmd og einnig tilfjör- leg friðindi, enda þótt framkvæmdin væri sæmi- leg, og enn þá tilfjörlegri friðindi heldur en verða mundu eftir þessu frv., ef samþ. væri. Hitt er náttúrlega ágætt, að frv. verði lagt fyrir verkafélögum, þannig að þau hafi tækifæri til að ræða það og láta álit sitt í ljós um það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið fram.

32. Tollskrá o. fl. (frv. ErlP og SÁÓ).

Á 25. fundi í Ed., 31. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 62 30. des. 1939 um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 124).

Á 27. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Erlendur Þorsteinsson): Herra forseti! Ásamt hv. 2. landsk. hef ég borið fram þetta frv. til breyt. á nügildandi lögum um tollskrá. Því fylgir nokkuð ýtarleg greinargerð, sem ég geri ráð fyrir, að hv. þdm. hafi kynnt sér. Þó tel ég rétt að vekja með nokkrum orðum athygli á þeim breyt., sem yrðu á tollskránni með sam- þykkt þessa frv.

Það má segja, að tvær höfuðastæður séu fyrir frv., önnur er þörfin á að lækka verð á ýmsum nauðsynlegustu vörum, hin að vinna móti dýr- tíðaraukningunni almennt, en það er kunnugt, að tollar með þeirri verzlunarálagningu, sem á þá hleðst, eru mikill dýrtíðarauki.

Þegar nügildandi tollskrá var samþykkt á Al- þingi 1939, vakti ég athygli á því, að þar væru gerðar miklar breytingar til hækunar frá því, sem verið hafði, hún væri miðuð við minnsta innflutning, sem verið hefði um langt skeið, en þá hafði sérstaklega verið reynt að draga úr innflutningi af tímabundnum gjaldeyrisástæðum, og er þær hömlur hyrfu, mundu tollar þeir, sem tollskráin tæki af almenningi, fara geysilega fram úr því, sem látið var í veðri vaka. Í samræmi við þá skoðun, — sem nú hefur sannast —, fluttum við Alþflm. till. um breyt. á tollskránni, og í samræmi við það, sem fulltrúi Alþfl. í millipinga- nefnd hafði lagt til. Vildum við lækka „skala“ hennar um 20%, þó þannig, að leyft væri að hækka hann aftur sem því nam — eða um 25% — fyrir eitt ár í senn, er brýna nauðsyn bæri til. Jafnframt vildum við, að tollar á ýmsum nauð-

synjum yrðu lækkaðir að mun. Þetta fékkst ekki samþykkt. Í þeim umr. benti ég einnig á óréttmæti þess að taka toll af farmgjöldum, sem þá var sýnt að mundu hækka mjög af styrjaldar-áæstæðum. Áður hafði tollur verið miðaður við fob-verð vörunnar á útflutningshöfn, en síðan 1939 við cif-verð hennar, þar sem farmgjald, váttryggingarkostnaður o. fl. hefur hleypt upp verði hennar. Það ákvæði fékkst sett í lögín, að ekki skyldi innheimta verðtoll af hækkuðu flutningsgjaldi vegna styrjaldarorsaka, og í heimild til hæstv. ríkisstj. um dýrtíðarráðstafanir var á síðasta aðalþingi gert ráð fyrir, að létta mætti tollum af nauðsynjum. Ekkert slíkt hefur verið gert, en fullur tollur tekinn af hinum geysilegu farmgjöldum og váttryggingargjöldum, og get ég ekkert um það sagt, hvað veldur.

Eftir undirtekningu þá að dæma virtist okkur, að auðveldara mundi að taka einstaka vöruflokk úr tollskrá eða lækka þá, en breyta ekki „skala“. Í frv. er ekki gert ráð fyrir, að tollur sé afnuminn á skömmunarvörum: kornvörum, kaffi eða sykri, því að í frv., sem Alþfl. flytur í Nd. um ráðstafanir gegn dýrtíðinni, er lagt til, að þær vörur séu algerlega undanþegnar tolli. Það er gert í samræmi við ákvæðin, sem um þær nauðsynjar voru sett í heimildarl. á síðasta aðalþingi. En raunar hefði ég talið réttara að taka ákvæðin upp í þetta frv., og munum við flm., ef fylgi er fyrir því, taka til athugunar að breyta frv. á þá leið, áður en það fer héðan úr hv. d.

Vörur þær, sem við viljum fella niður toll af, eru fyrst og fremst allt byggingarefni. Ekki verður um það deilt, hve mikil þörf er á að byggja í stórum stíl, einkum í kaupstöðum landsins. Byggingarefni er orðið mjög dýrt, og valda því bæði aukinn framleiðslukostnaður, gífurleg farmgjöld og váttryggingargjöld og álagning eftir því. Af flestum þeim vörum er tekinn 10% verðtollur af cif-verði, en álagninguna á þau 10% slyppu þeir einnig við, sem byggja, ef frv. gengur fram.

Þá er tollur af lyfjum og lyfjavörum. Sú tollalækkun létti á sjúkrasamlögnum, sem eiga flest erfðanig fjárhag, en mundu þá ekki þurfa að hækka gjöld samlagsmanna, svo sem nú er gert.

Í þriðja lagi leggjum við til að fella niður toll af tilbúnum skófatnaði og efni til hans. Þessi tollur er hár, enda skófatnaður orðinn geysidýr. Hins vegar er ekki hreyft við tolli á vefnaðarvöru, því að hún mun að miklu leyti koma undir sérákvæði 18. gr. tollalaganna og tollur af henni ekki verða mjög tilfinnanlegur.

Þá er að fella niður toll af smíðajárni og öllu, sem þarf til viðgerðar skipa og annars slíks. Ef viðgerðir hafa verið unnar erlendis, hefur ekkert þurft að greiða af þeim í ríkissjóð og ekkert af skipum, sem byggð eru erlendis, ef þau ná vissri stærð. Innlendar viðgerðir og smíði eru hátt tollaðar, og það hefur skapað óviðunandi misrétti og legið þungt á útgerðinni. Við álitum ekki rétt að refsa mönnum fyrir að gera við skipin heima og þyngra þessum iðnaði, enda er nú ekki hægt að fá viðgerðir annars staðar.

Loks leggjum við til, að tollur á nýjum og þurrkuðum ávöxtum, sem er 30% eða 50%, skuli lækkaður í 8%. Mönnum mun í fersku minni, hvernig fór um sölu og dreifingu á þeim ávöxt-

um, sem komu hér fyrir skemmstu og urðu svo dýrir, að mikill þorri fólks hafði ekki efni á að kaupa þá. Ég held, að það sé orðið viðurkennt, að ekki eigi að torvelða innflutning þeirrar fæðuteigundar, — það sé skylda löggjafans að gera ekki neinar ráðstafanir til að hindra hann eða gera ávextina óþarfliga dýra.

Auðvitað má deila um, hvort ekki sé gengið fram hjá einhverju, sem enn brýnna hefði verið að lækka toll á. Að sjálfsögðu erum við flm. fúsir að ræða þau efni við hvern, sem er, og eins það, ef breytt kynni að vera sú skoðun, sem fram kom á þingi 1939, að ekki mætti lækka „skala“ tollskrárinnar.

Við e-liðinn í ákvæðum sem stundarsakir leggjum við til að bæta því, að til 1. júlí 1943 skuli einungis innheimta verðtoll af andvirkri varanna kominna um borð í skip á útflutningshöfn. Það er hin eldri regla, sem taka verður upp til að bæta úr ranglætinu síðan 1939. Við förum fram á, að þetta gildi aðeins eitt ár í bráð, þyki illa líta út með fjárflokk ríkisins að ári, má kippa að sér hendinni. Helmingur af cif-verði þunga-vöru eins og sements er nú fólgin í farmgjöldunum og þá helmingur tolls og álagningar líka. Það munar um minni verðhækkun.

Í 10. gr. tollalaga eru ákvæði um, að innheimta skuli toll af farmgjöldum og váttryggingargjaldi, eins og það er á hverjum tíma og án tillits til þess, hvort það er greitt eða ekki. Nú veit ég, að ýmsir menn hafa tekið á sig þá áhættu að váttryggja ekki vörusendingar og hafa þó orðið að greiða toll af váttryggingarupphæð, þeirri sem engin var, eins og hún hefði orðið á hverjum tíma. Þetta tel ég ranglæti. Váttrygging nemur nú 4—10% af verði vörunnar, svo að um nokkrar fjárhæðir og talsverða vöruhækkun er þarna að ræða. Ef frv. okkar nær samþykki, kæmi slíkt ekki fyrir.

Ég held okkur sé óhætt að gera ráð fyrir allmiklum áhrifum til lækkunar á vöruverði, ef breyt. okkar ganga fram. Lækkun tolla er eitt-hvert öruggasta ráðið, sem beitt verður gegn dýrtíðinni. Hæstv. fjmrh. hefur gert grein fyrir því, að tolltekjur ríkisins urðu á síðasta ári tæpar 24 millj. kr. Meginhlutinn af þessari gífurlegu fjárhæð hefur lagzt á skömmunarvörur, byggingarvörur og annað efni til smíða. Ekki er hægt að gera ráð fyrir minna en 20—30% álagning, svo að með henni nemur þetta 30—36 millj. kr. skatti á höfuðnauðsynjar almennings. Ef það er svo rétt, sem haldið er fram af hagfræðingum, að það kosti um 700 þús. kr. eða ekki miklu meira að lækka dýrtíðarvisitölu um stig, er auðsætt, hversu gífurleg áhrif mætti hafa á dýrtíðina með þessum tollalækkunum. Lækkunin kæmi að visu ekki eingöngu á þær vörur, sem ráða visitölu, en yrði þó mjög drjúg á metunum gegn þeim öflum, sem knýja fram hækkun hennar.

Af þessum höfuðáæstæðum væntum við, að frv. verði tekið með fullri velvild og viðurkenningu í hv. d. Ég óska, að málinu verði vísað til fjhn.

*Magnús Gíslason: Ég þykist sjá, að frv. stefni aðallega í þá átt að gera tollfrjálsar ýmsar vöruteg., sem nú eru tollaðar, einkallega byggingarefni og fleira. En það verður álitamál, hvort tollar, sem eru á þessum efnivörum, eigi að

hverfa alveg, það yrði a. m. k. að teljast óeðlilega stórt spor að ganga svo langt. Ég vil fyrst og fremst beina því til fjhn., að hún taki tollskrárl. til athugunar um leið og hún athugar þetta frv.

Ég vil í sambandi við þetta mál minnst á það, að árið 1933 var gert viðskiptasamkomulag við brezku stjórnina, þar sem ákveðið var, að tollar af vissum vörutegundum mættu ekki hækka á meðan samningurinn gildi. Ég vil í þessu sambandi minna á það, að samningur þessi gildir enn, en fyrir atbeina stj. hefur tekizt svo til, að brezka stjórnin hefur fallizt á að láta ákvæði þessa samnings ekki koma til framkvæmda á meðan styrjöldin stendur yfir. Um leið og þessi samningur fellur úr gildi koma ákvæði gömlu tollskrárinnar aftur í gildi, sem í sumum tilfellum eru hærri heldur en það, sem gilt hefur samkv. brezk-islenzka samkomulaginu. Þá vaknar sú spurning, hvort ekki er nauðsynlegt að breyta þeim tollaákvæðum, hvort þau þykja ekki fullhá o. s. frv. Ég vil svo vænta þess, að hv. fjhn. hafi samvinnu við rn. um þessi mál.

Flm. (Erlendur Þorsteinsson): Ég vil þakka hv. 11. landsk. fyrir þær upplýsingar, sem hann hefur gefið í sambandi við brezka samninginn. En ég vildi leyfa mér að spyrja hv. 11. landsk., hvort tollur af vefnaðarvöru hefur ekki verið innheimtur á s. l. ári. eins og samningurinn væri í fullu gildi.

Annars geri ég ráð fyrir því, að fjhn. hafi um þetta viðræður við ráðuneytið, það hefur alltaf verið þannig, þegar fjhn. hefur haft til athugunar breyt. á tollskránni, og ég geri ekki ráð fyrir, að hún bregði út af þeim vana nú.

***Magnús Gíslason:** Ég get upplýst hv. þm. um það, að tollar hafa hingað til verið innheimtir samkv. tollskránni, þ. e. a. s., eftir þeim tollaákvæðum, sem ákveðin eru í brezka samningnum og hafa verið notuð til þess að innheimta tolla af vörum, sem á annað borð teljast til þessa samnings.

Þá hafa og ný tollaákvæði verið framkvæmd, þegar Alp. hefur fallizt á að breyta tollaákvæðunum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

33. Skattaviðauki 1943.

Á 12. fundi í Sp., 5. maí, var útbýtt frá Ed.:
Fr. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til að innheimta ýmis gjöld 1943 með viðauka (þmfrv., A. 311).

Á 49. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 1. umr.
Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Það þarf litla framsögu fyrir þessu máli. Fjhn. hefur tekið að sér að flytja frv. fyrir hæstv. fjmrh., en l. samhljóða þessu frv. eru samþ. á hverju þinginu eftir annað, aðeins breytt ártalinu. Nú er farið fram á að framlengja þessi l. til ársloka 1943. Í aths. við frv. stendur, að allar hinar sömu ástæður séu fyrir hendi sem áður. Ef til vill má draga það í efa, að svo sé og ríkissjóður þarfnist ekki þessa viðauka nú, þar sem hann hafi nægar aðrar tekjur, en n. flutti þó frv. eins og áður, því að eins og allt hækkar nú, þá er ekki nema eðlilegt, að viðauki á þessi gjöld, sem eru í frv., haldist einnig, en það er stimpilgjald o. fl. Það er sýnilegt, að þessi gjöld verða áfram í því formi, sem frv. segir, og því fyndist mér hyggilegra að breyta l. um aukatekjur ríkissjóðs frá árinu 1921 og hækka þessi gjöld til frambúðar heldur en að samþ. þetta upp aftur og aftur ár eftir ár. Ég tek þó fram, að hér tala ég frá eigin brjósti, en ekki fyrir hönd n.

N. er meðmælt málinu, enda þótt nm. áskilji sér óbundnar hendur um einstök atriði frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Ed., 6. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 51. fundi í Ed., 7. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 53. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 54. fundi í Nd., 8. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Ed. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.